Vă recomandăm cele mai noi apariţii din colecţia „Biblioteca pentru toţi“:

Nr. 1500 M. Eminescu, *Poezii*, antologie, prefaţă şi tabel cronologic de George Gană. Ilustraţii de Dumitru Verdeş, 346 + XXXII pag.

Nr. 1501 Marin Mincu, *Vine frigul!*, poezii, prefaţă de Gh. Grigurcu, postfaţă de Irina Mavrodin, 322 + XXXIV pag.

Nr. 1502 Erasmus din Rotterdam, *Elogiul nebuniei sau Cuvântare spre lauda prostiei*, traducere şi note de St. Bezdechi, tabel cronologic de Cornelia Comorovski, ediţie îngrijită de Ion Acsan, 172 + XVIII pag.

Nr. 1503 Honoré de Balzac, *Banca Nucingen*, roman, traducere de Emma Beniuc, prefaţă şi tabel cronologic de Valentin Lipatti, 110 + XXII pag.

Nr. 1504 Jan Neruda. *De la Praga la Paris şi Ierusalim*. Tablouri din străinătate, traducere, cuvânt înainte, selecţie şi tabel cronologic de Helliana Ianculescu, 396 + XX pag.

Nr. 1505–1506 Jakob Burckhardt, *Cultura Renaşterii în Italia*, 2 vol., traducere de Nicolae Balotă şi Gh. Ciorogaru, studiu introductiv, tabele cronologice şi note de Nicolae Balotă, 320 + CXVI + 328 pag.

Începând cu nr. 1502 Biblioteca pentru toţi apare într-o nouă şi modernă prezentare grafică.

Volumele din Biblioteca pentru toţi pot fi procurate prin sistemul „Cartea prin poştă“ dacă vă adresaţi Editurii Minerva, Piaţa Presei Libere nr. 1, 71.341, Bucureşti, telefon 222.48.23; cheltuielile poştale sunt suportate de editură.

ISBN 973-21-0627-1

EDITURA MINERVA

1509

EDITURA MINERVA

fondată în 1895 bpt serie nouă

ERICO VERISSIMO

Umbra îngerului

(Timpul şi vântul, VII)

ERICO VERISSIMO

CLUBUL CĂRȚII DIGITALE

BIBLIOTECA ALEPH

Obra publicada com o apoio do Ministério da Cultura do Brasil. Fundação Biblioteca Nacional. Departamento Nacional do Livro

Lucrare publicată cu sprijinul Ministerului Culturii din Brazilia. Fundația Biblioteca Națională. Departamentul Național al Cărții.

Coperta colecției: DONE STAN
Redactor artistic: VASILE SOCOLIUC

Prima parte, *Continentul*, a trilogiei lui Erico Verissimo, *Timpul și vântul*, a apărut în „Biblioteca pentru toți" în patru volume:

I. *Ana Terra*, nr. 1401, 1993;
II. *Un anume căpitan Rodrigo*, nr. 1402, 1993;
III. *Teiniaguá – Frumoasa Luzia*, nr. 1433, 1994;
IV. *Războiul*, nr. 1434, 1994;

A doua parte a trilogiei, *Portretul*, apare în trei volume:

I. *Roza vânturilor;*
II. *Chantecler;*
III. *Umbra îngerului;*

În pregătire, partea a treia a trilogiei: *Arhipelagul.*

ERICO VERISSIMO

Umbra îngerului

roman

(Timpul şi vântul, VII)

Traducere, note
de MICHAELA GHIŢESCU
Ofiţer al Ordinului Rio Branco
(Brazilia)

BIBLIOTECA PENTRU TOŢI • 2001
EDITURA MINERVA • BUCUREŞTI

Erico Verissimo, *O Tempo e o Vento*
II. O Retrato ©_ 1951 by Erico Verissimo,
Editôra Globo, Porto Alegre, 1976, 1979.

Pentru traducerea de faţă toate drepturile rezervate Editurii Minerva (B.P.T.)

ISBN 973-21-0647-6

UMBRA ÎNGERULUI

CAPITOLUL I

1

Trecuse de ora patru de dimineaţă când Rodrigo şi soţia lui au părăsit salonul Clubului Comercial.

– Cel mai frumos revelion din viaţa mea! a exclamat Flora, cu un zâmbet obosit, dar fericit, sprijinindu-se de braţul bărbatului ei.

Rodrigo s-a aplecat spre ea şi i-a atins părul cu buzele. Era ameţit: amestecase în timpul petrecerii mai multe băuturi – *bowle,* şampanie, bere, coniac... Ce bal! Ce noapte! Puţin înainte de ora trei venise Saturnino să-i şoptească la ureche că, de la înfiinţarea Clubului, nu se mai consumase atâta băutură ca în acel 31 decembrie. Doi-trei tineri de familie bună din Santa Fé căzuseră în mijlocul salonului în stare de comă. Domni respectabili şi doamne îndeobşte liniştite şi timide erau cuprinşi de o grizerie veselă, râzând şi spunând prostii şi – zău aşa, Rodrigo! – dansând într-un fel cum doar la cabaret...

– Ce spui, Saturnino! Ia nu mai face pe puritanul. Santa Fé se civilizează!

Opriţi lângă zidul lateral al Clubului, Rodrigo şi Flora îl priveau zâmbind pe Bento, care dormea la volanul maşinii, lângă trotuar, cu gura întredeschisă, capul căzut pe spătarul banchetei din faţă, borul pălăriei mari tras peste ochi. Rodrigo a surâs. Găsea de un caraghioslâc irezistibil

amestecul acela. Bento, *peon* analfabet din Três Forquilhas, transformat în şofer al unui automobil de fabricaţie germană... Cât de greu i-a fost să-şi convingă vizitiul că putea învăţa să conducă trăsura aceea fără cai! Trimisese după un şofer din Porto Alegre, special ca să-l înveţe condusul automobilului *Adler.* Şi de ce succes se bucurase metisul în prima zi când coborâse pe strada Comerţului, singur la volanul maşinii, claxonând cochet şi primind de pe trotuare şi de la ferestre felicitările şi glumele prietenilor şi cunoscuţilor! Dar asupra unui punct, Bento rămânea neînduplecat. Refuza să înlocuiască pălăria de ţăran cu şapca de şofer: refuza cu încăpăţânare să-şi schimbe pantalonii bufanţi şi cizmele cu uniforma albastră şi genunchierele din piele pe care stăpânul său le comandase în Capitală.

Soţii Cambará au coborât scara încet, într-un echilibru instabil, şi au urcat în maşină.

Rodrigo l-a zgâlţâit pe metis.

– Plecăm, Bento, trezeşte-te!

Bento şi-a îndreptat brusc bustul, şi-a ridicat în sus borul pălăriei cu o lovitură de palmă şi a întors capul.

– Ah, a făcut el cu ochii mijiţi, arătându-şi dantura gălbuie şi puternică. An Nou Fericit!

– Asemenea, a răspuns Flora.

– Şi fie ca nouă sute cinşpe să fie mai bun decât nouă sute paişpe, le-a urat metisul.

A coborât din maşină cu mişcări greoaie, s-a ghemuit în faţa radiatorului şi, bombănind şi icnind, a început să învârtă de manivelă.

– Oooooi, animalule, bestie! Dă-i drumul, cal nărăvaş!

Oricât rotea manivela, motorul nu pornea.

– 'Tu-ţi mama...A înghiţit înjurătura. Dracu' să te ia! a continuat să bodogăne. Porneşti, sau nu porneşti?

A dat cu toată puterea o nouă învârtitură manivelei. Elicea motorului a început să se rotească şi automobilul a fost zgâlţâit de trepidaţii.

– Se cabrează, animalul! a exclamat Bento, vesel, precipitându-se pe scaunul din faţă, unde a început să regleze, aferat, aprinderea.

A dat drumul la frână şi a demarat atât de brusc, încât Rodrigo şi Flora, aşezaţi pe marginea banchetei, au fost aruncaţi înapoi.

– Nepriceputule! Când ai să înveţi să porneşti fără să ne zgâlţâi? Văd că trebuie să caut un şofer la Porto Alegre.

– Păi, căutaţi-vă. Eu unu' vreau să mă-ntorc la trăsură...

Câteodată i se făcea şi lui Rodrigo dor de trăsură, care-i părea un vehicul mai romantic decât automobilul. *Într-o după-amiază ploioasă de decembrie a anului 1830, un atelaj tras de doi alezani focoşi şi mânat de un vizitiu în livrea opri în faţa casei cu nr. 18 din strada T...* Aşa începea unul dintre romanele ce-i încântaseră adolescenţa. Ar fi ridicol, prozaic, de neconceput, să se scrie vreodată: *În dimineaţa aceea de vară din 1914, un automobil de renumita marcă „Adler" opri în faţa casei cu nr. 15 din strada Comerţului.*

Şi-a amintit de primul automobil care apăruse în Santa Fé, către sfârşitul lui 1911. Era un vehicul electric ciudat, pe trei roţi şi cu două locuri, comandat de Spielvogel din Germania. Când a parcurs întâia oară străzile oraşului, provocase panică. Văzând că trece brazaia, un *gaucho* care stătea în faţa Casei Schultz a dus mâna la pistol şi, dacă n-a tras în „animal", a fost pentru că Marco Lunardi, ivit întâmplător pe-acolo, îl împiedicase, imobi-lizându-l cu braţele sale puternice.

Dar cu timpul Santa Fé se obişnuise cu „păianjenul" lui Spielvogel. Însă el, Rodrigo, a fost cel care achiziţionase

primul automobil pe patru roţi şi cinci locuri, acţionat cu benzină. Şi *Adler*-ul făcuse destule „năzbâtii", după spusele lui Liroca, speriind oamenii şi animalele cu exploziile motorului şi sunetele claxonului.Adeseori, din nepriceperea lui Bento, automobilul se suise pe trotuare şi se lovise de ziduri şi pereţi. Nenumărate au fost şi ocaziile când, din cauza penelor de motor ori din lipsa vreunei piese, *Adler*-ul rămăsese imobilizat în garaj. (Acest ultim cuvânt, precum şi altele ca *aprindere, radiator, marşarier, volan, pneu, claxon* şi *şofer* începeau să fie incorporate în vocabularul curent). Oricum, conchidea Rodrigo, merita să aibă automobil.

Joca Prates se ambiţionase să cumpere în anul precedent un *Mercedes* identic cu cel adus de Spielvogel din Germania în 1913. Se spunea că Maneco Macedo comandase, recent, un *Fiat*. Se pornise un soi de competiţie în sânul micului grup de latifundiari şi negustori locali: fiecare căuta să expună pe străzi, în plimbările duminicale, automobilul cel mai mare şi mai scump. Rodrigo aştepta acum un *Ford* de patru cilindri, nu pentru că ar fi vrut să participe la întrecere – lucru pe care-l găsea absolut prostesc –, ci fiindcă fusese asigurat că era maşina indicată pentru a înfrunta cu succes şoselele jalnice care duceau la Angico.

2

– Bagă maşina în garaj şi du-te la culcare, Bento! a spus el coborând în faţa Conacului. A scos cheia din buzunar, a descuiat şi a împins-o uşor pe Flora în casă. A căutat pe bâjbâite comutatorul şi l-a răsucit: vestibulul s-a luminat brusc. De la sfârşitul lui 1912 se instalase electri-citatea în Santa Fé, dar Rodrigo avea întotdeauna senzaţia că săvârşeşte o minune când aprinde lumina. Cât de practic, de

uşor şi de curat era, faţă de lămpile cu acetilenă! Şi totuşi, n-ar fi putut niciodată să şi le imagineze pe Madame Bovary sau pe Ana Karenina cu altfel de lumină decât cu gaz...

Parcă lipsindu-i puterea ca să urce, Flora se oprise lângă scara cea mică, ţinând braţele în jos şi ochii aproape închişi.

– Ce ai, iubito?

– Of! Sunt atât de moleşită... Cred că-i pentru că am băut *bowle.*

Rodrigo a luat-o în braţe şi au urcat aşa scara. Flora i-a înlănţuit gâtul şi i s-a cuibărit la piept.

– Ăsta-i avantajul să ai o nevastă portativă, a murmurat el când a depus-o pe podeaua din vestibul.

S-au îndreptat îmbrăţişaţi spre scara cea mare, aprinzând luminile în odăile prin care treceau.

– Dacă eram însurat cu o namilă ca Esmeralda...

A tăcut, căindu-se de a fi menţionat acel nume.

Cu ochii întredeschişi, cu vocea somnoroasă, Flora a bâiguit:

– Crezi că n-am văzut cum se uita la tine la bal?

– Ce spui?

– Am văzut foarte bine. De câte ori putea, venea să stea de vorbă cu tine. O dată şi-a sprijinit chiar mâna pe braţul tău. Şi ce priviri îţi arunca, Doamne Dumnezeule!

– Vorbeşti prostii, Flora!

Ea zâmbea, cu un aer de somnabulă.

Ce intuiţie diabolică au femeile! a reflectat Rodrigo.

În noaptea aceea flirtase într-adevăr cu Esmeralda Pinto. Dansaseră un vals şi de mai multe ori ea îşi sprijinise sânii de pieptul lui, în timp ce-i strângea degetele mai tare. Să le mai înţeleagă cineva pe femei! Cu patru ani în urmă, când eram amândoi necăsătoriţi, doar din cauza unei glume nevinovate fiinţa asta făcuse un scandal îngrozitor. Acum,

când suntem amândoi căsătoriţi, fără nici cea mai mică provocare din partea mea, se năpusteşte asupră-mi cu privirile şi frecăturile astea!

A ridicat-o din nou pe nevasta lui în braţe.

– Nu vreau să mai vorbeşti asemenea prostii, auzi? a dojenit-o el tandru.

– Ce prostii?

– Povestea cu Esmeralda Pinto. Ştii că nu mă ocup de aşa ceva.

Flora n-a dat nici un răspuns. Cu capul culcat pe umărul lui, părea că adormise.

– Şi tu ştii foarte bine, a continuat el în timp ce urcau treptele încet, că pentru mine nu există decât o singură femeie pe lume. Tu!

Drept unic răspuns, Flora şi-a ţuguiat buzele şi l-a sărutat pe gât.

– Dacă n-aveam certitudinea că te iubesc, nu mă însuram cu tine. Iar dacă există ceva care nici nu-mi trece prin cap, e să le fac curte nevestelor altora.

Flora i-a sărutat zgomotos vârful bărbiei.

– Pişcă, s-a plâns, lingându-şi buzele.

– Fiindcă la ora asta din zori barba mi-a şi crescut pe jumătate.

– Ce oră e?

– A trecut de patru, scumpa mea.

Au intrat în odaie. Rodrigo a aprins lumina şi a depus-o pe nevastă-sa pe pat.

– Mi-e lene chiar şi să mă dezbrac..., a mumurat ea.

Prin mintea lui Rodrigo a trecut o idee picantă.

– Vrei să te dezbrac eu?

Parcă i-ar fi zvârlit în faţă o cană cu apă rece, Flora a deschis ochii tresărind.

– Rodrigo!

– Glumesc, scumpa mea.

De fapt, vorbise serios. Era surescitat şi nu-i venea somnul. O clipă şi-a dezbrăcat soţia în gând, scoţându-i îmbrăcămintea piesă cu piesă, cu o lentoare intenţionată, gustând anticipat momentul senzaţional al goliciunii ei totale. Nu-i trebuia pentru asta lumina aprinsă... Ar fi fost chiar mai interesant să lase odaia cufundată în penumbra albăstruie a clarului de lună... Drace! De ce nu se putea deda când şi când la asemenea extravaganţe? Nu erau ei soţ şi soţie? Oare m-oi fi îmbătat?

În picioare în mijlocul odăii, îşi contempla nevasta. Erau căsătoriţi de patru ani şi Flora nu se dezbrăcase niciodată în prezenţa lui. În general, pudoarea ei îl încânta: în anumite ocazii însă îl şi irita. De multe ori ajungea la concluzia că, în materie de sex, ar fi preferat ca ei doi să se debaraseze cu bună ştiinţă de birocraţia conjugală, care devenea până la urmă o rutină insipidă: amor în zile şi la ore fixe, cu lumina stinsă şi sub cuvertură, respectând cea mai riguroasă ortodoxie – totul foarte demn, foarte serios, foarte „familie". Flora se dăruia cu aerul că îndeplineşte o datorie gravă. Niciodată nu dăduse de înţeles prin gesturi sau cuvinte că resimţea vreo plăcere. Uneori Rodrigo dorea ca în alcov ea să fie mai mult amantă decât soţie. Avea însă dinainte certitudinea că, dacă s-ar întâmpla aşa, chiar el ar fi scandalizat şi cuprins de o aprehensiune geloasă şi destul de alarmată.

Flora sforăia, iar sânii ei micuţi (nici nu s-ar spune că supseseră de la ea doi copii!) urcau şi coborau într-un ritm lent şi regulat. Rodrigo şi-a scos smochingul şi l-a aruncat pe un scaun. Şi-a smuls gulerul şi cravata, zvârlindu-le pe pat. Şi-a descălţat pantofii şi i-a lăsat în mijlocul odăii. A zâmbit amintindu-şi că nevasta lui spunea de obicei: „Eşti un dezordonat! Când te dezbraci, presari totul pe jos. Parc-ai fi un copil." Dar cum e posibil să ai metodă şi ordine, să faci totul în viaţă cu o grijă meticuloasă? Observase că aşa-

numitele persoane metodice erau în general incapabile de pasiune, nişte indivizi reci, eficienţi şi insuportabil de pisălogi.

S-a aşezat pe marginea patului, şi-a aprins o ţigară şi a început să fumeze, cu ochii la soţia lui. Căsătoria îi priise Florei. Se mai împlinise, dar fără să-şi deformeze corpul. Se observa la ea o maturizare care nu se dezvăluia doar în trăsături, în gesturi, în felul de a umbla şi a privi, ci şi, mai ales, în cuvinte, în judecăţi, în atitudinea ei faţă de oameni şi de viaţă. Avea un bun-simţ deconcertant. Întruchipa acum, ca să spunem aşa, forţa moderatoare din viaţa lui. El remarcase resentimentul, gelozia naşei sale când o văzuse intrând la Conac, în chip de stăpână a casei, pe fata aceea lipsită de experienţă. Dar Flora, din prima zi, suportase impertinenţele Mariei Valéria cu un zâmbet tolerant şi înţelegător, evitând orice fricţiuni. Şi, cu o înţelepciune demnă de un politician rutinat, ori de câte ori cealaltă, cu o vădită rea-voinţă, venea s-o consulte în chestiuni domes-tice, răspundea: „Ascultă, tanti, mata hotărăşti. Şi, de fapt, eu nu mă pricep deloc la treburile astea ale casei..."

Iar Maria Valéria, aparent satisfăcută, continua să conducă discreţionar Conacul.

3

În depărtare, cocoşii cântau repetat. Peste o oră vor miji zorile, şi-a spus Rodrigo, dar somnul tot nu-i venea. S-a întins, cu picioarele spre capul patului, şi a rămas aşa, cu ţigara prinsă între buze, cu braţele încrucişate, cu ochii în tavan. Întotdeauna îşi închipuise că însurătoarea îi va aduce o anume împăcare sexuală. Poate că în fond nu aşteptase nici asta: căutase doar un pretext ca s-o aducă pe Flora în mod

legal în patul lui. Cinicul! Dar ar fi o prostie să încerce să acopere soarele cu o sită. Ştia că nu era el bărbatul să se mulţumească să aibă o singură femeie. Şi totuşi îi fusese perfect credincios soţiei sale timp de... oare câţi ani? A zâmbit. Nu. Nu ani, ci luni. Vreo şase, şapte... Când Flora se afla în ultimele săptămâni ale primei sarcini, el se simţise îmboldit de o insatisfacţie sexuală atât de puternică, încât, neştiind cum să rezolve chestiunea discret chiar acolo, în Santa Fé, născocise un pretext ca să meargă la Porto Alegre, unde petrecuse zece zile de neuitat: nopţi de chefuri la Clubul Vânătorilor, ospeţe cu prieteni şi femei, multe femei. Timp de o săptămână în cap „se tăvălise în păcat", fără nici cea mai mică inhibiţie sau remuşcare anticipată. Ca medic, găsea o explicaţie naturală acestui lucru: era ca un purgativ. Că organismul uman avea nevoie periodic de o curăţenie, asta era ceva ce nici măcar doctorul Matias nu ignora. Ei bine, acea destrăbălare prelungită la Porto Alegre, în septembrie 1911, fusese purgativul de care avusese atâta nevoie. Se înapoiase acasă, uşurat, cu un vag simţământ de culpă care-i înzecise dragostea, tandreţea pentru soţia sa, pe care o copleşise cu atenţii şi cadouri. Ajunsese, satisfăcut, la concluzia că Flora nu fusese prejudiciată în nici un fel de escapada aceea, în timp ce el, salvând aparenţele, se simţea reînnoit, gata să înfrunte o lungă perioadă de respectabilitate monogamică. Şi astfel, după naşterea lui Floriano, cei doi cunoscuseră o a doua lună de miere...

Cu ochii închişi, fumând şi ascultându-şi bolboroselile stomacului, Rodrigo îşi amintea, amuzat, de jurămintele pe care şi le făcuse sieşi, privindu-şi fiul adormit în leagăn: „Promit să nu mai umblu după alte femei. Pentru mine Flora este şi va continua să fie unică până la moarte." Curios! În pofida a tot ce s-a petrecut în anii următori, făgăduiala aceea fusese formulată cu cea mai perfectă sinceritate.

La început i se păruse că paternitatea îl transforma în alt om. Nu putuse şi nici nu încercase să-şi înăbuşe lacrimile în ziua când o văzuse pentru prima dată pe soţia sa dând să sugă copilului. Şi ce senzaţie plăcută şi totodată stânjenitoare de a avea noaptea în patul lui o Flora maternă, cu sânii umflaţi de lapte, o Flora nespus de fericită şi totuşi nespus de îngrijorată, trezindu-se tot timpul ca să se uite la bebeluşul din leagănul de lângă pat. („Oare copilul ăsta respiră normal? Şi dacă face difterie? Dumnezeule! Floriano s-a învineţit...") Rodrigo observase, tulburat, că femeia şi copilul aveau acelaşi miros: miroseau amândoi a lapte, a scutece de flanelă umedă şi a talc. Deseori Flora îl lua pe Floriano în pat şi dormea cu copilul în braţe. Toate acestea concurau la inhibarea lui, la impresia că posedarea fizică a femeii în acea conjunctură semăna cu un incest.

A deschis ochii şi a privit îndelung rotocolul de fum al ţigării. Chinezii (ce mare popor, ce oameni înţeleptl!) aveau dreptate să spună că orice bărbat are nevoie, pe lângă soţia sa legitimă, de una sau mai multe concubine. Fiindcă bărbatul este, fără nici cea mai mică îndoială, un animal poligam. Nu există nici o lege naturală care să justifice monogamia. Dar cum să facă bărbaţii care purtau pe conştiinţă povara a două mii de ani de creştinism?

A întors capul şi a privit cu o oarecare fascinaţie călcâiele Florei, care se aflau la câţiva centimetri de ochii lui. L-a cuprins dorinţa şugubeaţă să ridice rochia femeii ca să-i vadă picioarele, dar s-a reţinut de teamă ca, trezindu-se, ea să nu-i surprindă acel gest tineresc.

A închis ochii. Bolboroseala stomacului continua. Îmi trebuie o doză de bicarbonat. Mâine resacul o să fie teribil.

Şi-a reluat firul gândurilor de alcov. Ce să facă un bărbat tânăr, sănătos şi senzual, când vede că soţia lui, gravidă, îşi pierde formele, nu-i mai trezeşte dorinţa? Să se

menţină abstinent ca un pustnic? Păi, asta nu se potriveşte oricărui temperament. Soluţia e chiar să-şi ia o concubină, fie ce-o fi, suferire-ar cine ar suferi...

A aruncat ţigara pe jos, s-a răsucit în pat în căutarea unei poziţii şi a rămas până la urmă culcat pe burtă.

Cea de-a doua sarcină a Florei nu a ridicat mai puţine probleme. Îşi amintea de o anume noapte când veni-se târziu acasă de la teatru, unde se dusese singur. Se dezbrăcase cu lumina stinsă, în cea mai mare tăcere, ca să nu-şi trezească soţia, şi apoi se culcase alături de ea, dar pe marginea patului, fiindcă era obsedat de teama că, în timpul nopţii, ar putea s-o lovească involuntar în burtă, să-i stri-vească sânii ori să-i provoace vreun alt rău fizic. Era o noapte caldă din februarie 1913 şi mult timp rămăsese cu ochii deschişi, amintindu-şi scene din opereta la care asistase la Teatrul Santa Cecília. Avea capul plin de muzică, de voci şi imagini. Îl impresionase Gina Carelli, cea mai bună *Văduvă veselă* pe care o văzuse vreodată. Era o tânără italiancă, foarte bine făcută la trup, cu părul oxigenat şi ochii negri, posesoare a unei voci calde, de o dulceaţă lipicioasă. Soprana ansamblului era o *ragazza* cu trăsături clasice: frumuseţea ei, calmă şi pură, invita la contemplare estetică. Dar La Carelli, subreta, avea o drăgă-lăşenie jovială şi destul de parşivă, care provoca erotism. Dar nu era o femeie care să suscite gândul unei pasiuni serioase, lente, profunde, de alcov, ci mai curând al unei escapade ocazionale, al unor amoruri pe furiş şi rapide, cu atât mai excitante, cu cât erau mai furtive şi presărate cu accidente şi incidente groteşti.

Cât de greu fusese să aducă acel ansamblu de operetă în Santa Fé! Impresarul îi cerea drept garanţie un minim de o sută douăzeci de abonamente pentru cinci spectacole, astfel că el, Rodrigo – care nu reuşise să plaseze decât nouăzeci şi cinci printre prieteni –, plătise până la urmă din

propriul buzunar cele douăzeci şi cinci rămase. Dar meritase cheltuiala, pentru privilegiul de a o vedea pe La Carelli dansând un can-can pe scena de la Santa Cecília, şi dezgolindu-şi coapsa pe porţiunea unei jumătăţi de palmă.

Se gândea încă la subretă când auzise plânsul abia înăbuşit al Florei. Întorcând capul, văzuse în penumbră umerii ei zguduiţi de sughiţuri de plâns.

– Ce s-a întâmplat, fata mea?

Nici un răspuns. O luase în braţe, cu toată grija, întorcând-o spre el, strângând-o uşor la piept, simţind pe stomac burta ei umflată şi fierbinte.

– Ce s-a întâmplat, comoara mea? Povesteşte-i soţiorului tău ce ai. Te doare ceva? Nu? Atunci, ce e? Ai visat urât?

După multe ezitări, Flora îi spusese de ce plângea. Fiindcă era urâtă, diformă, îmbătrânită, îngrozitoare...

– Tu nici nu te mai uiţi la mine. Ţi-e atât de silă, că dormi pe marginea patului, cât mai departe...

– Dar, comoara mea, mă tem să nu te lovesc, nu înţelegi?

Cu capul soţiei sale cuibărit la piept, rămăsese aşa, legănând-o, şoptindu-i la ureche vorbe tandre de dragoste. Plânsul încetase treptat dar, chiar după ce şi-a dat seama că Flora dormea, nu avusese curajul să-şi retragă braţul pe care odihnea capul ei. Mult timp stătuse în poziţia aceea, simţind la piept respiraţia umedă şi călduţă a femeii, şi gândindu-se la întâlnirea cu Gina Carelli pe care o fixase pentru a doua zi. Planul era simplu. O invitase la o plimbare cu maşina, ce naiba!, lucrul cel mai firesc din lume, fiindcă subreta nu era câtuşi de puţin o provincială... Se vor duce să contemple împreună apusul soarelui lângă zidurile cimitirului. Se vor întoarce în oraş pe înserate, iar Bento fusese deja instruit ca, în dreptul Sibériei, să devieze *Adler*-ul din şoseaua

principală şi să-l conducă până la marginea Claponului Sufletelor de unde, sub un pretext oarecare, să se facă nevăzut...

Restul rămâne pe seama mea. Numai să nu uit că La Carelli nu trebuie să întârzie la reprezentaţia de seară. La *celălalt* spectacol.

Zâmbea gândindu-se la asta când a simţit burta soţiei sale palpitând lângă propria sa burtă. Era copilul care dădea din picioare... Sfinte Dumnezeule! Bebeluşul îl atingea, făcându-i parcă semn. Gândul acesta l-a sensibilizat atât de tare, încât a izbucnit în plâns şi, căindu-se, a început s-o sărute pe Flora pe păr.

4

S-a trezit a doua zi către ora două după-amiază, cu capul greu, gura amară, tot corpul istovit şi lac de sudoare. S-a aşezat în pat, a stat un moment clipind şi privind zăpăcit în jur, prin odaie. Flora dormea lângă el, aşa cum se întorsese de la bal. Nici el nu-şi scosese cămaşa cu piepţii scrobiţi şi pantalonii smochingului.

S-a sculat ameţit, s-a apropiat de o fereastră şi a deschis-o. Lumina după-amiezii l-a orbit. Un suflu parcă de cuptor a urcat din stradă. Ce căldură, Dumnezeule! Îşi simţea cămaşa lipită de piept şi spinare, cu transpiraţia prelingându-i-se pe faţă, pe tot corpul. Singurul leac ar fi un duş rece... S-a dus la baie. Pe drum şi-a scos hainele: a aruncat vesta pe jos, în coridor, a lăsat cămaşa pe balustrada scării, şi-a coborât bretelele şi şi-a scos pantalonii în sufragerie... A ajuns în baie în pielea goală. A scos un oftat adânc de plăcere când jetul rece i-a învăluit corpul. S-a aşezat sub duş şi a stat

aşa mult timp, cu ochii închişi, înlănţuindu-şi genunchii şi braţele. Iar când, puţin înainte de ora trei, a coborât din nou la parter, Maria Valéria i-a aruncat o privire mustrătoare:

– Un chef pe cinste, nu-i aşa?

– Bună dimineaţa, a spus el cu glas amar.

– Bună ziua!

Ce manie aveau şi bătrânii cu orarul! Maniaci ai ordinii, disciplinei, regularităţii. Avea dreptate *Don* Pepe. *¡Qué es el tiempo? Nosotros los españoles somos así!* (Pe unde o fi împieliţatul de castilian la ora asta? În Pará?[2] În Amazonia[3]?)

Curând a apărut şi Flora. Cobora scara încet, ţinându-se de balustradă, ca o convalescentă ce se aventurează să facă primii paşi după o boală lungă.

– Poftiţi la masă! a anunţat Laurinda cu jovialitatea cuiva care dormise şapte ore liniştite şi se sculase din pat la şase de dimineaţă.

Flora a strâmbat din nas.

– Nu-mi pomeniţi de mâncare. Ce-mi trebuie mie acum e o doză zdravănă de bicarbonat.

Cu multă grijă, ţinând ochii pe jumătate închişi, capul drept, s-a aplecat să-şi sărute copiii care se jucau în salon.

– An nou, viaţă nouă, a spus sentenţios Maria Valéria.

Flora a declarat că va face doar act de prezenţă la masă. Era palidă şi avea ceafcăne la ochi. Rodrigo a găsit că nu-i venea deloc rău masca aceea de resac.

Fasole cu cârnaţi; friptură cu cartofi prăjiţi; tăiţei cu parmezan ras; rasol de găină; orez lucios...

---

[1] Ce este timpul? Noi spaniolii aşa suntem (sp.).

[2, 3] State din Republica Federativă a Braziliei.

Rodrigo s-a aruncat asupra mâncării cu un apetit care nu le-a surprins doar pe nevasta lui şi pe mătuşă, ci şi pe el însuşi. La trezire jurase să nu pună nimic în gură decât poate o cafea neagră fără zahăr.

– Ai un stomac de invidiat, a spus Flora.

În clipa aceea Alicinha a izbucnit în plâns: Floriano îi smulsese din mâini căluţul de lemn.

– Fă copilul să tacă, Dinda! a implorat-o Rodrigo. Ţipetele fetiţei parcă-i străpungeau creierul ca nişte săgeţi de foc.

– Cine vrea trandafiri cată să vrea şi spini! a replicat mătuşa. Spunea asta doar dintr-o deprindere maşinală, fiindcă de fapt se şi sculase imediat şi se dusese în salon, spre a arbitra în felul ei litigiul dintre fraţi.

– Dă-i imediat calul surioarei tale. Măi, ce oameni! Unde s-a mai pomenit?

Floriano s-a conformat, cu capul în jos, cu buzele tremurând. Era un copil liniştit, de o docilitate ce-l îngrijora puţin pe Rodrigo, care ar fi preferat să-l vadă – bărbat cum era – mai răsculat şi turbulent.

Alicinha s-a oprit din plâns. Maria Valéria a revenit la locul ei.

– Cum a fost discursul de la Club?

– O frumuseţe, tanti! a exclamat Flora. Unul dintre cele mai bune pe care le-a rostit vreodată Rodrigo.

– Le-am închis gura multora, a spus el. În timpul primei mele gestiuni, în nouă sute unsprezece, m-au acuzat că aş fi un preşedinte risipitor, că m-am împăunat cu gloria de reformator al Clubului şi am lăsat ca alte administraţii să plătească datoriile. Ei bine, gestiunea mea din 1914 a fost un model de echilibru şi economie. Ieri am încredinţat Clubul noii conduceri fără nici un sfanţ datorie şi un *conto de réis*[1] în casă!

---

1 O mie de *reali*.

– Perfect, a observat Maria Valéria, dar cât ai dat din buzunarul tău?

– Habar n–am! Am pierdut socoteala, Dinda, credemă. Am renovat cazinoul cu banii mei. Mobilierul din budoarul doamnelor tot eu l-am plătit. Iar perdelele din salonul de bal... şi chioşcul cel nou...

– Şi ce-ai câştigat cu asta? Tot o să te vorbească de rău. Iar banii n-o să-i mai vezi înapoi.

Rodrigo a ridicat din umeri.

– Banul e făcut rotund, lesne se rostogoleşte! Nu banii ne lipsesc, Dinda. Suntem în perioada vacilor grase.

Într-adevăr, farmacia lui traversa o epocă de prosperitate. Vânzările creşteau zi de zi. Acum deverul era atât de mare, încât a trebuit să mai angajeze doi salariaţi. Progresul acesta se datora în parte operaţiilor doctorului Carlo Carbone. Se felicita că avusese ideea să-l aducă pe italian în Santa Fé. Macaronarul ăsta avea mâini de vrăjitor: era fără îndoială cel mai bun chirurg din întregul Rio Grande do Sul. Altă idee bună fusese să ridice în curtea farmaciei pavilioanele de lemn cu saloane în care rămâneau bolnavii după operaţie. Era un soi de parodie a mult visatului său sanatoriu... Dar spitalul acela improvizat era veşnic plin şi nu rareori se vedeau obligaţi să-i culce precar pe operaţi pe coridoare, pe nişte saltele întinse pe jos. Din toate locurile din Santa Fé şi din municipiile învecinate veneau bolnavi. Doctorul Carbone muncea din zorii zilei şi uneori continua să opereze până noaptea târziu. Fiecare operaţie aducea farmaciei un câştig apreciabil, asta fără să mai pună la socoteală chiria pentru saloane.

Era într-adevăr o epocă de vaci grase. Ce prostie, să te preocupi de bani!

5

A doua zi de dimineaţă, însoţit de nevastă şi de copii, Rodrigo s-a dus în vizită la socri, care locuiau acum într-o mică fermă la ţară, la câţiva kilometri spre nord-vest de cimitirul municipal. Cum şoselele prin partea aceea erau acceptabile, a riscat să plece cu automobilul. Şi, în timp ce Flora tăcea în colţul ei, cu ochii închişi, capul în jos (balansul *Adler*-ului şi mirosul de benzină îi produceau ameţeli şi greaţă), Rodrigo se gândea la povestea ciudată a socrului său, care continua să fie pentru el un izvor nesecat de surprize.

Într-o după-amiază din februarie 1911, exact în ziua când sosise Flora la Santa Fé, înapoindu-se din călătoria de nuntă la Buenos Aires, se răspândise prin oraş ştirea că Aderbal Quadros dăduse faliment. Flora izbucnise în plâns, fiindcă în mintea ei cuvântul *faliment* era asociat cu altele la fel de dramatice, ca *închisoare, fugă, ruşine, sinucidere...*

Rodrigo rămăsese şocat de caracterul subit al loviturii şi totodată supărat pe socrul său că nu-l anunţase mai înainte în legătură cu ce se petrecea. Desigur, se şoptea demult că afacerile lui Babalo mergeau prost, dar de câte ori prietenii intimi încercau să lămurească lucrurile, bătrâ-nul schimba vorba. Ascunsese totul până în ultimul mo-ment. De ce, Doamne Dumnezeule? De ce?

Evenimentul produsese în Santa Fé un soi de panică, deoarece diverse persoane de condiţie modestă – care aveau mai mult încredere în Aderbal Quadros decât în instituţiile bancare – depuseseră la el mici sume aducătoare de dobânzi.

Rodrigo a dat fuga la socru-său acasă, aşteptându-se să-l găsească la pământ. Bătrânul însă i-a ieşit înainte zâmbind.

– Va să zică, ai aflat c-a plesnit cireada de boi? întrebase, îmbrăţişându-l.

– Şi acum, ce-o să faceţi?

– Acum? O să lichidez masa falită şi o s-o iau de la capăt. Principalul e să nu prejudiciez pe nimeni. Am să plătesc totul până la ultimul bănuţ.

Apoi, cu alt ton, căutând în mod vădit să schimbe subiectul:

– Dar voi? Cum a fost călătoria? V-aţi distrat bine?

În aceeaşi zi, Rodrigo îl căutase pe Ruas, avocatul lui Aderbal, ca să afle exact situaţia socrului său. Era uluit. Un cetăţean care nu bea, nu era cartofor şi nici nu umbla după femei; un bărbat care ducea viaţa cea mai spartană cu putinţă, muncind din zori până noaptea – cum era posibil să ajungă într-o asemenea situaţie?

Foarte simplu, explicase avocatul. Aderbal Quadros primea bani plătind dobânzi mari – mai mari decât orice bancă din ţară – şi îi împrumuta cu dobânzile cele mai scăzute, fără nici un fel de garanţii. Şi cel mai rău, îi mai spusese avocatul Ruas ridicând vocea, indignat, cel mai rău e că acest sărac cu duhul atingea culmea nepretinzând nici un act de la persoanele cărora le acorda împrumuturi, fiindcă găsea – nevinovatul! îngeraşul! idiotul! – că un cu-vânt spus de un om de bine valorează cât o hârtie ştam-pilată, cu iscălitura autentificată la notariat. Ah! Dar „nebu-niile" lui Babalo nu se opriseră aici. Se descoperise că omul nici nu-şi notase nimic, încheind tranzacţiile sub cuvânt şi înregistrându-le numai în memorie. Registrul? O născocire străină, menită doar să complice lucrurile.

Dar produsul vânzării pământurilor pe care le poseda bătrânul, se interesase Rodrigo, nu putea acoperi uşor datoriile? Moşiile de la Santa Rita şi Santa Clara reprezentau cele mai bune plantaţii din zona montană... Să tot fie cel puţin cincisprezece leghe bine cultivate. Dar vitele? Dar imobilele pe care le avea bătrânul în oraş?

Avocatul Ruas zâmbea sardonic. Babalo nu era numai clientul, ci şi prietenul său de mulţi ani: de asta îl înfuria atât de tare toată povestea asta. Nu m-a consultat niciodată! Niciodată nu mă asculta! Sigur găsea că avocat e sinonim cu escroc.

– Păi, află ceva, doctore Rodrigo: după ce se vor fi vândut cele două moşii cu toate vitele, şi la cele mai bune preţuri ale zilei; după ce se vor fi vândut toate casele, se vor fi plătit toate dările etc. etc.... totul verificat abia va da cu ce să se plătească datoriile cretinului ăstuia.

– Nemaipomenit!

– Cei cărora le-a împrumutat bani sun insolvabili, au murit ori s-au mutat din Santa Fé fără să lase vreo urmă.

– De necrezut!

– Numai anul trecut socrul dumitale a pierdut vreo sută şi ceva de *contos* cu o afumătoare de carne din Rosário. Închipuieşte-ţi, asociat la o afumătoare pe care n-a văzut-o niciodată! Şi, mai rău: de vreo cinci, şase ani tot pierde bani semănând grâu. Aici a fost scurgerea de capital cea mai mare. Or, dacă strămunii noştri au renunţat să mai semene grâu în Rio Grande înseamnă că au avut un motiv valabil!

Aflând de falimentul prietenului său, Licurgo venise în grabă de la Angico la oraş, se închisese cu Babalo într-o odaie timp de o oră, încercând să-l convingă de necesitatea de a salva moşiile cu orice preţ. El, Licurgo, şi încă un grup de prieteni erau dispuşi să scoată bani ca să-i satisfacă pe principalii lui creditori. Restul avea să se rezolve cu timpul...

Babalo pe aproape toată durata discuţiei clătinase din cap în semn că nu. Nu voia să-şi sacrifice prietenii. Dar nu-i nici un sacrificiu, omul lui Dumnezeu! Dacă eu aş fi în situaţia asta, ştiu că ai face acelaşi lucru pentru mine.

N-a reuşit să-l convingă. Aderbal Quadros voia să vândă tot, să plătească datoriile până la ultimul ban şi s-o ia de la început, cu seiful şi conştiinţa la fel de curate. Se părea chiar că, în toată povestea asta, singurul lucru care-l interesa într-adevăr era să reia viaţa de la zero, ca şi cum ar mai fi fost încă un copil, nu un bărbat trecut de cincizeci de ani.

Supărat, Licurgo încheiase întrevederea cu o frază foarte pe placul lui: „Prost din prost care se naşte e ca vita, doar nu paşte". Iar Babalo, pufăind din trabuc, completase: „Vita, în chestia asta, am fost eu. Prin urmare, eu trebuie să trag consecinţele".

Gândindu-se la toate acestea, Rodrigo se uita spre costişe, sub arşiţa dimineţii de vară. Într-unul din iernaticele de pe marginea şoselei se ardeau buruieni, iar vântul aducea până la automobil un fum albăstrui şi dens, al cărui miros îi evoca îndepărtate veri din copilărie, la Angico.

6

Se apropiau de fermuliţa căreia Babalo îi dăduse – numeni nu ştia exact de ce – numele de Sutil[1]. Bento a început să claxoneze. Vreo cinci, şase căţelandri, cu cele mai variate blănuri şi dimensiuni, au apărut pe şosea şi au prins să urmărească automobilul, lătrând furios.

Rodrigo a zărit casa familiei Quadros, cu acoperişul într-o singură apă din ţigle înverzite de muşchi, o uşă şi două ferestre şi pereţi care fuseseră albi într-un trecut îndepărtat. Părea o bătrânică tristă şi cocârjată, cu şal pe umeri, aşezată calm în spatele unui şir de cocotieri.

[1] Cabană confecţionată din piei cusute unele de altele, locuinţă a sciţilor.

– Cine ar fi spus? a murmurat Rodrigo. Stăpânul moşiilor de la Santa Rita şi Santa Clara, redus la condiţia de arendaş al unei fermuliţe!

Flora şi-a întredeschis buzele într-un zâmbet stins:

– Lasă-l, săracul. Îi place să trăiască aşa...

– Păi tocmai asta mă intrigă. Bătrânului îi place!

– Când locuiam în strada Comerţului, tata se ducea uneori să-şi facă siesta în fundul curţii, sub copaci, întins pe harnaşamente. Zicea că vrea să-şi aducă aminte de vremurile când făcea armata...

Adler-ul a oprit în faţa căsuţei. Babalo şi soţia sa, pe care claxonul îi scosese afară, s-au apropiat de automobil.

Cei doi copii au coborât şi s-au precipitat, cu braţele ridicate şi printre ţipete, spre bunici. Babalo s-a lăsat pe vine, şi-a îmbrăţişat nepoţii şi i-a sărutat pe obraji. *Dona* Titina, reţinută, s-a mărginit să le dea mâna:

– Luaţi binecuvântarea de la tata-mare.

Pe urmă i-a dus în casă şi, în protestele Florei, le-a umplut mâinile de covrigi pudraţi cu zahăr şi bomboane cu lapte.

Aderbal voia să ştie ce mai era cu războiul.

– S-a mai domolit, l-a informat Rodrigo. În Europa acum e iarnă. Ninge tare, drumurile sunt impracticabile, frigul este cumplit. Singurul lucru ce se poate face până vine primăvara e război de tranşee.

Babalo a zâmbit.

– Uneori îmi vine să cred că toată povestea asta cu războiul nu-i decât o născocire a *Curierului Poporului* şi a celorlalte ziare, doar ca să aibă subiecte.

– Bine ar fi...

Au intrat. „Veranda", cu pământ bătătorit pe jos, să fi avut cel mult trei metri la faţadă pe doi şi jumătate în adâncime. Se vedeau găuri mari în tencuiala pereţilor pătaţi de igrasie şi scorojiţi. Mobila era cea mai rustică şi redusă

posibil: o masă de brad nelustruită, patru scaunde cu fundul din împletitură de paie şi un bufet vechi gata să cadă. Muşte bâzâiau în atmosfera aceea ce mirosea a brânză proaspătă, pastramă şi cenuşă rece.

Flora şi mama ei stăteau de vorbă însufleţit pe teme domestice. Aderbal l-a tras pe ginerele său afară.

– Vino să-mi vezi *moşia,* l-a invitat cu o ironie blândă. Nu e la fel de mare ca cea de la Santa Clara sau cea de la Santa Rita, dar tot e mai bine decât nimic...

S-au oprit să stea de vorbă o clipă în umbra pomilor din livadă. Babalo a scos din buzunar o frunză de tutun şi a început s-o mărunţească în palmă cu briceagul cu lamă de argint. Sutil, îşi spunea Rodrigo, era chiar o moşie în miniatură. Avea o livadă de portocali, peri bergamote şi piersici; o costişă pe panta căreia Babalo cultivase porumb şi fasole; o pădurice prin care curgea un pârâu; un ţarc de vite, o grădină de zarzavat, o ogradă mică, un şopron...

– Vezi coteţul cel nou de orătănii? Titina creşte nişte găini Leghorn. Zice că vrea să meargă să vândă ouă. Tare aş vrea s-o văd şi pe-asta. Dacă o să fie la fel de bună negustoreasă ca bărbatu-său, o să se ardă...

A râs cu poftă.

– Am şi trei vaci de lapte. Bem un lapte foarte special. Săptămâna trecută, baba mea a făcut o grămadă de brânză. Să luaţi şi voi.

Rodrigo a zărit şargul lui Babalo legat de un trunchi de scorţişoară, gata înşeuat. Ştia că în fiecare dimineaţă socrul lui încăleca şi-şi parcurgea „pământurile". Şase biete hectare... Un om care avusese câmp cât nu se putea cuprinde cu ochii!

Era un caz ce amintea de un personaj din *Raţa sălbatică.* Ekdal, bătrânul vânător, la capătul unei vieţi de frustrări şi eşecuri, ca să-şi potolească dorul de timpurile eroice din tinereţe, când vânase urşi în munţi, se vâra în

crescătoria fiului său şi trăgea în bieţii iepuraşi speriaţi. Babalo căuta să-şi potolească la Sutil dorul de moşiile sale întinse... Ah! Dar exista şi o deosebire: personajul lui Ibsen era un suflet în restrişte, un învins, în timp ce Aderbal Quadros lupta cu trufia unui biruitor. Şi cu ce veselie, cu ce entuziasm, cu câtă plăcere!

– Să-ţi arăt ceva, a murmurat el, luându-şi ginerele de braţ. Am dat numele unor politicieni importanţi câtorva dintre pomii ăştia mai frumoşi.

S-au apropiat de poalele colinei. Aderbal a arătat spre un copac înalt de lângă şopron:

– Cedrul acela e Júlio de Castilhos. Vezi *cabriúval* din vârful coastei? E consilierul Gaspar Martins. Acolo, pe malul pârâului, creşte o *corticeira* care dă o floare foarte frumoasă: e Assis Brasil. Sunt cam supărat pe Borges de Medeiros2, dar tot am dat numele lui unuia din cinamonii ăştia...

Şi-a răsucit ţigara, a aprins-o şi a tras câteva fumuri. Un zâmbet maliţios i-a închis ochii şi a făcut să i se ridice pometii obrajilor, accentuându-i unghiulozitatea feţei.

– Copăcelul acela păzit de lângă grădina de zarzavat (îl vezi?) e Mareşalul Hermes. Ştii de ce nu creşte? Din cauza celui mare, *jacarandá* care, cum bine poţi observa, se întinde peste el. *Jacarandá* poartă numele senatorului Pinheiro Machedo.

Rodrigo a surâs, privindu-şi socrul cu o admiraţie atinsă şi de invidie. Îi plăcea bătrânul, dar prezenţa lui îl

---

1 Arbore din Fam. Faseolaceelor-Papilionac *(Myrocarpus frondosus Alem.)*.

2 Preşedinte al statului Rio Grande do Sul, succesor al lui Júlio de Castilhos la conducerea Partidului Republican din acelaşi stat, protagonist al unui război civil cu opoziţia condusă de Assis Brasil, încheiat prin aşa-numita Pace de la Pedras Altas, în 1923. A trăit între 1864 şi 1961.

tulbura oarecum. Ori de câte ori îl vedea pe omul acela bun, simplu şi solid luptând cu pământul, desculţ şi în cămaşă, îl năpădea un straniu simţământ de remuşcare şi de culpabilitate, senzaţia vagă că a trădat un întreg trecut, a întrerupt o tradiţie a familiei, şi-a renegat tatăl, mama, bunicii – obârşia, în fine. Se simţea (dar toată indispoziţia asta pierea de îndată ce se îndepărta de socru) fragil şi vulnerabil în preferinţa sa exagerată pentru viaţa urbană, cu maşinile, confortul moleşitor şi toate superficialităţile pe care Babalo le dispreţuia atât de mult: haine, parfumuri, petreceri, vinuri, delicatese, onoruri...

Bărbatul acela teluric părea să se limiteze la lucrurile esenţiale ale vieţii: aerul, focul, apa, pâinea, soarele, pământul. Trăia într-o asemenea comuniune cu natura încât, cu pielea sa de un ton pământiu, părea ceva ce ar fi răsărit din sol şi, departe de el, nu putea înverzi. În toată viaţa lui nu citise o carte şi nu călcase într-un teatru. Dispreţuia banii şi nu căuta niciodată prestigiul sau puterea politică. Pe când locuia în căsoaia de la oraş, vorbea întruna cu nostalgie de timpurile când era căruţaş sau făcea armata. Poate, reflecta Rodrigo privindu-şi socrul, poate că afacerile proaste care-l împinseseră pe omul acela la faliment nu fuseseră doar opera întâmplării. Nu era imposibil ca însuşi Aderbal Quadros să fi colaborat cu destinul, căutând în mod con-ştient propria sa ruinare, ca să se poată întoarce la viaţa simplă, rustică şi aspră pe care o iubea atât de tare. Fiindcă acel fost argat de ţară părea să resimtă voluptatea depăşirii greutăţilor.

– Într-o zi, a spus bătrânul când urcau panta, umblând pe hotarul fermei, am să plec cu vitele. M-am plictisit să tot trândăvesc.

Să trândăvească? Rodrigo ştia că socru-său muncea din zori până noaptea în fiecare zi, inclusiv duminicile.

Câinii au început să alerge pe coastă în sus şi, lătrând şi dând din coadă, şi-au înconjurat stăpânul, gudu-rându-se pe lângă el. Prieten al animalelor, Babalo aduna şi, într-un fel, adopta toţi câinii şi toţi motanii vagabonzi ce se aciuiau la Sutil.

– Uite ce parohie am, Rodrigo! a murmurat el, lăsându-se pe vine ca să se joace cu căţelandrii. A stat câteva secunde aşa murmurând cuvinte drăgăstoase şi netezind blana potăilor care, printre chelălăituri, îl lingeau pe mâini şi pe faţă. Apoi s-a ridicat şi a continuat să urce lângă ginerele său, oprindu-se în vârful coastei, de unde se zărea căsoaia din Santa Fé.

– Haide la umbra Consilierului.

S-au apropiat de *cabriúva*. Babalo şi-a aruncat privirea peste peisaj.

Ogoare frumoase. Parc-ar fi de catifea.

Costişele se desfăşurau cât puteai cuprinde cu ochii, în direcţia luminoaselor orizonturi de ianuarie.

Aderbal a arătat spre coasta colinei la poalele căreia se afla păduricea cu pârâul.

– Ştii ce am de gând să fac aici? Un mic lan de grâu. Anul care vine, dacă o vrea Dumnezeu, o să mănânc pâine din grâul de la Sutil.

7

Zilnic, după masa de prânz, Rodrigo urca în odaie cu un exemplar din *Curierul poporului* sub braţ, se întindea şi, cu o voluptate lentă şi leneşă, rămânea să citească până adormea. Invariabil se cufunda în somn cu ziarul deschis pe piept.

În acea zi de 3 ianuarie, de îndată ce Bento i-a înmânat ziarul pe care se dusese să-l cumpere la gară, a urcat

în odaie, căscând anticipat. Era o căldură înăbuşitoare, iar pietrele de pavaj şi trotuarele ardeau ca o placă de cuptor. („Se poate fierbe un ou", l-a asigurat metisul.) Rodrigo s-a dezbrăcat piesă cu piesă şi, fără să găsească vreo uşurare pentru arşiţă, a rămas gol-puşcă. S-a întins pe pat şi a despăturit ziarul. Primele două pagini erau pline cu telegrame din războiul care-şi continua stagnarea de iarnă. A trecut la editorialul intitulat *1914–1915.*

An Nou! An Bun!

Sufletul poporului se încăpăţânează, la fiecare an nou care vine, să vadă în ivirea lui zorii unei noi aurore, începutul unei noi perioade de noroc şi de bunătate. Anul Nou e întotdeauna şi Anul Bun. Aşa ne-am amăgit cu toţii la 1 ianuarie al acelui ghinionist an 1914. Toţi speram că el va veni să ne răscumpere necazurile din 1913, să ne despăgubească de relele pe care ni le produsese acela. Când colo n-a existat niciodată un an de încercări atât de dureroase pentru toată lumea, de atâtea mizerii, atâtea suferinţe, atâtea grozăvii.

Aici în Brazilia am avut, încă din primele luni ale acelui an teribil, tragedia din Ceará[1] *şi lungul şir au cortegiu de nenorociri; au urmat apoi starea de asediu, persecu-tarea presei, crimele din Contestado*[2]*; degringolada finan-ciară, prăbuşirea creditului din exterior, târându-se în fundătura fără ieşire a acelui* „funding loan"[3].

Celelalte ţări de pe continent n-au fost nici ele mai fericite.

---

[1] Este vorba de aşa-numita *revoltă din Juazeiro,* conflict între ţăranii din Ceará şi poliţia locală, stins în urma intervenţiei federale.

[2] Regiune litigioasă dintre statele braziliene Paraná şi Santa Catarina, care a provocat o campanie militară contra fanaticilor şi *bandoleiros*-ilor din acel teritoriu în 1912.

[3] Împrumut pentru investire (engl.).

Editorialistul începea să enumere nenorocirile continentale: revoluţiile din Mexic şi conflictul acelei ţări cu Statele Unite; asasinarea Preşedintelui Columbiei; crimele din Plata şi doliul Argentinei ca urmare a morţii lui Saenz Peña. Nici Europa nu fusese mai fericită: „săptămâna roşie" din Italia, cu smintelile revoluţionare din Ancona; agitaţia politică din Franţa, unde tragedia de la *Le Figaro* – scandaloasa *affaire Calmette* – tulburase naţiunea şi întreaga lume; grevele din Rusia; noile zvonuri de război între Turcia şi Grecia; farsa sufragetelor din Anglia şi zvonurile de război civil în Irlanda. În sfârşit, continua editorialul, cea mai mare catastrofă dintre toate: asasinarea arhiducelui moştenitor al tronului Habsburgilor, eveniment care dezlăn-ţuise în Europa cel mai teribil război din istoria rasei ome-neşti. Şi în umbra acelei hecatombe se năştea anul 1915.

Fie ca din încercările dure de astăzi să se ivească o omenire mai bună, mai tolerantă, mai puţin egoistă, mai înclinată să ierte culpele aproapelui şi să-i dezvinovăţească greşelile.

Rodrigo a lăsat ziarul să-i cadă pe piept, şi-a încrucişat mâinile peste el şi a rămas cu gândul la seara aceea rece de iulie 1914, când Cuca Lopes intrase răvăşit la Conac, aducând dramatica ştire.

8

– A izbucnit războiul în Europa!

De mai multe săptămâni ziarele erau pline de presentimente negre în jurul posibilităţii unui conflict armat pe continentul european. După tragedia de la Sarajevo, se aştepta în orice clipă izbucnirea conflagraţiei mondiale. Între timp, cu optimismul său incurabil, Rodrigo era de părere că

dificultăţile vor fi ocolite şi criza depăşită graţie eforturilor conjugate ale diplomaţiei franceze şi engleze.

– Cine ţi-a spus, omul lui Dumnezeu?

– Adineauri a sosit o telegramă. Întâmplător, eram la Telegraf...

– Adio călătorie la Paris! a exclamat Rodrigo, aşezându-se, parcă în prostraţie, pe un scaun.

A doua zi, colonelul Jairo a confirmat ştirea. Austria declarase război Serbiei, căreia i s-a adăugat Muntenegru. Flota germană se concentra în punctele strategice. Cea austriacă bloca portul Antivari. Rusia declarase deja că va decreta mobilizare generală, în caz că austriecii vor ocupa Belgradul. Germania ameninţa să-şi mobilizeze toate for-ţele terestre şi maritime, dacă Rusia va face vreo mişcare de trupe, chiar şi parţială.

– Nu văd nici cea mai mică speranţă de rezolvare paşnică a problemei, a declarat comandantului regimen-tului de infanterie scuturându-şi amărât chica de păr roşcat. Intrarea Germaniei, Rusiei, Angliei şi Franţei în conflict e o chestiune de zile, poate chiar de ore. Conflagraţia va fi generală. Monştrii apocaliptici umblă din nou liberi. Biata omenire!

Când conflictul s-a generalizat, Rodrigo a rămas să-l urmărească avid prin intermediul ziarelor. De la început a fost evident că majoritatea populaţiei din Santa Fé simpatiza cu Aliaţii. Cât despre Rodrigo, el n-avusese nici cea mai mică ezitare. Unde se afla Franţa, acolo erau şi mintea şi inima lui. La mijlocul lui august a organizat un marş *aux flambeaux*[1] în care partizanii Aliaţilor, îmboldiţi de fanfara militară, au defilat pe străzile din Santa Fé cu steagurile Franţei, Angliei şi Braziliei, scoţând urale pentru Poincaré, Ţarul Rusiei, Regele George al Angliei şi Regele Albert al Belgiei.

1 Cu torţe *(fr.)*.

Farmacia Populară a devenit cel mai important centru de concentrare al filoaliaţilor din oraş, în timp ce Cofetăria Schnitzler era punctul de adunare al membrilor coloniei germane şi a teutono-brazilienilor, ale căror simpa-tii se îndreptau fireşte spre *Vaterland*[1].

Ziarele anunţau că în societăţile germanice din Porto Alegre, São Leopoldo şi Santa Cruz se făceau subscripţii şi serbări în beneficiul soldaţilor nemţi şi austrieci. Asta îl înfuria pe Rodrigo, fiindcă Brazilia în masă, afirma el, era în coeziune alături de cauza aliată, care era însăşi cauza democraţiei şi a civilizaţiei! Nemţii şi descendenţii lor să-şi pună lacăt la gură şi să stea liniştiţi în colţul lor, căci dacă vor continua cu manifestările acelea insolente, vor sfârşi prin a încasa lovituri de ciomag!

S-a abonat la reviste şi ziare spaniole şi argentiniene care începeau să publice reportaje şi comentarii ilustrate despre Războiul European. Nu putea să vadă portrete ale Kaiserului fără să simtă că-i clocoteşte sângele în vine. Să se compare fizionomia lui Raymond Poincaré cu a lui Wilhelm al II-lea. De o parte, acel bărbat cult şi civilizat, cu aer de profesor universitar şi o expresie de bunătate părin-teasc pe faţă. Pe de alta, gătit în uniforma sa ţipătoare, blestematul de Hohenzollern, cu mustăţi ca nişte crengi răsucite în sus, privirea aspră şi crudă precum oţelul anti-paticei sale căşti. Domnilor, între unul şi celălalt nu putem avea nici o clipă de ezitare.

Bătălia de pe Marna a fost urmărită cu anxietate de Rodrigo timp de peste o săptămână. De ea depindea soarta iubitului său Paris şi poate deznodământul Războiului. Când a sosit în Santa Fé ştirea că marea ofensivă germană fusese respinsă, l-a chemat pe negrul Sérgio şi i-a cerut să lanseze două duzini de artificii în faţa Farmaciei Populare. Iar când,

[1] Patrie *(germ.)*..

atraşi de pocnete, curioşii s-au apropiat, formând o ceată ce sugera o mică adunare, Rodrigo le-a transmis ştirea cu strigăte puternice şi a ţinut la sfârşit un discurs vehement în care a exaltat curajul şi geniul galilor şi i-a atacat pe „hunii care cu tocul cizmelor lor de barbari ameninţă civilizaţia, cultura şi democraţia!".

Pe măsură ce citea ştiri despre atrocităţile comise de trupele germane în Belgia, unde – informau ziarele – sate întregi erau distruse, bătrâni, femei, invalizi şi copii împuşcaţi laolaltă cu bărbaţii valizi, indignarea lui creştea într-atât, încât nici nu mai putea să discute cu căpitanul Rubim, germanofil înverşunat, fără ca amândoi să devină roşii şi să urle, de parcă ar fi fost gata să se ia la bătaie.

– Nu te încrede în ştirile astea, spunea Rubim. E pură propagandă aliată. Şi, pe urmă, războiul e război şi nu ne putem aştepta ca soldaţii să se poarte ca nişte îngeri. Nemţii nu sunt nici mai buni, nici mai răi decât englezii şi francezii. Dar un lucru îţi spun, dragul meu. Sunt de o mie de ori mai omenoşi decât ruşii. Slavii ăştia, da, ăştia chiar că-s sălbatici.

Ceea ce-l supăra cel mai tare pe Rodrigo era să afle că în Nova Pomerânia se organizau adunări şi serbări în favoarea Germaniei, *Kerb*-uri în care cântau imnuri germane şi în care *Deutschland über alles* era repetat cu entuziasm ca un refren de victorie. Se povestea că mulţi coloni îşi trimiseseră fiii să se înroleze în forţele Kaiserului. Obrăznicie! vocifera Rodrigo. Guvernul trebuie să interzică asta. La urma urmei, lingăii ăştia trăiesc pe pământul nostru, mănâncă pâinea noastră, beau din apa noastră, respiră aerul nostru, depind, în fine, de generozitatea şi toleranţa noastră.

Rubim zâmbea de acele explozii. „Nu-ţi mai lipseşte, îl ironiza el odată, decât să organizezi şi să comanzi o

expediţie împotriva Novei Pomerânia." Rodrigo n-a gustat deloc observaţia. „De ce nu? a replicat el. O să vină şi ziua aia!"

A început să nu-i mai răspundă la salut lui Júlio Schnitzler şi să-i boicoteze cofetăria. Se uita cu ciudă şi reavoinţă la alde Spielvogel, Kunz, Schultz, în fine, la toţi cei din Santa Fé care purtau nume germanice. „Dacă vreunul din nemţoii ăştia se uită la mine obraznic, îi pocesc mutra!"

Continua să urmărească mersul Războiului în revistele şi jurnalele care-i soseau din Plata. Primele zile ale conflictului zguduiseră Brazilia. Guvernul decretase moratoriu şi vacanţe comerciale pentru bănci, dintre care multe au fost închise şi erau acum păzite de poliţie. În tonul ştirilor economice şi financiare exista ceva care sugera un început de panică.

Rodrigo, care vedea războiul printr-o prismă pasionat de romantică (revanşa pentru Sedan, studentul alsacian, *esprit* contra *Kultur*) era indignat când Cacique Fagundes, Joca Prates şi Pedro Teixeira, manifestând o teribilă nepăsare faţă de soarta belgienilor, siguranţa Parisului şi victoriile formidabilei flote britanice, erau preocupaţi doar de fluctuaţia preţurilor la bunurile de primă necesitate şi de paralizarea pieţei unturii. În acele prime săptămâni, plantatorii erau îngrijoraţi, ba chiar alarmaţi de posibilitatea ca războiul să aducă prejudicii dezastruoase vitelor. Pielea, care nu demult se ridica la 1$640, acum nu mai era deloc cotată. Proprietarii prăvăliilor de piei din interiorul statului ordonau reprezentanţilor lor să suspende orice achiziţii.

Oamenii ăştia se gândesc numai la burtă, conchidea Rodrigo, întristat şi revoltat. Propriul său tată era la fel ca ceilalţi. N-avea nici cea mai mică noţiune despre ce reprezenta într-adevăr Europa şi care era însemnătatea ei pentru lume. Belgia, Serbia, Muntenegru, Franţa? Simplă născo-cire a ziarelor şi a cărţilor de geografie...

Don Pepe, în schimb, era cuprins de o agitație cu totul specială. În ultimele zile din iulie încă mai afirma, cu credința unui apostol, că războiul nu va izbucni deoarece conștiința socialistă a lumii nu ar sprijini sub nici un pretext acea aventură capitalistă criminală.

Vibrase de speranță și emoție citind în *Curierul Poporului* că în Porto Alegre Partidul Socialist, conside-rând drept o exploatare nedreaptă, și împotriva interesului Poporului, creșterea nejustificată a prețului anumitor produse naționale, ceea ce avea să agraveze mizeria claselor muncitoare, convocase populația la un miting de protest în piața Vămii.

– *¡Es para lo que sirben las guerras capitalistas!*[1] exclamase, fluturând ziarul în aer ca pe un stindard. *Para explorar el pueblo. La Standard Oil ya aumentó el precio del kerosén y de la nafta*[2] .

– Dar nu se pune problema să fie exploatat cineva, Pepito, replicase Rodrigo cu o falsă răbdare. E un război pe viață și pe moarte, civilizația împotriva barbariei, despotismul contra libertății. Germania trebuie strivită pentru ca lumea să poată respira din nou în pace.

Citind știrea că un student asasinase la Paris pe deputatul Jean Jaurès, liderul Partidului Socialist, *Don* Pepe rămăsese atât de abătut, încât căzuse la pat, cu febră mare.

– *Está todo perdido*[3] , murmura el întruna.

Și în delirul său ținea discursuri incendiare.

Dacă pe de o parte atrocitățile nemților îi provocau lui Rodrigo cea mai profundă revoltă, pe de alta lectura telegramelor care relatau acte de eroism și de sacrificiu din

---

[1] La asta servesc războaiele capitaliste! *(sp.)*.

[2] La exploatarea poporului. Standard Oil a ridicat deja prețul gazului metan și al țițeiului *(sp.)*.

[3] Totul e pierdut *(sp.)*.

partea soldaţilor aliaţi îi stârneau un entuziasm fierbinte, emoţionant. Cu lacrimi în ochi şi cu fiori în tot corpul a citit despre bravura aviatorului Garros – *acel Garros care, ca să distrugă un dirijabil german, n-a ezitat să se arunce în el cu aeroplanul pe care-l pilota cu o minunată dibăcie, cu certitudinea calmă că moartea sa va fi pur şi simplu sublimă. Rareori eroismul francez, altfel tradiţional, s-a înălţat atât de sus.*

Rodrigo a îndrăgit foarte mult Japonia când a aflat că guvernul japonez declarase război Germaniei. Acea ţară mică, izolată la capătul continentului asiatic, îşi onorase alianţa cu Anglia, deşi nu erau în joc interesele ei naţionale!

Dar Italia? Ce făcea Italia, de ce nu intra şi ea în conflict alături de Franţa, sora ei latină? „Marco Lunardi striga el când îşi întâlnea prietenul. Când o să intraţi şi voi în război, omule?" Îl interpela cu un aer de glumă, dar cu o anume nerăbdare, ca şi cum declaraţia de război ar fi depins de tânărul proprietar al Fabricii Italo-Braziliene de Paste Făinoase. Aceeaşi întrebare i-o adresa şi doctorului Carbone, care zâmbea: „Răbdare, scumpule. Aşteaptă să vină primăvara. Acum e foarte frig".

Într-o zi, în timpul cinei, la Conac, pe când Rodrigo comenta înflăcărat războiul, Licurgo a observat:

– Mor compatrioţi de-ai noştri în lupta din Contestado, iar ţie parcă nici nu-ţi pasă. Chiar ieri a trecut pe aici un tren cu soldaţi care se duceau la Marcelino Ramos. Cică fanaticii o să invadeze statul nostru prin Passo Fundo.

– Ascultă, tată, nu cred că metişii ăştia prost înarmaţi ar putea să pună în primejdie existenţa Republicii. Kaiserul, în schimb, chiar că este un coşmar pentru întreaga civilizaţie.

În primele zile din septembrie '14, Rodrigo a organizat în Santa Fé o mare serbare, cu licitaţie şi tombolă, în beneficiul Crucii Roşii belgiene.

– Pasiunea asta a ta pentru Belgia, i-a spus Rubim, își are originea în vechea milostenie creștină față de cei slabi. Conform unui concept curent, dar eronat, cel slab este neapărat și bun, pe când cel puternic e rău. Or, în ultimă instanță, raționamentul ăsta e absolut infantil!

Rodrigo a luat un exemplar din *Curierul Poporului* în care se reproducea un discurs pronunțat recent în Senat de către Rui Barbosa.

– Uite ce spune despre Belgia cel mai mare brazilian în viață.

A citit:

Acum când Belgia traversează încercările martiriului său supraomenesc, cu un eroism al cărui sublim umbrește uneori și cele mai frumoase pagini din istoria Greciei antice...

(Aici e notat un „foarte bine" al Senatorului Azeredo).

– Mare cartofor, l-a întrerupt Rubim. Dați-i un pachet de cărți de joc și un partener, și-l faceți fericit...

Celălalt a continuat:

...din lupta elenică împotriva hoardelor Orientului, dacă ne-am întoarce acolo n-am întâlni, pe acel sol al industriei, al progresului, al literelor, decât vaste necro-pole, câmpuri pustiite, pământ crăpat de oseminte, orașe mistuite, construcții în ruină. Fiindcă războiul a ales acea țarină de libertate și muncă pentru a-și semăna acolo cenușa și doliul. Războiul, un război care a izgonit dreptul, omenia, creștinismul; un război care a eliminat inviola-bilitățile cele mai sacre, un război care trece cu furia unui uragan peste principiul tuturor neutralităților; un război care anulează toate legile internaționale, un război care consideră tratatele niște cârpe de șters pe jos, care nu admite drepturile celor slabi, care nu cunoaște îndatoririle celor puternici; un război care incendiază muzee, biblioteci și

temple, un război care rade de pe fața pământului orașe deschise, incendiază sate pașnice, pustiește câmpii surâzătoare, înlănțuie populații dezarmate; un război care împușcă bătrâni, invalizi, taie sânii femeilor, amputează mâinile copiilor; un război care sistematizează cruzimea, distrugerea și teroarea; un război care își cască gâtlejurile înfometate spre Europa sfâșiată și se satură din prăzi însângerate, în mijlocul unui ciclon la vuietul căruia lumea întreagă pare să se cutremure, ca și cum însuși solul conștiinței s-ar fi scufundat sub temeliile divine, și sorburile Infernului s-ar fi deschis ca să înghită civilizația fecundată de cer...

Rubim a ascultat discursul până la capăt cu un zâmbet sceptic.

– Până și marele nostru Rui, a comentat el în fine, a căzut în capcana propagandei aliate...

După un timp, a adăugat:

– Ceea ce s-a petrecut e atât de limpede și de o natură atât de practică, încât n-are nevoie de elocință și de retorică. Germania și Austria își țineau de mult timp ochii întorși spre Orient și spre Asia Mică; se vorbea chiar ca Marea Germanie să se întindă de la Berlin la Bagdad. Pe de altă parte, Rusia voia să impună dominația slavă la Constantinopol, în expansiunea sa spre Adriatica, trecând prin Serbia... Nu exista în lumea întreagă o zonă mai încâlcită și mai inflamabilă decât Balcanii. Niciodată nu s-a cunoscut în istoria națiunilor zonă mai confuză și mai plină de intrigi politice și de complicații religioase și rasiale. Țările acelea, adevărate comedii ale erorilor, țesături de naționalități care se respingeau de fapt, nu aveau statura cerută ca să devină națiuni independente. Erau doar prăzi potențiale jinduite de doi coloși: cel german și cel rusesc. Or, Franța, amăgită de puterea militară a Rusiei, avea o alianță cu aceasta. Poporul francez spera oarecum să-și ia revanșa pentru '70. Cât

despre Anglia, bătrâna vulpe s-ar fi menţinut bucuroasă în afara conflictului şi ar fi lăsat celelalte puteri să se distrugă, pentru ca, intervenind la sfârşit, să-i rămână ei partea leului Nenorocirea era că, dacă ieşea învingătoare Germania, soarta Regatului Unit ar fi fost pecetluită. Să nu uităm nici că între Anglia şi Germania exista o teribilă rivalitate comercială. Produsele germane, în general mai bune şi mai ieftine decât cele englezeşti, începeau să domine pieţele mondiale. Nimicirea Germaniei era, prin urmare, indispensabilă nu numai pentru sănătatea Imperiului Britanic, ci şi pentru liniştea Franţei.

Şi căpitanul a încheiat:

– Restul, prietene, e rui-barbosism, pură retorică dintr-o ţară de mulatri trântori şi vanitoşi,

CAPITOLUL II

1

Să renunţe la siestă... asta era marea hotărâre luată de Rodrigo. Era satisfăcut de deverul farmaciei şi al spitalului, ca şi de activităţile doctorului Carbone. Voia să dedice mai multe ore cabinetului, să se ocupe mai înde- aproape de afaceri, în fine, să nu-şi piardă timpul dormind stupid, în timp ce chirurgul şi asistentul său deschideau şi închideau burţi de coloni şi băştinaşi, iar bietul Gabriel se împărţea între laborator, tejghea şi sala de operaţii unde chirurgul, cum era şi firesc, voia ca totul să fie gata la timp.

Dar nu-i uşor să renunţi în mod drastic la un obicei atât de vechi şi de plăcut. Hotărârea data demult, şi el îşi tot promitea să o pună în practică „lunea viitoare"... Săptămână nouă: viaţă nouă. Dar, aş! Nici nu isprăvea bine de luat masa de prânz, că-l apuca toropeala, pleoapele i se îngreunau,

începea să caşte, şi până la urmă găsea totdeauna un bun pretext ca să urce în dormitor şi să se întindă. O dată culcat, totul era pierdut: dormea până la trei.

În lunea aceea din ianuarie a hotărât: azi, fără siestă. A scos din bibliotecă *Les Maladies de la Volonté* de Ribot şi s-a aşezat pe scaun. Trebuia să-şi educe voinţa, să urmeze exemplul hinduşilor. *L'Illustration* publicase recent o serie de gravuri cu un ioghin ce-şi făcea exerciţiile lui incre-dibile. Monştrii aceia reuşeau să-şi elibereze spiritul de materie, să-şi abată simţurile de la lumea exterioară. Or, eu nu vreau decât să pierd obiceiul siestei...

A deschis cartea, şi-a trecut ochii peste câteva paragrafe din prefaţă (ceea ce mai făcuse şi cu alte ocazii), dar nu s-a putut concentra asupra celor pe care le citea. Căldura era de vină. Iarna i-ar fi mai uşor să se lipsească de siestă. Dar vara, după un prânz copios... Aşa e, dar, fie ce-o fi, azi n-am să mă culc. S-a hotărât.

A închis cartea şi ochii. (N-am să dorm, şi-a comunicat sieşi. Doar să mă odihnesc un pic.) Era la hotarele somnului când un ţipăt ascuţit l-a trezit. S-a sculat în picioare, tresărind, şi a dat fuga în sufragerie, de unde ieşeau urletele unuia dintre copii.

– Ce s-a întâmplat? Ce e?

Maria Valéria i-a ieşit înainte, cu Alicinha în braţe. Fetiţa plângea, cu faţa schimonosită de durere, cu lacrimile prelingându-i-se pe obrajii în flăcări. Un firicel de sânge i se scurgea pe la comisura buzelor.

– Dumnezeule Sfinte! a strigat Rodrigo.

A vrut să smulgă fetiţa din braţele mătuşii, dar aceasta l-a respins cu un gest decis.

– Nu exagera! e un fleac. Copilul a căzut şi şi-a tăiat buziţa pe dinăuntru. Pun nişte „miracol curativ" şi gata.

Cu o expresie de spaimă pe faţă, Rodrigo a însoţit-o din ochi pe Dinda, care urca scara cea mare cu fetiţa în braţe.

La jumătatea drumului, Maria Valéria s-a oprit o clipă şi s-a uitat la finul ei:

– Nu-i nevoie să faci mutra asta de curcă plouată. Ţi-am spus că nu-i nimic.

Rodrigo a revenit la scaunul lui. Un timp a stat să asculte, îngrijorat, plânsul fetiţei. Când vreunul dintre copii se rănea ori cădea la pat, rămânea descumpănit, se com-porta – după spusele naşei sale – ca o fată bătrână isterică, şi nu-i lipsea mult ca să izbucnească în plâns.

Într-o zi, Floriano se rostogolise pe scară şi căzuse cu zgomot la picioarele lui, rămânând întins şi nemişcat pe podea, parcă în nesimţire. Înnebunit, ridicase băiatul în braţe şi un timp stătuse locului zăpăcit, incapabil să scoată un cuvânt, să ia o hotărâre.

– Chemaţi un doctor, repede! strigase pe urmă. Copilul are fractură de craniu!

I-au ţâşnit lacrimi din ochi, un plâns cu sughiţuri i-a zguduit pieptul. Flora, albă ca varul, umbla de colo-colo, ca orbită şi pierdută în disperarea ei. În clipa aceea de zăpăceală intervenise Maria Valéria, smulgându-l pe Flo-riano din braţele tatălui său şi culcându-l pe sofa, unde l-a zgâlţâit până l-a făcut să-şi înceapă urletele. Apoi îi pipăise capul, picioarele, coapsele, braţele, îi scosese cămaşa ca să-i cerceteze toracele. Iar când băiatul a încetat cu urletele, făcând doar un botic, cu umerii zguduiţi de sughiţuri seci, ea îi pipăise din nou diferitele părţi ale corpului, întrebând: „Doare aici?" El răspundea că nu, dând din cap. După câteva minute era iarăşi în picioare şi se juca, de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic,

– Vezi? N-a rămas nici un cucui măcar. Totdeauna am spus că voi vă speriaţi de orice fleac.

Rodrigo zâmbea acum, amintindu-şi scena. Recu-noştea că era un tată sentimental şi prost. Tot timpul po-vestea despre drăgălăşeniile copiilor, ceea ce pe când era

burlac găsea atât de ridicol la alţii. Când veneau musafiri la Conac, îl chema pe Floriano în salon, punea în funcţiune gramofonul ca să se audă un disc şi apoi îl întreba pe băieţel: „Ce muzică-i asta?" Floriano ezita o clipă, după care, cu degetul în gură, cu ochii în jos, răspundea: „*Pagliacci* al lui Caruso" sau „*Traviata*". Vedeţi ce mutriţă are ? La trei ani se pricepe deja la opere! Aş vrea să vedeţi şi dumneavoastră cât de mult îi place muzica acestui copil! E-n stare să şadă ore întregi (sigur că exagerez!) cuminţel pe sofa, ascultându-i pe Tetrazzini, Tamagno, Amato...

Rodrigo a închis din nou ochii. Jur, îmi dau cuvântul de onoare că n-am să adorm.

Din bucătărie răzbătea vocea suavă şi atât de corectă muzical a Laurindei:

Ai, Filomena!
Dac-aş fi isteaţă ca tine,
Aş scoate urucubaca[1]
Din scăfârlia lui Dudu!

A zâmbit. Ah! Vremurile lui Dudu... Cei patru ani de guvernare ai Mareşalului au fost un coşmar prelungit, o înşiruire de dezastre politice şi administrative. Răscoala marinarilor. Starea de asediu. Împuşcăturile de pe *Satélite*. Scandalul *argintului*. Intervenţia în Pernambuco. Bombardarea Bahiei. Cazul Amazoanelor. În toată istoria Braziliei nu existase guvernare mai catastrofală şi plină de accidente. Niciodată nu se pomenise atâta dictatură, atâta nepotism, atâta arbitrariu, atâta politicianism de clică. Iar Mareşalul – asta o ştia toată lumea – nu era decât o marionetă în mâinile abile şi puternice ale lui Pinheiro Machado. Oricât de mult l-ar fi admirat pe senator, Rodrigo nu putea să nu recunoască faptul că acesta era autoritar, despotic şi egocentric. În acei

[1] Deochi.

patru ani furtunoşi, vocea elocventă a lui Rui Barbosa nu încetase să se înalţe în oribilul deşert naţional, întru apărarea Constituţiei, a libertăţii de opinie şi de cuvânt, a autonomiei statelor. Şi când te gândeşti că un om de cultură şi cu fibra morală a senatorului din Bahia fusese învins la urne de un Hermes da Fonseca! Ah! Dar poporul îşi lua revanşa. Fără resurse materiale ca să răstoarne guvernul prin arme, se folosise de caricatură, de umor, ca să-l ridiculizeze. Şi în toată Brazilia se răspândise legenda prostiei Preşedintelui. Dudu se transformase într-un erou de bancuri. I se atribuiau spusele cele mai obtuze, intenţiile cele mai nătângi, ignoranţa cea mai crasă, atitudinile cele mai risipitoare, gafele cele mai strigătoare la cer. Se dădea astfel o adevărată lovitură de stat prin satiră. Şi cu ajutorul epigramelor, anecdotelor, calambururilor, figura Mareşa-lului fusese proiectată în întreaga ţară ca un soi de bufon al propriei sale Curţi. Aţi auzit ce-a făcut Dudu? Şi urma bancul... Apăreau în ziare şi în reviste, erau repetate de omul de pe stradă. La sfârşit se născocise că Dudu avea *urucubaca,* ghinion, era deochiat. Iar cuvântul *urucubaca* îşi câştigase peste noapte audienţa în forurile naţionale. Ori-unde s-ar fi dus, se afirma acelaşi lucru – Dudu îşi târa după el aura negativă. Orice ar fi făcut, ieşea strâmb; orice ar fi spus, era greşit sau comic.

Cu toate astea, reflecta Rodrigo, un lucru i se păruse întotdeauna limpede: omul din popor, în caricaturi, nu-l ura pe Hermes da Fonseca. Îl ataca, fiindcă-l socotea mai vulnerabil decât cel pe care mulţimea îl ura cu adevărat. Pinheiro Machadó era imun la satiră. Ridicolul nu atingea figura sa olimpiană.

Rodrigo a deschis gura într-un căscat prelungit. În bucătărie, Laurinda continua să cânte.

Deschide ochii. Nu. Mai stau aşa doar un pic...

Şi atunci şi-a imaginat că Pinheiro Machado stătea acolo în salon, fumându-şi ţigara de foi ca în acea zi de iarnă din 1910...

Ascultaţi, domnule senator, am să vă spun ceva cu toată sinceritatea care mă caracterizează. Aţi săvârşit o greşeală căutând să candidaţi la succesiunea prezidenţială. Bine că l-au ales pe Wenceslau Braz[1]. Altă greşeală a fost să faceţi acum din Dudu un senator al Republicii. Lăsaţi omul în pace. Nu provocaţi mânia poporului. Nu acumulaţi mai multă ură asupra persoanei sale şi statului Rio Grande!

Acum Pinheiro Machado şedea pe jos, pe jumătate dezbrăcat, ca un fachir, şi făcea oribile dislocări de mem-bre, ca un contorsionist de circ. „Exerciţiile astea, spunea el, le-am învăţat de la un ioghin, un bătrân indian din Nonoai. Ăsta e secretul magnetismului meu atât de puternic."

Biroul era cufundat în întuneric, iar Rodrigo nu vedea decât un punct luminos, despre care nu ştia bine dacă era ochiul sau ţigara senatorului.

Când, după câteva minute, a intrat Flora, şi-a găsit bărbatul dormind profund.

2

Toată luna ianuarie şi o bună parte din februarie, Rodrigo le-a petrecut la Angico împreună cu familia, profitând din plin de succesiunea zilelor luminoase, de căldura uscată şi agreabilă: ieşiri pe câmp pentru adunarea vitelor, însoţit de tatăl şi fratele său; sieste prelungite în hamac, la umbra cinamonilor; vânătoare de păsări *jacutinga* şi de maimuţe în desiş; scăldat în *sanga,* pe înserate.

Pe Licurgo l-a găsit încă şi mai taciturn ca de obicei, ceea ce l-a îngrijorat. Ce mare supărare i-o fi întunecând

[1] Preşedinte al Braziliei (1914–1918), sub administraţia căruia ţara a intrat în războiul din Europa alături de Aliaţi. A trăit între 1868 şi 1966.

inima? Ştia că tatăl lui nu aproba viaţa pe care el, Rodrigo, o ducea la oraş: îl socotea un risipitor, un boem, un *dandy*. Să fie bătrânul supărat pe el? Sau toată tristeţea aceea se datora situaţiei de constrângere create de relaţia lui cu femeia Caré, legătură pe care acum n-o mai ignora nimeni?

De ce nu mi s-o fi încredinţând tata? De ce nu pune cărţile pe masă, sincer, atacând problema frontal şi căutând s-o rezolve? Aş! Oamenii ăştia în vârstă suferă pentru că încearcă să trăiască în acord cu un cod al onoarei care mai totdeauna e într-un dezacord violent cu nevoile şi dorinţele lor cele mai profunde.

– Ce naiba! a exclamat Rodrigo într-o după-amiază, când l-a văzut pe taică-său plecând călare, la ora siestei, în direcţia colibei unde locuia Ismália Caré. De ce nu se căsătoresc odată ca să se termine cu misterul ăsta?

Dar el ştia că o asemenea căsătorie ar fi fost imposibilă şi că rezolvarea problemei nu era chiar atât de simplă.

Altceva care-l indispunea tare erau relaţiile dintre tatăl său şi Maria Valéria. În rarele dăţi când îşi vorbeau, foloseau dialoguri laconice: două şmirghele care se atingeau prin contacte aspre şi rapide. Niciodată nu se priveau în faţă: se evitau cât mai mult posibil. Era evident că se detestau. Dar de ce? De ce?

La ora meselor, Rodrigo făcea tot posibilul ca să înveselească atmosfera, să spargă ambianţa de gheaţă creată de prezenţa tatălui său şi a cumnatei acestuia. Spunea bancuri, râdea tare, găsind în Flora şi Toríbio un public interesat şi entuziast, oricând gata să descopere haz în glumele, spusele şi cazurile relatate de el. Dar tatăl său părea să nu-l asculte. Ţinea capul în jos, ochii în farfurie.

Să aibă ceva contra mea? se întreba Rodrigo. Şi gândul că nu s-ar bucura de stima şi admiraţia bătrânului îi era atât de apăsător, încât îi umbrea seninătatea acelor zile de vară. Într-o zi, când mergea alături de Licurgo (se îndreptau

spre țarcul de vite, să vadă un viței de curând fătat), a decis să-l întrebe.

– Tată, mi se pare că ești supărat pe mine. Am făcut ceva care ți-a displăcut?

Licurgo a continuat să umble în tăcere; după un timp, întorcând capul, a răspuns:

– Nu. N-ai făcut nimic. Dacă făceai, ți-aș fi spus, cum îmi stă în obicei.

– Atunci, ce ai?

– Nimic. Așa sunt eu.

A intrat în țarc. S-a aplecat asupra animalului nounăscut, l-a mângâiat și a zâmbit. De când sosise la Angico, era primul surâs pe care-l vedea Rodrigo pe fața aceea pârlită de soare și melancolică.

– Dacă n-ar fi să insultăm memoria mamei, i-a spus el fratelui său odată, pe când discutau despre tatăl lor, aș zice că nu suntem fiii bătrânului Licurgo.

Toríbio a izbucnit în râs. Erau orele șase după-amiaza și amândoi se dezbrăcau ca să se scalde în *sanga*. Rodrigo a privit trupul robust și muschiulos al fratelui său. Toríbio îi părea mai puternic ca oricând, și mult mai „neastâmpărat", cum observase și Maria Valería. Avea ochii injectați, pielea tăbăcită de soare și vânt, mâinile bătu-cite și murdare. Cu craniul său tuns zero și ceafa groasă, face impresia unui războinic tătar, își spunea Rodrigo.

Una dintre distracțiile sale preferate era să apuce un viței de coarne, să-i răsucească gâtul și să-l arunce jos, menținându-l mult timp subjugat. *Peonii* – pe care Bio îi trata ca pe niște egali – îl adorau. Rodrigo nu-și amintea să fi văzut vreodată pe chipul fratelui său cea mai ușoară umbră de grijă. Toríbio părea să creadă că toate problemele, chiar și cele așa-numite morale, erau susceptibile de o soluționare fizică. Nimic nu-i plăcea mai mult decât acțiunea. Mânca nemăsurat și nu putea trece pe lângă o cârciumă fără să intre

ca să „ia o tărie". Mărturisea, aparent fără nici cea mai mică îngrijorare, că era tatăl a vreo doi, trei puşti, acolo, la Angico, şi prin vecini, adăugând: „Şi habar n-am ce mutră au, nefericiţii".

În ziua aceea, după scăldat, când, în pielea goală şedeau amândoi culcaţi pe iarbă, Toríbio i-a prezentat un raport asupra isprăvilor şi distracţiilor lui pe plantaţie şi în împrejurimi, în timpul celor cinci luni cât lipsise din Santa Fé: aventuri amoroase, unele foarte riscante, cu mulatre şi fiice de coloni; dansuri care mai totdeauna se încheiau prin focuri de armă; vânători şi partide de pescuit care durau zile întregi; curse duminicale unde se paria *di granda* şi se luau la trântă pe săturate; lupte de cocoşi şi barbut în care nu rareori jucătorii „se antrenau" şi sfârşeau scoţând cuţitele...

– Şi bătrânul ce zice de toate astea?

– Nu zice nimic, fiindcă nu ştie nici jumătate din ele. Să-ţi povestesc ceva ce n-am spus încă la nimeni. Într-o zi, la barbut, m-am bătut cu un turnător. M-am aruncat asupra lui dezarmat, fiindcă nu voiam să-l rănesc pe nenorocit. L-am trântit la pământ dându-i o palmă peste ureche. Păi, nu zici că nemernicul se scoală, vine peste mine cu un cuţitoi cât toate zilele şi mi-l înfige în coapsă? I-am tras un pumn în nas de l-am lăsat lat. Am turnat creolină peste rană, am legat-o cu o cârpă şi am plecat spre casă. Am avut o noapte de iad, cu rana care mă durea şi zvâcnea, cred că am făcut febră mare, dar n-am suflat un cuvânt ca să nu afle bătrânul. Fiindcă, dacă descoperea, cred că murea de supărare.

Mângâindu-şi pieptul cu degetele răsfirate, Rodrigo se uita la cerul decolorat al înserării, în timp ce asculta vocea tărăgănată şi stinsă a fratelui său.

– Una din distracţiile pe care le gust cel mai mult, a continuat acesta, e să mă duc duminica la Garibaldina special ca să mă iau la trântă cu „namilele" din colonie. Îşi

scot cămăşile şi cizmele şi se încaieră, din pura plăcere a luptei. La sfârşit, asudaţi, gâfâind şi murdari, se duc, îmbrăţişaţi, să bea vin la cantină. Asta se cheamă viaţă, Rodrigo. Şi pentru asta şi pentru altele la fel stau eu aici şi nu vin în oraş.

Dar nimic nu-l distra mai mult pe Rodrigo decât spectacolul pe care i-l oferea odaia fratelui său. Era o încăpere modestă, cu pământ pe jos, cu un pat de campanie, un scaun din paie împletite şi o ladă de săpun goală care folosea drept noptieră şi pe care se vedea o sticlă cu un muc de ţigară înfipt în gât. Risipite pe jos, pe pat şi pe pervazul ferestrei, zăceau multe cărţi – broşuri zdrenţuite cu copertele murdare şi pătate de spermanţet. Rodrigo le parcurgea titlurile cu încântare: *Misterele Parisului, Rocambole, Ultimul Mohican.* Mai erau şi foiletoane ilustrate: aventurile lui Buffalo Bill, Nick Carter, Arsène Lupin şi Rafles.

– Ştii ce mă miră? i-a spus el într-o zi fratelui său. Că n-ai nici o carte pornografică.

Bio a ridicat din umeri.

– Fiindcă nu-s un destrăbălat. Lucrurile astea nu se citesc, se fac. Iar cine le face, n-are nevoie să le citească.

3

În duminica de Carnaval, au început să apară mascaţii pe străzi încă din primele ore ale dimineţii. Unii veneau pe jos, alţii călare, şi erau – după categorisirea Mariei Valéria – „soioşii". *Peonii* de pe plantaţiile şi fermele din jur, zilieri sau vagabonzi, purtau îmbrăcămintea obişnuită, în general pantaloni în dungi sau bufanţi, cu sau fără cizme, jiletcă descheiată peste cămaşa murdară, pălării unsuroase cu borul ridicat, feţe ascunse sub vechi măşti de carton sau bărbi

confecţionate grosolan din petece de blană de oaie sau din vatelină. Câte unul purta frac, de culoare neagră cenuşie, şi avea la brâu o spadă scurtă. Aparent, singura distracţie a „soioşilor" era să umble pe străzi, în sus şi în jos, strigând cu glas subţire – hi-hi-hi-hi! – şi adresând glume în falset celor pe care-i vedeau pe trotuare sau la ferestre. Bande de negrişori îi urmăreau pe mascaţi, provocându-i cu strigături – „Mascat scălâmbăiat!"... „Io-te ce mutră are, tată-mare" –, trăgându-i de coada cailor sau a fracurilor, printre ţipete stridente. „Măştile" reacţionau, ridicau bicele, alergau după puştani şi, când îi prindeau, îi biciuiau cu poftă pe spinare.

Mai erau şi cei travestiţi „în familie". Bogaţii şi înstăriţii prezentau travestiuri din saten de Paris, voal şi paiete. Erau acolo diverşi Pierrot, Pierrette, Colombine, Arlechini, ţigănci, dame şi cavaleri din vechime, piraţi, bandiţi, apaşi... Săracii improvizau travestiuri ieftine cu ce găsiseră prin casă: fracuri, rochii, jobene şi pălării de-ale bunicilor.

Dar şi aceştia, observa Rodrigo, erau la fel de trişti ca şi „soioşii", ba chiar mult mai puţin dinamici. Umblau pe străzi singuri sau în bande, serioşi şi solemni ca şi cum ar fi fost travestiţi în îngeri sau sfinţi la o procesiune. Purtau în mâini tuburi, lămâi şi pachete de serpentine sau confetti, şi păreau să se distreze în special la ideea că erau văzuţi şi „evaluaţi" de popor în costumele acelea.

De la o fereastră a Conacului, Rodrigo observa că, de la nouă de dimineaţa, un Pierrot roz, singuratic, dădea ocol pieţei, cu faţa acoperită de carbonat de plumb, căpăţâna vârâtă într-o tichie confecţionată dintr-un ciorap negru, braţele căzute, pasul lent, expresia melancolică, tunica largă cu pompoane negre fluturând pe corpul său slăbănog. După ce a făcut mai multe tururi, s-a aşezat pe o bancă, înconjurat curând de negrişori care făceau zarvă mare, şi a rămas acolo

apatic şi inert, fără să reacţioneze la provocările puştimii. Omul ăsta se distrează! a observat Rodrigo, perplex.

După-amiază a început Carnavalul. Pe străzi, oamenii se întâlneau şi-şi aruncau unii în alţii lămâile de ceară cu parfum, sau îşi lansau reciproc jeturi din tuburi de metal. Însă de lăsata-secului s-a atins apogeul şi, la capătul zilei, cu stocul local de lămâi epuizat şi spiritele încinse, participanţii la Carnaval ieşeau pe stradă cu căni sau căldări pline cu apă de puţ şi-şi ofereau reciproc băi spectaculoase.

La balurile de la Comercial, stropirea cu parfum avea un caracter în general romantic printre îndrăgostiţi, dar se transforma aproape întotdeauna în dueluri sau lupte fero-ce printre cei căsătoriţi, obiectivul suprem fiind să lanseze eterul parfumat în ochii adversarului, care rămânea să dea din picioare, gemând, lăcrimând şi frecându-şi înnebunit pleoapele. Aceste bătălii aveau un aspect sălbatic şi nu rareori degenerau în lupte corp la corp – dar totul într-un spirit carnavalesc, printre râsete şi exclamaţii de veselie. Rodrigo observa scenele astea, amuzat. Oare de ce – se întreba singur! – orice *gaucho* sfârşeşte întotdeauna prin a-şi transforma jocurile şi distracţiile în simulacre de război? Pesemne pentru că Rio Grande a fost la început o tabără militară, iar locuitorii lui au petrecut mai mult de jumătate din viaţă cu armele în mâini.

În duminica aceea pe înserate, stând la fereastra Conacului împreună cu Flora, Rodrigo a văzut trecând o maşină cu capota ridicată, în care se afla o cucoană îmbrăcată ţipător în mătase albastru electric, purtând pe cap o pălărie de pai cu borul lat, încununată cu pene tricolore. Era corpolentă, avea în mâini şi pe antebraţe mitene negre şi-şi făcea vânt cu un evantai mare, cu mişcări lente şi maiestuoase, atingându-l de sânii voluminoşi. A întors capul spre fereastra Conacului, a făcut un semn din cap şi a zâmbit. Rodrigo a răspuns salutului, intrigat. Cine să fie? Faţa aceea

albă, dată cu pudră de orez, cu un indecent exces de carmin pe obraji, avea ceva straniu şi totodată respingător de familiar.

– Cine e? a întrebat Flora.

– Vreo femeie uşoară. M-o fi cunoscând de la cabinet...

Deodată l-a străfulgerat un gând.

– Câinele! a exclamat, lovind cu pumnul în pervazul ferestrei. Neruşinatul! Ştii cine-i *femeia* asta? Salomão Padilha, croitorul. Asta-i culmea neobrăzării. Un glonte ar merita. 'tu-i...

A înghiţit ultimele silabe, din consideraţie pentru soţia sa.

4

De lăsata-secului, Rodrigo l-a învitat pe Rubim să asiste de la fereastra Conacului la trecerea alaiului carnavalesc pe care *Vocea Muntelui* îl anunţase drept *„cel mai frumos din ultimii ani, al cărui autor este foarte iscusitul artist contemporan, domnul José Pitombo"*.

Băieţii de la fanfara locală au ieşit pe stradă curând după ora patru şi au dat o raită prin piaţă. Unsprezece dintre ei băteau în tamburine; cinci băteau în darabane; fiul lui Marcelino Veiga bătea toba mare; un trompetist al batalionului de infanterie cânta solo. Componenţii grupului erau travestiţi în „neruşinaţi": pantaloni albi, fracuri din saten verde aprins, papioane de aceeaşi culoare; pe cap, jobene înalte şi negre ca nişte coşuri de case. Feţele lor date cu cărbune erau serioase, chiar solemne, în pofida faptului că cronicarul de la *Vocea* îi numea îndeobşte „veselii pişicheri de la fanfară". Mărşăluiau în cadenţă dură, aproape militară, şi se pare că noţiunea pe care o aveau despre distracţie era

legată de producerea a cât mai mult vacarm. Ce tineret lipsit de haz! şi-a spus Rodrigo, care-i privea de la fereastră. Dar nu i-a plăcut când Rubim, punându-i mâna pe umăr, a zis:

– Aceşti *gauchos,* iartă-mi sinceritatea, sunt un popor trist şi fără farmec. Priveşte-i numai pe băieţii ăştia: nu cântă, nu dansează, nu râd, nu se joacă. Uite-i cum umblă gravi şi pătrunşi de importanţă, de parcă ar îndeplini o îndatorire civică sau religioasă. Şi pe urmă, dragul meu, voi, ăştia, din sud, n-aveţi o muzică proprie, nici artă populară, nici tradiţie.

– Cum să nu? a protestat Rodrigo. Avem o tradiţie foarte bogată şi foarte personală.

A căutat exemple pe care să i le arunce în obraz căpitanului de artilerie, dar ele nu s-au ivit cu spontaneitatea dorită.

– Ce vrei? Ne-am petrecut viaţa luptând din primele timpuri ale populării Continentului. Am avut unsprezece campanii în şaptezeci şi şapte de ani, vezi bine, unsprezece! Nu ne-a rămas prea mult timp disponibil ca să facem muzică, să dansăm ori să cântăm. Castilienii nu ne-au lăsat deloc în pace!

– Iar când ne lăsau, îi provocam noi...

– Aşa e! Practic munceam cu sapa într-o mână şi flinta în cealaltă, fiindcă inamicul putea să se ivească în orice clipă. Sau ne pomeneam *de acolo de sus* cu un ordin de mobilizare.

Mascaţi morocănoşi se plimbau agale pe trotuarele pieţei, singuri sau în grupuri mici.

– Aş vrea să cunoaşteţi şi voi nordul, a spus Rubim, să vedeţi Carnavalul din Recife cu jocurile tradiţionale, ca *Vassourinhas*[1] şi *Abanadores*[2]... Dar dansurile! dar

[1] Un fel de joc de copii brazilian.

[2] Dans brazilian cu evantaie.

cântecele! *Frevo*[1], *maracatu*[2], *congada*[3]! Asta se cheamă bogăție folclorică, domn'Rodrigo! *Bumba-meu-boi*[4], *Câmpeneasca, cheganças*[5]...

Rodrigo se retrăsese într-o tăcere înciudată și se uita la băieții de la fanfară care treceau acum prin fața bisericii, repetând cadența zgomotoasă și neplăcută a tobelor, în timp ce trompeta trasa prin văzduh, șovăielnic și fonfăit, vechea melodie carnavalescă „Zé Pereira".

– Și nu numai în Recife, a continuat Rubim. În tot nordul ai să întâlnești o artă populară foarte bogată, sub formă de ceramică, dansuri, cântece, superstiții și legende.

Și-a avansat maxilarul, cu dantura la vedere, ca și cum ar fi vrut să-și muște interlocutorul.

– Ce aveți voi aici care să nu fi fost importat de la iberici, când nu e pur și simplu imitație a vecinilor argentinieni?

– Ascultă, nu spune asta! Legenda Negrișorului Păstor e autohtonă, și, fără nici o concesie, să știi că-i cea mai frumoasă din Brazilia!

– Nu-i *cea mai* frumoasă legendă din Brazilia, nici gând. Recunosc că este *una dintre cele mai* frumoase. Dar e singura. Nu, dragul meu, aveți o imaginație săracă.

Rodrigo a clătinat din cap, negând cu încăpățânare.

– Nu, dom'le, nu-s de acord. Nu imaginația ne-a lipsit nouă, ci timpul, răgazul, liniștea. Apoi, mai mult ca sigur că

---

[1] Adunare densă de persoane care dansează și se schimonosesc în sunete muzicale, la serbările Carnavalului brazilian.

[2] Ansamblu carnavalesc care dansează în sunetele instrumentelor de percuție, însoțind o femeie care ține la extremitatea unui baston o păpușică bogat împodobită.

[3] Dans popular dramatic în care negrii reprezintă, printre cântece și jocuri, încoronarea unui rege din Congo.

[4] Joc popular (asemănător cu capra noastră).

[5] Muzică ritmată de sunetele unui fluier.

legendele şi superstiţiile se nasc din mister, din frică. Or, în peisajul nostru nu există nici un mister. Sunt câmpii plane, orizonturi vaste, ceruri imense, totul e curat, limpede, amplu, invitând la acţiune, la asalturi, la şarje. Cât despre frică, aşa ceva nu cred să cunoaştem pe aici.

– Asta ne enervează, pe noi, cei din nord! a replicat Rubim. Voi, *gauchos,* tot daţi mereu de înţeles că aveţi monopolul curajului în Brazilia. Numai voi sunteţi bărbaţi, numai voi ştiţi să luptaţi, numai voi v-aţi bătut pentru patrie! Or, nimic mai puţin adevărat! Deschide Istoria mili-tară şi vezi cu ce contigent a contribuit mereu Centrul şi Nordul la toate campaniile războinice.

– Da, dar câmpul de luptă a fost aproape întotdeauna teritoriul nostru. Pământ pustiit, ăsta a fost. Te-ai gândit vreodată? Imaginează-ţi numai incertitudinile unei frontiere mobile care urcă şi coboară în funcţie de războaie şi tratate. Veşnicele pericole, femeile noastre mereu în doliu şi pe jumătate părăsite, ogoarele distruse ori lipsite de braţe de muncă, vitele decimate, bărbaţii morţi sau mutilaţi. Te-ai gândit vreodată?

Rubim a izbucnit în râs.

– Vorbim de parcă am reprezenta două naţiuni rivale, nu ţi se pare? Vinovaţi de toate astea sunteţi tot voi, cu mania separatismului, a...

– Încetează, căpitane! l-a întrerupt Rodrigo. N-am fost niciodată separatişti, ci liberali care au dorit întotdeauna o republică federală. Asta a fost semnificaţia Războiului Zdrenţăroşilor. De altfel, ca să rămâi consecvent cu ideile tale nietzscheene, ar trebui să admiri un stat spartan ca al nostru, un soi de Prusie braziliană...

– Evident că-l admir, omule! Dar aş vrea ca şi tu să cunoşti nord-estul, să vezi ce oameni dârji sunt acolo, ce oameni bravi şi pitoreşti. N-am avut vecini castilieni cu care să ne batem, dar am avut şi mai avem încă un duşman care

nu ne-a dat pace niciodată: pământul, clima. Şi cel mai rău, sau cel mai bine e că, în ciuda acestui lucru, ne iubim duşmanul.

Au tăcut la apropierea alaiului, anunţat de goarna fanfarei regimentului de artilerie, ai cărui soldaţi, deghizaţi în mandarini, deschideau cortegiul.

În ultima sâmbătă din martie, Rodrigo a reunit seara vreo câţiva prieteni la Conac, ca să-şi ia rămas bun de la căpitanul Rubim, transferat la garnizoana din São Paulo.

Puţin după ora opt a sosit colonelul Jairo cu doamna, îmbrăcată ca de bal. Flora, într-o bluză simplă de muselină verde jad şi fustă de culoarea ciocolatei, a părut descumpănită când a văzut-o aşa, în negru din cap până-n picioare şi sclipind de bijuterii, pe nespus de alba făptură ale cărei zvelteţe şi eleganţă aminteau de crochiurile manechinelor pariziene. Carmem Bittencourt s-a îndreptat spre salon cu mersul ei lent şi vulnerabil de cocostârc, cu fizionomia impasibilă, ochii mari moleşiţi de o lipsă de interes obosită. Flora a urmat-o bâiguind amabilităţi, lăudându-i rochia şi înfăţişarea. Rodrigo observase că soţia lui îşi pierdea spontaneitatea în prezenţa cucoanei originare din Rio de Janeiro: îşi lua o atitudine umilă, era provinciala în faţa doamnei din Capitala Federală. Cuvintele ei, de obicei fluente, se transformau într-o bâlbâială timidă de liceană. Carmem nu făcea nici cel mai mic gest şi nu rostea nici cel mai mic cuvânt ca s-o pună la largul ei. Se comporta cu o trufie uşor dispreţuitoare (se ştia că detestă Santa Fé şi nu pierde nici o ocazie ca să-i ridiculizeze locuitorii, în special pe femei) şi nu rareori îi adresa Florei cuvinte ironice care-l indignau pe Rodrigo, dornic să-i plătească şi el cu aceeaşi monedă – ceea ce nu făcea însă, din consideraţie pentru soţul ei. Snoaba! a exclamat el în sinea sa, aruncând o privire rapidă spre salon, unde Flora o poftea pe cucoana din Rio să ia loc pe sofa.

Femeie găunoasă ce eşti! Poţi să te înmulţeşti cu zece, că tot n-ai să ajungi nici la picioarele soţiei mele! Îşi imagina tot soiul de revanşe josnice: s-o dezbrace pe obraznică şi să facă amor cu ea în modul cel mai degradant. Gândindu-se la asta îşi dădea seama, puţin contrariat, că ideea de a o poseda pe nevasta colonelului nu-l lăsa total indiferent. Simţea faţă de ea o curiozitate sexuală uşor morbidă, cu o extravagantă savoare de incest.

– Veniţi pe aici, domnule colonel, a spus cu voce tare, apucându-l de braţ şi conducându-l spre birou. Luaţi loc pe fotoliul acela.

Jairo Bittencourt s-a executat. Rodrigo a aprins o ţigară de foi şi s-a aşezat şi el, pufăind fericit.

– Ce păcat că nu fumaţi. Nici nu ştiţi ce pierdeţi. O ţigară nu-i doar o plăcere fizică, ci şi un deliciu pentru spirit. O fi scris cineva despre efectele psihologice ale unei bune ţigări de foi? Nimic nu-i mai grozav decât o havană, ca să-ţi ridice moralul!

S-a aşteptat ca ofiţerul să se agaţe de replică şi, cum îi stătea în obicei, să înceapă o disertaţie care să ajungă în mod fatal la pozitivism. Prietenul însă tăcea mai departe, cu fizionomia tristă, mângâindu-şi cu un gest pierdut părul roşcat în care se zăreau câteva fire argintii.

Rodrigo a început să vorbească despre război şi a dat glas indignării faţă de faptul că nemţii utilizau aruncătoare de flăcări.

– Asta-i o monstruozitate! a exclamat. O armă de sălbatici!

Jairo a ridicat din umeri.

– Războiul în sine este cea mai mare dintre monstruozităţi. Poate ţi se va părea ciudat ca eu, un militar, să fac o asemenea afirmaţie. Fapt e că, înainte de a fi militar, sunt o fiinţă umană.

– Vedeţi cum, pe această temă a războiului, omenirea a regresat din vremurile nobilelor lupte medievale, corp la corp, până în acest secol al nostru când s-au masacrat populaţii civile fără apărare, iar nemţii încep acum să folosească arma asta oribilă care-i pârleşte şi arde pe inamici ca pe nişte şoareci ciumaţi. Unde o să ne oprim?

S-a făcut un moment de tăcere. Ferestrele biroului şi salonului erau deschise spre acea seară senină şi călduţă de început al toamnei. Din piaţă, unde se vânturau copii, răzbătea corul unor voci subţiri şi muzicale:

Ala bala
Portocala
Cioc boc
Treci la loc.

Rodrigo a zâmbit. Copiii de astăzi, şi-a spus, trăiesc într-o atmosferă de pace şi siguranţă pe care cei de pe vremea mea n-o cunoşteau... Cu ţigara între buze, stând picior peste picior, şi-a lăsat capul pe spate şi a rămas să asculte numărătoarea. Se simţea fericit şi împăcat cu lumea. Mâncase bine, ducea o viaţă ordonată; nu avea probleme materiale, nici spirituale. Dar ce i s-o fi întâmplat colonelului, de e atât de deprimat?

– Ce spuneţi de banditul de Rubim? a întrebat afectuos. Căpitan, va să zică?

– O avansare meritată. Nu te îndoi: băiatul ăsta o să facă o carieră frumoasă.

– Poate ajunge ministru.

– De ce nu? Din aluatul ăsta se plămădesc bărbaţii de stat.

Rodrigo a zâmbit.

– Dar în ziua când Rubim va prelua portofoliul Ministerului de Război, Argentina va trebui să decreteze neîntârziat mobilizare generală.

Jairo şi-a fluturat braţul, ca şi cum ar fi gonit o muscă.

– Ascultă! Astea-s prostiile lui Rubim! Nu-i singurul ofiţer din armata noastră care trăieşte cu ideea fixă a unui război între Brazilia şi Argentina. Asta înseamnă lipsă de viziune sociologică, de cunoaştere mai profundă a Istoriei şi psihologiei popoarelor.

După o scurtă pauză, Rodrigo a întrebat:

– De Lucas mai ştiţi ceva?

– Veşti recente n-àm. Ştiu doar că e tot în Mato Grosso.

– Siberia noastră.

Jairo a oftat:

– Când vor să ne pedepsească, acolo ne trimit.

Rodrigo zâmbea, gândindu-se la locotenentul de obuziere. Cu trei ani în urmă, Lucas Araújo provocase un scandal care înfiorase tot oraşul. Cum colonelul Joca Prates se opusese definitiv flirtului acestuia cu Ritinha, tânărul se îmbăta tot timpul şi de mai multe ori ameninţase să-l facă de râs pe acel „colonel prostănac". Într-o zi şi-a pus ameninţarea în practică. S-a îmbătat, s-a dezbrăcat până la piele, şi-a pus pe cap chipiul militar, a luat o sabie, a încălecat şi, ieşind din cazarmă printre santinelele uluite, a pornit în galop spre oraş. Avea de gând să intre astfel pe strada Comerţului şi să meargă în sus şi în jos prin faţa casei lui Joca Prates. Zărindu-l, femeile de pe trotuare sau de la ferestre au început să ţipe, îşi acopereau ochii cu mâinile sau o luau la fugă. Cât despre bărbaţi, unii izbucneau în hohote de râs şi lansau glume, alţii protestau, indignaţi, contra ultragiului. Maneco Vieira, care se afla călare în faţa Casei Schultz, de vorbă cu un prieten, l-a văzut pe loco-tenentul de obuziere trecând, a înţeles totul într-o străfulgerare şi n-a şovăit o clipă. A dat pinteni calului, a pornit pe urmele lui Lucas şi l-a ajuns pe când el intra deja în Piaţa Catedralei. A

scos lasoul din săculeţul de piele de pe crupa calului, l-a învârtit în aer şi l-a prins pe ofiţer, înfăşurându-l cu frânghia peste umeri şi imobilizându-i braţele. Lucas a căzut de pe cal în piaţă, cu un zgomot surd. Maneco Vieira a descălecat, l-a învelit în propriul său *poncho,* l-a dus la un medic – „Ca să vadă dacă nu şi-a rupt ceva" – apoi l-a încredinţar comandantului.

Rodrigo şi alţi prieteni de-ai lui au încercat să înăbuşe scandalul, dar n-au reuşit nimic. Era prea târziu: întregul oraş ştia ce se întâmplase. Lucas a fost băgat la închisoarea militară. După câteva săptămâni era transferat în Mato Grosso.

– Inimă bună, a spus sentenţios colonelul Jairo, dar cap smintit.

Aşa se duc prietenii unul câte unul, a reflectat Rodrigo.

În septembrie 1914, după moartea subită a Celanirei, Pepe García hotărâse să părăsească Santa Fé, *„huir a los recuerdos tristes"*[1], hotărât s-o pornească hai-hui prin Brazilia. Voia să cunoască nordul, să urce fluviul Amazonului într-o *gaiola*[2], să petreacă un sezon în Manaus[3], să picteze jungla, *„quizás morir de malaria o devorado por una onza".*[4]

Colonelul Jairo se uita fix în podea. Apoi, cu o voce iritată pe care Rodrigo nu i-o mai auzise, s-a plâns:

– Aşa e, prietene, şi la toate astea eu rămân pe loc. Nici avansare, nici transfer. Am impresia că m-au uitat. Nu că nu mi-ar plăcea regiunea asta şi oamenii de pe aici, dar, ce

[1] Să fugă de amintirile triste *(sp.).*

[2] Mică ambarcaţiune de pe fluviile Pará, Amazon şi afluenţii lor, de pescaj mic şi cu suprastructură înaltă.

[3] Capitala statului brazilian Amazonia.

[4] Poate să mor de malarie sau devorat de un ghepard *(sp.).*

naiba! era timpul să mă trimită şi pe mine într-o loca-litate mai mare.

A coborât vocea, a aruncat o privire furişată spre salon:

– Sănătatea Carminhei nu mai suportă clima de aici. Într-o iarnă, vântul ăsta al vostru, *minuano,* poate s-o ducă pe lumea cealaltă, sărăcuţa de ea.

Rodrigo tocmai dădea să spună un cuvânt de îmbărbătare când l-a întrerupt căpitanul Rubim, care a intrat la Conac râzând convulsiv cum îi era obiceiul şi târându-l de braţ pe părintele Astolfo.

6

Înalt, subţire, adus de spate, cu faţa de paloarea uleioasă a unui seminarist, noul paroh din Santa Fé avea ceva adolescentin în fizionomie, deşi împlinise treizeci şi trei de ani. Părul tuns în perie şi ochelarii mari cu ramă de baga îi dădeau un aer studios de gimnazian silitor. Avea trăsături regulate, de o delicateţe aproape feminină. „Cum e noul paroh?" îl întrebase Maria Valéria pe finul ei, în ziua când acesta îi fusese prezentat părintelui Astolfo. Răspunsul venise spontan: „Un puşti mare şi simpatic". Acum, după o convieţuire mai intimă şi prelungită, Rodrigo mai adăugase ceva definiţiei: „Un bărbat cultivat şi inteligent, de o seriozitate impresionantă".

Originar din Minas Gerais1, părintele Astolfo Neves, după cum se şoptea, fusese până atunci chemat la ordine de mai mulţi episcopi, din cauza primejdioasei sale toleranţe în materie de idei. Era neîndoios un liberal, deşi nu atinsese încă extremele legendarului părinte Romano, care accepta

1 Unul dintre cele 22 de state ale Republicii Federative a Braziliei.

evoluţionismul şi-i citea cu pasiune pe Voltaire, Diderot şi Renan.

După ce le-a salutat pe doamne în salon, Rubim le-a strâns mâna colonelului Jairo şi stăpânului casei, exclamând jovial:

– Plec din Santa Fé fără să-l fi convertit pe paroh la filosofia mea!

Rubim purta o uniformă de un alb imaculat, în contrast cu sutana neagră a preotului. Oare n-o fi existând, s-a întrebat Rodrigo, o opoziţie la fel de radicală între ideile celor doi?

Parohul a luat loc, şi-a încrucişat picioarele lungi şi, cu un tic foarte personal, a început să se tragă de lobul urechii, strângându-l între degetul mare şi arătător.

– Încercam să-l conving pe părinte, a povestit Rubim, că omul creştin, în monstruoasa-i tentativă de a-şi înăbuşi instinctele, a sfârşit prin a-şi pierde vitalitatea şi astăzi nu mai poate găsi un interes în viaţă decât dacă recurge la mijloace toropitoare ca religia, sportul, morfina, muzica, literatura, arta, în fine. Toate astea sunt alcaloizi. A lovit cu palma în spătarul scaunului şi a exclamat: Aşa e! Şi Dumnezeu e un alcaloid!

Parohul se uita la căpitan şi zâmbea binevoitor. Rodrigo a întrerupt discuţia ca să întrebe ce muzică vor să asculte.

– Verdi! a cerut Jairo. E alcaloidul meu preferat.

Rodrigo s-a dus în salon, a deschis unul din sertarele suportului de sub gramofon şi a ales un disc. Curând după aceea răzbătea din pâlnia aparatului preludiul la ultimul act din *Traviata.* Colonelul a închis ochii şi a înclinat capul. Rubim îl privea pe paroh în faţă, provocator.

– Ce spui de etichetarea mea, preacucernice? Dumnezeu, Marele Alcaloid!

– Bine găsit, a răspuns sacerdotul. De ce nu? Dumnezeu e un balsam pentru toate durerile morale, un leac pentru toate bolile sufleteşti...

Vocea sa, gravă şi tărăgănată, atinsă parcă de o oboseală precoce, era mult mai bătrânicioasă – şi totuşi vioaie – decât faţa.

Viorile şi violoncelele plângeau preludiul. Rodrigo s-a aplecat spre soţia colonelului şi a întrebat-o dacă-i place *Traviata.*

– E opera mea preferată, a răspuns ea, ridicând spre amfitrion ochii ei de ftizică.

Încă un august şi vreo două vânturi puternice şi reci, *ma chêre,* şi sufleţelul tău o să zboare în cer. Şi nu vei fi cunoscut amorul, *mon ange.* Nu mă refer la amorul filo-sofic şi senil al lui Auguste Comte pentru Clotilde de Vaux, ci la amorul carnal al unui bărbat tânăr şi înfocat ca doctorul Rodrigo. Păi, *c'est dommage!*

S-a înapoiat în birou, unde Rubim continua să-l provoace pe preot.

– Nu se poate accepta existenţa lui Dumnezeu decât prin orbirea produsă de credinţă, alt mijloc de toropeală.

Astolfo trăgea vârtos de lobul deja congestionat al urechii.

Rodrigo s-a aşezat şi a început să-l observe pe paroh. Îl admira şi stima pe acest bărbat liniştit şi înţelept, care devenise un obişnuit al Conacului. Îl urmărea cu un interes afectuos şi, pe măsură ce trecea timpul, descoperea la el faţete noi, dintre care multe păreau să distoneze total cu ansamblul. Tendinţa noastră, găsea Rodrigo, este să ne închipuim că personalităţile sunt geometrice, şi avem obiceiul să ni le imaginăm ca pe nişte cuburi, conuri, cilindri sau sfere. Dar în realitate oamenii pot să fie psihologic poliedrici, cum e cazul părintelui Astolfo. Cine ar spune că acest lungan molâu şi cu înfăţişare de franciscan e unul dintre cei mai

buni trăgători din municipiu, şi că le suflase aşilor de la *Turnverein*[1] mai multe campionate de tragere la ţintă? Cine şi l-ar putea imagina vârât în cizme cu carâmb înalt, cu o pălărie mare ţărănească înfundată pe cap, bălăcindu-se prin bălţi, pătrunzând prin desişuri, la vânătoare de cerbi, tapiri şi *jaguatiricas?* Se spunea chiar că nu o dată Astolfo fusese văzut în curtea casei parohiale ţintind păsări *tico-tico* şi *rabo-de-palha* cu o armă de salon. Dibaci mânuitor al praştiei şi al arcului cu săgeţi, lua parte adeseori, cu negrişorii din vecini, la întreceri de tir în care ţintele erau vechi oale de noapte turtite şi fără fund, găsite la gunoi. Asemenea lucruri, conchidea Rodrigo, i se păreau incompatibile cu sacerdotul acela în sutană austeră, cunoscător al Sfântului Toma din Aquino, amator al scrierilor Sfintei Tereza de Ávila şi cititor, din pură plăcere, al unor tratate de calcul integral şi diferenţial.

Rodrigo se uita la preot, care spunea:

– Credinţa-i doar una din multele căi care duc la cunoaşterea şi iubirea de Dumnezeu. Revelaţia este cărarea celor aleşi, dar un fanatic al logicii, ca dumneata, căpitane, va putea să ajungă într-o zi la Dumnezeu prin meandrele inteligenţei.

– Absurd! a replicat Rubim.

S-a ridicat. Cu părul măciucă şi cu dantura la vedere, părea un arici. S-a apropiat de paroh, l-a lovit cu palma pe umăr şi l-a întrebat, cu un aer ştrengăresc:

– Dumnezeu este solid, lichid sau gazos? Spune! Care-i esenţa lui Dumnezeu?

Jairo, ţinând mai departe ochii închişi, clătina din cap cu o mişcare de pendul, ca şi cum ar fi vrut să dea de înţeles că discuţia aceea era nu numai inutilă, ci şi inoportună.

---

[1] Club de gimnastică *(germ.)*.

Părintele nu şi-a pierdut calmul.

– Ce cunoaştem noi despre esenţa divină, a replicat, e foarte imperfect, de aceea nu putem deduce existenţa lui Dumnezeu din esenţa lui.

– Dar nu se spune că Dumnezeu a creat omul după chipul şi asemănarea sa? a întrebat Rubim adresându-se preotului, însă întorcând capul spre Rodrigo şi făcându-i cu ochiul. Atunci Dumnezeu trebuie să aibă un corp ca noi...

– Dumnezeu nu are corp, a răspuns sacerdotul cu tonul unui elev ce susţine o disertaţie orală, deoarece corpurile au părţi, iar la Dumnezeu nu există compunere. Dumnezeu e propria Sa esenţă, motiv pentru care El este simplu.

Căpitanul şi-a încrucişat braţele, a ridicat uşor capul şi i-a aruncat interlocutorului său o privire ce părea să-i alunece în lungul nasului.

– Dar învăţaţii Bisericii dumitale nu afirmă ei că Dumnezeu e *compus* din esenţă şi existenţă?

– Compus? a repetat Astolfo. Nicidecum! În El existenţa şi esenţa sunt una.

Rodrigo era năucit. Se simţea pierdut când intra pe făgaşul ideilor abstracte, şi nu-şi ascundea repulsia pentru „filosofări". Voiau să discute chestiuni de Istorie? Aici era la el acasă şi le putea ţine disertaţii strălucite despre Im-periul Roman şi campaniile lui Napoleon, era în stare să vorbească ore în şir despre Revoluţia Franceză şi condu-cătorii ei. Dar ori de câte ori discuţia aluneca spre meta-fizică, era cuprins de o senzaţie de nesiguranţă, ca un navi-gator fără busolă sau stele pe o mare ceţoasă.

– Atunci dă-mi o definiţie clară a lui Dumnezeu, i-a cerut artileristul şi, în timp ce părintele îşi desfăcea şi încrucişa la loc picioarele, el şi-a scos *pince-nez*-ul, a aburit lentilele şi le-a şters meticulos cu batista.

– Dumnezeu nu poate fi definit, a spus sacerdotul privindu-l placid pe militar drept în faţă. Natura lui ne este cunoscută numai prin ceea ce nu e...

Rubim şi-a pus din nou *pince-nez*-ul pe nas şi a plescăit din buze.

– Confuz, părinte, foarte confuz. Sunt soldat, am un spirit matematic. Nu accept existenţa unui lucru care nu poate fi dovedit.

– Bine..., a murmurat celălalt. Şi o clipă privirea i-a rătăcit, aproape pierdută, prin încăpere.

– Există oare lucruri pe care Dumnezeu, Atotputernicul, poate să *nu* le fie şi să *nu* le facă?

Jairo a protestat:

– În numele acestui Dumnezeu despre care tot vorbiţi, haideţi să ascultăm muzică, divina muzică. Lăsaţi discuţia pe altă dată.

Rodrigo s-a dus în salon ca să întoarcă placa. Flora i-a aruncat o privire prin care părea să-i ceară ajutor. (Maică Sfântă! Nu mai ştiu ce să vorbesc cu femeia asta.) Rodrigo a zâmbit:

– Spune să ni se servească ceva, Flora.

Când s-a înapoiat în birou, părintele Astolfo enu-mera cu răbdare ceea ce Dumnezeu nu putea să fie:

– Nu poate fi un corp, nici să se schimbe pe sine. Nu poate greşi...

La fiecare din aserţiunile astea, Rubim întreba cu o insistenţă automată: „Dar de ce? De ce?" Între timp, parohul continua fără să răspundă:

– Dumnezeu nu poate obosi nici nu se poate înfuria, nu poate uita şi nici nu se poate căi... nici nu se poate întrista... nici să schimbe trecutul... nici să păcătuiască... nici să facă alt Dumnezeu...

– Dar poate înceta să existe, nu-i aşa?

Sacerdotul a clătinat din cap.

– Nu, nicidecum. Dumnezeu e o entitate fără accidente: nu poate fi categorisit prin nici o diferenţă substanţială...

– Asta-i bună! a exclamat Rubim. În fond, Dumnezeul dumitale e mai limitat decât îmi închipuiam.

– Pot să-ţi spun şi multe lucruri pozitive despre El. Dumnezeu e cel care pune în mişcare, dar nu e niciodată pus în mişcare.

Colonelul Jairo a întors capul şi a deschis ochii.

– Axiomă veche ca Aristotel.

– Şi nu mai puţin adevărată. Dar lăsaţi-mă să continuu... Dumnezeu este mişcătorul inamovibil, cauza primă şi obârşia însăşi a oricărei necesităţi. Dumnezeu este izvorul tuturor perfecţiunilor din univers...

Rodrigo a găsit că trebuie să se bage şi el în discuţie.

– Şi orice serviciu prost făcut se aruncă în capul diavolului...

Ca şi cum n-ar fi auzit, Astolfo a continuat:

– Dumnezeu e bun şi totodată El este propria sa bunătate.

– Asta-i ceva prea adânc pentru un biet căpitan de artilerie..., a murmurat Rubim. În comparaţie cu acest soi de metafizică, balistica devine un simplu joc de copii.

A luat paharul cu vin de Porto adus de Laurinda. Jairo a făcut din mână un gest de refuz: nu voia să bea nimic. În schimb, părintele a acceptat vinul, a dus paharul la buze, a dat pe gât o înghiţitură mică şi a continuat:

– Dumnezeu e inteligent. Brusc însufleţit, s-a ridicat în picioare ca şi cum ar fi ţinut un discurs: Iar actul Său de inteligenţă este esenţa Sa.

– O frază frumoasă, dar care nu lămureşte nimic, a replicat Rubim.

Bărbatul în negru şi bărbatul în alb stăteau acum în picioare, faţă în faţă. Rodrigo îi privea, zâmbind. Jairo continua să ţină ochii închişi, ascultând preludiul.

– Dumnezeu este neclintit, a afirmat părintele, fiindcă în El nu e conținută nici o latență pasivă. În rezumat: Dumnezeu este Adevărul.

Rodrigo a tras o înghițitură lungă de vin și s-a apropiat de cei doi amici cu o întrebare:

– Părinte, dumneata crezi, ca și Aristotel, că sufletul este localizat în epifiză?

– Sigur că nu. Sufletul în întregime este prezent în toate părțile corpului.

Rubim a coborât vocea:

– Oare sufletul se transmite din tată în fiu prin spermă?

Sacerdotul a clătinat viguros din cap:

– Nicidecum. Dumnezeu creează un suflet nou pentru fiecare ființă care se naște.

Rubim s-a lovit cu palma peste coapsă, vociferând:

– Cum se explică atunci transmiterea păcatului originar din tată în fiu? Spune! Cum se explică? Dacă sufletul e cel care păcătuiește, și nu trupul, și dacă sufletul nu este transmis din tată în fiu, cum poate fiecare ființă nouă care se naște să moștenească păcatul lui Adam?

– Vezi cum ai să te descurci acuma, părinte! a zâmbit Jairo.

Parohul se uita fix în fundul paharului său.

– Păi, așa, a spus el, încrețindu-și buzele. Sfântul Augustin, care era mai bun și mai luminat decât mine, rămânea și el perplex în fața acestei probleme...

A ridicat ochii spre Rubim, l-a privit o clipă, după care a râs grav și tărăgănat.

Jairo s-a ridicat și s-a adresat parohului:

– Dumnezeu cunoaște lucrurile particulare sau numai pe cele universale, adevărurile generale?

Părintele n-a ezitat.

– E clar că Dumnezeu cunoaşte până şi lucrurile care încă nu au existenţă, aşa cum... A privit în jur şi a ară-tat spre portretul lui Rodrigo. Aşa cum artistul care a pictat tabloul acela îl cunoştea încă înainte de a-l fi pictat...

– *Don* Pepe nu reprezintă exact ideea mea despre Dumnezeu, a ironizat Rubim.

Muzica încetase şi acum nu se mai auzea decât scrâşnetul acului. Rodrigo a dat fuga la gramofon şi a pus un vals de Strauss.

– Dar cum poate Dumnezeu să cunoască şi contingentele viitoare? a întrebat din nou colonelul.

– Fiindcă El se află în afara timpului.

– În fond, a observat Rubim, asta-i o poziţie foarte comodă. O adevărată sinecură, un post de comandă fără superiori ierarhici şi fără şefi. Nu-i de mirare că Dumnezeu îşi poate permite luxul de a fi bun şi drept şi perfect, cum afirmă teologii. Are mână liberă şi este plasat deasupra oricărui tribunal.

O clipă parohul a rămas să asculte muzica, mişcând capul în ritmul valsului.

Rodrigo privea, uşor îngrijorat, spre salon, unde Carmem şi Flora şedeau nemişcate şi tăcute. De ce dracu' şi-o fi adus colonelul soţia, dacă e evident că ea nu are nici cea mai mică simpatie pentru Flora? Măcar de ar sosi familia Carbone să salveze situaţia!

Când a intrat Laurinda aducând platourile cu şuncă, tartine cu icre negre şi crochete, şi le-a aşezat pe birou, Rubim şi preotul tocmai discutau despre deliciile acestei şi celeilalte lumi. Căutau, fără să ajungă la nici un acord, definiţia cu-vântului fericire. Pentru Rubim, fericirea era sinonimă cu forţa, puterea, victoria: victoria omului asupra naturii, asupra fricii şi asupra celorlalţi oameni. Nu-i înţelegea pe cei care găseau plăcere în practicarea aşa-numitelor „acte de virtute". Pă-rintele a mestecat o crochetă şi a glosat pe această temă:

– Aici se înşală multă lume! Actele de virtute nu pot fi un scop în sine. Sunt doar nişte mijloace...

– Pentru ce scop?

– Ca să ajungem într-o zi la contemplarea lui Dumnezeu, ceea ce este fericirea supremă. În lumea asta nu putem vedea pe Dumnezeu în esenţa Sa şi nici nu putem atinge adevărata fericire. În viaţa de-apoi, dacă vom fi meritat harul suprem, ne vom bucura de privilegiul de a vedea chipul Creatorului.

– Dar Dumnezeu are chip? a întrebat Rubim, cu buzele şi dinţii plini de caviar.

– Păi, asta-i o figură de stil.

Rubim a insinuat:

– Cine ştie dacă Dumnezeu n-o fi tot o figură de stil?

Rodrigo a râs şi a făcut să circule platoul cu şuncă. Jairo l-a strâns cordial de braţ pe preot, şi, parcă spre a încheia discuţia, i-a spus cu o ironie părintească:

– Dumneata cunoşti pe dinafară *Summa contra Gentiles*. Promovat cu distincţie!

Dar Rubim a ţinut să aibă ultimul cuvânt:

– Sfântul Toma din Aquino a fost un bărbat de geniu care a căutat raţiuni cu care să-şi legitimeze credinţa. A plecat de la concluzii dogmatice şi a pornit în căutarea premiselor. A găsit câteva cu o abilitate admirabilă, nu con-test. Acum: a le accepta este o chestiune de credinţă, nu de inteligenţă.

Parohul a zâmbit şi, ca să dea de înţeles că nu-i poartă ranchiună, l-a lovit uşor pe umăr pe căpitan.

7

Chiru şi-a făcut apariţia la Conac după ora nouă. Fără să-i dea măcar timp să spună bună-seara, Rodrigo s-a năpustit asupra lui şi l-a apucat de rever, ca şi cum ar fi vrut să-l atace fizic:

– De ce n-ai adus-o şi pe nevastă-ta, mizerabilule?

– Ascultă, Rodrigo, ştii şi tu cum e când ai copii mici... Bună-seara, domnule colonel, bună-seara, părinte, bună-seara, căpitane... Asta e. Biata Norata e tot timpul ocupată cu copiii.

S-a îndreptat spre salon şi s-a apropiat de cucoane, cărora le-a făcut plecăciuni.

Căsătoria lui Chiru Mena, în 1912, cu o orfană moştenitoare a trei leghe de câmp bine cultivat produsese aproape tot atâta senzaţie în Santa Fé ca şi ştirea despre naufragiul Titanicului, petrecută cu puţine zile înainte. Flirtul începuse la un bal, continuase preţ de câteva serenade şi conversaţii lângă fereastra fetei – care locuia cu un unchi şi o mătuşă săraci – şi se îndreptase în pas acce-lerat spre o logodnă-fulger. Părintele Kolb i-a cununat într-o geroasă zi de iulie, când sufla vântul puternic şi rece, iar mireasa, în rochiţa ei albă, tremura de frig şi emoţie. Rodrigo, naş din partea mirelui, i-a cumpărat acestuia fracul, pantalonii fantezi, pantofii de lac, plastronul, şi le-a făcut cadou tinerilor însurăţei mobila de dormitor. În momentul când mirele se iscălea în registrul stării civile, Saturnino a înclinat capul spre Rodrigo şi a şoptit: „S-a întâmplat ca într-o zi Chiru chiar să descopere o comoară!" Părea înciudat că pierde un vechi camarad de preumblări nocturne. Efectiv, în primele timpuri după nuntă Chiru fusese un soţ exemplar: devotat, amorezat şi casnic. Dar luna de miere a durat doar două luni, după care Chiru s-a întors la vechea lui viaţă, la hoinărelile nocturne în com-pania lui Saturnino, la serenadele cu Neco şi la chefurile cu cine-i scotea în faţă întâmplarea. Se scula la zece de dimineaţă şi petrecea toată ziua trecând de la un cerc de ceai de *mate* la altul, sau, dacă nu, la Clubul Comercial, unde juca biliard ori cărţi. Cu toate acestea nu înceta să-şi proclame intenţiile de a munci: să

vadă de proprietate, să înmulţească vitele, să înfiinţeze o pastramagerie sau o pră-vălie de piei. Părea să fi uitat cu totul de tezaurul iezuiţilor. Însă niciodată n-a făcut nici cel mai mic pas ca să-şi pună în practică grandioasele planuri. I s-a părut mai uşor şi mai convenabil să arendeze pământul şi să vândă vitele. Un timp a umblat cu buzunarele doldora de bani, plătind con-sumaţiile din cafenele şi bordeluri şi invitându-şi prietenii la cine abundente şi partide de bere. Soţia i-a dăruit doi copii, dintre care ultimul se născuse abia de patru luni. În 1913, asediat de creditori, ipotecase plantaţia. Ştiind că ipoteca era aproape scadentă, iar prietenul lui n-avea bani s-o răscumpere, Rodrigo îl mustrase: „Eşti un risipitor, un dezorganizat, un pierde-vară! Ai să arunci pe fereastră cea de-a doua avere pe care Providenţa, care e oarbă, ţi-a pus-o în mână. De ce nu faci ceva, omule? Nu ţi-e milă de mătuşă-ta, care se spetează ca să-ţi întreţină familia?" Mătuşa Vanja însă, asta ştia el bine, trăia în al nouălea cer. Îşi păstrase „mieluţul de aur" în casă, dobândise o „noră" şi „nepoţi". Şi, ca o culme a fericirii, *Curierul Poporului* pu-blica acum cel mai frumos, cel mai înălţător dintre romane: *Pitulicea de la moară.*

– Ticălosule! a exclamat Rodrigo când prietenul său a revenit în birou. Ai fi putut să laşi copiii în grija mătuşii. N-ai adus-o pe Norata fiindcă n-ai vrut. Eşti un soţ rău, un cetăţean rău, un exemplu rău. Dar mănâncă ceva, animalule!

Chiru a luat o crochetă, a vârât-o întreagă în gură şi a început s-o mestece cu plăcere şi zgomot. Se îngrăşase în ultimii ani: vădea o corpolenţă impunătoare de ambasador. Bărbia dublă era grasă, faţa rubicondă, coama blondă, mai abundentă ca oricând. Perciunii deşi şi lungi ameninţau să se transforme în favoriţi – ceea ce-i dădea o oarecare asemănare cu portretele regelui *Dom* João al VI-lea.

– Doctorul Carbone n-a sosit încă?

– Nu, a răspuns Rodrigo. Avea o operaţie la ora opt. Hernie strangulată.

– Veneticul ăsta-i un măcelar! a exclamat Chiru. Dar are o inimă de porumbel. Mai opreşte gramofonul, ca să putem sta de vorbă, omule. Am o delicatesă prima-ntâi să vă povestesc...

Când s-a isprăvit valsul, Chiru s-a uitat pieziş spre femei, le-a întors spatele, şi-a aplecat puţin bustul înainte şi, cu o voce pe care Maria Valéria o numea „murmurel", a şoptit:

– Ştiţi că-i gata să izbucnească un scandal în oraş?

Trei perechi de ochi s-au aţintit asupra lui Chiru Mena. Se comenta stăruitor, a început el atunci, că Fratele Jacques Meunier, călugărul marist, şi fiica cea mare a colonelului Cacique Fagundes, căreia îi dădea lecţii particulare de franceză, erau îndrăgostiţi lulea unul de altul.

– Calomnie! a reacţionat Rodrigo. Santa Fé e un târg de bârfitori. Nu respectă nici o faţă bisericească, asta ca să nu mai vorbim de onoarea unei fete de familie bună. Păi, numai pentru că tânărul îi dă lecţii de franceză Doralicei Fagundes..., mai las-o baltă, Chiru, zău aşa!

A tăcut, cu sprâncenele încruntate. Nu era atât de revoltat pe cât voia să pară ca să-i facă plăcere părintelui Astolfo. În realitate, nu numai că găsea verosimile zvonurile, dar era şi oarecum surescitat la perspectiva scandalului.

Chiru s-a îndreptat, şi-a luat un aer grav de respectabilitate, şi-a răsfirat degetele pe piept:

– Iertare, n-o spun eu. Vând doar ce-am cumpărat. Toată lumea vorbeşte de povestea asta.

A aruncat iar o privire precaută spre încăperea alăturată, unde cele două femei, nemişcate şi tăcute, păreau personaje dintr-un muzeu de ceară.

– Se zice că stau ore în şir închişi într-o odaie, a murmurat. Ce dracu'! Un preot e făcut din carne şi oase ca oricare dintre noi, nu-i aşa, părinte paroh?

Astolfo, care-şi trăgea lobul urechii, a zâmbit, cam în silă, şi a explicat, în felul său răbdător şi atent, că un marist nu-i chiar un preot ca ceilalţi.

– Societatea Mariei are trei grade. Primul e al aspiranţilor care fac în fiecare an o simplă promisiune de ascultare. Al doilea e al profesorilor care, după noviciatul canonic şi după ce au împlinit douăzeci şi unu de ani, fac trei promisiuni simple de castitate, sărăcie şi ascultare. În fine, mai există şi al treilea grad, al profesorilor stabili, care trebuie să aibă treizeci şi cinci de ani împliniţi şi, după un al doilea noviciat, rostesc promisiunea de stabilitate în Congregaţie. Fratele Jacques se află, cred, în al doilea grad...

– Atunci, el poate să *nu*-şi reînnoiască promisiunea? s-a interesat Chiru.

– Desigur.

– Auzi? i-a strigat Chiru lui Rodrigo în obraz. Cică omul are de gând să-şi scoată sutana ca să se-nsoare cu fata. Nu văd nici un rău în asta, prieteni!

A luat altă crochetă şi şi-a vârât-o în gură.

– Ce zice colonelul Cacique de toată povestea asta? s-a interesat Rubim.

O clipă, Chiru a luptat cu un râgâit. Şi-a dus vârfu-rile degetelor la buze şi l-a lăsat să iasă suav, fără zgomot, cu o oarecare demnitate.

– Când o să descopere Cacique toată tărăşenia, a spus, cred că-l va da afară din casă pe marist cu un picior în fund, să-mi fie cu iertăciune, preacucernice...

S-a aşezat, descheindu-şi gulerul şi lărgindu-şi nodul cravatei.

Rodrigo i-a poruncit Laurindei să aducă nişte cupe şi s-a dus chiar el la bucătărie după o sticlă de şampanie. A

insistat s-o destupe în mijlocul încăperii, ca să audă toţi pocnetul dopului şi să vadă ţâşnind spuma. A servit mai întâi femeile. Pe urmă a umplut cupele bărbaţilor şi şi-a luat-o pe a lui.

– Dacă astăzi avem şampanie frapată, asta se datoreşte demersurilor lui Marco Lunardi, marele nostru industriaş, care a avut ideea luminoasă să cumpere o maşină de fabricat gheaţă!

S-a întors spre Rubim:

– Tu nu meriţi un toast, soldatule. Mâine, când vei fi departe, ştiu că ai să uiţi oraşul ăsta, casa asta şi prietenii de aici. Oricum, vreau să închin în sănătatea ta. A ridicat cupa. Îţi doresc fericire, succes şi Ministerul de Război!

Chiru şi parohul au ridicat de asemenea cupele şi au băut. Rubim îl privea fix pe amfitrion. Deodată s-a produs o schimbare totală pe faţa lui: ochii i s-au umezit, buzele i-au tremurat peste dantură şi el a rămas nemişcat, într-un vid psihologic subit. Surprins, Rodrigo a înţeles că prietenul său, căpitanul, era mişcat, ceea ce i-a tulburat şi lui vederea şi i-a pus un nod în gât.

8

Soţii Carbone şi-au făcut intrarea la Conac la orele zece, când soţii Bittencourt se retrăseseră deja la insis-tenţele *Donei* Carmem, care se plânsese de o bruscă durere de cap. Eliberată de obligaţia apăsătoare de a o întreţine pe soţia colonelului, Flora a primit-o pe Santuzza cu mari demonstraţii de bucurie. Era o fiinţă simplă, uşoară, spontană, căreia i te puteai deschide şi cu care te puteai comporta firesc fără nici cel mai mic risc de rateuri.

Înaltă, chipeşă, cu un bust abundent de primadonă lirică şi o talie surprinzător de fină pentru şoldurile mari,

venusiene, soţia doctorului Carlo Carbone făcea impresia unei ţărănci pe care nu cădeau bine hainele orăşeneşti. Se apropia de patruzeci de ani, avea obrajii roşii, pielea netedă, nişte ochi mari şi cinstiţi de mamă de familie, un râs sănătos şi o voce uşor răguşită, care-i amintea lui Rodrigo pe cea a anumitor cântăreţe de café-concert la pensie.

După ce a distribuit celor prezenţi formidabile strângeri de mână, Santuzza, fără nici o ceremonie, şi cu cel mai sănătos apetit, s-a aruncat asupra crochetelor.

– Spune, Carbone, cum a mers operaţia? a întrebat Rodrigo lovindu-l pe chirurg uşor cu palma pe spate. Niciodată nu-i strângea tare mâna, fiindcă se temea să nu i-o disloce omuleţului.

– Perfect! a răspuns italianul cu bogata sa voce muzicală pe care, printr-o prostească asociaţie de idei (modulată-împăstată-împrăjiturată), Rodrigo o califica drept „voce păstoasă de prăjitură".

Chirurgul a sfărâmat în dinţi o crochetă şi a dat pe gât o înghiţitură de şampanie, cu un gest de cunoscător.

– O frumuseţe de hernie! a exclamat, plescăind din buze cu un simulacru de sărut, ducând degetele unite la gură şi deschizându-le apoi în evantai, ca pentru a răspândi acel *bacio* în mediul înconjurător. O frumuseţe! a repetat, mai mult cântând decât rostind cuvântul.

A luat apoi nişte tartine cu icre negre. Rodrigo îl urmărea cu un interes pasionat. Omuleţul acela îl fascina. Era un amestec fabulos de gnom, vrăjitor, diplomat şi *maître d'hôtel*. Siluetă minusculă – să fi avut cel mult un metru cincizeci şi opt înălţime – în fracul său negru, pantalonii fantezi, cu guler şi manşete scrobite, era tipul clasic de medic francez din caricaturi. Ceea ce dădea ansamblului un aer uşor grotesc era disproporţia dintre capul mare – care ar fi putut perfect să fie plantat pe umerii unui bărbat de o statură peste mijlocie – şi corpul firav de băieţel. Fruntea lui era lată

şi înaltă, iar barba – creaţă, castanie şi abundentă ca şi părul – era tăiat în cioc, ceea ce dădea feţei ceva ascuţit, accentuat şi de nasul lung şi subţire, cu nări dilatate, de o transparenţă de porţelan. Deasupra ochilor uşor exorbitanţi, cu pupile de un cenuşiu metalic, se zbârleau sprâncenele groase, cu vârfurile exte-rioare răsucite în sus ca nişte coarne minuscule. Rodrigo îl numea pe chirurg „simpaticul meu Satana". Bărbat de o etate de nedefinit – căci îi puteai da tot atât de bine treizeci şi cinci, patruzeci şi cinci sau cincizeci de ani – avea o fire pătimaşă şi o sensibilitate ieşită din comun. Admira pe D'Annunzio şi Petrarca, era catolic practicant, iubea opera şi, *gourmet* cu gusturi rafinate, punea mare preţ pe plăcerile mesei. Pentru el, mâncatul constituia un soi de ritual. Sâm-băta avea întotdeauna la cină un fel de mâncare deosebit, în general broaşte ***â la milanese*** – motiv de scandalizare şi bârfe în oraş. Rodrigo nu-şi putu reţine râsul întâlnindu-l într-o zi pe doctorul Carbone în costum de vânătoare din catifea verde ca muşchiul, cu o şapcă de pânză pe cap, picioarele subţiri vârâte în apărătoare de fetru – gata să plece în excursie prin bălţile din împrejurimile oraşului, în căutare de broaşte şi ciuperci comestibile.

Soţii Carbone produceau senzaţie când apăreau pe străzile urbei: ea înaltă şi impunătoare, el micuţ şi vioi în nelipsitul său frac negru, pe cap cu o pălărie-melon, cu portţigaretul lung de chihlimbar între dinţi. Spunea puştimea: „Uitaţi-o pe *Dona* Santuzza cu bastonul ei". Dar toţi ştiau că, în ciuda acelei disproporţii fizice, în casa lor cânta cocoşul. Se afirma chiar că omuleţul acela cu maniere afabile şi de o cordialitate pupăcioasă era în intimitate un tiran – exigent, neurastenic, maniac – şi că femeia, în pofida aspectului ei de amazoană şi a energiei ei debordante, devenea mică la ţipetele soţului ei, făcându-i toate poftele şi iertându-i toate impertinenţele.

Încă de la intrare, Santuzza a întrebat de copii. Flora i-a răspuns că dormeau. Pereche fără copii, soţii Carbone îi îndrăgiseră pe Floriano şi Alicinha, răsfăţându-i şi acoperindu-i cu cadouri.

Soţia chirurgului a insistat să urce ca să-i vadă pe *„i piccoli"*. Şi-a făcut o provizie de crochete şi s-a îndrep- tat spre scara cea mare, urmată de Flora care, după cum remarcase Rodrigo, nu contenea cu râsul în prezenţa italiencii.

Chiru s-a apropiat de Carbone.

– Cum merg treburile, doctore? Când intră Italia în război? Treaba-i urâtă, avem nevoie de aliaţi.

Omuleţul a depus cupa goală pe birou, şi-a vârât o ţigară în portţigaretul lung, a aprins-o şi a scos un fum care i-a urcat în obraz lui Chiru.

– La primăvară, *carino...*, a fredonat, ridicându-se în vârful picioarelor pentru ca vorbele lui să ajungă la urechile interlocutorului.

Rubim i-a pus pe umăr o mână protectoare.

– Dacă voi, italienii, intraţi în conflict alături de Aliaţi, săvârşiţi un act de trădare şi totodată o greşeală: veţi rupe o alianţă şi veţi pierde războiul.

Carlo Carbone şi-a privit gânditor ţigara, a scuturat scrumul cu unghia degetului mic, a făcut trei paşi în vârful picioarelor, ca şi cum ar fi dansat un *schottish,* şi apoi, întorcându-se spre căpitan, a răspuns evaziv:

– Eh... *già.*

A intervenit atunci părintele Astolfo, ţinând între degete una dintre prăjiturile aurii pe care tocmai le servise Laurinda:

– Domnule căpitan, a spus, nu-mi închipui că doreşti ca leagănul latinităţii să intre în război alături de barbarii germanici!

Rubim s-a întors spre sacerdot:

– Dumneata crezi că preoţii germani care slujesc în armata Kaiserului sunt de părerea asta?

Doctorul Carbone era acum un spărgător de valuri între bărbatul în alb şi bărbatul în negru, cu portţigaretul între dinţi, balasându-şi corpul, sprijinindu-l când pe vârful picioarelor, când pe călcâie. Chiru s-a şters pe faţă cu batista lui roşie şi a strivit o prăjiturică în gură, atent la discuţia ce se încinsese între preot şi militar, care ajunseseră acum la Congresul de la Viena, la războaiele napoleoniene şi la intrigile din Balcani.

Rodrigo, paharnic fericit, umbla cu sticla de şampanie în mâini, de la o cupă la alta, zâmbind:

– Pace, domnilor, pace!

Chirurgul s-a apropiat de gramofon, l-a pus în funcţiune şi, când s-a înapoiat în birou, se auzeau primele acorduri din *serenada lui Arlechin.* L-a strâns de braţ pe Rodrigo şi, cu ochii întredeschişi, a început să acompanieze în surdină, cu vocea sa de tenor.

Rubim l-a tras de mâneca fracului pe italian:

– Încercam să-i demonstrez părintelui că războiul e un rău necesar. Închipuieşte-ţi, doctore, ce ocazii de a progresa o să aibă chirurgia. Pozitiv, pacea înseamnă inerţie şi moleşirea popoarelor.

Carbone nu i-a acordat nici o atenţie. A continuat să fredoneze şi acum să şi dirijeze orchestra, cu portţigaretul în chip de baghetă.

Rubim a continuat:

– Moltke spune că pacea perpetuă este o iluzie care nici nu ajunge să fie o iluzie frumoasă, iar războiul este un element de ordine în lume, un comandament al lui Dumnezeu, fiindcă, fără război, omenirea ar stagna şi s-ar pierde în materialism.

– Ce zici de asta, părinte? a întrebat Rodrigo.

– Zic că sunt mulţi oameni pe lume care vorbesc în numele lui Dumnezeu fără să aibă nici cea mai mică autoritate în materie.

Laurinda a intrat cu un nou platou încărcat de crochete proaspăt scoase din tigaie. Chiru l-a atacat fără să piardă timp. *Arlechin* a tăcut, Carbone a alergat la aparat.

– Opreşte otrava asta! l-a implorat Chiru. Vrem să stăm de vorbă liniştiţi.

Chirurgul s-a înapoiat în birou şi s-a aşezat într-un fotoliu, rămânând cu picioarele în aer, ca un copil. Rubim s-a apropiat de el.

– Dacă Italia intră în război, care va fi atitudinea dumitale?

Carlo Carbone n-a avut nici cea mai mică ezitare. A ridicat ochii la căpitan şi a declarat că şi-ar oferi serviciile ca medic scumpei sale patrii.

9

De pe scară s-a auzit un zgomot greoi de paşi, o cascadă de râsete feminine, şi curând după aceea a năvălit în birou Santuzza, purtându-i pe Floriano şi Alicinha, unul pe fiecare braţ. În pijamalele lor pluşate, copiii aveau ochii mijiţi şi pe feţele îmbujorate o expresie de mirare somnoroasă.

– *Dona* Santuzza! a dojenit-o Rodrigo. Se face aşa ceva? Să treziţi copiii la ora asta din noapte... Zău aşa!

Flora a schiţat şi ea un protest. Doctorul Carbone s-a precipitat la soţia lui, i-a smuls-o pe Alicinha din braţe şi a început să depună pupături sonore pe obrajii fetiţei, ale cărei mânuţe i se încleştaseră în barbă. Floriano înlănţuia gâtul Santuzzei, care-i şoptea la ureche vorbe drăgăstoase.

– *Cara, carina,* mormăia doctorul Carbone, strângând-o pe Alicinha la piept. *Topolino mio.*

Rubim, care se apropiase de fereastră, privea în noapte. Rodrigo ştia că nu-i plăceau copiii şi nu căuta să-şi ascundă idiosincrazia şi nici măcar s-o justifice. Îşi pierdea răbdarea ori de câte ori Alicinha şi Floriano intrau în odaie. (Într-o zi, pe când făcea primii ei paşi, fetiţa îşi pierduse echilibrul şi, ca să nu cadă, se agăţase de picioarele ofiţerului. Acesta rămăsese impasibil, nu făcuse nici cel mai mic gest şi nu schiţase măcar un zâmbet: se mulţumise să aştepte ca Flora să vină şi să-l elibereze de „chestia" aceea.)

Timp de câteva minute în birou a domnit o veselă zarvă în care cei doi copii treceau din braţe în braţe, sub privirea indiferentă a căpitanului. După ce Santuzza i-a dus înapoi în pătuţurile lor, Rubim a plecat de la fereastră, spunând:

– Copiii şi câinii nu-mi plac decât în poze... Niciodată nu-s liniştit când văd lighioanele astea mişunând în preajma mea.

Carbone i-a aruncat o privire aspră.

– Sceleratule!

Rodrigo a mai destupat o sticlă de şampanie şi a umplut din nou cupele. De sus venea acum vocea răguşită a Santuzzei, cântând o *berceuse* napolitană. Cum să doarmă copiii în vacarmul ăsta? a zâmbit tatăl lor.

În clipa aceea au sosit Neco şi Saturnino, aducân-du-şi instrumentele. Veneau să-l ia pe Chiru la o serenadă.

– Mâncaţi şi beţi ceva înainte de a pleca! i-a poftit Rodrigo.

– Şi cântă-ne ceva, s-a rugat părintele, adresându-i-se lui Neco.

Înflăcăratul cântăreţ de serenade, care ceruse o bere, a tras o înghiţitură lungă, şi-a lins buzele, şi-a acordat chitara şi apoi s-a uitat la preot:

– Ce să fie?

– Melodia aceea nouă care are atâta succes. *Clarul de lună în Sertão*[1]*?*

Toţi au aprobat alegerea. Neco şi-a dres glasul şi a început:

Nu se află,
o, oameni buni,
o, nu,
clar de lună
ca cel
din sertão.

Rubim a pus mâna pe umărul lui Rodrigo.

– Uite sufletul, poezia *sertão*-ului, dragul meu. Aşa cum îţi spun. Vreţi un războinic? Trimiteţi după un *gaucho.* Vreţi un poet? Căutaţi un locuitor din nord-est. Un bărbat precum Catulo da Paixão Cearense[2] nu s-ar fi putut naşte pe coastele astea...

– Ascultă, nu spune prostii!

– Fii atent la frumuseţea acestor versuri...

Neco acum cânta cu multă simţire.

Doctorul Carbone asculta cu un aer visător, iar ochii începuseră să i se înceţoşeze. Santuzza, care coborâse la auzul vocii lui Neco, era acum lângă uşă, cu sânii agitaţi, cu faţa gravă. Sprijinit de pervazul ferestrei, cu flautul la subsuoară, ca un termometru enorm, Saturnino îşi privea prietenul. Chiru îşi plimba ochii în jur, cu aerul orgolios al unui impresar.

---

[1] Termen din nord-estul Braziliei care desemnează un ţinut din interior, depărtat de coastă, sălbatic, necultivat.

[2] Remarcabil poet brazilian (1863–1946) de o sensibilitate rafinată. Şi-a scris versurile în limbajul populaţiei din *sertão,* ale cărei sentimente le-a transpus în pagini dintre cele mai frumoase din poezia braziliană.

Când frizerul a isprăvit de cântat, s-au pornit aplauze călduroase.

– Este sau nu o bijuterie, melodia asta? a întrebat Chiru.

Părintele s-a sculat, a făcut câţiva paşi prin birou fără o direcţie precisă şi la sfârşit, răsucindu-şi capul şi ridicând ochii, visător, a spus:

– Nu vi se pare ciudat că, în timp ce noi suntem aici veseli, cântând, în pace, nişte fiinţe omeneşti se omoară, se distrug şi suferă mizeriile războiului pe meleagurile Europei?

Doctorul Carbone, care tocmai îşi mai aprinsese o ţigară, s-a uitat la vârful ghetelor (confecţionate manual de Cervi, fiindcă în magazine nu se găseau pantofi destul de mici pentru picioarele lui de copil), apoi, într-o surdină teatrală, a recitat:

– *Văd un soldat mort, iar sângele său pe zăpadă e ca un trandafir roşu...*

– Ăsta-i D'Annunzio! a exclamat Rodrigo. Iar italianul i-a trimis o bezea.

Rubim a râs sarcastic.

Din nou s-a vorbit de război, de morţi, de mutilaţi, de oraşe distruse, şi de pericolul ca într-o zi conflictul să se extindă până pe continentul american.

Chiru a făcut atunci pe grozavul:

– Kaiserul să nu se pună cu cavaleria *gaucha!*

Rodrigo a arătat spre cupe:

– Gata cu tristeţea! Să bem!

Neco scotea acorduri de jale din chitară. Saturnino privea stelele. Deodată, Santuzza s-a apropiat de gramofon şi a pus un *cake-walk.* Melodia săltăreaţă, produsă de o orchestră de negri din New Orleans, a umplut văzduhul. Italianca l-a luat de mână pe soţul ei:

– *Andiamo, Carlo. La vita è breve.*[1]

Au început să danseze. Ţinându-se de braţ, cu capetele şi busturile înclinate înapoi, au dat ocol încăperii, aruncând picioarele, ca şi cum ar fi lovit aerul. Podeaua răsuna ca o tobă surdă sub bătăile ritmate ale picioarelor dansatorilor. Paharele tremurau pe mese, pe console şi bufete. Iar soţii Carbone, ca nişte experimentaţi artişti de *vaudeville*, continuau să danseze *cake-walk*, printre aplauze şi râsete.

CAPITOLUL III

1

La începutul lui aprilie, Rodrigo a simţit, mai puternică decât oricând, acea senzaţie de inexplicabilă anxietate şi nemulţumire care-l cuprindea în ultimul timp destul de frecvent. Să fie ceva greşit în viaţa lui? Dacă da, ce anume? O fi devenind neurastenic? Îi lipsea ceva? Avea tot ce-şi putea dori un bărbat: cea mai bună dintre soţii, copiii cei mai frumoşi şi sănătoşi, bani, poziţie socială, prestigiu, prieteni devotaţi... Cu toate astea era uneori copleşit de un simţământ de zădărnicie care-l făcea să fie apatic, deprimat, abulic sau – ceea ce se întâmpla mai des – iritat şi nerăbdător, dorind să se petreacă ceva în măsură să-i tulbure suprafaţa vieţii care – compara el – era acum ca un stăvilar într-o zi fără vânt: albastră, dar stagnantă, lipsită de vibraţie.

Poate că avea nevoie de prieteni noi, de alte orizonturi şi interese: de o călătorie, în fond. Dar să călătorească, unde? În Europa, nu se punea problema. Statele Unite, cu coşurile lor care vomită fum şi funingine,

---

1 Haide, Carlo. Viaţa e scurtă *(it.)*.

comercianţii lor grosolani, lipsa lor de muzee bune, nu-l seduceau: de altfel, nu vorbea şi nici nu înţelegea engleza. Buenos Aires era un oraş lipsit de suflet. Montevideo nici măcar nu se putea numi oraş...

Îţi trebuie o aventură amoroasă, îi şoptea o voce interioară. Nu. Nu se cădea, nu dorea să accepte explicaţia asta. Acum era imperativ să se cumineţească, o dată pentru totdeauna. Ce dracu'! Trebuia să-şi respecte soţia, să se gândească la copii, la reputaţia sa profesională... Unele nebunii le mai poate comite bărbatul până la douăzeci şi patru de ani. Mai târziu, ele nu se mai justifică şi nici nu se pot scuza.

Oricum, rutina asta-mi mucegăieşte sufletul – a conchis într-o anume zi când activitatea la cabinet i-a căzut deosebit de greu.

De îndată ce sosise doctorul Carlo Carbone, îl ajutase la primele operaţii. Curând însă obosise de necon-tenita deschidere şi închidere de abdomene, de atâta sânge, atâta măcelărie. De mult lăsase farmacia pe seama lui Gabriel, care, din admiraţia-i pasionată pentru patron, îl imita în gesturi, în cuvinte, în maniera de a se îmbrăca, ceea ce nici nu era dificil, fiindcă Rodrigo îi dădea hainele, pantofii şi cravatele pe care nu le mai purta. Iar admi-nistraţia micului spital o încredinţase doamnei Carbone, care era de o energie şi eficienţă teribile. Astfel, totul mergea ca pe roate, fără să fie nevoie de prezenţa lui într-o parte sau în alta. Din când în când însă îl împungea gelozia la gândul că treburile funcţionau atât de bine şi aduceau atâta bănet fără intervenţia sa. Îl apuca atunci un zel de patron şi căuta să se facă indispensabil. Cerceta registrele Santuzzei şi-i dădea sugestii în legătură cu gestionarea preventoriului. Controla rafturile farmaciei, îşi aşternea ochii peste facturile de drogherie, discuta amănunţit cu Gabriel... Dar asemenea „accese" de interes durau doar câteva zile, şi, după ce piereau, Rodrigo

nu mai vizita spitalul timp de mai multe săptămâni şi trecea pe la far-macie numai când intra sau ieşea din cabinet.

Acum ştiu ce-mi lipseşte, şi-a spus într-o zi privind de la fereastra conacului faţada Intendenţei. O bună campanie politică. Şmecherul de Rubim are dreptate până la un punct. Bărbatul nu poate trăi fără să lupte. Pacea în-seamnă stagnare, moleşire, plictis. „Boala" mea nu-i altceva decât dorul de timpurile *Banderilei,* ale Dinţilor Seci, ale polemicilor şi voluptuoaselor senzaţii de primejdie.

Dar toate acelea se isprăviseră, acum când Joca Prates guverna Santa Fé, iar el, Rodrigo Cambará, era adesea chemat la Intendenţă ca să-şi dea părerea şi sfatul în chestiuni de administraţie şi chiar de politică. Titi Trindade stătea la el acasă, imobilizat într-un fotoliu, invalid, cu partea stângă a corpului paralizată, limba împiedicată, cre-ierul pe jumătate mort. Toate astea îi dădeau lui Rodrigo un sentiment de înfrângere, ca şi cum, din interes personal sau din laşitate, ar fi aderat şi el la Putere. Pe bună dreptate putea afirma că alegerea tatălui Ritinhei fusese opera sa. Numai a sa? Sigur că nu. Dumnezeu, ale cărui căi sunt nu-meroase, colaborase şi el.

La sfârşitul lui 1911, când locuitorii din Santa Fé se pregăteau de alegeri municipale, Titi Trindade, veşnicul candidat republican, fusese brusc lovit de o hemoragie cerebrală. S-a creat atunci panică între colegii săi de partid, care s-au văzut obligaţi să aleagă la repezeală un înlocuitor, ceea ce nu fusese uşor, fiindcă nu puteau conta pe sfaturile lui Trindade, care nu mai era în măsură să gândească şi încă şi mai puţin să se exprime. S-au format două grupuri: unul avea drept candidat pe Laco Madruga; celălalt înclina pentru Joca Prates. Rodrigo s-a pus imediat în acţiune. A petrecut o bună parte din noapte la telegraf în conferinţă cu Pinheiro Machado, căutând să-l convingă că alegerea lui Madruga ar fi catastrofală pentru Santa Fé şi partid. A reuşit să-l

convingă pe senator să trimită o telegramă lui Borges de Medeiros în care-l recomanda pe Joca Prates drept candidatul care se bucură de simpatia sa. Iar cuvântul lui Pinheiro Machado închisese definitiv discuţia.

– Nimic nu mai are haz! a spus Rodrigo cu voce tare, privind mai departe faţada Intendenţei. Totul stagnează!

La mijlocul lunii a sosit din Rio o scrisoare de la Pinheiro Machado care, ca un vânt cald plin de promisiuni, a avut darul să învolbureze apele din stăvilar. Senatorul îi garanta definitiv candidatura ca deputat în Adunarea Statului. *M-am adresat deja domnului Borges de Medeiros, care este absolut de acord, astfel încât poţi socoti drept sigură includerea ta pe liste. Cât despre alegere, cred că de asemenea nu va exista nici un dubiu.*

Aprilie îi mai rezervase şi altă surpriză: sosirea automobilului *Ford* de patru cilindri, comandat de câteva luni, şi care-l costase trei mii cinci sute de *mil-réis*. O dată cu maşina i-a venit şi un şofer nou, Epaminondas, mulatru înfumurat, cu părul uns cu vaselină şi nas rupt de boxer.

Într-o după-amiază, Rodrigo şi-a urcat în *Ford* toată familia, inclusiv pe Maria Valéria, şi a pornit la plimbare pe străzile centrale ale oraşului.

Când automobilul a dat ocol Pieţei Ipiranga, l-a zărit la fereastra micului său palat pe Titi Trindade, cu faţa de o tristeţe cadaverică şi cu obrazul stâng căzut şi parcă mort. L-a cuprins o milă atât de profundă, încât s-a aplecat peste portiera maşinii şi, într-un elan de cordialitate, şi-a salutat inamicul cu un gest larg şi generos.

– Săracul! a murmurat. Nu poţi păstra pică nimănui. Şi, pe urmă, dacă Trindade a avut păcate, acum le plăteşte. Epaminondas, treci pe la fabrica lui Lunardi şi cumpără-mi două kilograme de gheaţă.

S-a sprijinit de banchetă, a strâns-o de mână pe Flora şi a început să fluiere, fericit, un vals de operetă.

2

În sâmbăta aceea, Flora şi-a îmboldit bărbatul:

– Mergem diseară la cinema? Închipuie-ţi: un film cu Asta Nielsen!

În după-amiaza aceea, negrul Sérgio distribuise din casă în casă programul cinematografului Santa Cecília, care anunţa pentru reprezentaţia de seară *maiestuoasa dramă „Împinsă la moarte", alcătuită din trei părţi lungi* şi produsă de apreciata casă daneză „Nordisk".

Cu o seriozitate juvenilă, care l-a înduioşat pe Rodrigo, Flora a luat hârtiuţa verde şi a citit:

– *Sărbătoare somptuoasă a artei care va marca o epocă în analele cinematografiei moderne. Mare lansare a fotografiei animate. Fugă în balon, fugă călare, fuga unui transatlantic în largul mării. Acţiunea telegrafiei fără fir. Escaladare a munţilor.* Garden-party *minunat. Dansuri caracteristice pentru un ansamblu de şaizeci de balerine. Rafinament al toaletelor. Montare fastuoasă. Grandioasă producţie de şcoală rafinată.*

Şi-a privit bărbatul cu o expresie ispititoare.

– Şi mai există în program un film documentar şi două comedii, una cu Mustăcilă şi alta cu Deed!

Rodrigo a înlănţuit talia soţiei sale, a strâns-o la piept, i-a aplicat un sărut sonor pe gură.

– Cu tine merg oriunde, scumpa mea, cu sau fără Deed, cu sau fără Mustăcilă, auzi?

Înainte de orele opt erau amândoi la Teatrul Santa Cecília, unde funcţiona cinematograful, aşezaţi în loja pe care administratorul întreprinderii o rezerva de obicei familiei Cambará. Florei îi plăcea să sosească înainte de începutul reprezentaţiei, ca să vadă cum erau îmbrăcate celelalte femei şi să schimbe o vorbă cu persoanele din loja vecină, care în seara aceea era ocupată de colonelul Cacique

Fagundes, soţia lui, cele două fiice mai mari şi Fratele Jacques. Văzându-l pe marist, Flora i-a aruncat o privire cu tâlc lui Rodrigo, care cu greu şi-a putut ascunde un zâmbet maliţios. La urma urmelor, şi-a spus el, zvonul părea să aibă o bază reală. Ce dracu'! Cum să rămână indiferent la farmecele feminine un bărbat tânăr, voinic, sangvin şi chiar frumuşel ca *Frère* Jacques?

Colonelul Cacique s-a înclinat spre loja lui Rodrigo şi şi-a lansat protestul:

– Am venit să văd otrava asta fiindcă m-au adus cu forţa. Cinematograful e bun pentru copii, timp pierdut, bani aruncaţi.

S-a sprijinit din nou pe spătarul scaunului şi a rămas acolo cu burta revărsată peste coapse, somnolent, lucios şi impasibil ca un Buda.

Doar trei loji din aripa centrală erau ocupate: una dintre ele de familia Amaral şi celelalte două de clanul Macedo. Îmbrăcată în negru, cu un boa pe umeri, o broşă de briliante scânteindu-i pe piept, Emerenciana s-a uitat la Rodrigo, a zâmbit şi i-a făcut semn. Alvarino, aşezat în spatele ei, s-a limitat la o discretă înclinare a capului.

Rodrigo şi-a plimbat privirea peste parter, ale cărui locuri erau aproape toate ocupate. A înţeles că Amintas Camacho căuta să-l salute cu insistenţă. Şedea lângă soţia sa. După căsătorie se îngrăşase, avea fălcile parcă umflate şi nişte grăsimi inestetice pe şolduri şi la fese. Vierme! şi-a spus Rodrigo. Şi a continuat să se prefacă a nu-l vedea pe avocatul chiţibuşar. Deodată l-a zărit pe Júlio Schnitzler la mică distanţă de loja sa. O roşeaţă a acoperit faţa, gâtul, ba chiar şi chelia neamţului, a cărui gură s-a deschis într-un zâmbet, în timp ce-i saluta pe soţii Cambará cu semne rigide din cap. Rodrigo s-a făcut că nu-l vede, Flora l-a mustrat:

– Salută-l, Rodrigo, nu fi ranchiunos. Sărmanul, n-are nici o vină pentru banditismele Kaiserului.

– Când mă gândesc la ce au făcut compatrioţii lui în Belgia, mi se urcă sângele la cap. În plus, tipul ăsta, de câte ori află de vreo victorie germană, îi adună pe toţi nemţii la cofetărie pentru sărbătorire.

– La urma urmei, Germania e ţara lui...

– Păi atunci, să se întoarcă acolo!

În clipa aceea a observat că cineva de la parter îi făcea semne frenetice. Ah! Mătuşa Vanja, şi singură! S-a ri-dicat şi s-a dus după bătrâna prietenă, conducând-o de braţ până în lojă. Unde s-a mai pomenit, murmura, înlăţuindu-i tandru talia, să staţi singură la parter?...

Mătuşa Vanja a sărutat-o pe Flora pe amândoi obrajii şi s-a aşezat, foarte încordată, lângă ea. A povestit apoi că Norata – vai! ce floare de fată! ce inimă mare! – rămăsese acasă lângă copii, pentru ca „mama-mare" să poată merge la film. Ah! Ce noroc să locuiască atât de aproape de Santa Cecília...

– Mă-nnebunesc după cinematograf! a exclamat. Le-am şi spus celor de-acasă: luaţi-mi totul, pâinea, apa, oxigenul pe care-l respir, stelele de pe bolta cerească, totul, dar nu mă privaţi de foiletonul din *Curierul Poporului* şi nici de scumpul meu cinematograf. Nu găseşti, Rodri-guinho, că-i o invenţie atât de instructivă? Câte spectacole minunate nu ne oferă! Şi ce privilegiu să putem vedea pe frumoasa pânză albă pe cei mai buni actori şi cele mai bune actriţe din Univers! Ce-ar spune tata dacă s-ar scula din morţi şi ar putea să vadă aceste fotografii animate? El găsea deja că dagherotipul era ceva magic, închipuiţi-vă! Vai! Aşa e cum spun mereu, binecuvântat fie progresul!

În mintea lui Rodrigo a răsunat spectrul vocii Mariei Valéria: „*Dona* Vanja e o bătrână care face cinema". *A face cinema!* Iată o expresie nouă adusă de cinematograf, care

începuse deja să exercite o influență sensibilă asupra poporului. Acum, când cineva vorbea sau gesticula teatral, când îi plăceau ostentațiile ori se deda exagerărilor – se spunea că *face cinema.* Rodrigo a zâmbit. Își amintea că într-o zi îl auzise pe tatăl său strigând unui negustor am-bulant care-i bătuse la poartă și încerca să-l impresioneze cu trucurile lui, ca să-i vândă niște nimicuri: „Mai lasă-te de cinema!"

Și când te gândești că bătrânul nu asistase niciodată la o reprezentație de cinema!

3

Puțin după orele opt, pianistul – un conțopist de la Percepția Statală – s-a așezat la pian și a început să cânte ceea ce programul anunța drept o „frumoasă uvertură executată de maestrul Salcede". Era un tango din Nazaré, *Strengarul.*

Rodrigo se încrunta și plescăia din buze când degetele pianistului ezitau pe clapele vechiului pian dezacordat.

Îi plăcea cinematograful, da, însă n-avea răbdare să stea pe un scaun cu fund de lemn mai mult de o oră, nici să aștepte în intervalele lungi dintre o parte și alta. Când reprezentația se întrerupea fiindcă se rupsese ori se arsese filmul, îi venea să strige, să fluiere sau să bată din picioare cum făceau spectatorii de la galerie.

Îi rămăsese cea mai agreabilă amintire de la prima reprezentație de cinema la care asistase în 1900, an când se înmatriculase la un gimnaziu din Porto Alegre. Ședea pe marginea scaunului, cu bustul încordat, respirația reținută, văzând pe pânză miracolul acelei lanterne magice pe scară mare, ale cărei imagini se mișcau precum oameni în carne și oase. Primul film pe care-l văzuse se numea *Călătorie la Ierusalim:* vederi de străzi din Cairo, de la piramide, o

caravană de cămile pe malurile Nilului şi, în fine, străzi, monumente şi temple din Oraşul Sfânt. Urma un episod fantastic: povestea unui vehicul mare tras de un cal mecanic şi care conducea cu toată viteza patru negri. La un moment dat, negrii se transformau în paiaţe albe, care începeau să se lupte între ele, şi brusc redeveneau negri ca să se facă apoi din nou albi. La sfârşit, cele patru personaje se uneau, formând corpul unui singur negru de proporţii gigantice, care refuza să plătească biletul omnibuzului. Conducătorul, furios, a dat foc vehiculului, şi negrul a ars şi s-a stins ca o păpuşă de celuloid.

Erau timpurile primei copilării a cinematografului, când nu se făceau încă filme cu intrigă, ci mici povestiri sau colecţii de privelişti documentare: sosirea unui tren; Vezuviul în erupţie; muncitori ieşind dintr-o fabrică... Mai erau şi scene de magie: omul cu capul de cauciuc, diavoli care ţâşneau din ceasuri, oameni care goneau cu o viteză supraomenească pe acoperişuri... Au urmat fabulele şi basmele cu zâne: *Scufiţa Roşie, Tom Degeţelul, Jack Spintecătorul Uriaşilor.* Rodrigo nu uitase niciodată o scenă din *Cenuşăreasa* – aceea când bolta se transforma în minunata caleaşcă ce avea s-o ducă pe Cenuşăreasă la balul prinţului.

Doisprezece ani mai târziu, ca o probă că cinematograful îşi atingea vârsta adultă, văzuse chiar acolo, la Santa Cecília, versiunile cinematografice ale romanelor *Mizerabilii* de Hugo, *Germinal* de Zola, şi mai avusese şi satisfacţia s-o admire pe Sarah Bernhardt în *Tosca* şi în *Dama cu Camelii.* Erau filme venite de la Paris, căci în materie de cinema, ca şi în toate celelalte, Franţa se afla întotdeauna în avangardă. Italienii produceau şi ei filme mari şi erau mai ales inimitabili în reconstrucţii ca a Romei din timpul Cezarilor. Rodrigo asistase cu emoţie la reprezentaţia filmului *In Hoc Signo Vincis,* în care apărea cu un realism impresionant marea bătălie dintre legiunile lui Constantin cel Mare şi ale lui Maxenţiu. Alt succes din aceeaşi epocă

fusese *Quo Vadis,* inspirat din romanul lui Sienkiewicz, cu scene maiestuoase din Coloseul de la Roma, unde gladiatori şi retiari se încleştau în lupte pe viaţă şi pe moarte, iar creştinii erau aruncaţi fiarelor sălbatice. Tot din Italia veneau drame ale vieţii moderne, în majoritate poveşti de amor complicate, cu scene de o lubricitate înfocată. Pu-blicul care asista la reprezentaţiile de cinema începea să-şi amintească acum numele actorilor preferaţi. Una dintre vedetele cele mai apreciate era Francesca Bertini, femeie frumoasă şi zveltă cu trăsături fine, şolduri lunecoase, ochi galeşi sub pleoape încercănate, specialistă în roluri dramatice. Sărutările ei durau minute întregi, iar agoniile ei (deoarece romanele acelor filme italieneşti se terminau mai totdeauna cu moartea) se întindeau la nesfârşit în sunetul valsurilor lente ciocănite precar la pian de conţopistul de la Percepţie. Mai erau şi alte femei frumoase, ca blonda Hespéria care, după gustul lui Rodrigo, era prea corpolentă; Pina Menichelli, cu şolduri venusiene, buze cărnoase, nări palpitânde, femeie de o senzualitate cuceritoare. Dar favorita lui Rodrigo rămânea Leda Gys, cu păr şi ochi negri, mai slabă decât colegele ei, cu ceva etrusc pe faţa oacheşă. Dintre actori, Gustavo Serena devenise celebru în rolul lui Petronius, *arbiter elegantiarum* din *Quo Vadis.* Emilio Ghione se specializase în roluri de personaje din *bas-fond,* apaşul ale cărui sărutări nu rareori se încheiau cu o lovitură de pumnal. Mai era şi Alberto Capozzi, cu faţa descărnată şi dramatică. Şi, poate cel mai mare dintre toţi, Amleto Novelli, tragedianul pe care cinematograful îl răpise teatrului.

Când şi când – rare, dar selecte – veneau filme de la „Nordisk" din Copenhaga, al căror principal june prim, W. Psilander, inspira adevărate pasiuni cu silueta sa înaltă şi zveltă de *gentleman* mereu impecabil îmbrăcat. (Se spunea că Mariquinhas Matos, Gioconda, nutrea pentru el o pasiune platonică şi chiar îi scrisese.)

Casele nord-americane produceau filme sportive, poveşti de aventuri ameţitoare în care pionieri şi *cowboys* goneau pe întinderile din Far West vânând bivoli şi indieni piei-roşii. Ele mai exploatau şi terenurile bătătorite ale Războiului Civil sau ingenuităţi precum *Coliba unchiului Tom.* Rodrigo detesta filmele acestea care se sfârşeau întotdeauna bine, datorită unei intrigi alcătuite din coincidenţe absurde, şi care păreau să cuprindă în ele o lecţie de mo-rală, precum fabulele. Miroseau a predică de pastor protes-tant şi nu aveau realismul şi pasiunea dramelor produse de Cines, Ambrosio şi Pascuali, şi încă şi mai puţin rafina-mentul şi valoarea artistică a producţiilor de la Pathé, Gaumont şi Eclair.

Când discuta acest subiect, Rodrigo avea obiceiul să spună:

– E firesc să fie aşa. Americanii din nord sunt anglo-saxoni; or, noi suntem latini, iar filmele care ne vin din Franţa şi Italia se adresează mai direct inimilor noastre.

Nici un brazilian cu scaun la cap şi cu bun-simţ nu putea să prefere clovneriile absurde ale lui Charlie Chaplin – omuleţul acela ridicol, cu pălărie melon, mustăcioară muscă, haină scurtă, pantaloni largi şi pantofi neobişnuit de mari – comediilor fine ale lui Max Linder, cavalerul per-fect, care purta mereu frac, pantaloni fantezi şi joben, şi era însuşi încarnarea aşa-numitului *esprit* francez. Cum să depăşească buldogul englez Cocoşul galic în materie de artă?

4

Când uvertura a luat sfârşit, au răzbătut de la galerie râsete şi expresii golăneşti rostite în falset, acompaniate de un simulacru de aplauze întretăiate de fluierături. Urechile pianistului păreau să ia foc.

S-au stins becurile, s-a auzit un răpăit metalic şi cadenţat, un fascicul luminos a iradiat de la ferestruica unei cabine de proiecţie şi a luminat pânza albă. Când a apărut primul cadru – litere albe pe fond negru – operatorul încă nu reuşise să ajusteze lentilele proiectorului, astfel că Rodrigo a citit cu dificultate – *Journal Gaumont.* Salcede a început să cânte un marş militar. Prima scenă prezenta sosirea lui M. Poincaré la gare de Moscou, cu ocazia vizitei sale la ţarul Nicolae al II-lea al Rusiei. Cadrul luminos a început să tremure (inamicii cinematografului afirmau că acele clipiri dăunau teribil ochilor), tremura cu atâta intensitate, încât imaginile rămâneau palide şi confuze. De la galerie au ţâşnit fluierături, strigăte şi bătăi din picioare. În fine, tremuratul a încetat, şi publicul a putut vedea cu o relativă claritate pe Preşedintele Poincaré în momentul când, cu jobenul în mână, cobora din tren şi strângea mâna cavalerilor în costum *croisé* şi uniformă militară. Lui Rodrigo i-a venit să strige „Trăiască Franţa!" Dar proiecţia continua înceţoşată, iar personajele umblau şi gesticulau cu mişcări rapide şi unghiuloase, ca nişte groteşti păpuşi cu arc. În scena următoare, M. Poincaré apărea pe puntea su-perioară a unui cuirasat rusesc, trecând în revistă echipajul care-i dădea onorul. Al treilea cadru arăta armata germană în timpul manevrelor de toamnă: un regiment defilând în pas de gâscă. Iar când a apărut Împăratul Germaniei într-o scenă fotografiată de la mică distanţă – postura marţială, pieptul plin de medalii, coiful agresiv pe capul înălţat trufaş, mâinile pe garda sabiei – întregul teatru a izbucnit în huiduieli. Rodrigo, care fluiera şi bătea de asemenea din picioare, s-a aplecat spre loja familiei Fagundes şi i-a strigat Fratelui Jacques: „Ia te uită, canalia". Maristul a exclamat: *Sale cochon!*[1]

[1] Porc împuţit! *(fr.).*

Vacarmul a încetat când în scena următoare a apărut un aeroplan zburând deasupra Turnului Eiffel. Iar jurnalul s-a încheiat cu o cursă de biciclete – „Circuitul Parisului".

Lumina s-a aprins din nou. Mătuşa Vanja, surâzătoare şi cu obrajii îmbujoraţi, sugea cu mare entuziasm una din bomboanele ei cu ou. Era într-o stare de agitaţie nervoasă: părea un copil lăsat să zburde într-o prăvălie cu jucării.

Următorul film era o comedie – *Căsătoria lui Deed* – în care eroul era urmărit de o negresă ce-l obliga să se însoare cu ea. Rezultatul legăturii lor era o serie de copii cu dungi albe şi negre, ca zebrele.

– O anecdotă puerilă, i-a şoptit Rodrigo soţiei sale.

Găsea ridicole toate comediile cu alergături în care André Deed încasa torturi cu frişcă în plin obraz ori se apuca să spargă farfurii şi să facă tumbe ca un saltimbanc. Dar poporul, care adora astfel de clovnerii, râdea atât de mult şi de tare, încât acoperea sunetele mazurcilor, polcilor, tangourilor şi habanerelor pe care pianistul le cânta distrat, cu ochii la ecran şi zguduit şi el de râs.

A doua comedie a serii – *Mustăcilă şi Furnicarul* – îl prezenta pe renumitul M. Prince, actor de la *Odéon* şi *Variétés* din Paris, într-o excursie la ţară cu iubita sa. Când să-i facă o declaraţie de amor, are ghinionul să se aşeze pe un furnicar, iar cum furnicile îi intră prin cracul panta-lonilor, prin mâneci şi încep să alerge pe corp, e atât de disperat, încât se apucă să se dezbrace. Nişte pudice fete bătrâne, care trec întâmplător, sunt scandalizate şi cheamă un jandarm, care-l duce pe Mustăcilă la închisoare. Printr-o fericită coincidenţă, iubita eroului e o avocată şi reuşeşte să-l scape din mâinile poliţiei.

Când s-a aprins lumina, Rodrigo s-a întors spre marist şi a clătinat încet din cap, făcând în acelaşi timp o grimasă. Voia ca celălalt să vadă că nu aprecia asemenea copilării.

Pe urmă s-a uitat spre loja familiei Amaral şi a zărit-o pe Emerenciana strâmbându-se de râs, cu sânii agitaţi, cu mâna la inimă, cu faţa congestionată.

– Vai, Dumnezeule! a exclamat mătuşa Vanja. Acum vine frumuseţea de dramă. Mă şi pregătesc să plâng...

Şi-a căutat în geanta croşetată batistuţa cu dantelă, parfumată cu patchuli.

Iar s-a stins lumina. În primele cadre a apărut titlul dramei şi numele interpreţilor.

– Asta Nielsen e o splendoare, a murmurat Flora la urechea lui Rodrigo, care-i mângâia mâna.

– Dar mie-mi placi tu, scumpa mea.

Conţopistul de la Percepţie a început să cânte un vals lent. Iar când a apărut pe ecran Asta Nielsen, foarte blondă şi fină, cineva a strigat în falset de la galerie: „Mămico, vreau brânză!"

Mătuşa Vanja s-a indignat:

– Câtă lipsă de respect. Chiar în momentul dramei.

Deodată s-a auzit o bufnitură surdă, urmată de un ţipăt de femeie. S-au înălţat voci, învălmăşite şi speriate. Câteva persoane s-au sculat la parter, şi panica a început o dată cu exclamaţiile şi călcările în picioare. Lumina! a strigat Cacique, ridicându-se. Alte voci au repetat: „Lumina! Lumina! Lumina!" Când incinta s-a luminat din nou, Rodrigo a văzut o aglomeraţie în loja soţilor Amaral şi a intuit imediat ce se petrecuse. A dat fuga într-acolo, când cineva striga deja: „Doctore Rodrigo! Repede, pentru numele lui Dumnezeu!" Şi-a croit loc prin mulţime. „Vă rog, lăsaţi-mă să trec!"

Dona Emerenciana zăcea întinsă pe jos, pe spate, cu gura întredeschisă, cu ochii sticloşi. Soţul ei, disperat, o zgâlţâia de umeri, strigând-o pe nume cu vocea înecată. Fetele plângeau. Rodrigo l-a îndepărtat pe Alvarino, a îngenuncheat lângă ea şi şi-a dat seama imediat că femeia nu mai

avea puls şi că inima încetase să-i bată. A aprins un chibrit şi l-a apropiat de ochii matroanei: pupilele erau dilatate şi nu reacţionau la lumină.

Nu mai era nimic de făcut.

5

Când, cu mai puţin de un an în urmă, Emerenciana Amaral căzuse grav bolnavă, acest fapt fiind confirmat de medicii reuniţi în consult lângă patul ei – Zé Pitombo se grăbise să facă un coşciug fin pe dimensiunile matroanei, cu galoane aurite şi mânere frumoase din metal argintat. Cum însă bolnava reuşise să scape, „Slavă Domnului din cer şi doctorului Rodrigo pe pământ", tâmplarul ridicase din umeri ca un filosof, murmurând – după mărturia lui Cuca Lopes – „N-a murit? Atâta pagubă. O să-i vină şi ei ziua. Moartea e unicul lucru sigur în viaţă."

A pus bine coşciugul. În el au aşezat-o pe *dona* Emerenciana în acea sâmbătă de aprilie, la zece şi douăzeci noaptea, în salonul căsoaiei Amaral. Pitombo personal, cu lacrimi în ochi, a aprins lumânările. Chiru Mena, care-l urmărea, i-a şoptit lui Rodrigo, reţinându-şi cu greu indignarea : „Ipocritul! E-n stare să verse aceleaşi lacrimi de crocodil când va trimite factura înmormântării."

Cu feţele întristate, cu privirea voalată, rude, prieteni şi chiar adversari de-ai familiei Amaral intrau în vârful picioarelor, mergeau direct în odaia mortuară, îmbrăţişau pe membrii familiei şi, după aceea, rămâneau pe coridoare şi prin colţuri, punctând liniştea priveghiului cu murmure, şoapte, dresuri de glas, oftaturi şi tusete, cufundaţi într-o tăcere artificială, lăsând capul în jos de câte ori fiicele defunctei izbucneau în accese de plâns ori în exclamaţii de durere.

Rodrigo umbla din cameră în cameră, îngrijind persoanele din casă, administrând calmante femeilor şi îmbrăţişări şi cuvinte de consolare bărbaţilor. Parcă trăsnit de lovitura primită, Alvarino Amaral stătea culcat în patul conjugal, cu ochii uscaţi şi exorbitanţi ţintuiţi în tavan, cu pieptul zguduit de sughiţuri convulsive. Se lăsa îmbrăţişat, pasiv, iar când încerca cineva să-l reconforteze, nu putea articula decât: „Ce nenorocire... ce nenorocire...!"

Când s-a auzit bătând miezul nopţii, lui Rodrigo i s-a părut că bătrânul orologiu din căsoaie îi bătea lui în piept, răsunându-i ca un ecou de jale în cutia craniană. Ah, cum detesta acel ceremonial al morţii: aspectele, mirosurile, gesturile, convenţiile... Se străduia să-l găsească ridicol, învechit, medieval, dar în realitate toate acestea îl emoţionau şi în acelaşi timp îl speriau. Adineauri izbucnise şi el în plâns văzând-o pe cea mai mică dintre fiicele *donei* Emerenciana cum se rostogolea pe pat şi striga, disperată: „Mămico, nu mă lăsa, pentru numele lui Dumnezeu, nu pleca!" Era deprimat, cu inima strânsă, cu trupul frânt de o senzaţie de frig nu doar pe epidermă, ci şi în rărunchi, în oase. Dorea să se facă mai repede zi, să strălucească din nou soarele, moarta să fie înmormântată şi viaţa să-şi reia cursul normal. Mirosul de ceară topită care impregna atmosfera, amestecat cu parfumul florilor, îl ducea cu gândul la alt priveghi, într-o noapte din 1898, şi simţea iar, cu o ciudată sfâşiere, tristeţea pentru pierderea mamei sale şi totodată oroarea de a-şi imagina că ea va fi închisă pentru totdeauna în mauzoleul familiei – ea, atât de fragilă, atât de blândă, de tristă... Domnii în negru o vor duce la cimitir... Ah! Dar vinovat pentru toate era bătrânul Pitombo, profanatorul morţilor, bărbatul acela oribil care stătea smerit într-un colţ, aşteptând momentul să închidă coşciugul. Şi cel mai rău e că urmau să facă asta cu complicitatea tatei, care plângea, dar

nu spunea nimic, şi va permite să i se ia soţia pentru totdeauna... Cum îl mai urâse pe tatăl său în noaptea aceea!

Rodrigo a intrat în camera mortuară. Înfăşurată în-tr-un giulgiu negru, Emerenciana Pereira do Amaral zăcea în sicriu, acoperită de flori până la piept. Flăcările lumânărilor îi aşterneau reflexe roz pe obrazul de ceară, accentuându-i umbrele. Câteva clipe, singurul sunet care s-a auzit în odaie a fost vocea cavernoasă a lui Sérgio, vampirul, care se ruga cu un rozariu în mâini, lângă catafalc.

În jurul defunctei, cot la cot cu Intendentul din Santa Fé, cu judecătorul ţinutului, perceptorul federal, procurorul public şi membri ai familiilor Macedo, Prates, Teixeira şi Fagundes, stăteau negrii şi negresele de la bucătărie, dintre care mulţi erau fii, nepoţi şi strănepoţi de sclavi. Printre ei se vedeau mulatri şi metişi pe feţele cărora se observau clar trăsături de-ale familiei Amaral. Cu pieptul convulsionat de sughiţuri, plângând şi trăgându-şi nasul, o mică negresă de unsprezece ani, pe care Rodrigo o întâlnise de multe ori scărpinând-o în cap pe *dona* Emerenciana, se agăţa de marginile sicriului cu mâinile ei bruneţele, faţa schimonosită într-o expresie de durere, obrajii scăldaţi în lacrimi, şi, pe vârfurile picioarelor, se străduia să vadă chipul defunctei.

Rodrigo a simţit că-l apucă cineva de braţ. A întors capul şi a văzut-o pe mătuşa Vanja, care s-a lipit de el, cu batista la nas, cu ochii umezi.

– Ce calamitate, fiule..., a murmurat ea, privind spre coşciug. Şi cu blândeţe, aproape zâmbind, a adăugat: Sărăcuţa Emerenciana, n-o să poată citi sfârşitul *Pitulicii de la Moară*...

Rodrigo a surâs, dar nu a putut evita să i se umple ochii de lacrimi. A bătut-o uşor pe prietena lui pe mână, cu o mângâiere tăcută.

Lumea continua să sosească. Salomão, croitorul, în negru din cap până-n picioare, a depus un buchet de violete pe cadavru. Doctorul Matias s-a apropiat de obrazul moartei, ca şi cum i-ar fi spus vreun secret, şi-a şters în-tr-ascuns o lacrimă şi apoi a scos nişte tutun din punga de cauciuc şi s-a apucat să-şi ruleze o ţigară. Liroca a ieşit din colţul său şi s-a apropiat de Rodrigo.

– O adevărată federalistă. Lume veche, de viţă bună. A lăsat să-i scape un oftat. Lume veche fără ţarc!

Curând a apărut şi doctorul Carlo Carbone. A îngenuncheat lângă catafalc, şi-a împreunat mâinile, a lăsat capul în jos, a închis ochii şi, zărindu-l pe Rodrigo, a emis un ah! muzical şi s-a îndreptat spre el.

– O laparotomie straşnică! Am terminat de câteva minute. Pacientul e din Garibaldina, un tânăr de treabă. Ştii unde-i acum Santuzza? Spală pe jos în sala de operaţii. Grozavă administratoare, nu-i aşa?

A aruncat o privire moartei.

– Dar ce catastrofă! O doamnă atât de virtuoasă. O *adevărată* catastrofă!

A ieşit în vârful picioarelor îndreptându-se spre dormitorul conjugal.

6

La ora două de dimineaţă majoritatea persoanelor părăsiseră casa Amaral. Au rămas numai cei dispuşi să stea de veghe peste noapte: rudele şi prietenii mai apropiaţi ai familiei, ca şi „amatorii" de priveghi, care simţeau o anume plăcere să petreacă noaptea treji lângă un defunct şi pentru asta posedau, ca să spunem aşa, o tehnică specială.

Atmosfera din căsoaie parcă se mai înseninase. Cuca Lopes a preluat comanda priveghiului, a format un cerc în

sufragerie şi a început să istorisească poveşti. După un timp s-a dus la bucătărie spre a sugera să se mai servească un rând de cafea foarte tare, insinuând şi că sosise ora să li se ofere celor prezenţi ceva solid.

Chiru Mena a organizat în biroul lui Alvarino o partidă de *truco* ce s-a animat treptat într-o asemenea măsură, încât foarte curând partenerii păreau să fi uitat de locul şi de îm-prejurările în care se aflau. La un moment dat a răsunat jovială prin casă vociferarea lui Chiru, anunţând că „avea baftă":

Doña Manuela Contrera
A su hijo Manuel escribe,
Mandando decir que vive
Como flor en la tapera.[1]

Rodrigo şi-a făcut apariţia în uşa biroului şi a făcut *sst!*

În bucătărie începuseră rugăciunile rozariului, conduse de negrul Sérgio: şi corul răguşit a invadat casa, îndurerat, târşâit, funerar. Jucătorii de *truco* s-au potolit. Plânsul a reînceput prin odăi. Asemenea lucruri, îşi spunea Ro-drigo, fac ca moartea să fie încă şi mai neagră...

Amestecat cu vocile negrilor a început să răzbată din bucătărie miros de prăjeală. Frecându-şi mâinile, Cuca Lopes le-a comunicat celor prezenţi că se preparau celebrele minciunele ale *donei* Emerenciana, după o reţetă din vechime, care trecuse de la mamă la fiică, prin multe generaţii.

Rodrigo găsea că-i o barbarie să mănânce cineva în prezenţa unui cadavru. Mirosul de prăjeală amestecat cu cel de lumânare şi de flori îi rănea sensibilitatea. L-a cuprins o dorinţă subită de aer curat. L-a luat de braţ pe părintele Astolfo, care umblase până atunci de la un Amaral la altul încercând să-i convingă că moartea nu este Sfârşitul, ci un Început:

---

[1] Doña Manuela Contrera / Fiului ei Manuel îi scrie, / Trimi-ţându-i vorbă că trăieşte / Cu baftă ca floarea într-o cocioabă *(sp.)*.

– Haide să ieşim puţin le aer, părinte.

Au ieşit, au traversat strada, au ajuns pe trotuarul pieţei, pe care au pornit apoi agale. Aerul zorilor îi pişca în obraz. Nu era lună, dar stelele scânteiau pe cerul de un albastru mat, de cerneală. Câini lătrau pe străzi îndepărtate şi câte un cocoş îşi repeta cântecul.

Amândoi şi-au aprins ţigările în tăcere şi, tot fără să scoată un cuvânt, au continut să umble şi să fumeze. Trecând prin faţa bisericii, Rodrigo a vorbit:

– Părinte, m-am uitat la oamenii aceia înghesuiţi în jurul sicriului *donei* Emerenciana şi m-am gândit la nişte lucruri curioase...

Parohul continua să tacă, ţinând ţigara între buze, mâinile la spate, şi aşteptând ca celălalt să se explice.

– Negri descendenţi din sclavi, mulatri, indieni, metişi... Oameni prăpădiţi din Barro Preto şi din Purgatório, amărâţi, desculţi, zdrenţuiţi şi împuţiţi... Şi, la fel, plantatori bogaţi, cu haine şi cizme frumoase... Şi tipi ca Lunardi şi Spielvogel, ai căror strămoşi s-au născut în Europa, în ţări îndepărtate. Ei bine, m-am întrebat atunci dacă chestia asta care se cheamă viaţă are un sens, o finalitate, sau dacă nu cumva suntem toţi doar nişte simple marionete în mâinile unui mânuitor care se distrează pe seama noastră.

Preotul a zâmbit, dar n-a spus nimic. Treceau acum prin faţa Intendenţei, pe cupola căreia şedea o pasăre de noapte.

– Uneori, a continuat Rodrigo, am impresia că Dumnezeu, mişcătorul imobil, e un jucător de şah, iar noi suntem piesele. Un număr redus de regi, regine, nebuni şi ture, dar o infinitate de bieţi pioni. El joacă doar ca să se distreze şi, spre a face spectacolul mai amuzant, ne dă iluzia că ne mişcăm prin propria noastră voinţă... Asta e! Tendinţa noastră e să credem că El când ne mişcă are un scop anume, iar jocul, un sens.

Preotul s-a tras de propria sa ureche. Se îndreptau amândoi spre smochin, şi doar după ce s-au aşezat pe bancă, sub arborele acela mare, a luat sacerdotul cuvântul:

– Imaginea e curioasă, dar nu-i exactă. Toată chestiunea este prea serioasă ca să i se dea numele de *joc*. E limpede că Dumnezeu are un scop în legătură cu lumea şi creaturile sale. Şi nu trebuie să uităm că piesele de şah au o voinţă proprie, un intelect care le dă capacitatea să aleagă între bine şi rău. În fine, dacă insişti să foloseşti imaginea jocului de şah, am putea spune că regulile Marelui Joc sunt cuprinse în învăţăturile Sfintei Maici Biserica, iar cine le va respecta va câştiga absolut sigur...

Rodrigo s-a uitat spre casa Amaral.

– Am să-ţi povestesc ceva, părinte, care-ţi va da o idee cât de ataşat sunt eu de plăcerile acestei lumi, oricât ar fi ele de neînsemnate. Mătuşa Vanja mi-a spus acolo, la priveghi, că e păcat că *dona* Emerenciana a murit fără să fi citit finalul foiletonului din *Curierul Poporului*. Bătrânica asta n-a spus o prostie. Viaţa e frumoasă datorită unei serii de lucruri mari şi mici, printre care şi faptul de a citi *Pitulicea de la Moară*. Ideea morţii mi-e atât de neplăcută, încât nici certitudinea de a dobândi Cerul nu m-ar face s-o privesc cu mai puţină oroare.

– Dar te-ai gândit vreodată la moarte... vreau să spun, în mod serios, ca la un lucru care ţi se poate întâmpla în orice clipă, mâine, mai târziu... acum?

– Nu. Ca să spun adevărul, mi se pare că moartea e ceva ce nu mi se poate întâmpla mie, Rodrigo Cambará.

– Aşteaptă să ajungi la patruzeci de ani..., a murmurat părintele, aruncând ţigara departe.

– De ce spui asta, dacă dumneata n-ai împlinit nici treizeci şi patru?

– Vorbesc din experienţa celorlalţi. Când omul ajunge la patruzeci de ani, devine neliniştit, îşi adresează sieşi

întrebări anxioase, îşi reconsideră valorile morale. Este faza din viaţă când începe să se gândească la bătrâneţea care se apropie şi, prin urmare, la Moarte şi la Dumnezeu...

Rodrigo a zâmbit.

– Întotdeauna am auzit spunându-se că la patruzeci de ani bărbaţii îşi pierd capul şi încep să alerge după femei. Fapt e că, uitându-se în urmă, se miră de timpul pe care l-au pierdut şi, uitându-se înainte, înţeleg că mai au puţini ani de vigoare virilă, şi se cuvine să profite cât mai pot.

– Exact. E cazul majorităţii stupide. Între timp şi veşnicie, ei aleg timpul, care li se pare mai apropiat şi mai sigur, şi se aruncă în plăcerile carnale. Mai târziu, bătrâni şi bolnavi, când corpul lor nu mai are nici o valoare, îl ipotechează Bisericii, încercând să schimbe o carcasă perisabilă pe comoara vieţii veşnice. Mulţi amână căinţa până la ultima oră. Gândesc aşa: Dumnezeu trebuie să fie un individ de treabă, un tătic blajin, mereu dispus să ierte. Dar, când se aşteaptă mai puţin, se interpune Îngerul Morţii între ei şi soare... şi adio! E prea târziu.

Rodrigo privea ferestrele luminate ale căsoaiei Amaral, căindu-se acum de a fi abordat acel subiect. Dar sacerdotul continua:

– Uneori umbra Îngerului se proiectează peste drumul nostru, dar noi refuzăm să înţelegem mesajul, spu-nem doar că-i un nor care a acoperit soarele, şi mergem mai departe, uitând de Dumnezeu.

Rodrigo a început să fluiere încetişor, ca şi când n-ar fi auzit ce spunea celălalt.

Un bolid a trasat o linie pe cer. Încă le mai parveneau vocile negrilor, care-şi continuau rugăciunile rozariului.

– Ţi-aminteşti de boala care aproape a ucis-o pe *dona* Emerenciana acum circa un an? a întrebat parohul. După asta, ea s-a pregătit de moarte. Se spovedea şi se împărtăşea

în fiecare săptămână. Aseară, când a înălţat ochii spre faţa Îngerului, sufletul ei era curat de păcate.

S-a făcut o scurtă pauză. Rodrigo a căutat să schimbe vorba:

– Doctorul Carbone mi-a spus că a făcut astăzi o „laparotomie straşnică". A râs fals. Laparotomie... Nu crezi că acest cuvânt a fost născocit special ca să fie pronunţat de italian cu frumoasa lui voce de brânză topită şi paste, condimentate cu măghiran şi înotând în ulei de măsline?

Mâna preotului s-a aşezat uşoară pe umărul lui Rodrigo.

– De mult tot vreau să-ţi vorbesc pe tema asta, dar n-am găsit ocazia. Cred că acum e momentul potrivit. Pentru numele lui Dumnezeu, nu te simţi ofensat şi nu socoti că mă vâr unde nu trebuie. La urma urmelor, pe lângă faptul că sunt sacerdot, îţi sunt şi prieten şi admirator.

S-a ridicat cu o mişcare bruscă şi a început să se tragă frenetic de lobul urechii: un gimnazian perplex în faţa unei probleme de matematică.

– Până acum viaţa dumitale a fost un şirag de triumfuri, o şosea acoperită de trandafiri şi bătută de soare. Dar să nu crezi că asta va dura veşnic. Or, dacă într-o zi tot va trebui să-ţi revizuieşti valorile şi să cauţi sprijin în Biserică, de ce să nu începi de pe acum? Ascultă-mă pe mine, e mai bine, e mai uşor...

Rodrigo s-a gândit la chipul de ceară al defunctei. S-a imaginat pe sine într-un sicriu, acoperit de flori. Am s-o rog pe Flora, a decis, ca, atunci când voi fi mort, să nu lase pe nimeni să-mi vadă faţa. Să mi-o acopere cu o batistă. Ori să închidă imediat coşciugul şi să nu-l mai deschidă.

– Sigur, a continuat sacerdotul, la amvon, când le vorbesc acestor oameni ignoranţi, trebuie să simplific problemele sufletului, credinţei şi vieţii veşnice, să vorbesc despre Cer şi infern în termeni de pedeapsă şi răsplată.

Ascultă, citeşte cugetările lui Pascal. Am să-ţi împrumut exemplarul meu...

A tăcut. Rodrigo şi-a aprins altă ţigară. Rozariul încetase. Acum singurele zgomote din noapte erau ţârâitul greierilor şi câte un cântat de cocoş. Astolfo a început să umble în sus şi în jos, în zona de umbră pe care o proiecta smochinul pe sol. Deodată s-a oprit în faţa prietenului său şi l-a apucat de umeri cu amândouă mâinile.

– Dumnezeu e ceva foarte serios, dragă prietene, foarte serios!

Rodrigo s-a adunat în el, cu un fior subit. S-a sculat.

– Am îngheţat, părinte. Pesemne din cauza aerului zorilor... Haidem la Conac, să luăm câte o duşcă de coniac.

CAPITOLUL IV

1

În ultimele săptămâni din aprilie, Rodrigo a urmărit cu un interes pasionat, din ziare, desfăşurarea bătăliei de la Ypres, iar când o telegramă urgentă a anunţat lumii că nemţii utilizaseră nori de gaze asfixiante împotriva trupelor canadiene şi algeriene, s-a indignat atât de tare, încât i-a venit să iasă în stradă şi să-i pocească mutra primului neamţ care i-ar fi apărut în cale. A alergat la telefon, a cerut numărul cazărmii regimentului de infanterie, l-a chemat pe colonelul Jairo şi, după ce l-a pus la curent cu monstruosul eveniment, a comentat:

– Asta-i culmea sălbăticiei! Gaze asfixiante! Spun telegramele că chinurile fizice produse de acei nori sunt dantești. Soldaţii cad sufocaţi, unii vomită bucăţi întregi de plămâni... ceva îngrozitor!

De la celălalt capăt al firului, pozitivistul emitea şi el exclamaţii de oroare.

– Veniţi diseară la Conac, domnule colonel. Trebuie să mă descarc în faţa cuiva, altfel simt că plesnesc. Ascultaţi, chiar îmi pare bine că Rubim a plecat, fiindcă dacă ne întâlneam azi şi el ar fi vrut să justifice banditismul ăsta al nemţilor, cred că mi-aş fi pierdut răbdarea şi aş fi sărit la bătaie!

În zilele acelea soseau ştiri şi despre campania submarină în care germanii, fără preaviz, scufundau vapoare comerciale şi de pasageri, nu numai ale naţiunilor inamice, ci şi ale celor neutre. La începutul lui mai, ziarele au publicat un comunicat revoltător: un submarin german torpilase în apele Irlandei transatlanticul *Lusitania,* provocând moartea a 1153 de pasageri! La citirea acestei ştiri, Rodrigo a fost cuprins de o furie indignată: a părăsit Conacul cu bastonul în mână, i-a spus o sumă de obrăznicii lui Otto Spielvogel pe care l-a întâlnit râzând în hohote în faţa Casei Schultz, şi a ameninţat:

– Bandiţilor! Pe toţi ar trebui să vă castreze, ca să se isprăvească odată cu neamul ăsta blestemat. Cât timp o să mai existe un neamţ pe faţa pământului, omenirea nu va putea trăi în pace!

Speriat, Spielvogel nu a reacţionat în nici un fel: s-a dat înapoi, lipindu-se de peretele casei, şi a murmurat doar: „Păi, domnule doctor... păi, domnule doctor..."

Scena atrăsese curioşi, lucru care l-a exaltat şi mai mult pe Rodrigo. Văzând în vitrina prăvăliei lui Schultz portretul în culori al Kaiserului, nu s-a mai putut reţine: a ridicat bastonul şi a lovit cu toată forţa în sticlă, spărgând-o. Iar stăpânul casei, apărut în uşă în momentul când Rodrigo smulgea portretul din vitrină şi-l rupea în mii de bucăţi, n-a auzit decât:

– Nu-mi mai expune mutra banditului ăstuia, măi, Schultz, ori pun să se dea foc cocinei tale, auzi, canalie?

Acestea fiind zise, a făcut stânga-mprejur, a mai înaintat câţiva paşi şi, fără să se uite înapoi, a strigat: „Trimite-mi socoteala pagubelor, că ţi le plătesc". Apoi, roşu la faţă, cu ritmul respiraţiei modificat, cu nările dila-tate, simţind furnicături în tot corpul, a pornit cu pasul dur. Ajungând în piaţă i se mai domolise puţin furia şi aproape că se ruşina de spectacolul pe care-l dăduse de faţă cu atâţia oameni. Dar, ce dracu'! mie îmi curge sânge prin vine, nu limonadă. Cineva trebuie să joace tare cu nemţii ăştia, altfel mâine o să-şi întindă laba şi peste Brazilia. Ce-am făcut e bine făcut. Păi, s-a mai văzut aşa ceva? Să torpileze un vapor cu pasageri, fără preaviz... Aproape o mie două sute de morţi, se spune în ziar. Femei, copii, bătrâni... Cea mai mare crimă din Istorie! O ruşine pentru specia umană!

Când, după câteva zile, Flora l-a invitat să meargă cu ea la teatru ca să asiste la reprezentaţia dată de *Philarmonische Familie,* o familie de muzicieni austrieci care străbăteau America de Sud dând concerte, Rodrigo a replicat:

– Nu vin. Nu vreau să aud de nemţii ăştia.

Flora s-a uitat la Maria Valéria care a ridicat din umeri, vrând parcă să spună: „Ce să fac eu?"

– Dar, Rodrigo...

– Mai slăbeşte-mă cu chestiile astea, a replicat el, făcând un gest tăios ca să încheie discuţia. Războiul e război. Austro-Ungaria e aliată cu Germania. Dacă populaţia din Santa Fé ar avea un pic de ruşine, nu s-ar duce nimeni la spectacol şi nemţimea asta ar muri de foame!

– Bine, a spus Flora, pe jumătate supărată, pe jumătate ironică. Bine. N-ai de ce să te certi cu mine. Sunt braziliancă pur sânge.

Revenindu-şi, Rodrigo a înlănţuit talia soţiei sale şi a sărutat-o pe păr.

– Ştiu că tu şi năşica găsiţi că exagerez, că-s un pătimaş. Dar nu-i aşa... În războiul ăsta al civilizaţiei contra barbariei nu poţi măsura cu două măsuri diferite.

– Dar şi tu trebuie să înţelegi că nefericiţii ăştia nici nu erau în Austria când a izbucnit războiul...

– Dacă vrei, poţi să te duci, scumpa mea. Invită-le pe Dinda şi pe mătuşa Vanja... Fiindcă *eu* nu merg.

Flora a lăsat să-i scape un oftat uşor, a zâmbit şi a replicat că nu se va duce nici ea, fiindcă la urma urmei toate astea nu aveau nici o importanţă.

Când Rodrigo a ieşit din odaie, Maria Valéria a liniştit-o:

– Nu te sinchisi de ce-a spus. Pun rămăşag că mâi-ne-i aduce pe muzicanţi aici acasă.

2

A dou zi, *Familia Filarmonică* devenise subiectul de discuţie obligatoriu în aproape toate cercurile din Santa Fé. Teatrul se umpluse până la refuz în prima seară şi concertul fusese un succes. Spectatorii afirmau în unanimitate că, pe lângă faptul că erau nişte muzicieni experimentaţi, austriecii mai aveau şi farmec personal. *Herr* Weber cânta la vioară, clarinet şi flaut. *Frau* Weber, la pian şi orgă. Tânărul Wolfgang, admirabil acordeonist, făcea miracole şi la xilofon. Iar tinerii din partea locului erau absolut entuziasmaţi de frumuseţea şi graţia vădite de *Fräulein* Weber, care cânta la violoncel şi oboi.

Încă de dimineaţă, în drum spre cabinet, Rodrigo a început să audă elogii în legătură cu *Philarmonische Familie.* Primul a fost al lui Pitombo care, zărindu-l, a traversat strada şi a venit să-i spună cu ochi galeşi de emoţie:

– Ce frumuseţe, doctore! Ce lucru sublim! N-am văzut în viaţa mea o orchestră mai bună. Şedeam la parter şi, când am închis ochii, am avut impresia că sunt în împărăţia cerului, ascultându-i pe îngeri. Bine spune poetul că muzica e limbajul zeilor.

Cuca Lopes l-a abordat la intrarea în farmacie. Ştia deja destul despre familia Weber. Erau originari din Viena, străbăteau Brazilia de la Belém din Pará şi se îndreptau spre Plata. Erau cazaţi la Hotelul Voiajorilor şi nu se prea împăcau cu mâncarea. Se spunea că bătrânul suferă de stomac şi nu se hrăneşte decât cu lapte şi fructe. Cât despre *Frau,* ah!, acesteia îi plăcea berea şi era foarte veselă. Băiatul avea o înfăţişare dubioasă, cam feminină. Fata era frumoasă ca o cadră, iar bărbaţii locali erau deja cu toţii surescitaţi.

Rodrigo n-a scos un cuvânt. Îşi continua boicotul psihologic împotriva familiei austriece, deşi acum lipsit de ranchiună.

La farmacie, Gabriel i-a povestit că fusese la teatru şi plânsese ascultând *Serenada* lui Schubert cântată de tinerică.

Rodrigo a intrat în cabinet, s-a aşezat la birou şi de acolo a privit, prin fereastra deschisă, un colţ din piaţă. În văzduhul imobil plutea acea mireasmă uscată şi matinală a ceţii atinse de soare. Sub platani, solul era presărat cu frunze îngălbenite. *Les sanglots longs des violons de l'automne...*[1] Nu. Greşit. Instrumentul al cărui sunet sugera cel mai mult toamna era violoncelul. Avea mai multă profunzime decât vioara, un accent mai uman, o tristeţe senină şi demnă ce se potrivea la fel de bine cu langoarea atmosferei ca şi cu lumina ei de chihlimbar. Zilele acelea mai păreau să picure

[1] „Plânsul lung al viorilor toamnei", celebru vers din *Cântec de toamnă* de marele poet francez Paul Verlaine.

în făpturi o toropeală plăcută care predispunea la răbdare, la o anume duioşie cam somnolentă şi de o stranie melancolie. În unele dimineţi şi după-amieze – amestec de aur şi violet – aerul era acoperit de o ceaţă ce părea să înăbuşe toate sunetele şi să amorţească toate dorinţele, încât rămâneai cu impresia că umbli fizic şi spiritual învăluit în vată: nici o ciocnire de idei, nici un conflict interior sau exterior. A deschis gura într-un căscat muzical. Cu o umbră de plictiseală, s-a gândit la pacienţii pe care va trebui să-i examineze în curând – rău mirositori, trişti şi de o urâţenie murdară şi josnică.

A auzit o bătaie în uşă, care s-a deschis încetişor. Capul doctorului Carlo Carbone a apărut prin crăpătură.

– Se poate?

– Ah! Intră, doctore.

Chirurgul a intrat, cu halatul alb plin de sânge. Tocmai ieşise din sala de operaţii şi ţinea în mână o cuvă.

Rodrigo s-a sculat şi s-a dus lângă colegul său.

– Ce ai aici?

– *Una vera* frumuseţe. Ia priveşte.

I-a arătat cuva în care plutea un rinichi uman într-un lichid vâscos plin de sânge.

– Hopa! a exclamat Rodrigo, încreţindu-şi nasul şi fruntea. De-unde a mai ieşit şi asta?

– Dintr-un colon din Nova Pomerânia. O tumoare. Pacientul a murit.

Şi arăta cu degetul *„le belle ramificazioni"*.

Zâmbea. Părea un căpcăun cu hainele îmbibate de sângele cald încă al copilului pe care tocmai îl înfulecase.

– Şi-ai venit numai să-mi arăţi rinichiul ăsta?... a surâs Rodrigo. Ştii că n-am nevoie de aperitive...

– Ah! a făcut celălalt, lovindu-se cu palma peste frunte.

A aşezat cuva pe birou, a luat telefonul, a învârtit manivela, a cerut de la centrală un număr şi, în timp ce i se dădea legătura, îşi privea prietenul cu o expresie diabolică.

– *Pronto! Sei tu, Santuzza? Guarda, carina, me fai a collazione rognioni alla griglia, capito? Eh! Ma no! Tutto bene. A mezzogiorno. Tanti Baci, Ciao!*[1]

Carbone a pus telefonul în furcă, a luat din nou cuva şi s-a apropiat de Rodrigo, care s-a dat înapoi cu un pas.

– De ce n-ai venit ieri la teatru?

– Ascultă, s-a întâmplat că...

Italianul n-a aşteptat explicaţii:

– Un spectacol divin! a fredonat.

Şi s-a revărsat în laude la adresa *Familiei Filarmonice*. De mult nu mai auzise o muzică atât de bună şi nu mai văzuse oameni atât de cumsecade. *Herr* Weber îi păruse un *„gran maestro"*. *Frau* Weber, o contraltă *„de la piú pura scuola"*, iar *ragazza* – aici chirurgul şi-a strâns buzele într-un simulacru de bezea – ah! *Fräulein* avea o faţă frumoasă care amintea de madonele lui Botticelli.

Dar Rodrigo nu se lăsa sedus.

– Madonele lui Botticelli nu-s genul meu.

– Însă muzica, da, *carino,* muzica!

– O prefer pe cea de la gramofon.

Carbone a apropiat în mod periculos cuva de pieptul lui Rodrigo, care a mai făcut un pas înapoi.

– Gramofonul? a exclamat operatorul. Astea nu-s decât arii conservate, în timp ce muzica familiei Weber era palpitantă, vie, avea căldura prezenţei fizice a artiştilor care o produceau.

Rodrigo s-a aşezat din nou, ca să pună biroul între sine şi respingătorul rinichi uman.

---

[1] Alo! Tu eşti, Santuzza? Ascultă, scumpo, fă-mi pentru prânz rinichi à la grec, ai înţeles? Eh! Ba nu! Totu-i bine. La amiază. Te sărut. Ciao! *(it.)*.

– Ca să fiu sincer, am hotărât să nu iau cunoştinţă de familia asta, a explicat fără multă convingere. Sunt revoltat de torpilarea *Lusitaniei* şi de toate celelalte crime pe care le comit nemţii în război. În fond, aceşti Weber sunt austrieci, aliaţi ai Kaiserului.

Carbone a zâmbit, iar când buzele sale roşii s-au deschis, punând la vedere dinţii mărunţi şi gingiile roz, Rodrigo a avut impresia că vede desfăcându-se o rodie coaptă.

– Păi arta n-are patrie, *carino,* arta e universală şi eternă!

Celălalt clătina din cap, străduindu-se să nege. Începea deja să-l pişte curiozitatea să vadă familia aceea vieneză pe care vânturile destinului o împinseseră în Santa Fé. Pe urmă, cum poate să urască pe cineva sau ceva într-o zi de mai?

Carlo Carbone continua să vorbească, iar vocea lui melodioasă umplea cabinetul. Rodrigo ura Germania? Păi atunci, să spargă toate plăcile cu compoziţiile lui Beethoven şi Schubert, să ardă toate cărţile lui Goethe, Schiller, Heine...

Rodrigo a dat să mai replice ceva, dar Carbone l-a oprit cu un gest şi a început să cânte în surdină unul dintre liedurile pe care le interpretase *Frau* Weber în ajun. Rodrigo îl privea pe omuleţul acela în haine pătate de sânge cântând în germană – limbă care nu se potrivea deloc vocii lui calde, rotunde şi dulci – în timp ce mâinile sale strângeau cuva, şi o lacrimă îi apărea la coada ochiului şi i se prelingea pe obraz. Când a tăcut, Rodrigo a spus:

– Bănuiesc că eşti impresarul familei Weber şi vrei să-mi plasezi o lojă...

– Nici gând! a exclamat italianul, scoţând din buzunar şi aruncând pe masă o hârtiuţă roz. Am rezervat loja asta pentru azi şi rog pe domnul doctor Rodrigo şi *signora* lui să-mi acorde plăcerea şi onoarea companiei lor în acestă *sera*..

3

Prima parte a programului *Familei Filarmonice* în cel de-al doilea spectacol a cuprins cântece folclorice din Tirol şi Bavaria. Rodrigo era uşor iritat văzând, la parterul Teatrului Santa Cecília, entuziasmul rubicond al nemţilor şi teutono-brazilienilor, care nu numai că apreciau melodiile, dar şi, înţelegând cuvintele cântecelor, râdeau tare la pasajele umoristice şi, după fiecare Lied, izbucneau în aplauze zgomotoase, cerând aproape de fiecare dată un bis. Adevărul e că de la primul număr din program se stabilise un curent de simpatie atât de puternic între artişti şi public, încât Rodrigo a avut senzaţia că însăşi atmosfera fizică a teatrului se încălzise şi că familia Weber nu se afla pe o scenă, ci într-una din sălile reşedinţei lor de la Viena, la începutul unei calme serate muzicale.

Herr Weber era un bărbat de statură mijlocie, cu păr des şi blond, ochi foarte deschişi la culoare şi o alură distrată şi neglijentă de profesor. Când se ridicase cortina, a intrat în scenă ca un începător stângaci şi Rodrigo a avut impresia că omul nu ştia cum să-şi ţină mâinile. *Frau* Weber în schimb a părut mai în largul ei, faţă în faţă cu publicul. Scundă, plinuţă, îşi urma soţul cu paşi siguri, aproape marţiali, iar când au început aplauzele, zâmbetul ei s-a lărgit, punându-i în valoare frumoşii dinţi albi şi egali, iar ochii ei au părut să dobândească mai multă strălucire, în timp ce o roşeaţă îi acoperea obrajii, urechile şi gâtul. Tânărul Wolfgang, îmbrăcat puţin cam prea copilăreşte pentru prezumptivii săi optsprezece ani, a făcut o plecăciune rapidă şi rigidă de automat şi a rămas apoi, serios şi nemişcat, cu ochii aţintiţi asupra unui punct indefinisabil în spaţiu, aşteptând ca aplauzele să înceteze. Dar de la început atenţia lui Rodrigo se concentrase asupra tinerei Toni Weber, îmbrăcată în alb şi cu funde albastre în vârful codiţelor – ceea ce îi dădea un aer emoţionant de liceană.

Doctorul Carbone se înşela. *Fräulein* nu avea faţa dolofană a madonelor lui Botticelli cu guri ce păreau în general nişte stupizi boboci de trandafir. Avea o faţă de un oval perfect, iar ochii deschişi la culoare aveau o tonalitate pe care Rodrigo nu o putea distinge de departe. Dar ceea ce îl fascina pe chipul acela încadrat de un păr castaniu cu reflexe de bronz erau pomeţii uşor proeminenţi şi gura mare cu buze cărnoase şi sugestive.

– *Guarda,* ce minunăţie! a şoptit doctorul Carbone.

– Fata e o frumuseţe..., a şoptit Flora, întorcând capul spre soţul ei.

– Nu-i urâtă..., a răspuns acesta, cu o indiferenţă prefăcută.

În partea a doua, familia Weber a evocat Viena operetei, executând valsuri şi potpuriuri cu o plăcere şi o bucurie molipsitoare. Când tânărul Wolfgang a interpretat la xilofon câteva bucăţi de Offenbach şi Strauss, acompaniat de mama sa la pian şi de tatăl său la contrabas, publicul a aplaudat frenetic şi un Spielvogel a reuşit să se urce pe scenă ca să strige bis. A aplaudat şi Rodrigo. Din acel moment al concertului, nu numai că s-a declarat învins şi convins, dar era şi înduioşat de acea splendidă familie de muzicieni.

În timpul celei de-a doua pauze, doctorul Carbone l-a adus în lojă, de la parter, pe părintele Astolfo. Aplecată spre Flora, Santuzza îşi revărsa asupra ei tot entuziasmul şi făcea planuri cum să-i invite pe artişti acasă, la o partidă de macaroane. Iar sacerdotul, încântat şi el de spectacol, a povestit cum fusese căutat în ziua aceea de familia Weber.

– Sunt catolici! a dezvăluit el bucuros. Merg la liturghie şi se împărtăşesc!

Ochii doctorului Carbone erau încărcaţi de duioşie. Rodrigo voia să afle mai multe despre viaţa austriecilor.

Părintele a povestit atunci că fiul lor cel mare era la război şi că, într-o localitate din São Paulo, în timpul unui concert dat de Familie, un grup de filoaliaţi provocase scandal, ajungând chiar să arunce cu ouă clocite şi cu roşii pe scenă.

– Canaliile! a exclamat Rodrigo, indignat. Unde e tradiţia noastră de ospitalitate? Ce idee o să-şi facă oamenii ăştia despre educaţia şi cultura noastră? Trebuie să onorăm această familie.

Flora i-a aruncat o privire uluită.

Partea a treia a programului consta din muzică serioasă. Când *Herr* şi *Frau* Weber au cântat adagio din *Sonata Kreutzer,* Rodrigo a simţit că, brusc, atmosfera pierdea puţin din căldură şi că pe feţele majorităţii spectatorilor se aşternea treptat o expresie de plictiseală aproape nerăbdătoare; pe măsură ce sonata se prelungea, oamenii începeau să se foiască pe scaune şi câteva guri se deschideau în căscaturi abia disimulate. La un moment dat, un şobolan a traversat fundul scenei şi neaşteptata notă comică, provocând râsete, a contribuit puţin la ruperea tensiunii create de Beethoven. Când piesa s-a isprăvit, aplauzele au fost puternice, dar de scurtă durată.

Wolfgang a cântat la flaut o *Romanţă* de Schumann. Apoi, Toni a luat oboiul şi s-a instalat lângă pian. Când a dus muştiucul instrumentului la buze, s-au auzit râsete înfundate la parter. Lui Rodrigo i-a venit să strige: „Tăcere, brutelor!" În Santa Fé nu se mai văzuse niciodată o femeie cântând la un instrument de suflat. Pentru oamenii aceia, singurele instrumente decente recomadabile unei fete de familie erau pianul, vioara şi mandolina.

Sunetul pastoral şi melancolic al oboiului a început parcă să traseze un desen senin în văzduh. Era un fragment din *Oratoriul de Paşti* de Johann Sebastian Bach. Rodrigo a avut senzaţia că se ridică de pe scaun, rămânând în levitaţie. Melodia pură, de o tristeţe profundă, dar fără disperare,

trezea în el ecouri misterioase, doruri inexplicabile. Avea intuiţia că mai auzise, simţise, iubise şi chiar atinsese altă viaţă foarte îndepărtată, în alt peisaj de asemenea pierdut... Da, şi el găsea uşor ridicol ca o fată să sufle în acel instrument. Resimţea pentru tânăra aceea, cu un aer atât de nevinovat, o oarecare milă amestecată cu duioşie şi totodată o dorinţă lubrică pe care căuta s-o exorcizeze, indignat pe sine însuşi, fiindcă muzica şi interpreta trebuia să-i inspire doar simţăminte şi gânduri pure. Dar era depăşit de situaţie, privirea fiindu-i puternic atrasă de buzele tinerei, care se lipeau, cărnoase şi mobile, pe muştiucul oboiului. A închis ochii. Era mai rău, deoarece Toni cea din gândurile lui şedea goală pe marginea *sangăi* de la Angico, iar vocea lui Bio însoţea melodia de Bach, una înălţându-l pe Rodrigo spre cer, către stele, cealaltă trăgându-l în iarbă şi insinuându-i gânduri libidinoase.

A deschis ochii şi şi i-a aţintit asupra lojei din faţă, de unde colonelul Jairo, zărindu-l, i-a făcut un semn din cap lent şi solemn.

Când sunetele oboiului şi pianului s-au stins în ambianţa călduţă a teatrului, s-a făcut o pauză de o fracţiune de secundă. Apoi deodată au izbucnit aplauzele. Cel care s-a ridicat în picioare de astă dată a fost Rodrigo. „Bravo! a strigat. Bravo! Bravo!" Şi aplauda atât de tare, încât palmele au început să-i ardă. Toni mulţumea cu reverenţe graţioase, faţa luminându-i-se de un zâmbet ce făcea să-i tresalte pometii.

Următorul număr a fost un cvartet de Mozart, în timpul căruia colonelul Cacique s-a restras ostentativ cu toată familia. Fratele Jacques i-a însoţit, dar înainte de a părăsi loja s-a întors spre Rodrigo, a ridicat din umeri şi a făcut o grimasă, spunându-i parcă: *Qu'est-ce que tu veux que je fasse?*[1]

[1] Ce vrei să fac? *(fr.)*.

Penultima piesă era *Visare* de Schumann, interpretată de Toni la violoncel. Rodrigo asculta melodia, tulburat, ca şi cum vocea instrumentului ar fi avut darul să-i pătrundă în straturile cele mai profunde ale fiinţei, răscolindu-le şi scoţând la suprafaţă amintiri din timpuri apuse, tristeţi înăbuşite, dorinţe uitate. Şi-a simţit respiraţia greoaie, avea parcă un nod în gât. Dacă n-ar fi încercat să se stăpânească, ar fi ajuns să plângă precum doctorul Carbone, care-şi ştergea ochii din când în când cu vârfurile degetelor.

Când era copil, Rodrigo se interesa atât de mult de actorii şi actriţele de la circurile şi ansamblurile teatrale care vizitau Santa Fé, încât acest interes dobândise până la urmă intensitatea unei pasiuni. Iar când circul sau trupa pleca spre alte zări, el rămânea cuprins de o melancolie şi de un dor care îi întunecau viaţa zile în şir. De totdeauna se simţise atras de lumea scenei şi a manejului, atât de diferită de a muritorilor obişnuiţi sub aspectul vestimentaţiei, vorbei, modului de viaţă şi chiar trăsăturilor fizionomice. Ah! De câte ori, după ce circul pleca, rătăcea el prin oraş, vorbind singur, suferind de dorul după fetişcana de la trapez sau după prestidigitatoare! Atunci unica sa mângâiere era să meargă în pelerinaj la locul unde fusese înălţat cortul. Acolo se afla, ca o tortură, în mijlocul terenului pustiu, arena manejului, acoperită încă de talaşul al cărui miros îl aspira cu dureroase delicii. Ridica de jos, ca să le păstreze drept amintire, bucăţi de lemn sau hârtie, mucuri de ţigară, nasturi...

Pentru băieţelul Rodrigo, actorii erau nişte făpturi dintr-o lume care nu avea nimic sau aproape nimic comun cu Santa Fé – o lume ce nu-şi găsea asemănarea decât în romanele lui Dumas, Ponson du Terrail, Richebourg şi Jules Verne. Întotdeauna găsise fascinant limbajul clovnilor, amestec de portugheză şi castiliană care pentru el era graiul

unei ţări misterioase de unde proveneau toate paiaţele ce umblau prin lume. Timp de mulţi ani tezaurizase în memorie cuvântul magic pe care-l auzise rostit de repetate ori de către un director de circ, în manej, adresându-se calului său dresat, ori de câte ori acesta executa bine un număr: *verigud.* Îi atribuia o misterioasă forţă de incantaţie. Mai târziu, începându-şi studiile de engleză, avusese deziluzia să descopere că *verigud* era *very good* şi însemna doar *foarte bine.*

Acum, ascultând *Visare* şi privind-o pe Toni Weber, se simţea din nou cuprins ca prin minune de vechea fascinaţie.

Câtă tristeţe pe chipul fetei! Ce voce o fi având? Gravă, ca a violoncelului, sau înaltă, precum cea de oboi? Ce culoare or fi având ochii ei?

Rodrigo a rămas puţin descumpănit când, întorcând întâmplător capul spre Flora, a văzut că ea îl observa într-ascuns, cu coada ochiului.

4

Când s-a încheiat spectacolul, părintele Astolfo a propus să-i aştepte pe toţi membrii familiei Weber în curtea interioară, ca să-i prezinte soţilor Cambará şi Carbone.

– Dar nu-i prea târziu? a întrebat Flora, consultân-du-şi bărbatul din ochi.

– E devreme, a răspuns Rodrigo care nu se uitase la ceas când plecaseră de acasă.

Familia Weber întârzia. Teatrul se golise complet şi începeau să se stingă luminile. Flora insista să plece. Era nerăbdătoare să-şi vadă copiii. Enervat, Rodrigo a luat-o de braţ:

– Păi atunci, să mergem.

S-au îndreptat spre uşă, urmaţi de preot şi de soţii Carbone. În noaptea fără lună şi stele plutea o înfiorătoare prevestire a iernii. Pe trotuarul de peste drum câţiva bărbaţi vorbeau tare, destul de exaltaţi. O siluetă s-a desprins din grup şi a trecut strada. Era Cuca Lopes. S-a apropiat de Rodrigo şi şi-a lansat ştirea:

– Italia a declarat război Austriei!

– Nu mai spune!

– Pe Dumnezeu din cer! s-a jurat Cuca, scoţându-şi repede pălăria. A povestit apoi că venea de la telegraf, unde sosise o depeşă pentru Intendent.

– În fine! a exclamat Rodrigo întorcându-se spre doctorul Carbone şi îmbrăţişându-l, în timp ce Santuzza izbuc-nea în plâns. Chirurgul l-a sărutat pe Rodrigo pe amândoi obrajii, a făcut câţiva paşi pe trotuar fără direcţie nici ţintă, ca să cadă apoi în braţele soţiei sale, să-i acopere faţa cu sărutări şi să-şi amestece lacrimile cu ale ei.

– Părinte, a spus Rodrigo cu vocea gâtuită de emoţie, Italia nu ne-a dezamăgit. Sângele latin a fost mai tare decât orice alianţă sau interes material!

Sacerdotul îşi mângâia lobul urechii, privind spre uşa teatrului.

– Asta face din soţii Carbone inamici ai familiei Weber, a spus apoi, mai în glumă, mai în serios.

Italianul părea să-şi fi pierdut glasul. Şi-a pus nervos o ţigară în portţigaret şi i-a trebuit mult timp până să reuşească să şi-o aprindă.

– Să mergem toţi la Conac să sărbătorim evenimentul, i-a invitat Rodrigo.

S-a uitat la Cuca.

– Dar este adevărat, sau e doar un zvon?

Cuca îşi mirosea nervos vârful degetelor şi s-a grăbit să jure din nou.

– Pe ochii mei: am văzut telegrama.

Le-a urat noapte-bună tuturor şi a luat-o din loc.

– Să plecăm! a strigat Rodrigo.

I-a urcat pe nevastă-sa şi pe soţii Carbone în *Ford* şi i-a poruncit şoferului să-i ducă la Conac.

– Noi mergem pe jos.

După ce automobilul a dat primul colţ, s-a întors către părintele Astolfo.

– Face să-i poftim pe cei patru Weber acum acasă? Oare soţii Carbone n-o să se simtă ofensaţi?

– Italienii ăştia sunt nişte persoane foarte bune. Nu cred că ar putea avea nici cea mai mică ranchiună împotriva Familiei, mai ales după un asemenea concert.

– Ce dracu'! La urma urmei, suntem toţi copiii lui Dumnezeu, nu-i aşa, părinte?

În clipa aceea ieşea din teatru familia Weber. Părintele Astolfo l-a tras pe prietenul său de braţ, s-a apropiat de austrieci şi a făcut prezentările. L-a elogiat pe Rodrigo în franceză. Să vină cineva la Santa Fé şi să nu-l cunoască pe doctorul Rodrigo Cambará şi Conacul era ca şi cum s-ar duce la Roma şi nu ar vedea pe Papa şi nici Bazilica Sfântul Petru. Doctorul Rodrigo era medic, o cultură frumoasă, un caracter nobil. Poseda cea mai bogată bibliotecă din municipiu, era iubitor de muzică bună şi totul arăta că în curând va fi ales deputat. În timp ce parohul vorbea, *Herr* Weber murmura întruna *ja, ja,* şi *Frau* Weber emitea mici râsete scurte şi cordiale. Băiatul purta contra-basul într-o cutie neagră care, în umbră, părea un monstru ciudat. Toni ţinea în braţe cutia violoncelului, ca pe un frate mai mic. *Herr* Weber ţinea sub braţ cutia viorii. Când Rodrigo, încercând să vorbească franţuzeşte fără nici un pic de accent brazilian, a invitat Familia să vină la Conac să guste ceva, *Herr* Weber a făcut o plecăciune, a formulat scuze într-o franceză zbârlită de r-uri zgâriate. Imposibil! Era foarte târziu, mama Weber şi copiii sunt obosiţi. *Merci beaucoup!*

Merci! Merci! Fiecare *merci* era însoţit de o înclinare din cap.

Rodrigo era dezamăgit. Voia s-o vadă pe Toni de aproape, să descopere culoarea ochilor ei, să-i audă vocea. A lăsat să-i scape un oftat de nerăbdare şi, uitându-se la preot, a spus:

– Bine, n-o să mai reţinem această simpatică familie...

Şi-au luat rămas bun: rapid şi călduros, Rodrigo; un pic formal, *Herr* Weber, care a făcut o plecăciune prelungită. *Frau* Weber i-a strâns mâna viguros, Wolfgang, timid. Toni i-a întins doar vârful degetelor şi a murmurat ceva ce el n-a reuşit să audă bine. *Adieu? Au revoir?*

Rodrigo a chemat o trăsură şi i-a poruncit să ducă *Familia Filarmonică* la hotel.

– Să nu încasezi nimic de la ei, i-a strigat birjarului. Plătesc eu!

Pe urmă, de braţ cu părintele, s-a înapoiat la Conac pe jos. Parohul vorbea cu îngrijorare de război. Unde o să se oprească lumea? Se stârnise indignare în Statele Unite, fiindcă în naufragiul *Lusitaniei* îşi pierduseră viaţa aproape două sute de cetăţeni nord-americani. Foarte posibil ca Washingtonul să declare până la urmă război Kaiserului.

Rodrigo privea umbra alungită a preotului pe trotuar. Dar nu se gândea la război. În mintea sa, Toni Weber sufla din oboi: purta o rochie scurtă de balerină, în manejul Circului Sabattini.

5

A doua zi de dimineaţă, părintele Astolfo a venit la cabinetul lui Rodrigo şi i-a spus că *Philarmonische Familie* se afla într-o situaţie critică. Impresarul lor, un român care

încheiase contract cu ei în Europa pentru acel turneu sud-american, îi părăsise la Bagé, plecând spre Montevideo de unde – le promisese – nu numai că le va telegrafia dându-le detalii asupra datei următoarelor concerte la Plata, ci avea să le trimită şi banii pentru bilete. Trecuse aproape o lună de când plecase şi nu dăduse până acum nici cel mai mic semn de viaţă.

– Familia e alarmată! a povestit parohul, aşezându-se pe un scaun şi aţintindu-şi asupra lui Rodrigo privirea transparentă. Românul era casierul trupei şi a luat cu el toţi banii pe care-i încasaseră la ultimele concerte de la Porto Alegre, Cachoeira şi Santa Maria. Ce au câştigat aici cei patru Weber ajunsese pentru plata hotelului, dar nu e suficient ca să plătească biletele...

Rodrigo îl pălmuia în gând pe românul acela pe a cărui mamă nu o cunoscuse, dar căreia îi adresa mintal cele mai grave insulte. Canalia! Escrocul!

S-a sculat şi a făcut doi paşi către preot.

– Banditul a fugit, nu-ncape nici o îndoială. Vezi şi dumneata: Familia se afla la Bagé, foarte aproape de Montevideo, unde trebuia să dea următorul concert. Ce face pungaşul? Îi trimite pe bieţii oameni înapoi în nord-vestul statului, la Santa Fé. Pentru ce? Spune-mi: pentru ce? Pentru că-şi făcuse deja un plan!

– Iar bietul moş Weber e acum aici la hotel, întins pe pat, şi nu ştie ce să facă. E un om timid, lipsit de simţ practic, un adevărat artist. Cei doi copii, sărmanii, sunt cu ochii cât cepele, ţi-e şi milă să-i vezi... Din fericire, *Frau* Weber e o femeie hotărâtă. A venit la mine astăzi la opt ca să-mi povestească tărăşenia şi să-mi ceară sfatul.

L-a privit intens pe Rodrigo şi şi-a desfăcut braţele cu un gest de neputinţă.

– Ce pot să fac eu?

Sprijinit de birou, Rodrigo se uita la prietenul său, dus pe gânduri.

– N-o să se întâmple nimic..., a spus, după câteva secunde de reflecţie. Lasă că mă ocup eu de viaţa austriecilor.

– Cum anume?

– Le fac rost de bani pentru călătoria la Montevideo.

– Dar se întâmplă ca, după un schimb de telegrame cu teatrele din Montevideo şi Buenos Aires, familia Weber să descopere că pretinsele contracte nu erau decât tot o minciună de-a românului!

Ideile ţâşneau vioaie şi efervescente în mintea lui Rodrigo, începând să-l exalte.

– N-o să se întâmple nimic. O să aranjăm ca *Philarmonische Familie* să dea un concert în Nova Pomerânia. Păcat că Italia a declarat război Austriei, fiindcă aş fi putut să aranjez un concert şi în Garibaldina. A început să rădă. De ce n-o mai fi aşteptat o săptămână regele Vittorio Emanuele?

Preotul părea să nu găsească nici un haz în toată povestea aceea. Îşi frământa lobul urechii cu o expresie de nesiguranţă pe faţa juvenilă.

– Da, dar după concertul acela, ce o să se întâmple cu familia Weber care nu ştie un cuvânt portughez şi nu cunoaşte pe nimeni în Rio Grande do Sul? Sigur că nu se vor putea întoarce în Europa din cauza războiului. Situaţia-i foarte încurcată.

– Păi atunci, de ce să nu rămână în Santa Fé?

– Oraşul ăsta n-a programat decât două concerte.

– Da, dar ei pot să se ocupe cu altceva. Uite, de ce să nu cânte la cinema? Asta e o idee. Bătrânul şi bătrâna pot da lecţii de canto, pian şi vioară. Ce fac fetele colonelului Cacique de nu învaţă nici un instrument? Dar ale lui Teixeira? Dar ale lui Macedo? A venit momentul să se mai

civilizeze şi oamenii ăştia. Nu te necăji, părinte, lasă lucrurile pe seama mea. Ce dracu'! Trebuie să menţinem prestigiul ospitalităţii de *gaucho.* Ar fi culmea ca o familie talentată ca asta să moară de foame pe la noi.

A avut un elan de generozitate.

– În ultimă instanţă, îi duc pe toţi la Conac.

Preotul clătina din cap, cu o lentă, încăpăţânată negaţie: lucrurile nu erau atât de simple.

– Şi cel mai rău, a spus, e că sănătatea bătrânului este foarte deteriorată. Între noi fie vorba, cred că are ulcer gastric.

– Mă ocup eu şi de ulcerul maestrului.

A scos ceasul din buzunar şi l-a privit din nou fără să vadă bine ora.

– Trebuie să acţionăm, părinte, înainte să se răcească lucrurile. Spune-i bătrânului Weber să vină la cabinet astăzi la patru, fiindcă vreau să-i fac un examen complet. Anunţă-l imediat că o să-l consult gratuit, ca să nu-şi facă omul griji. Iar deseară adu toată această simpatică familie la Conac, pe la opt, ca să facem o mică serată cu muzică bună, conversaţie interesantă şi cârnăciori vienezi veritabili, nu uita să spui asta, ai auzit? Veritabili! Pentru bătrân am să pun să se pregătească şi un terci de mălai. Trebuie să ridicăm moralul familei Weber. La urma urmelor, nu-i putem face răspunzători pe bieţii austrieci pentru cruzimile trupelor Kaiserului. Ar fi ca şi cum am învinovăţi pe Goethe sau Beethoven pentru torpilarea *Lusitaniei,* nu crezi, părinte?

L-a strâns tare de braţ pe sacerdot.

– Oamenii se schimbă, se mişcă şi ajung tot la Evanghelii. Avea dreptate Iisus Hristos...

A căutat, ca să o citeze, o frază despre fraternitatea umană, dar nu i-a venit nici una în minte. Şi-a luat rămas bun de la paroh, şi-a pus pălăria, a plecat de la farmacie şi s-a dus

să bată la uşa lui Podalírio Leal, concesionarul cinematografului. Podalírio a apărut, abia sculat din pat, cu ochii mijiţi, cu vocea încleiată. L-a invitat pe Rodrigo să intre şi să ia loc. Iar când vizitatorul i-a vorbit despre eventualitatea ca cinematograful să angajeze *Familia Filarmonică* să cânte la cele trei reprezentaţii săptămânale, omul a exclamat:

– Doar dacă aş fi nebun de legat! Asta m-ar costa ochii din cap!

– Ascultă, omul lui Dumnezeu! Vei avea o orchestră de prima mână. Multe persoane cărora nu le place să meargă la cinema o să vină la Santa Cecília numai pentru orchestră.

Podalírio îl privea cu gura întredeschisă prin care se iveau, galbeni, din gingiile pale, singurii doi dinţi superiori care-i mai rămăseseră.

– Dumneavoastră credeţi că cinematograful e vreo mină de aur? Păi, aflaţi că e o negustorie foarte neînsemnată. Ce câştig eu abia dacă-mi ajunge de ţigări. Ca o mare favoare îl plătesc cu treizeci de *pilas*[1] pe Salcede ca să cânte porcăriile alea la pian.

Rodrigo se juca nerăbdător cu lanţul de la ceas.

– Ba ai să angajezi *Familia Filarmonică,* şi chiar azi.

– Cuuum?

Podalírio i-a aruncat o privire alarmată.

– Chiar aşa. Şi ai să-i plăteşti cu două sute de *mil-réis* pe lună.

S-a ridicat, s-a apropiat de concesionarul cinematografului şi l-a apucat de gulerul cămăşii:

– Nu te speria, că banii ăştia n-o să-i dai dumneata, ci eu.

---

1 Bancnotă echivalentă cu 1 *mil-réis,* veche unitate practică a sistemului monetar brazilian.

A văzut că omul nu înțelege. A repetat propunerea încet, scandând silabă cu silabă, cu o falsă răbdare. Niciodată nu-l simpatizase pe Podalírio, și încă și mai puțin pe fiul acestuia, pe Calgembrino: erau doi pungași, doi escroci lipsiți de scrupule, care nu meritau nici cea mai neînsem-nată considerație.

– Haide, omule, da sau nu?

– Dacă plătiți dumneavoastră e altceva, dar nu prea înțeleg...

– Nici nu trebuie să înțelegi. Vreau să-i ajut pe străinii ăștia care sunt în dificultate și totodată să fac ca cinematograful orașului să aibă cea mai bună orchestră din tot statul. Acum e clar?

Celălalt a ridicat din umeri:

– Dar... Salcede?

– Continuă să-i plătești cei treizeci de *mil-réis* pe lună, și el să rămână acasă, dacă vrea. Dacă nu vrea, să se ducă la dracu'!

Podalírio și-a mângâiat chelia, cu buza căzută.

– Altceva, a adăugat Rodrigo. Povestea asta rămâne între noi doi. Nimeni nu trebuie să știe că eu plătesc salariul *Familiei Filarmonice.* E clar?

– E clar, dar...

– Ce mai e?

– N-ar fi mai bine să facem un contract, o înțelegere scrisă și iscălită de dumneavoastră, cum că vă luați răspunderea...

Rodrigo l-a întrerupt:

– Ai mai văzut vreun Cambará care să nu-și țină cuvântul dat?

– Nu, domnule doctor, departe de mine să mă îndoiesc de cuvântul dumneavoastră. Dar toți suntem expuși să murim în orice clipă...

Rodrigo, ajuns în stradă, cu pălăria pe cap, a strigat:

– Să ştii că eu n-am de gând să mor atât de curând. Mai am multe de făcut pe lumea asta. Rămâi cu bine!

6

Plini de recunoştinţă şi într-un abandon emoţionat, cei patru Weber şi-au încredinţat soarta în mâinile lui Rodrigo, uluiţi de câte le oferea el, şi îndeplinind, cu o ascultare filială, tot ce le sugera. Au acceptat slujba de la cinema şi elevii de canto, vioară şi pian care şi-au făcut apariţia în ultimele săptămâni din mai, unii aduşi chiar de Rodrigo – care-i îndoctrina călduros pe capii de familie în legătură cu necesitatea de a da o educaţie muzicală copiilor lor –, alţii trimişi spontan de familiile germane şi teutono-braziliene. Otto Spielvogel îl angajase pe tânărul Wolfgang Weber la biroul său, ca arhivar şi corespondent de limba germană. Iar *Herr* Weber, a cărui sănătate se ameliora văzând cu ochii mulţumită leacurilor prescrise de Rodrigo, fusese invitat de Intendent să reorganizeze fanfara militară.

Găsind că, din motive financiare, *Familia Filarmonică* nu mai putea locui la hotel, Rodrigo le-a cedat pe gratis o căsuţă al cărei proprietar era tatăl său şi care momentan nu era închiriată – o casă cu acoperişul într-o singură apă şi cu livadă, situată în strada Poncho Verde, lângă şinele de cale ferată. Problema mobilelor a rezolvat-o simplu şi rapid: a încărcat într-o căruţă şi a trimis la familia Weber nişte troace scoase din uz care zăceau aruncate în pivniţa Conacului: o comodă şi un bufet cu picioarele cră-pate; scaune cu răchita şezutului găurită sau cu picioarele rupte; şi o masă pe a cărei tăblie nelustruită se vedeau tăieturi de cuţit făcute de mai multe generaţii de bucătărese. Alde Spielvogel şi Schultz au contribuit cu paturi, scaune, veselă şi tacâmuri.

Se spunea că, la fiecare mobilă sau ustensilă care sosea la căsuţă, *Frau* Weber începea să plângă, murmurând: „Ce oameni drăguţi, Dumnezeule, ce oameni drăguţi!"

Membrii *Familiei Filarmonice* au petrecut o săptămână întreagă lucrând la casă. Poftit într-o zi să le facă o vizită, Rodrigo a rămas surprins să vadă transfor-marea suferită de căsuţa care-i făcuse întotdeauna impresia unui căţel aşezat să privească melancolic cerul. Faţada fusese dată cu var de către Wofgang ajutat de Toni, cerce-velele ferestrelor – unde fluturau vesel vaporoase perdeluţe albe – fuseseră vopsite în albastru indigo. Înăuntru, Rodrigo n-a mai recunoscut mobilele vechi pe care le trimisese: erau lustruite, strălucitoare, cu aspect de nou. Pe podeaua sufrageriei era întins un covor confecţionat de *Frau* Weber din petice multicolore. Pe un raft se aliniau căni de bere, farfurii de ceramică germană şi pipele de porţelan ale lui *Herr* Weber. Interiorul acela vădea atâta îngrijire şi ordine, încât Rodrigo s-a simţit chiar tulburat. S-a revărsat în elogii pentru casă, iar *Frau* Weber, într-un elan de tandreţe recunoscătoare, i-a apucat capul cu ambele mâini, s-a ridicat în vârful picioarelor şi i-a aplicat două sărutări sonore pe amândoi obrajii.

– *Notre protecteur! Le plus généreux et le plus beau des hommes.*[1]

Rodrigo a fost emoţionat. Aşezat pe un scaun, *Herr* Weber îl privea cu un aer de devoţiune canină. Privirea lui, şi-a spus Rodrigo, exprima nu numai gratitudine, ci şi mirare. Parcă nu putea înţelege de ce străinii aceia aveau pentru Familie atâtea gesturi dezinteresate.

Mult timp familia Weber a fost, pe străzile din Santa Fé, un spectacol pe care băştinaşii nu conteneau să-l admire. Când treceau austriecii, femeile apăreau la ferestre şi uşi şi

[1] Protectorul nostru! Cel mai generos şi mai frumos bărbat *(fr)*.

stăteau să-i urmărească din priviri, schimbând comentarii cu vecinii. Ori de câte ori *Frau* Weber ieşea la cumpărături sau, cu nişte cărţi sub braţ, se îndrepta spre casele elevilor ei, cumetrele din Santa Fé abia îşi ţineau râsul, găsind-o „ciudată" în rochia ei plumburie, cu guleraş înalt, talie de viespe, fustă amplă şi lungă al cărei tiv mătura trotuarele pe unde trecea în felul ei grăbit şi cu pasul mărunt şi rapid.

Frau Weber se împrietenise cu mătuşa Vanja, care o adora fiindcă austriaca îi evoca personaje din romane ce se petreceau la Berlin, Viena şi Budapesta. Rodrigo se înduioşa văzându-le pe cele două femei stând de vorbă, schimbând zâmbete, amabilităţi, reţete de prăjituri şi modele de croşetat, nevorbind aceeaşi limbă, dar înţelegându-se prin-tr-un miracol de bunăvoinţă şi simpatie umană.

Şi *Herr* Weber atrăgea atenţia când ieşea pe stradă, cu pălărie-melon cenuşie, lavalieră la gât, şi cu umbrela atârnându-i veşnic de braţ. Umbla îndeobşte grăbit, avea un mers târşâit, spatele încovoiat şi un mod de a privi în gol, ca şi .cum ar fi fost cu trupul pe lumea asta şi cu gândul pe cealaltă. Tânărul Wolfgang avea şi el succes în costumul său de catifea verde, cu haina încinsă la talie, bocanci de alpinist şi pălărie de fetru cu o pană de păun înfiptă în panglică.

Fetele din Santa Fé nu-şi puteau ascunde antipatia faţă de „nemţoicuţa" aceea care le sucea capul multor tineri din partea locului. Toni Weber ieşea puţin, fiindcă ea era cea care gătea şi făcea curat în casă. Dar când apărea pe strada Comerţului, întodeauna însoţită de tatăl ei, de mama sau de amândoi, femeile o priveau cu un aer critic şi bărbaţii cu un ochi lubric.

– Umblă cu codiţe numai ca să pară fetiţă, comentase Gioconda. Dar garantez că are vreo douăzeci şi cinci de ani şi tot se mai ţine cu nasul pe sus...

Esmeralda Dias născocise lucruri oribile: cei doi Weber nu erau căsătoriţi, ci concubini, Wolfgang era un fătălău, iar Toni, ah!, „căţeluşa asta a rămas aici în Santa Fé ca să pescuiască un soţ bogat, asta nimeni n-o să mi-o scoată din cap". Şi se şoptea deja că, dintre pretendenţii care roiau în jurul ei, cel mai sigur era Erwin Spielvogel, băiat bogat, cu care Toni fusese văzută plimbându-se în automobil.

Mult timp familia Weber a fost tema preferată a bârfelor din oraş, unde se purtau discuţii despre care dintre cele două perechi de străini era cea mai grotească, Weber sau Carbone.

7

În serile de luni, marţi şi vineri, când nu era reprezentaţie la cinematograf, familia Weber apărea la seratele de la Conac, unde se stătea de vorbă, se mânca, se bea şi se făcea muzică. De când începuse *Familia Filarmonică* să-i frecventeze casa, Rodrigo căuta să evite orice referire directă sau indirectă la război. Soţii Carbone, care rareori lipseau de la acele serate, stăteau acum cam intimidaţi prin colţuri, înciudaţi, observa Rodrigo, chiar îngrijoraţi, temându-se pesemne ca austriecii să nu le răpească locul pe care-l ocupaseră până atunci în inima soţilor Cambará. *Frau* Weber se îndrăgostise şi ea de copiii casei, şi era amuzant să le vezi, pe austriacă şi pe italiancă, într-un război surd pentru disputarea prieteniei Alicinhei şi al lui Floriano, fiecare dintre ele căutând să le aducă jucăria cea mai interesantă, prăjitura cea mai gustoasă, ori să inventeze cuvintele şi gesturile cele mai caraghioase ca să-i facă să râdă. Unele momente făceau necesară intervenţia Florei, ca să evite fricţiuni între cele două străine.

Altul care părea să se consume într-o ranchiună tăcută era Saturnino, al cărui flaut amuţise din ziua când intrase la conac *Herr* Weber. Într-o seară, după ce „maestrul" interpretase la flaut o compoziţie de Schumann, Saturnino s-a apropiat de Neco şi i-a şoptit:

– Cântă bine, dar nu pune suflet. Străinii ăştia sunt reci.

Şi, cu un aer de expert, amatorul de serenade a completat:

– Reci ca botul căţeilor.

Jairo nu mai contenea să laude acele serate la care avea ocazia rară să asculte o muzică atât de bună şi conversaţii atât de interesante.

Carmem, care venea acum mai des la Conac, profita de ocazie ca să-şi etaleze cunoştinţele de franceză şi de artă, ceea ce părea să o cam deprime pe Flora. Iar parohul, care se simţea răspunzător de apropierea dintre familia Weber şi familia Cambará, se arăta mulţumit de tot şi de toţi.

Într-o seară când discutau despre compozitori, *Herr* Weber, mâncându-şi terciul şi aruncând priviri lungi platoului cu tartine cu icre negre, a ţinut o disertaţie despre decadenţa muzicii italiene, spre chinul lui Rodrigo, care a stat tot timpul ca pe jar, urmărindu-l îngrijorat pe doctorul Carbone. Cine examinează, spunea maestrul, muzica italienească din secolul XIX şi din acest început de secol XX, cu siropoşii ei compozitori de operă ca Verdi, Puccini şi Leoncavallo, cu greu poate să înţeleagă că aceeaşi ţară, unde îşi avusese apogeul Renaşterea, a produs în trecut muzicieni ca Vivaldi, Cimarosa, Pergolesi, Scarlatti şi atâţia alţii.

Doctorul Carbone a înaintat cu un pahar de vin în-tr-o mână şi portţigaretul în cealaltă. Verdi siropos? O asemenea afirmaţie era culmea stupidităţii, a ignoranţei, a relei-voinţe! Detestabil era Wagner cu, cacofoniile lui

pretenţioase! Peste o mie de ani, Verdi, Puccini şi Leoncavallo încă vor mai fi ascultaţi, cântaţi şi iubiţi, fiindcă muzica lor e frumoasă, dulce, limpede şi merge drept la inima poporului. Şi spunând asta, Carbone se bătea eroic în piept cu vârful portţigaretului.

Herr Weber nu şi-a pierdut calmul.

– Opera nu-i decât o parodie muzicală. Adevărata muzică, după gustul meu, este muzica clasică. Daţi-mi-l pe Bach şi puteţi rămâne cu tot restul!

Într-o frază bine întoarsă, şi cu o bună doză de falsă modestie, Rodrigo a mărturisit că ignoranţa îl impiedică să înţeleagă şi să iubească pe Bach. *Herr* Weber l-a privit cu ochii săi pierduţi.

– *Mon cher Doktor,* Bach nu poate fi apreciat cum se cuvine decât de cineva care a trecut de patruzeci de ani.

– *Guarda,* ce absurditate! a exclamat Carbone.

Lírio, care apărea la seratele acelea o dată pe săptămână, şedea atunci în colţul său, tăcut, ascultând limba aceea păsărească pe care n-o înţelegea şi ţinându-şi privirea aţintită asupra uşilor, prin golul cărora trecea din când în când silueta Mariei Valéria.

Într-o seară, *Herr* Weber a dezvoltat o teză: aceea a comuniunii universale prin muzică. Da, lumea nu va putea trăi în pace decât atunci când toate fiinţele omeneşti vor iubi cu adevărat arta şi se vor reuni seara, în comunităţile lor, ca o mare familie, spre a face muzică. Ah! Dar va trebui să fie un tip de muzică pur, din cele care înalţă sufletul şi nu-i îmbată niciodată pe oameni cu un entuziasm marţial apt să-i împingă la violenţă, distrugere şi război. Cusurul operei e că, fiind descriptivă, veristă, ea este în mod excesiv legată de pasiunile omeneşti inferioare. Muzica pentru muzică – acesta era marele, supremul ideal.

Jairo era de acord că muzica ar putea contribui la reconcilierea familiei umane, dar găsea că numai muzica nu

ajunge. Mai e nevoie şi de religie, nu cea a părintelui Astolfo, compromisă în puritatea ei originară de cei aproape două mii de ani de contaminare politică, ci de o religie clădită pe baze ştiinţifice, în perfectă concordanţă cu Progresul.

Discuţia a fost întreruptă când familia Weber a început să cânte un cvartet de Mozart pentru corzi şi pian. Carbone l-a ascultat într-o tăcere reverenţioasă, mişcând capul în ritmul melodiei şi folosindu-şi portţigaretul în chip de baghetă. Din clipă în clipă, Maria Valéria spiona ce se petrecea în salon, ascunsă după un batant al uşii. Iar Chiru, care nu-şi disimula nerăbdarea la acele serate unde se vorbea numai „limbă de venetic", marca ritmul cu piciorul, sforăia, ofta, se uita la ceas şi-şi înăbuşea căscaturile. Cu ochii închişi, cu capul înclinat pe spătarul scaunului, părin-tele Astolfo părea să doarmă, ţinând mâinile împreunate la nivelul stomacului.

Oricât s-ar fi străduit, Rodrigo nu-şi putea lua ochii de la Toni. Era puţin îngrijorat din cauza Florei, temându-se ca ea să nu interpreteze prost interesul lui faţă de fată. Din când în când îi arunca o privire piezişă, ca să vadă dacă ea observă sau nu.

Adevărul era că familia aceea străină adusese în viaţa lui o preocupare nouă. Seratele de la Conac deveniseră mai animate, gramofonul zăcea acum mut şi uitat în colţul său, şi uneori lui Rodrigo i se părea că vede în pâlnia aparatului o expresie de gelozie care-i amintea de fizionomia soţilor Carbone.

Culoarea ochilor fetei continua să fie pentru el o enigmă. Era un cenuşiu care nu se decisese încă bine între verde şi albastru, dar uneori i se părea că trage mai mult spre albastru. Şi acum, în timp ce asculta adagio cvar-tetului şi o urmărea pe *Fräulein* Toni, găsise în fine o definiţie satisfăcătoare pentru acea pereche de ochi. Erau două

smaralde nespus de pure: două lacuri rotunde, răcoroase şi limpezi, pe fundul cărora înotau peşti. Când se afla în faţa fetei, Rodrigo avea impresia că propria sa imagine, reflectată în adâncul celor două puţuri, era ca un peşte mare şi ciudat. Iar gândul acesta îl tulbura.

Cel mai mult îi plăcea râsul fetei – un râs muzical, ca ceva de sticlă şi apă, sugerând o înrudire apropiată cu ochii.

La începutul acelei seri, Rodrigo îşi îngăduise să o ia pe Toni de mână (Ce putea fi rău în acel gest, dacă-l făcea de faţă cu părinţii fetei şi chiar cu Flora?) şi, cu o atitudine de unchi care-i producea o deosebită voluptate, se întorsese spre Chiru:

– Ţi-o prezint pe noua mea nepoată. Cum o găseşti?

Celălalt nu ezitase:

– O perfecţiune!

Curând după aceea, trăgându-l pe Rodrigo într-un colţ, a murmurat:

– Nepoată, ai, parşivule? Cu rolul ăsta de unchi, ceea ce vrei tu de fapt e s-o pipăi pe nemţoicuţă...

Rodrigo îi aruncase o privire ranchiunoasă prietenului său. Porcul de Chiru nu se gândea decât la lucruri deşănţate. Nu înţelegea că între un bărbat şi o femeie poate să existe un sentiment de prietenie pură, dezinteresată. Or, lui îi plăcea Toni aşa cum îi plăcea *Imnul către Soare,* ori cerul de la Angico pe înserate. De fapt, ştia însă bine că lucrurile nu stăteau chiar aşa, fiindcă întotdeauna îi venea greu să uite că, la urma urmei, Toni Weber era femeie. Când privea ochii aceia de smarald, devenea liric, îi venea să scrie poeme. Dar gura ei nu-l invita la gânduri curate: avea buze cărnoase, palpitânde, de un roşu viu şi umed. În faţa acelui contrast, ce vălmăşag de sentimente! Bun, conchidea el, nu fără un pic de ironie, Toni e nepoata mea de la nas în sus: de la nas în jos, nu!

Dar până când apa proaspătă a ochilor va reuşi ea să neutralizeze focul gurii? s-a întrebat, cu privirea ţintă la fată, uitând de cvartet, de asistenţă, de tot...

8

În aceeaşi noapte, după ce Flora s-a retras în dormitor şi Maria Valéria a isprăvit inspectarea de rutină a uşilor şi ferestrelor, Rodrigo a rămas aşezat singur în salon, privind Portretul şi amintindu-şi expresia de surpriză încântată care se aşternuse pe chipul fetei, prima dată când văzuse tabloul. *Mein Gott!*[1] bâiguise ea, cu mâinile împreunate. *Mein Gott!* Aveai impresia că faţa i se lumina, ca şi cum pânza ar fi radiat lumină. *Comme c'est beau, mon Dieu, comme c'est beau!*[2] A spus cuvintele astea încet, ca pentru sine, neţinând seamă de cei din jur. Ce găsea frumos *Fräulein* Weber? Tabloul sau bărbatul?

Rodrigo a tras adânc aer în piept, în speranţa că în odaie ar mai pluti puţin din parfumul fetei, acea mireasmă călduţă de carne tânără emanând miros de săpun şi de levănţică.

A închis ochii, fumând şi gândindu-se la plăcerea, la dulcele şoc al acelui moment din serată când – în timp ce ceilalţi vorbeau cu însufleţire – el o surprinsese pe Toni aruncându-i din colţul ei o privire lungă şi încărcată de un interes drăgăstos. Deşi întâlnirea privirilor lor durase doar o fracţiune de secundă, fusese suficient ca să-l înfioare şi să-i accelereze pulsul.

De ce nu? a întrebat cu glas tare, sculându-se şi începând să umble în sus şi în jos prin salonul pustiu.

---

[1] Dumnezeule! *(germ.)*.

[2] Ce frumos, Dumnezeule, ce frumos! *(fr.)*.

Apropiindu-se de pian, a atins distrat o clapă, a privit din nou Portretul şi a abordat un dialog mintal cu Celălalt.

Ce părere ai?

Orice se poate întâmpla.

Dar n-ar fi bine să mă opresc cât mai e timp?

Acum e prea târziu.

Ştiu...

Ştiai de la început că într-o zi va fi prea târziu, dar ai vrut să creezi inevitabilul.

Cred că îi plac.

Şi eu îi plac.

Da, dar tu eşti prizonierul pânzei, eşti făcut din culori, în timp ce eu sunt din carne şi oase şi nervi!

Era bine să fie în viaţă, să se joace cu focul, să se îmbete de acea ameţitoare senzaţie a pericolului iminent.

S-a apropiat de gramofon. Nu. N-am să-l pun în funcţiune. E târziu, ceilalţi dorm. În plus, nu face să stric impresia lăsată de cvartet...

Cu capul ridicat, urmărea fumul ce se înalţa din ţigară, încercând să-şi amintească fragmente de muzică. Nostim: putea să-şi aducă aminte, cu o claritate de cristal, melodiile pe care le auzea, dar nu reuşise niciodată să le reproducă fluierând sau fredonând. Cvartetul de Mozart – aerian, inocent, matinal – putea perfect de bine s-o descrie pe Toni Weber. Dar până unde ajungea nevinovăţia fetişcanei?

S-a aşezat din nou, picior peste picior, pregătindu-se de un dialog cu sine însuşi.

Ştia că Toni avea douăzeci de ani. Codiţele îi dădeau înfăţişarea unei fetiţe, iar aerul ei copilăros îl făcea să se simtă uşor pervers, chiar incestuos, ori de câte ori fata îi inspira o dorinţă fizică. Oare de ce nu s-o fi pieptănând altfel? Dar ce legătură are coafura cu ce simt eu pentru ea sau ce poate să simtă ea pentru mine? Oare ce o fi simţind Toni

pentru mine? Dar eu pentru ea? Ce absurd, a conchis, fără multă convingere, ca eu, bărbat de aproape treizeci de ani, însurat şi tată de copii, să mă preocup de o fetiţă de douăzeci, nemăritată şi probabil virgină!

A dus ţigara la gură şi imediat a văzut-o în gând pe Toni cu buzele lipite în jurul muştiucului de la oboi. Câteva clipe şi-a imaginat că o ţine în braţe pe fată şi-i sărută gura lacom.

Ce dracu'! Dacă omul nu se bucură de toată libertatea în imaginaţie, atunci unde se poate bucura? Nu cumva în lumea de bârfe şi meschinării a Esmeraldelor, Cucilor şi Zagilor, a conchis, indignat de pe acum la gândul a ce ar putea să se şoptească în oraş în legătură cu relaţiile sale cu *Fräulein* Weber.

Câteva clipe i-a răsunat în minte vocea fetei, care nu avea nimic extraordinar, în afară de faptul că ieşea din gura aceea. Şi-a amintit discuţia avută cu ea în ziua când îi arătase, mândru, biblioteca sa, cu operele complete ale lui Flaubert, Balzac, Victor Hugo, Renan... În faţa dulapului cu cărţi, îi citise în surdină un pasaj din *Chantecler.*

– *J'aime bien Rostand*[1], i-a spus Toni. Dar mi se pare un poet minor, doar iscusit, strălucitor, agreabil. Le corespunde în muzică lui Ceaikovski sau Liszt. Lumea s-ar putea lipsi perfect de Rostand şi de Liszt, dar mă îndoiesc că ea ar mai fi aceeaşi dacă nu existau un Goethe sau un Bach.

Cuvintele acelea, spuse de o fată cu codiţe împletite cu funde albastre, nu numai că îl surprinseseră, dar îl şi descumpăniseră, deoarece păreau să-l coboare brusc de pe piedestalul de superioritate paternă pe care se cocoţase în faţa tinerei austriece.

Amintindu-şi acum scena, Rodrigo zâmbea. Toni era Europa. Nu avea doar douăzeci de ani, ci două mii, în timp

[1] Îmi place Rostand *(fr.)*.

ce acolo, în Rio Grande, în materie de artă şi cultură, ei încă se mai aflau într-un soi de epocă a pietrei şlefuite.

S-a ridicat, a stins lumina, a urcat în dormitor, s-a dezbrăcat, şi-a pus pijamaua şi s-a culcat fără să facă zgomot lângă Flora, care părea să doarmă. A stins lampa de pe noptieră, şi a rămas cu ochii deschişi, pe gânduri. Nu-i era somn, era agitat, simţea o greutate pe stomac. Pesemne că mâncase prea mult. A început să-şi pipăie pieptul, pântecele, braţele. Începea să se îngraşe. Trebuia să aibă grijă de siluetă, să elimine iahnia de fasole, pastele făi-noase, dulciurile, berea... Între cum arăta el acum şi Rodrigo cel din Portret erau unele deosebiri de volum vizibile cu ochiul liber. A dracului chestie...

Nu sunt un vanitos, dar, la naiba!, nimeni nu vrea să pară ridicol în ochii străini şi nici într-ai săi proprii. Grăsimea e ceva grotesc. Uite-l numai pe indecentul de Chiru, imaginea vie a lui *Dom* João al VI-lea. Şi colonelul Cacique, gras ca un clapon îndopat...

Flora era culcată pe o parte, cu spatele la el. Rodrigo a îmbrăţişat-o, făcând-o să se întoarcă.

– Dormeai, scumpo?

– Am tras un pui de somn, a căscat ea. Cât e ceasul?

– Puţin peste miezul-nopţii.

– Nu ţi-e somn?

– Nu prea.

Rodrigo a sărutat-o pe buze cu o înfocare ce nu lăsa îndoieli asupra intenţiilor sale.

– Haide să dormim, a mârâit ea.

– Avem timp să şi dormim.

– Dar e târziu, dragul meu!

A încercat să se desprindă, dar n-a reuşit. A scos un oftat.

– Eşti un om imposibil. Când vrei ceva, atunci chiar vrei.

Şi nu i-a mai opus nici o rezistenţă.

În clipele care au urmat, Rodrigo nu a putut şi nici nu a vrut să şi-o izgonească din minte pe Toni Weber.

9

Rodrigo şi Flora se duceau acum mai des la cinema şi găseau, ca de altfel aproape toţi spectatorii de la Santa Cecília, că programele erau mult mai interesante graţie acompaniamentului muzical. De obicei, *Philarmonische Familie* începea spectacolul cu uverturi de Von Suppé, Offenbach, Strauss şi chiar Wagner. Alegeau muzica în acord cu natura filmului: marşuri şi marşuri militare pentru filmele documentare; galopuri frenetice şi polci sau mazurci sălătăreţe pentru peliculele comice; valsuri lente, fantezii sau fragmente din opere pentru drame.

Într-una din primele seri ale lunii iunie, Santa Cecília a prezentat un *capolavoro*[1] de la Cines ce o avea drept protagonistă pe Francesca Bertini. *Herr* Weber, cu o onestitate profesională care impresiona populaţia din Santa Fé, îi ceruse lui Podalírio să-i ruleze filmul după-masă, în-tr-o şedinţă specială, ca să poată alege muzicile adecvate pentru acompaniamentul diverselor scene. De aceea spectatorii au putut asista seara la lunga agonie finală a personajului încarnat de marea Bertini în acordurile marşului funebru de Chopin.

Din loja sa, Rodrigo îşi abătea frecvent privirea de la ecran ca s-o fixeze pe Toni, a cărei siluetă se afla acolo, lângă pânză, în pardesiul ei de lână bleumarin, făcând să geamă instrumentul. Fata îi făcea uneori o impresie atât de emoţionantă de fragilitate şi neajutorare, încât se simţea

---

1 Capodoperă *(it.)*.

năpădit de dorința s-o ia sub protecția sa și s-o ducă la el acasă ca pe o fiică (sau ca pe o amantă, ticălosule?). Încerca să-și închipuie ce se putea petrece în sufletelul acela exilat. Îl înduioșase gândul că, născută și crescută la Viena, ea se afla acum acolo, în seara aceea de sfârșit de toamnă, frecând arcușul pe corzile violoncelului în micul cinema-tograf al lui Podalírio. Găsea că toate acestea erau în același timp frumoase, triste și improbabile, mai ales improbabile... Și chiar în clipa când se gândea la lucrurile astea, i s-a desenat în minte chipul tatălui său care-i striga cu asprimea obișnuită: „Mai lasă-te de cinema!"

Ce va spune bătrânul când va afla câte făcuse el, Rodrigo, pentru *Familia Filarmonică?* N-a întârziat să se lămurească, fiindcă Licurgo a venit de la Angico două zile mai târziu și, informat de Flora în legătură cu situația familiei Weber, a comentat:

– Băiatul ăsta nici nu caută să afle mai întâi cine-s oamenii. Imediat ți-aduce orice străin în casă.

Cine-s ăștia? întreba. De unde-au venit? Pot să fie oameni de treabă, dar la fel de bine pot să fie și o bandă de escroci. Cunoaște el cazuri...

Când Flora i-a transmis niște cometarii, Rodrigo a zâmbit fără să fie surprins, fiindcă exact la reacția asta se așteptase din partea bătrânului. Licurgo Cambará, ca orice bărbat de la țară, nutrea față de străini o neîncredere invincibilă, condimentată și cu rea-voință.

Când, într-o anume seară, familia Weber a sosit la Conac aducându-și instrumentele, fredonând și râzând, în expectativa unei serate vesele, Licurgo s-a retras ostentativ la el în odaie și a refuzat să fie prezentat „nemțimii". A doua zi s-a și înapoiat la Angico, dar nu înainte de a-i fi spus nurorii sale:

– Soțul tău s-a născut să fie miliardar. Dacă mai continuă să cheltuiască în felul ăsta, n-o să-i mai rămână

până la urmă nici un sfanţ pe care să-l dea unui orb ca să-i cânte.

Maria Valéria i-a repetat finului ei aceste cuvinte.

– Şi crezi că tata are dreptate?

– Da.

– Eu, nu. Mai mult face o plăcere decât nişte bani prăpădiţi.

Rodrigo încă nu reuşise să afle ce gândea Dinda despre familia Weber, pe care se încăpăţâna să-i numească „polonezii". Rar apărea în salon când veneau austriecii în vizită la Conac. Într-o seară, Rodrigo a surprins-o făcând „vrăji" pentru ca musafirii să plece: stătea în spatele unei uşi învârtind o mătură.

Tot cam pe atunci s-a plâns Flora soţului ei că seratele începeau s-o obosească. Ar fi foarte bine dacă familia Weber ar veni din când în când, dar trei sau patru seri pe săptămână, la ore şi în zile fixe, era categoric ceva plictisitor. Casa nu se mai purea curăţa, cheltuielile de aprovizionare creşteau. Pe urmă, copiii se deprindeau prost, fiindcă *Frau Weber* şi *Dona* Santuzza aveau obiceiul să-i scoale din pat noaptea târziu, aducându-i jos şi suresci-tându-i într-o asemenea măsură, încât pe urmă era foarte greu să-i determini să se culce la loc. În plus, se mânca, se bea, se cânta şi se făcea atâta gălăgie la seratele acelea, că lumea putea să înceapă să bârfească...

La acest punct, Riodrigo i-a tăiat vorba cu o oarecare asprime:

– Nu mă interesează ce poate să gândească sau să spună lumea. E casa mea şi sunt stăpân la mine acasă!

Flora şi-a aţintit asupra lui ochii miraţi.

– Dar, Rodrigo...

– Bine. Am să spun colonelului Jairo, părintelui Astolfo, soţilor Carbone, familiei Weber şi celorlalţi prieteni

să nu mai vină la mine fiindcă soţia mea nu vrea să mai ştie de reuniuni. Asta doreşti să fac, nu-i aşa?

Flora şi-a acoperit faţa cu mâinile, a izbucnit în plâns şi a ieşit repede din cameră, urcând în dormitor. Câteva clipe Rodrigo a rămas locului, cu muşchii feţei încordaţi, cu respiraţia lentă şi profundă, cu o căldură prin tot trupul. Bine le mai mergea, dacă ajungeau acum să asculte de gura lumii. Nostim ar fi ca Zago sau Esmeralda Dias să dirijeze lucrurile la Conac. Adevărul era – ah! asta vedea el acum limpede – că Flora devenea geloasă pe Toni... A început să umble în sus şi în jos, cu mâinile în buzunare, cu ochii în podea. Mai auzea încă în urechi plânsul cu sughiţuri al Florei. Sărăcuţa! Nu era obişnuită să fie tratată cu asprime. Iar el pur şi simplu îşi pierduse cumpătul, se comportase ca un măgar.

S-a uitat la Portret, s-a văzut în costum negru, cu vestă de culoare deschisă, plastron stacojiu, baston şi joben – un *dandy,* un gentilom, un cavaler desăvârşit. Şi, când colo, îşi tratase soţia ca o brută... Treptat l-a năpădit o ruşine rece. A alergat spre scară, a urcat treptele două câte două, şi a intrat în dormitor. Flora era culcată pe burtă, cu faţa îngropată în pernă, cu trupul convulsionat de plâns. Rodrigo s-a aşezat pe pat şi a început să-i mângâie părul, murmurând:

– Iartă-mă, dragostea mea, am fost o brută, un animal... Uite, scumpo, mă căiesc. Tu ai dreptate. O să isprăvim cu seratele astea şi să ne vedem de viaţa noastră. Nu avem nevoie de străini ca să fim fericiţi.

Hohotele de plâns continuau, tot mai puternice.

– Ce este, floricica mea? Ascultă-l pe bărbăţelul tău...

Îl durea s-o vadă plângând şi durerea îi mai era agravată şi de gândul că el provocase plânsul acela. Se mândrea de a fi un soţ atent, delicat şi tandru. Acum se simţea diminuat în ochii ei şi ai săi proprii.

– Scumpa mea, ascultă...

S-a aplecat, i-a sărutat părul, obrajii. mâinile Florei şi pe urmă, cum hohotele ei nu conteneau, şi-a îngropat şi el obrajii în pernă şi, cu lacrimi în ochi şi vocea schimbată, a început să-i şoptească la ureche cele mai pătimaşe jură-minte de dragoste.

CAPITOLUL V

1

Adesea, în după-amiezele acelea de iunie prevestitoare ale iernii, Rodrigo ducea familia Weber cu automobilul pe coasta cimitirului, pentru ca să poată contempla de acolo fabuloasele asfinţituri ale acelui sfârşit de toamnă. *Frau* Weber scotea exclamaţii admirative în faţa culorilor schimbătoare ale cerului. *Herr* Weber îşi exprima aprecierea dând întruna din cap: părea o păpuşă cu arc ce făcea da, da, da... Faţa lui Wolfgang, a cărui personalitate Rodrigo o găsea tot mai greu de scrutat, vădea o expresie indescifrabilă, când de tristeţe, când de o revoltă abia reţinută. Toni contempla orizontul mută, în extaz, cu respiraţia tăiată. În acele ocazii Rodrigo era agitat şi totodată foarte mândru (– Priviţi numai verdele acela de sub norul roz... Aţi mai văzut aşa ceva?), de parcă ar fi fost proprietarul, dacă nu chiar autorul acelor apusuri.

Se întorceau în oraş când luceafărul strălucea deja pe un cer care avea mult din tonalitatea şi transparenţa ochilor fetei. Prezenţa ei lângă el în automobil, pacea înserării, aroma frunzelor uscate luându-şi zborul din focurile pe care le aprindeau copiii pe străzile suburbane – totul îi dădea o senzaţie de profundă fericire, condimentată şi cu un element de îngrijorare indefinisabilă. Nu rareori, revenind acasă după

o asemenea excursie – cu trupul şi mintea moleşite de o langoare aproape tristă, întretăiată din când în când de fiori – el ajungea să se întrebe dacă nu cumva s-o fi îmbolnăvit. Se uita lung în oglindă, îşi examina limba, îşi lua temperatura...

Acum îşi petrecea zilele cu gândul la Toni. În serile când familia Weber nu venea la Conac era nefericit, şi, pe măsură ce minutele treceau, senzaţia de nefericire se transforma la el în nerăbdare: nu acorda deloc sau aproape deloc atenţie cuvintelor colonelului Jairo şi părintelui Astolfo, care, ca de obicei, se cufundau în nesfârşite discuţii despre Dumnezeu, Religie, Etică, Morală şi Istorie. La fiecare zgomot de paşi pe trotuar, la fiecare bătaie în uşă, inima lui Rodrigo se oprea, în speranţa de a o vedea intrând pe Toni.

Uneori, când treceau mai multe zile fără să o vadă, născocea pretexte ca să meargă el la căsuţa cu ferestre albastre. Ducea cadouri fetei – cărţi, bomboane, parfumuri – căutând să facă aceste gesturi cu un aer dezinteresat de rudă mai în vârstă, de teamă ca părinţii ei să nu-i interpre-teze prost intenţiile. Dar care erau, la urma urmelor, *inten-ţiile* sale? Nici el singur nu ştia bine. Oricât s-ar fi străduit (şi, la drept vorbind, nu prea se străduia) să-şi analizeze sentimentele şi scopurile, nu reuşea să vadă limpede în ele. De un lucru era convins, şi despre asta nu avea nici cea mai mică îndoială, fiind ceva ce simţea în carne, în nervi: îi plăcea Toni, avea nevoie de prezenţa ei şi, când era pe-aproape, dorinţa de a o atinge, a o îmbrăţişa, a o săruta era atât de intensă, încât ajungea chiar să-l doară fizic. De asta era sigur; Cât despre rest... Dar în ce consta restul? S-o posede? Să afle dacă şi ea îl iubeşte? Nu putea spera ca Toni să se intereseze foarte serios de el, bărbat însurat, tată a doi copii. Nu putea spera, dar spera. De mai multe ori o surprinsese privindu-l într-un mod care nu lăsa loc la îndoieli. Odată, fiind amândoi unul lângă altul în maşină,

mâna lui o atinsese uşor pe a ei. În acel moment ochii li s-au întâlnit şi el citise într-ai ei tot ce dorise să ştie. Ea îşi retrăsese mâna, da, îşi deviase privirea, dar rămăsese foarte tulburată, cu obrajii în flăcări, cu buzele tremurând.

Ce se va întâmpla acum? Sentimentele lui pentru *Fräulein* Weber erau de o asemenea natură, încât îi venea greu să şi le ascundă faţă de ceilalţi. Uneori ajungea să regrete că soarta adusese la Santa Fé această *Familie Filarmonică*. Ocaziile astea erau însă rare şi, când se iveau, scurte. În majoritatea cazurilor era năpădit de un orgoliu furios şi se hotăra să nu renunţe la Toni, să înfrunte toate riscurile, să se lupte cu toate consecinţele...

2

Era una din primele serate de iarnă la Conac (frigul sosise brusc, în ajun, cu nori plumburii şi o burniţă îngheţată) şi Laurinda adusese în salon o tigaie mare cu seminţe de coconar prăjite, pe care, la insistenţele lui Rodrigo, cei patru Weber le-au gustat mai întâi cu prudenţă şi neîncrezători, dar până la urmă le-au ronţăit cu plăcere.

Toríbio, sosit pe neaşteptate de la Angico în seara aceea ca să-i arate lui Rodrigo o rană inflamată la ante-braţul drept, a petrecut toată seara tolănit într-un balansoar, urmărind-o pe Toni cu ochişorii lui încărcaţi de o curio-zitate lubrică. Rodrigo a înţeles totul şi a fost contrariat. Nu s-a arătat foarte cordial faţă de fratele său când, a doua zi de dimineaţă, l-a dus la cabinet ca să-i dea o primă îngrijire. A examinat rana, a curăţat-o cu vată îmbibată în apă oxigenată, i-a pus câteva întrebări profesionale şi apoi a conti-nuat să lucreze în tăcere. Primul a vorbit Bio:

– Nu ţi-am spus eu să nu te însori?

Rodrigo a ridicat ochii, dar n-a răspuns nimic. Presimţind unde voia să ajungă celălalt, se făcea a nu pricepe. După o mică pauză, a spus:

– M-am însurat şi sunt perfect fericit.

– Află că am ghicit tot...

– Ce prostie mai e şi asta?

– Crezi că nu ştiu că ai chef să te culci cu nemţoicuţa?

– Bio!

– Te cunosc demult...

Rodrigo a dat să protesteze, să se supere, să înjure, dar a găsit mai prudent să nu se mai prefacă.

– Şi... cum ai descoperit?

– Păi, de îndată ce a intrat ea, am văzut tot.

– Nu mă mir. Nu ţi-ai luat ochii de la fată toată seara.

– Ueee, şi mie-mi place ce-i bun.

Rodrigo găsea că-i oarecum un sacrilegiu să se vorbească de Toni în asemenea termeni.

– Fata nu-i ce crezi tu.

– Eu nu cred nimic.

Rodrigo a luat o sticluţă cu iod şi o pensă.

– Va să zică, se observă? a întrebat, cu un surâs fals.

– Doar cine-i orb nu vede. Ascultă ce-ţi spun eu. Flora nu-i oarbă. Femeia simte de departe...

– Şi tu ce părere ai?

– Găsesc că-i ceva foarte periculos. Poate să nu iasă bine.

– Ai devenit moralist?

– Du-te dracului! Ştii că ţin la Flora, şi nu vreau să sufere din cauza asta.

– Şi eu ce să fac atunci?

– Să isprăveşti odată.

– Nu pot.

– Te-ai culcat cu fetiţa?

Rodrigo l-a privit în ochi pe Bio, gata să protesteze în faţa grosolăniei întrebării, dar expresia de pe chipul fratelui său l-a dezarmat. Aveau destule păcate în comun şi se cunoşteau prea bine ca să păstreze secrete unul faţă de celălalt.

– Încă nu.

– Atunci, isprăveşte cât mai e timp.

– E prea târziu.

Pierzându-şi răbdarea, Rodrigo a vârât în sticluţa cu iod pensa cu vârfurile înfăşurate în vată.

– Nu ţi-am cerut să-mi ţii o predică...

– Te-ai gândit la tot ce se poate întâmpla?

– Da.

– Eşti dispus să înfrunţi consecinţele?

– Cine se teme de vrăbii nu seamănă mălai.

– Perfect. Eu te-am prevenit...

Rodrigo a lăsat ochii în jos.

– Fii atent, că o să te usture puţin.

– N-are decât. Am pielea groasă.

Rodrigo a pensulat cu iod carnea vie.

– Gândeşte-te şi la bătrân..., a adăugat Bio, în timp ce fratele său îi sufla peste rană.

– Sunt major şi nici tata nu-i uşă de biserică.

– Măcar adu-ţi aminte de copii.

– Ascultă, Bio! Faci o dramă unde nu există nici una.

– Nu există, dar poate exista.

– Păi atunci, aşa să fie. Vii prea târziu cu predica ta. Acum nimeni nu mă mai poate opri. Nici Papa de la Roma.

– Măi, să fie! Va să zică, e chiar atât de serios?

Rodrigo a ridicat din umeri. Să admită că era îndrăgostit însemna să se pună oarecum într-o situaţie de inferioritate. Să nege ar fi o absurditate. Bio n-avea decât să creadă ce voia!

A acoperit rana cu o pomadă, a pus deasupra un pansament şi l-a legat cu o faşă. Câteva clipe au tăcut amândoi.

– Când te întorci la Angico?

– Crezi că pot pleca mâine?

– Dacă-i din cauza rănii, poţi. Spal-o zilnic cu apă oxigenată şi pe urmă pune pomada asta. Într-o săptămână se usucă.

Bio a vârât borcănaşul în buzunar. Ieşind din cabinet, l-a lovit cu palma pe spinare pe fratele său.

– N-ai leac, a spus.

Şi a plecat, râzând.

3

La începutul lui iulie, într-o după-amiază cu vânt puternic şi rece, Cuca Lopes a intrat grăbit în cabinetul de la Farmacia Populară încotoşmănat într-un pardesiu jegos, cu gâtul înfăşurat într-o pătură de culoarea vinului roşu, care-i acoperea complet gura şi o parte din nas.

– Doamne, ce vânt! a exclamat, cu ochii lăcrimând, în timp ce-şi desfăşura pătura.

– Spune, Cuca, a întrebat Rodrigo, ce mai e nou?

Câteva secunde a fost îngrijorat, temându-se ca „noul" să nu fie vreo bârfă pe tema relaţiilor sale cu Toni Weber. S-a pregătit aşadar pentru ce era mai rău.

Celălalt s-a apropiat de birou, frecându-şi mâinile.

– Fratele Jacques şi-a scos sutana şi a cerut-o în căsătorie pe Doralice Fagundes! Colonelul Cacique parcă a turbat, aproape că l-a gonit pe părinte din casă cu biciul. Fata a spus că o să bea creolină. Maristul umblă înnebunit de colo-colo. E un scandal de zile mari.

– Nu cumva ai scornit tu toate astea, Cuca?

– Pe ochii mei... Adineauri l-am văzut pe preot în civil!

La câteva minute după plecarea lui Cuca Lopes l-a căutat pe Rodrigo chiar Jacques Meunier, care i-a relatat drama lui şi l-a implorat să joace rolul judecătorului de pace: să-l convingă pe bătrânul Cacique să admită căsătoria, pentru ca toată povestea să nu aibă un deznodământ fatal.

– De ce nu mă vrea de ginere? Fiindcă am fost marist? Dar sunt un bărbat ca oricare altul, în carne şi oase!

Spunând asta îşi pipăia corpul încercând să dea dovezi anatomice despre bărbăţia sa. Rodrigo îl privea cu ochi curioşi. Era atât de obişnuit să-l vadă în sutana neagră, încât fără să vrea îl găsea caraghios în costumaşul acela gri, prost croit.

– Spuneţi-i colonelului că, dacă rămâne de neclintit în hotărârea sa, o răpesc pe Doralice!

– Şi bătrânul o să-ţi tragă probabil cinci gloanţe în corp!

Faţa ex-maristului s-a înăsprit. Drept unic răspuns a scos din buzunarul de la spate al pantalonilor un revolver cu plăsele de sidef şi l-a arătat.

– Doar dacă ar fi mai iute de mână decât mine!

Rodrigo a rămas surprins. Îi venea greu să creadă că individul agitat şi decis din faţa sa era totuna cu timidul frate marist care, cu mai puţin de cinci ani în urmă, îi oferise candid o banană în trenul de la Santa Maria...

– Pune-ţi revolverul la loc, frate... pardon!... profesore. Am să vorbesc cu colonelul Cacique. Dacă nu-ţi aduc eu consimţământul, să nu-mi spui mie Rodrigo Cambará. Poţi să mergi să-ţi pregăteşti trusoul.

– Evitaţi o tragedie, domnule doctor.

– N-o să fie nici o tragedie, stai liniştit.

Şi-au strâns mâna în uşa farmaciei. Gabriel se uita la ex-marist cu ochi miraţi.

– Spune, cum merge cu *Sport Clubul Plugarul?* a strigat Rodrigo ca să dea convorbirii o încheiere mai puțin dramatică.

Chipul lui Jacques Meunier s-a luminat brusc, cu un zâmbet larg, tineresc.

– O să-i tragem o bătaie lui *Avante* duminica ce vine, a răspuns el. Cel puțin patru la zero.

Și a pornit pe stradă, ținându-și borul pălăriei ca să nu i-o smulgă vântul.

Rodrigo s-a înapoiat în cabinet scărpinându-se în cap și murmurând în sinea lui: Pe lumea asta orice se poate întâmpla. Nu mă mai mir de nimic.

Dar cine i-a produs cea mai mare surpriză a zilei a fost chiar Cacique Fagundes, pe care l-a vizitat în după-amiaza aceea. Se aștepta să-l găsească îmbufnat sau iritat, când colo acesta l-a primit zâmbitor, în cea mai bună dispoziție sufletească posibilă.

– Ia loc. Dar ce minune-i asta... să-i vizitezi pe cei săraci?

Rodrigo s-a așezat, serios, și a trecut direct la subiect. S-a folosit de cea mai bună dialectică de care era capabil și de aerul acela, pe jumătate tandru, pe jumătate patern autoritar, cu care avea atâta succes la căpătâiul bolnavilor. A disertat despre ordinul mariștilor, despre falibilitatea umană și calitățile personale ale lui Jacques Meunier. Ca naiba! Tinerii se iubesc, sunt sănătoși și liberi, și vor să se unească prin căsătorie în fața lui Dumnezeu și a oamenilor. Există ceva mai natural, mai omenesc, mai frumos? Colonelul Cacique l-a ascultat într-o tăcere apatică, ținându-și mâinile împreunate pe pântece, cu ochișorii semiînchiși și un zâmbet enigmatic pe buzele crăpate de ger. Când celălalt a tăcut, a scos un oftat care era aproape un sforăit, și a spus:

– Întâmplarea face ca povestea asta să fie rezolvată. Acum mai puţin de o oră mi-am dat consimţământul pentru căsătorie.

– Cum aşa? s-a mirat Rodrigo. Nu asta mi-a spus acum mai puţin de o oră Jacques Meunier!

– Sigur că nu ştia încă. A venit la mine părintele Astolfo şi a stat aici o groază de timp, la discuţie, şi m-a convins până la urmă. Mi-a explicat că un marist nu e preot ca ceilalţi şi aşa şi pe dincolo, şi că omul s-a dezbrăcat de sutană în mod legal şi aşa şi pe dincolo, în fine, mi-a ţinut o predică întreagă. Şi mă înţelegi, parohul vorbeşte de-o parte, şefa de nevastă-mea de cealaltă, fata în odaia ei ţipă şi vrea să moară, fetele celelalte se uită la mine de parcă aş fi un bandit... Eu, tot ce vreau, e să am linişte, şi să-mi văd de văcuţele mele şi aşa şi pe dincolo, şi pe urmă cine o să se culce cu străinul nu-s eu, ci Doralice. Mi-am dat cuvântul în faţa parohului, dar i-am trimis vorbă tânărului că mireasa n-are zestre. Şi eu tare aş vrea să văd ce-o să iasă din încrucişarea străinului ăstuia cu ochi albaştri cu o metisă cu păr sârmos.

Rodrigo era descumpănit. Nu mai ştia ce să spună, de vreme ce părintele Astolfo i-o luase înainte.

S-a ridicat.

– Pleci? E devreme. Haide să luăm un ceai amar.

– Nu, domnule colonel, rămâne pe altă dată. Am multă treabă.

Pe coridor, în drum spre uşă, a murmurat:

– Vă felicit pentru hotărârea înţeleaptă. Fiţi liniştit, fiindcă fiica dumneavoastră se măritã cu un băiat excelent. Şi, fără nici un dubiu, pezevenghiul de franţuz a pus mâna pe cea mai bună partidă din Santa Fé!

– Un Fagundes nu se păcăleşte niciodată.

În uşă, stăpânul casei a mai întrebat:

– Cu politica ce mai e? Se pare că totu-i gata, nu-i aşa?

– Absolut.

– Iartă-mă că te-ntreb, îl votezi pe Mareşalul Hermes?

– Nu spuneţi asta nici în glumă, domnule colonel. L-am anunţat şi pe Joca Prates să nu conteze pe mine pentru propagandă. Dacă Mareşalul a fost un dezastru la Preşedinţia Republicii, de ce nu-l lasă să stea liniştit în colţul lui? De ce vor să aducă nulitatea asta în Seanat? Şi pe urmă, Rio Grande liber respinge candidatura asta impusă prin comandamentul lui Pinheiro Machado.

– Ueee! Parcă erai prieten cu senatorul...

– Sunt prieten cu el, da, e omul pe care-l admir cel mai mult în ţara noastră, dar asta nu-nseamnă să-i fiu lacheu.

– Aşa e, însă Borges de Medeiros spune amin la tot ce face senatorul. I-a pus pe republicani să-l voteze pe Mareşal, şi oile aşa o să facă.

– Nu toţi, domnule colonel. Partidul s-a scindat. Avem în opoziţie bărbaţi ca Ramiro Barcelos[1], Carlos Barbosa şi, se pare, chiar Firmino de Paula. Cursa o să fie strânsă.

Cacique a făcut o grimasă de pesimism.

– Aşa e, dar Mareşalul o să câştige iar. Pinheiro, când se încăpăţânează, e mai rău ca un catâr. Ţara asta e pierdută. Ne trebuie o Revoluţie zdravănă ca-n '83.

Rodrigo a zâmbit.

– Dacă se lasă cu altă revoluţie, domnule colonel, cred că de astă dată noi doi o să fim de aceeaşi parte a baricadei.

---

[1] Născut în 1851 în Rio Grande do Sul, este cunoscut mai curând sub pseudonimul Amaro Juvenal, autorul poemului satiric *Antônio Chimango* (1915), exemplu de literatură politică valoroasă din punct de vedere literar.

Stăpânul casei s-a scărpinat în bărbia pe care se zărea o bărbiță rară de băștinaș.

– Un fiu de-al lui Rodrigo Cambará cu basma roșie la gât? Ce spui domn'Rodrigo? Asta nici când o face plopul mere!

4

Când, în după-amiaza aceea de duminică, Rodrigo a văzut-o pe Toni în automobilul familiei Spielvogel, alături de Erwin, pentru prima dată în viața lui a fost gelos – o gelozie violentă, sub forma unei subite senzații de leșin, cu un șoc fizic dureros. Când *Mercedes*-ul a trecut prin fața Conacului, Toni l-a zărit la fereastră și i-a făcut un semn vesel cu mâna. Dar Rodrigo s-a încruntat și i-a întors spatele ostentativ. Atunci a dat cu ochii de Portret, acolo, pe peretele din salon, și a avut senzația că e surprins de un străin în momentul de vid spiritual absolut în care i se dezvăluie toate slăbiciunile.

Se simțea diminuat, înșelat, ofensat. Prin urmare, ce se șoptea prin oraș despre Toni și Erwin să fie adevărat? Nu exista cumătră care să nu comenteze, surescitată, probabilitatea acelei logodne. El nu dăduse niciodată crezare bârfelor, dar acum începea să aibă îndoieli. Îndoieli? Aș! Acum avea certitudini!

De necrezut ca o fată frumoasă, instruită și inteligentă ca Toni, să poată găsi ceva la colonul ăla ignorant, pistruiat și deșelat. Da, Erwin Spielvogel nu valora nici cât o ceapă degerată: avea doar prestanță fizică.

Dacă Toni nu-l place pe băiat, de ce umblă singură cu el în automobil? De ce merge la dans cu palmierul ăsta?

A încercat să judece situația cu ceva mai mult calm. Întâmplător e liberă, nemăritată, așa că poate ieși cu cine vrea. Nu mi-a promis niciodată nimic, nu-i așa?

Nu, dar... felul cum mă priveşte? Şi tulburarea ei când e lângă mine? Şi strângerile de mână prelungite?

Imaginaţia ta.

Aş! Eu nu mă înşel niciodată.

Ba de astă dată ai fost înşelat!

A început să umble în sus şi în jos prin încăpere. Simplul fapt de a fi gelos pe Erwin Spielvogel îi dădea o senzaţie abjectă de înjosire, îi rănea orgoliul de bărbat.

Asta-i acum, doar n-o să mă pun la acelaşi nivel cu neamţul ăsta analfabet!

Sigur că s-au sărutat deja. Ori s-or fi şi culcat împreună? Sunt de acelaşi sânge, se înţeleg. Bine. N-au decât să se căsătorească, să fie fericiţi, ducă-se dracului!

Şi-a aprins o ţigară, a tras fumul în piept, l-a expirat cu o suflare furioasă.

Sigur că părinţii ei insistă, văd în Spielvogel o partidă bună. E şi firesc... Vechea poveste.

Ah! Dar nu cred ca ea să se lase vândută. Şi de ce nu, mă rog? N-ar fi prima femeie din lume care se mărită din interes.

Dar dacă ea nu vrea, de ce nu-i spune nu, o dată pentru totdeauna? De ce umblă cu Erwin pe la serbări şi se plimbă cu el?

S-a imaginat insultându-i pe soţii Weber, între-bându-i dacă fiica lor a fost pusă la mezat. Chiar aşa, fiindcă, dacă e vorba de preţ, eu plătesc mai mult!

Se ruşina de astfel de gânduri. Deodată l-a năpădit o mare tandreţe pentru fată, dorinţa protectoare de a o strânge la piept, de a-i săruta ochii, obrajii, gura. Dar dincolo de tandreţe şi de toate dorinţele acelea, sentimentul geloziei dăinuia.

A fost enervat toată seara şi toată noaptea. A doua zi, iritaţia s-a agravat când i-a ajuns la urechi ştirea că Toni plecase cu părinţii ei la Nova Pomerânia, ca să participe la

un *Kerb*. Rodrigo cunoştea bine acele chefuri care durau uneori trei zile şi trei nopţi. Câtă bere se putea bea! Cât se putea mânca! Ce se mai dansa! Toni se va afla în mijlocul colonilor acelora grosolani – ea, care citea pe Goethe şi cânta Bach – Toni, Toni a lui cu ochi de smarald. Va cânta împreună cu ceilalţi *Deutschland über alles*, şi va bea pentru victoria forţelor Kaiserului...

Asta şi meriţi! Prea îţi faci iluzii despre oameni!

Ba nu. Toate astea trebuie să aibă o explicaţie. Lămureşte lucrurile!

Cum?

Vorbeşte cu ea. Vorbeşte pe şleau. Deschide-ţi inima.

N-am ajuns încă atât de jos. Orice bărbat are amor propriu.

Atunci, trateaz-o aşa cum merită: dispreţuieşte-o.

Asta am să şi fac. Prima dată când va mai păşi în casa asta va găsi în mine un străin. Totul s-a isprăvit.

L-a tulburat descoperirea că Maria Valéria stătea lângă uşă, privindu-l cu ochii ei sfredelitori.

– Ueee, a făcut ea. Acum ai ajuns să vorbeşti singur?

– Vorbesc, şi n-am de dat socoteală nimănui.

– Pezevenghiule!

5

N-a văzut-o pe Toni nici a doua zi, şi nici în tot restul acelei săptămâni ploioase şi reci când starea sa de spirit oscila între o melancolie depresivă – care-l îndemna să stea aşezat sau culcat într-o somnolenţă nătângă – şi o iritaţie nervoasă, care-l făcea să-şi piardă răbdarea faţă de tot şi de toţi.

Acum nu se mai gândea să o umilească pe Toni, s-o rănească arătându-i indiferenţă. Ceea ce voia era pur şi simplu să o mai vadă, să o aibă lângă el. Dorinţa asta se transforma în idee fixă, un soi de boală care, deşi cronicizată, nu-şi pierduse caracterul acut. Uneori, când se apropiau copiii de el şi voiau să i se urce în braţe, striga:

– Flora, ia copiiii de-aici! Ce dracu'! Nu poate să aibă omul linişte în propria sa casă?

Odată, exasperat de o năzbâtie a lui Floriano, şi-a bătut fiul pentru prima oară: o palmă seacă peste mânuţă. Băiatul a izbucnit într-un plâns puternic şi Rodrigo, căindu-se imediat, l-a luat în braţe, l-a strâns la piept, l-a sărutat pe obraji, şoptindu-i cuvinte de consolare. Cum copilul continua să fie zguduit de sughiţuri pasionate de plâns, s-a emoţionat şi el până la lacrimi şi şi-a promis că de atunci înainte va căuta să se stăpânească, să-şi învingă iritarea care-l transforma într-un individ acru şi intratabil.

Observase că, de câtva timp, Flora se mira de atitudinea lui, deşi nu o comenta niciodată. Era tristă şi cam ursuză. Stătea în camera ei ore întregi, după care ieşea, palidă, cu ochii roşii şi umflaţi.

Într-o după-amiază de ploaie, văzând că soţia sa plânsese, Rodrigo a luat-o în braţe, cuprins de un simţământ de culpabilitate, a sărutat-o pe păr, pe frunte, pe ochi, şoptindu-i la ureche cuvinte drăgăstoase şi învinuindu-se de comportamentul său. I-a explicat că suferă de surmenaj şi că va urma un tratament cu fosfaţi. Poate că cel mai bine ar fi să se ducă pentru o săptămână la Angico şi „totul, dragostea mea, totul o să revină la normal în curând". A zâmbit şi i-a cerut şi Florei să zâmbească. Dar ea îl privea cu ochii ei întunecaţi şi gravi, cu faţa umbrită de o expresie de tristeţe stânjenită. Şi buzele ei refuzau să surâdă.

Ploaia continua să cadă, fin şi liniştit. De aproape o săptămână, familia Weber nu mai apăruse la Conac. Unde o

fi Toni? se întreba Rodrigo chiar în după-amiaza aceea, la cabinet, văzând de la fereastră cum cădea ploaia trist peste copacii din piață. Pe unde o fi umblând ingrata? a murmurat, sprijinindu-și fruntea de geamul aburit de răsuflarea sa.

Într-un impuls și-a tras galoșii în picioare, și-a pus impermeabilul, pălăria, și a ieșit. Era agreabil contactul înghețat al burniței pe fața încinsă. Pașii l-au purtat spre strada Poncho Verde. Ceea ce voia să facă era o nebunie, ceva juvenil, ridicol, nedemn de un bărbat la vârsta, la poziția sa. Putea să dea colțul și să o ia în altă direcție, să meargă drept la Club, să se așeze la o masă de pocher sau să bea niște coniac împreună cu Saturnino. Dar se apropia tot mai mult de casa familiei Weber. Ori o vedea pe Toni, ori plesnea. Și a apărut casa văruită, tristă sub cerul fumuriu. Inima îi bătea puternic și simțea o arsură în gât. A ciocănit la ușă, o dată, de două, de trei ori, mai întâi scurt și slab, apoi repetat, cu forță. A făcut o pauză. Ușa rămânea tot închisă. A bătut din nou. A apărut un vecin la fereastra cabanei sale și i-a strigat: „Nu-i nimeni acasă, domn'doctor. S-au dus cu toții să cânte la o serbare în colonie". Fără să mulțumească măcar pentru informație, Rodrigo a făcut stânga-mprejur, cu senzația stingheritoare că fusese prins pe când încerca să spargă o casă ca s-o prade. S-a întors, năpădit de un simțământ de eșec, a intrat la farmacie, îmbufnat, s-a așezat pe scaun și a rămas cu ochii la afișul colorat care înfățișa un pescar cu favoriți și cu un pește în spinare. Santuzza Carbone s-a apropiat de el cu o hârtie în mână. Era factura depozitului. Întreba dacă dooctorul nu era de părere să schimbe furnizorul, fiindcă prețurile...

A întrerupt-o cu bruscheță:

– Faceți cum credeți și ce veți face va fi bine făcut.

Doctorul Carbone a trecut în halat alb spre sala de operații. A făcut un gest amical:

– Hernie strangulată. Vrei să m-ajuți?

– Nu.

– *Ciao, carino.*

Rodrigo a intrat în cabinet, a încuiat uşa cu cheia, şi-a aruncat pălăria pe masă şi s-a aşezat. Toni se dusese deci din nou la Nova Pomerânia! O fi însoţit-o dobitocul de Erwin? Asta voia el neapărat să ştie. S-a gândit să telefoneze la firma lui Spielvogel şi să întrebe de Erwin sub un pretext oarecare, ca să verifice dacă e sau nu în oraş. Oh! Dar asta ar fi de un ridicol mortal! S-a simţit din nou rănit în orgoliul său masculin. Şi rana ustura, sângera şi, cum Toni era cauza tuturor relelor, a urât-o. Ceea ce însă nu l-a împiedicat să dorească la fel de tare s-o vadă.

6

A aşteptat cu nerăbdare aniversarea Florei, la care fusese invitată familia Weber.

Puţin înainte de ora opt au început să sosească musafirii. Chiru Mena, care-şi lăsase soţia acasă ca de-obicei („sărăcuţa de Norata, mereu ocupată cu puştii") a apărut gătit în costumul de ginerică, ţinând-o de braţ pe mătuşa Vanja strânsă într-o rochie de dantelă neagră mirosind a comodă veche.

Părintele Astolfo a venit însoţit de colonelul Jairo, a cărui soţie plecase de câteva săptămâni la Rio de Janeiro, fugind încă o dată de iarna *gaucha.* Liroca s-a strecurat la Conac în felul său discret, şi doar mult după începerea seratei Rodrigo, surprins, a dat peste el într-un colţ al biroului, mărunţindu-şi tutunul. Spre deosebire de José Lírio, soţii Carbone au năvălit zgomotos, împărţind îmbrăţişări şi sărutări şi umplând de cadouri braţele Florei.

Aderbal Quadros, sosit de la Sutil în după-amiaza aceea împreună cu soţia lui, purta o haină de caşmir negru şi

avea în picioare cizmuliţe de cauciuc: la gât purta o basma albă de mătase, fiindcă „doar după ce-oi muri să-mi puneţi guler tare". Umbla în sus şi în jos prin casă, trăgând din ţigara de foi.

Cu instrumentele sub braţ a apărut foarte curând şi familia Weber, învăluită într-o aură de lavandă şi naftalină. Rodrigo i-a primit în vestibul cu o cordialitate caldă. *Frau* Weber l-a sărutat pe amândoi obrajii. *Herr* Weber i-a strâns mâna, scuturându-i-o de mai multe ori, cu ochii lui de culoare deschisă privind în gol ca şi cum n-ar fi ştiut cu cine stătea de vorbă. Rodrigo n-a dat nici o atenţie celor îngăimate de Wofgang în chip de salut, fiindcă ochii lui o căutau pe Toni, care sprijinea de consolă cutia violoncelului.

Dar oare Toni să fie aceea care se uită pe furiş în oglindă umezindu-şi cochetă buzele cu vârful limbii? Rodrigo s-a încruntat. O găsea mai înaltă, mai adultă, mai femeie, şi asta nu numai că-l surprindea, dar îi şi înteţea dorinţa s-o posede. Ce se petrecuse cu *Fräulein* Weber? Ah! Îşi tăiase codiţele, se pieptăna cu bandouri, îşi pusese pantofi cu toc...

S-a dus spre ea cu braţele deschise, i-a luat ambele mâini şi i le-a sărutat, cuprins de o dulce ameţeală. Iar în timp ce o ajuta să-şi scoată jacheta, i-a strâns câteva secunde umerii, i-a aspirat parfumul părului şi a şoptit: „Mi-a fost tare dor de tine..."

Toni n-a spus nimic. S-a dus spre Flora, care tocmai îi ieşea înainte, şi amândouă şi-au strâns mâinile.

Rodrigo a întors capul şi şi-a văzut propria imagine reflectată în oglindă: faţa unui bărbat cu urechile roşii şi privire de îndrăgostit. Şi-a aranjat cravata cu un gest automat şi a însoţit grupul care se îndrepta spre salon.

A destupat două sticle de şampanie, a umplut cupele invitaţilor şi la sfârşit a ridicat-o pe a sa:

– În ziua asta, exact acum o sută douăzeci şi şase de ani, în oraşul Paris cădea Bastilia, şi chiar la data asta...

S-a uitat spre soţia lui şi a zâmbit:

– Îmi dai voie să spun?... Acum douăzeci şi cinci de ani, se năştea Flora. Primul eveniment a fost de o importanţă capitală pentru Istoria Omenirii. Cel de-al doilea, decisiv pentru istoria vieţii mele. Am putea cita nume ca Robespierre, Marat, Danton, Saint-Just şi zeci de alţii, drept eroi ai primului eveniment...

S-a uitat spre soţii Quadros, care şedeau pe sofa, şi a continuat:

– Dar acolo stau cei doi responsabili pentru cel de-al doilea eveniment. În sănătatea Florei şi a lor închin acest pahar.

Toţi au ridicat cupele şi au băut. Rodrigo a sărutat-o pe frunte pe soţia sa, în urechile căreia scânteiau cerceii cu briliant pe care i-i oferise de dimineaţă ca dar de aniversare.

7

Orologiul a bătut ora nouă. Conacul vuia de un vesel vacarm. Ca de obicei, femeile se adunaseră în salon; bărbaţii rămăseseră în birou.

Înghesuită pe sofa între *Frau* Weber şi *Dona* Santuzza, mătuşa Vanja comenta logodna lui Jacques Meunier cu Doralice Fagundes.

– Chiar ca în romane! S-ar zice o pagină dintr-o operă de Gaboriau sau Perez Escrich... Cine şi-ar fi închi-puit, zău aşa? Dragostea toate le poate şi constanţa pe toate le învinge. Dumnezeu, în nesfârşita sa înţelepciune, trebuie să fi înţeles aspiraţiile tânărului. Şi, de altfel, mai bine un soţ bun, decât un preot rău!

Frau Weber o asculta cu condescendenţă pe mătuşa lui Chiru şi, cum nu înţelegea ce spune, se mulţumea să zâmbească şi să dea din cap. *Dona* Santuzza, neatentă la conversaţie, îşi urmărea cu privirea soţul care în momentul acela a traversat salonul, a intrat în birou, l-a bătut pe umăr pe Rodrigo şi i-a înmânat o hârtie.

– Ce-i asta, doctore Carbone?

Chirurgul i-a dat prietenul său să citească o copie a scrisorii pe care o adresase în ziua aceea consulului Italiei la Porto Alegre, şi prin care-şi oferea serviciile medicale armatei Maiestăţii Sale regelui Italiei. Rodrigo şi-a trecut ochii distrat peste rândurile acelea, înţelegând doar ici şi colo sensul câte unei fraze – suficient ca să vadă că toată povestea era un amestec de patriotism de operă, imagini d'annunziene şi jargon chirurgical.

Într-un colţ al biroului, Babalo îi povestea lui Liroca isprăvile lui de la Sutil: viitoarea recoltă de grâu, proiectele de a cumpăra taurul *Polled Angus,* nume pe care-l pronunţa în portugheză, reducându-l la „culango".

Impasibile şi împietrite ca două cariatide, Maria Valéria şi Titina, aşezate una lângă alta, cu braţele încrucişate sub şaluri, priveau scena cu o seninătate critică. Iar Flora, cu platoul cu crochete într-o mână şi cel cu plăcinte în cealaltă, mergea de la un musafir la altul, servindu-i.

Venit de la bucătărie, Chiru a intrat în salon cu un copan de găină în mână, mestecând cu plăcere. Privind batista roşie al cărei vârf se ieţea din buzunarul superior al sacoului „mieluţului de aur", colonelul Jairo a întrebat:

– Ce mai e cu politica, domnule Mena?

Chiru a mai smuls o fâşie de carne de pe copan, înainte de a răspunde:

– Treaba-i urâtă, domnule colonel. Cred că o să se lase cu scandal.

De mai puţin de două săptămâni, Borges de Medeiros, grav bolnav, transferase conducerea statului vicepreşedintelui, generalul Salvador Pinheiro Machado. Pretutindeni oamenii erau agitaţi din cauza candidaturii lui Hermes da Fonseca la un scaun de senator. Ramiro Barcelos, republican disident, acceptase până la urmă să se prezinte drept contracandidat al Mareşalului. Comitetul Central Academic din Porto Alegre telegrafiase lui Rafael Cabeda şi Fernando Abbott adresându-le un apel să sprijine campania lui Ramiro Barcelos contra a ceea ce numea „ticăloşia candi-daturii mareşalice".

– La ora asta, a spus Chiru, are loc un miting la Porto Alegre, în Piaţa Senator Florêncio. Iar urechile Mare-şalului şi ale senatorului Pinheiro pesemne că ard...

Jairo a pus mâna pe umărul interlocutorului:

– Niciodată în toată Istoria patriei noastre n-a existat un om politic care să fie atacat şi calomniat mai pe nedrept decât Mareşalul Hermes!

– Pe nedrept? s-a mirat Rodrigo.

– De ce nu? a replicat Jairo vehement. Caricatura, presa opoziţiei şi răutatea poporului, sprijinite de perfidia inamicilor Mareşalului, l-au prezentat ţării drept un imbe-cil, un debil mintal, când de fapt el este un bărbat cultivat şi talentat, un mare strateg, singurul comandant militar sud-american care a impresionat realmente Statul-major al Kaiserului.

– Cia, boală! a exclamat Babalo. Şi, ca un ecou, Liroca a repetat: „Cia, boală!"

În plus, a continuat colonelul, Hermes da Fonseca e un bărbat modest, decent, cu o viaţă particulară curată şi o inimă generoasă. Da, nu neg că, sub preşedinţia lui, s-au făcut excese, prostii, erori... Dar poate un Preşedinte de Republică să fie răspunzător de tot ce se întâmplă pe imensul teritoriu naţional? Lui Hermes da Fonseca Armata îi

datorează reorganizarea ei şi multe state dispariţia odioaselor oligarhii.

Rodrigo nu mai era atent la spusele prietenului său, fiindcă avea privirea şi atenţia concentrate spre Toni, care discuta însufleţit cu părintele Astolfo lângă uşa sufrageriei. Deodată fata şi-a dat capul pe spate şi a izbucnit într-un hohot de râs. Rodrigo l-a simţit ca pe o mângâiere care i-a străbătut tot trupul, cu un fior.

Şi-a deviat ochii de la *Fräulein* şi şi i-a fixat asupra fratelui ei, care şedea tăcut în birou, lângă tatăl lor. Ce dracu' o fi având băiatul ăsta? s-a întrebat din nou. Proxi-mitatea lui Wolfgang îl indispunea oarecum. Îl găsea prea frumos, de o frumuseţe feminină, şi asta într-un fel îl ofensa. În fine...

În clipa aceea Flora, a luat-o de braţ pe Toni şi a dus-o spre fundul casei. Părintele Astolfo s-a apropiat de grupul bărbaţilor.

– Aţi început să discutaţi politică? a întrebat, zâmbind, cu cotul sprijinit de spătarul unui scaun.

Aderbal a ridicat ochii la paroh:

– Îi spuneam domnului colonel că Júlio de Castilhos face o mare greşeală. Partidul e divizat. Borjoca se lasă înşelat de Pinheiro Machado, face tot ce vrea el...

Babalo, şi-a spus Rodrigo privindu-şi socrul, nu lăsa să se stingă niciodată candela la poalele altarului Sfântului Júlio de Castilhos. La rândul său, Liroca aprinde întruna lumânări la icoana Sfântului Gaspar Martins. Cele două exemple de credinţă şi devoţiune îl emoţionau.

– Borges nu mai are mult de trăit, a declarat Chiru, peremptoriu.

– Să te-audă Dumnezeu! a murmurat Liroca. Iar colonelul Jairo i-a aruncat o privire dezaprobatoare.

– Nu spune aşa ceva, domnule Lírio. Borges de Medeiros e unul dintre cei mai buni bărbaţi de stat brazilieni în viaţă!

– Cia, boală! Şi faţa lui Liroca şi-a schimbat brusc expresia când a văzut-o pre Maria Valéria intrând cu un platou cu plăcinte aburinde, tocmai scoase din cuptor.

Rodrigo o căuta din ochi pe Toni. Unde naiba o fi dus-o Flora? Era teribil s-o aibă sub acelaşi acoperiş şi să nu poată măcar să se apropie de ea.

Chiru l-a luat de braţ pe Rodrigo, l-a târât lângă fereastră şi i-a şoptit:

– Ai observat cum se uită puştiul Weber la tine?

– Nu. De ce?

– Asta-i pasiune, băiete, e pasiune în toată regula.

– Mai lasă prostiile!

– Ochiul meu nu mă-nşală. Nu de azi de ieri urmăresc eu chestia asta. Se ascunde şi se uită... De parcă n-ar mai exista nimeni în casa asta în afară de tine.

Rodrigo s-a simţit stnjenit, fiindcă deodată înţelegea unele lucruri care înainte îi păruseră obscure. Întotdeauna observase în privirea băiatului o expresie stranie care-l împiedica să-l privească în faţă. Şi acum şi-a amintit ziua când Wolfgang venise la el la cabinet, plângându-se de dureri în piept şi rugându-l să-i facă un examen general. El îi spusese: „Scoate-ţi haina şi cămaşa", se dusese la lavoar şi începuse să se spele îndelung pe mâini. Când s-a întors, văzându-l pe băiat dezbrăcat complet, murmurase, oarecum enervat: „Nu era nevoie..." Şi a stat să-l privească, tulburat, pe adolescentul din faţa lui, cu braţele în jos, gol, alb şi blond ca un tânăr zeu din mitologia germanică. Iar băiatul îl privea cu ochi imploratori, anxioşi, trişti, şi, după pulsaţia accelerată a venei lui jugulare, Rodrigo putea să aprecieze ritmul acelei biete inimi. Era o situaţie jenantă. „Ia loc", poruncise cu asprime. Băiatul s-a aşezat. Îi ascultase atunci plămânii şi inima care bătea dezordonat, grăbindu-se să-i spună: „N-ai nimic organic. Trebuie să fie o durere

musculară." Îi prescrisese un liniment şi-l trimisese acasă. Iar acum, când Chiru îi spunea lucrurile acelea stânjenitoare, vedea toată scena într-o lumină nouă.

– Lasă prostiile! a repetat.

– Unde-ai dat şi unde-a crăpat. Aşa e viaţa, băiete.

Aluzia voalată la Toni l-a exasperat pe Rodrigo, care s-a încruntat.

– Îţi interzic să-mi mai pomeneşti vreodată de subiectul ăsta. Iar dacă mai povesteşti şi altcuiva, pe cuvântul meu că rup orice legătură cu tine.

– Bine, bine, nu te supăra, bine. Tăcere de mormânt.

8

Când Rodrigo s-a apropiat iar de grup, Jairo tocmai lua apărarea lui Borges de Medeiros şi dictaturii repu-blicane pozitiviste care, în opinia lui, ar fi singura salvare pentru Brazilia. Iar colonelul, care venise cam abătut la petrecere, vorbea acum pătimaş, în picioare, gesticulând în faţa parohului.

– Ce panoramă oferă epoca noastră? a întrebat. Cea a celei mai profunde şi dezolante anarhii morale şi mintale. Nimeni nu mai crede în nimic, nu se mai adoră nici măcar zeiţa Raţiune, ca la Revoluţia din 1789, ci zeiţa Îndoială...

– Nu toată lumea, domnule colonel, a protestat parohul, nu toată lumea...

– Vechile baze intelectuale şi morale ale umanităţii au fost doborâte la pământ din vina regimului care a condus atâta timp destinele omenirii: catolicismul feudal.

– Dar dumneavoastră uitaţi, a convenit părintele în felul său ponderat şi respectuos, ce servicii a adus feudalismul lumii cu Cruciadele, de exemplu...

– Ah! Dar după Cruciade, catolicismul a pierdut orice inițiativă socială și s-a situat într-o tristă dependență față de puterile politice. De atunci încoace n-a făcut altceva decât pur și simplu să caute să supraviețuiască...

– Ceea ce nu-i puțin lucru, a observat Rodrigo, ca-re-și plimba ochii de colo-colo, căutând-o pe Toni.

Babalo își netezea în palmă o foaie de porumb cu lama cuțitului, acordând colonelului o atenție destul de sceptică.

– Asta pretinde Comte, a sărit preotul. Dar ce citim noi, catolicii, în Istorie e cu totul altceva.

– Or, a continuat colonelul luând distrat o crochetă, regimul feudal s-a descompus treptat pe măsură ce spiritul pozitiv și activitatea industrială se dezvoltau. Și ce s-a întâmplat când vechea organizare s-a făcut praf și pulbere? Nu s-a găsit nimic care s-o înlocuiască. În rezumat: omenirea are nevoie, la fel cum avea și înainte, de o doctrină cu un caracter general, o doctrină socială și religioasă capabilă să alcătuiască un regim potrivit pentru epoca noastră dezamăgită.

– Cred că ați sărit peste câteva capitole importante din Istoria universală, a observat Rodrigo, exact în momentul când Wolfgang îi mai lansa una din privirile lui deconcertante. Unde rămâne Revoluția Franceză?

Pozitivistul a privit crocheta pe care o ținea între degete și s-a încruntat:

– Revoluția din '89 n-a făcut altceva decât să grăbească prăbușirea vechiului regim, dar s-a cantonat până la urmă în metafizica revoluționară, care este o armă distructivă, nu constructivă, fiindcă se bazează pe principiul negării oricărui guvern și oricărei organizații sociale. În rezu-mat: pasul făcut cu Revoluția Franceză n-a fost un pas înainte. A fost, oricât ar părea de paradoxal, un pas înapoi.

A început să mănânce crocheta.

– Erezie! a exclamat Rodrigo.

– Criza socială în care ne zbatem a început în secolul al XIV-lea şi s-a acutizat după Revoluţia Franceză.

În clipa aceea Toni a revenit în salon. Doctorul Carbone s-a apropiat de fată, i-a înlănţuit talia, i-a luat o mână şi a început să danseze cu ea un vals de operetă, fredonat chiar de el.

Ticălosul! şi-a spus Rodrigo. Uite avantajul de a purta barbă. Cum pot eu să par un unchi inofensiv cu faţa mea rasă şi parfumată cu *Chantecler* de la Caron?

Şi-a umplut iar cupa cu şampanie şi a luat o sor-bitură prelungită.

– Atunci, ce soluţie propuneţi, domnule colonel? a întrebat preotul.

– Ne trebuie o credinţă nouă, preasfinţite.

– Dar ce e greşit în cea veche?

– Credinţa dumneavoastră se referă la lucruri şi la suflete de pe lumea cealaltă, în timp ce nouă ne trebuie o credinţă care să aşeze în ordine lucrurile şi oamenii de pe lumea *asta*.

– Dar lumea asta e doar o trecere spre cealaltă, domnule colonel. Iar marea problemă nu e numai de ordin politic, ci mai curând de natură morală.

– Perfect de acord! Trebuie să facem în aşa fel ca reorganizarea mintală şi morală să preceadă reorganizarea politică. Trebuie să reglementăm cât mai rapid relaţiile dintre Familie şi Societate.

– Numai Biserica poate face asta, cu autoritatea ei morală.

– Şi de ce n-a făcut-o în cei 2000 de ani de exis-tenţă? Dar să nu schimbăm direcţia discuţiei, părinte. Uite punctul meu de vedere. Singurul lucru în stare să evite tulburările sociale iscate din anarhia spirituală în care ne zbatem este crearea unei autorităţi temporale cu-adevărat puternice,

capabile să efectueze regenerarea morală şi mintală a omenirii, să creeze, în fond, o Credinţă nouă.

– Adică o dictatură? a strigat Rodrigo.

– Da, a confirmat colonelul. Nu dictatura trufaşă, crudă şi inumană preconizată de prietenul nostru Rubim, ci dictatura republicană pozitivistă.

Babalo îl asculta pe colonel foarte serios, făcând parcă un efort să-i înţeleagă disertaţia. Rodrigo nu reuşea să descifreze expresia de pe faţa lui Liroca: nu era perplexitate sau încurcătură, ci mai degrabă plictiseală temperată cu o uşoară ironie; ca şi cum bătrânelul ar fi găsit că toate astea nu erau decât vorbe goale.

Rodrigo a făcut un pas în direcţia colonelului, i-a apucat un nasture de la tunică şi, cu vocea acum puţin tărăgănată, a spus:

– Daţi-mi voie să vă mai fac odată declaraţia mea de principii. Cred în Drepturile Omului şi în toate cuceririle Revoluţiei Franceze. Cred în libertate, egalitate şi fraternitate. Într-un cuvânt: cred în Democraţie.

– Dar, prietene...

– Nu mă întrerupeţi, domnule colonel, vă rog. Vreau să-mi termin ideea. Cred în progres şi, ca Saint-Just, cred că fericirea e posibilă pe pământ. Ceea ce va pune această fericire la îndemâna noastră, sub aspectul confortului material şi al sănătăţii, este ştiinţa, ştiinţa aplicată. Suntem în ajunul unei ere mari!

Începutul de beţie îl umplea de un optimism exaltat şi facil.

– În clipa asta, a continuat, marea misiune care ne stă în faţă este să-l învingem pe Kaiser şi forţele barbariei, netezind drumul spre Democraţie. N-am nici cea mai mică îndoială: o să intrăm în vârsta de aur a Istoriei!

– Păi eu..., a început Jairo. Dar Rodrigo l-a întrerupt din nou.

– Ascultaţi, domnule colonel, n-am nici o simpatie pentru Statele Unite, dar admir Constituţia yankeilor, care spune: „Toţi oamenii au fost creaţi egali... etcetera... etcetera... etcetera..."

Colonelul i-a strâns tare ambele braţe:

– Influenţa nord-americană asupra Constituţiei braziliene este anarhică şi retrogradă. Am vrut să creăm o imitaţie empirică a republicii americane, şi care a fost rezultatul? Am căzut până la urmă în metafizica parlamentară.

– Păi eu sunt pentru Parlament, a afirmat Rodrigo, acum dezinteresat de discuţie, măturând salonul cu privirea. (Toni, unde eşti, scumpa mea?)

– Regimul parlamentar e costisitor şi inoperant, a replicat pozitivistul.

În acel moment Carbone s-a apropiat de gramofon şi l-a pus în funcţiune. Amato a început să cânte marea arie din *Bărbierul din Sevilla.* Chiru a făcut o grimasă şi şi-a astupat urechile cu mâinile. Privind spre *Herr* Weber, ca-re-şi mânca terciul tocmai adus de Flora, lui Rodrigo i s-a părut că maestrul suferă: pentru el, opera era cacofonie, ca-ricatură muzicală. Carlo Carbone, în schimb, era fericit, umbla de la un grup la altul, cu cupa în mână, cu paşi mici de balet, fredonând concomitent cu baritonul – *Figaro, Figaro, Figaro!* Părea un pitic beat în mijlocul unei păduri.

Rodrigo şi-a părăsit prietenii şi s-a apropiat de Toni. Era groaznic să nu poată sta singur cu *Fräulein,* să n-o poată duce în vreun colţ întunecat al casei, ori s-a urce în *Ford* şi să iasă cu ea pe câmp, sub stele.

– Tedistrezi bine? a întrebat.

– *Épatant!* a exclamat ea. *Vraiment épatant, mon ami.*[1]

---

[1] E absolut straşnic, dragă prietene *(fr.).*

Şi din nou el s-a văzut ca un peşte nemişcat în fundul celor două lacuri de smarald. Când să spună ceva galant, a ghicit cu coada ochilor că Titina şi Maria Valéria îl supravegheau ca nişte câini de pază.

Santuzza s-a sculat, a luat-o pe Toni de braţ şi a invitat-o să urce cu ea ca să vadă *„i bambini"*. Fără să mai aştepte consimţământul fetei, a târât-o după sine.

Străină blestemată! şi-a spus Rodrigo. Oare a făcut asta intenţionat, fiindcă bănuieşte ceva? Singura consolare era să bea mai mult, mai mult, tot mai mult. A mai adus de la bucătărie o sticlă de şampanie, a destupat-o cu pocnet în mijlocul salonului, şi-a umplut cupa şi a dat-o pe gât ca şi cum i-ar fi fost tare sete. Bărbierul din Sevilla a încetat să cânte. Chiru s-a postat în faţa gramofonului şi i-a strigat lui Carbone, care se apropia:

– Dacă mai puneţi altă placă, noi plecăm.

– *Brigante!* a zâmbit chirurgul. Şi cu portţigaretul a atins vesta albă a celuilalt. Ce burtă frumoasă pentru o laparotomie!

Chiru s-a apropiat, reverenţios, de mama Weber.

– De ce nu cântaţi dumneavoastră ceva, *dona Frau?*

Austriaca a zâmbit, a ridicat din umeri şi a înălţat mâinile cu palmele deschise: nu înţelegea întrebarea. Rodrigo i-a tradus rugămintea.

Frau Weber s-a dus la pian, a ridicat capacul, a învârtit scaunul şi a început să cânte un vals de Chopin. Mai întâi toţi ascultau în tăcere, dar curând discuţiile s-au reluat, iniţial în murmure şi şoapte, apoi liber, cu un ton firesc.

9

Când Rodrigo a revenit în birou, colonelul încă mai ataca sistemul parlamentar. E un regim de inegalitate, spunea, în care sunt reprezentaţi doar plantatorii de cafea şi

proprietarii de vite, fabricanţii de zahăr şi marii comercianţi. Aşa cum s-a întâmplat şi pe vremea Imperiului, vor fi aleşi doar cei care au bani, poziţie socială, calităţi de orator sau pile. În rezumat: parlamentarismul înseamnă gu-vernarea burgheziei!

– Dar poate exista un regim într-adevăr republican, a întrebat Rodrigo, fără Parlament, adică fără participarea la guvernare a reprezentanţilor poporului?

– E o iluzie să-şi închipuie cineva că parlamentarii sunt adevăraţii reprezentanţi ai poporului. Poporul nu a ales niciodată şi niciodată nu va alege. Poporul votează pe cei indicaţi de şefii locali. Şi, pe urmă, vezi cât costă un Parlament. Iar poporul va avea de plătit un lux care lui nu-i aduce nici cel mai mic beneficiu. În rest, ştiţi cu toţii că votul universal e o farsă.

Preotul a făcut un gest prin care-şi exprima dezacordul. Rodrigo a umplut cupele prietenilor săi.

– De fapt, a spus părintele Astolfo, ceea ce preconizaţi dumneavoastră e un dictator...

– Părinte, nu rosti cu atâta dispreţ cuvântul *Dictator*. Să spunem mai curând că guvernarea ideală ar fi cea a unui bărbat de stat, vezi bine înţelesul acestui cuvânt, un *bărbat de stat* capabil să exercite dictatura republicană, care, după Auguste Comte, trebuie să concentreze toată puterea politică, lăsând pe seama unei Camere, cu un număr redus de membri, funcţiile pur financiare.

– Păi asta avem noi în Rio Grande! a spus Rodrigo.

– Spre fericirea voastră şi a restului Braziliei.

– Nu-s foarte sigur...

Jairo a întors capul spre amfitrion şi l-a privit surprins.

– Păi dumneata, dragă prietene, n-ai de gând să candidezi la un loc în Adunare, după indicaţia partidului de guvernământ?

Rodrigo a zâmbit:

– Nici de asta nu-s foarte sigur...

Părintele s-a uitat în fundul cupei sale.

– Şi cine va controla această admirabilă dictatură a dumneavoastră, pentru ca dictatorul să nu comită excese, lucru de aşteptat de la o fiinţă omenească supusă greşelii?

– Opinia publică! a strigat colonelul. În ziua când dictatorul va încerca să împiedice progresul social, poporul îl va sili să demisioneze.

– Cum? a insistat parohul. Având pâinea şi cuţitul, dictatorul va putea să se perpetueze la putere, înăbuşind opinia publică prin forţă sau prin fraudă.

– Camera însăşi va fi purtătoarea de cuvânt a opi-niei publice, refuzând să voteze impozitele.

– Înşelătorie, domnule colonel, a replicat părintele Astolfo, înşelătorie.

– Nu-i nevoie să mergem foarte departe ca să găsim un exemplu de bun republicanism pozitivist. Statul vostru urmează pilda lui Comte în privinţa libertăţii spirituale. Guvernarea lui Borges de Medeiros e progresistă şi socială şi nu se amestecă în credinţele şi doctrinele religioase. Acordă deplină libertate discuţiilor, adunărilor, astfel că poporul, bine informat, va fi întotdeauna cel mai bun controlor al guvernului. Latura rea a civilizaţiei teocratice a fost fuziunea dintre puterea temporală şi cea spirituală. Guvernarea politică trebuie să evite terenul teoretic.

Valsul se încheiase. S-au auzit aplauze distrate.

– Şi ce înţeleg domnii pozitivişti, a întrebat parohul trăgându-se de lobul urechii, prin „incorporarea proletariatului în societatea modernă"?

Rodrigo s-a aşezat, greoi. De ce-l mai provoca părintele pe colonel? Aşa nu exista nici o speranţă ca omul să tacă. Ce-i păsa lui, Rodrigo, de dictatura pozitivistă, Borges de Medeiros, Auguste Comte şi confuzia mintală a Occidentului? Corpul lui ardea de dorinţă pentru Toni. Nu

era nici o particolă a fiinţei sale care să nu fie însetată după Toni într-o manieră caldă, palpitantă, insuportabilă. Unde o fi ea? Ah! Dacă aş prinde fetiţa singură într-un colţ întunecos...

Doctorul Carbone îşi umplea din nou cupa cu şampanie. Cum putea să încapă atâta băutură într-un trup atât de mic? A dat să se ridice şi să-i pună întrebarea asta chirurgului cu voce tare, dar a rămas aşezat, cuprins de o ameţeală care-l îmboldea să spună şi să facă prostii.

Colonelul se înfierbânta. Proletariatul, perora el, produs al epocii industriale paşnice care urmase Evului Mediu, rămăsese la marginea societăţii. Membrii lui câştigau puţin, erau tot timpul expuşi la foame şi mizerie, constituiau o pată pe suprafaţa pământului. Or, directorii industriilor care beneficiau de pe urma muncii acestui proletariat ar trebui să-i asigure condiţii mai bune de viaţă. Dar bogaţii nu-şi vor îndeplini niciodată aceste îndatoriri dacă nu vor fi siliţi s-o facă de către opinia publică luminată. Astfel va fi necesar un nou sacerdoţiu, o nouă Credinţă ca să lumineze opinia publică. Va deveni indispensabilă o Religie Definitivă bazată pe libertatea de credinţă şi de cult şi pe liberul examen.

– Dar până unde, a întrebat părintele, trebuie să meargă libertăţile astea?

– Până în punctul de unde să nu pună în primejdie ordinea publică. Şi mai ascultă ceva, scumpul meu paroh, această nouă Credinţă de care avem atâta nevoie trebuie să formeze baza unei adevărate educaţii naţionale care să îmbrăţişeze toate ştiinţele, de la matematică până la morală...

Lui Rodrigo îi venea să strige: „Tăceţi din gură! Ce contează matematica şi morala? Ce vreau eu este Toni, Toni, Toni! Restul sunt vorbe goale."

– Puterea temporală, continua Jairo, trebuie să dirijeze doar actele. Doctrinele şi opiniile, Credinţa, în fond,

sunt lucruri care ţin de domeniul conştiinţei şi trebuie lăsate la liberul arbitru al fiecărui individ.

Părintele părea ocupat cu sfâşierea propriei sale urechi.

– Toate astea-s confuze, domnule colonel.

– Iar voi aici, în Rio Grande, aveţi în Borges de Medeiros pe omul capabil să exercite această benefică dictatură ştiinţifică. E un bărbat de stat de o probitate indiscutabilă, un adevărat bărbat al lui Plutarh. Guvernarea lui a fost exemplară. A reuşit miracolul echilibrării bugetului şi a creat pentru restul Braziliei un model exemplar de onestitate.

S-a apropiat de preot şi şi-a aşezat ambele mâini pe umerii lui:

– Şi împărţirea pământului între coloni, operă a guvernării sale, este primul pas serios care se face în ţara asta în sensul smulgerii ei din regimul feudal în care oarecum se mai află încă!

A luat loc, a rămas câteva clipe cu ochii la preot, şi a spus, ca o concluzie:

– Progres înseamnă dezvoltarea Ordinei. Nu va putea să existe Progres fără Ordine. Şi nu vom putea obţine Ordine şi Progres decât dacă vom combina în mod inexorabil statul dictatorial cu cel republican. Primul va asigura Ordinea prin intermediul autorităţii şi al doilea va garanta Progresul prin mijlocirea libertăţii.

Babalo şi Liroca au schimbat între ei o privire sceptică.

10

Chiru a dus-o pe mătuşa Vanja acasă înainte de ora zece, şoptindu-i lui Rodrigo la ureche că nu se va mai întoarce, fiindcă îl aştepta Saturnino pentru o hoinăreală

nocturnă. Babalo şi Titina se retraseseră deja în odăile lor când parohul şi colonelul şi-au luat rămas bun şi au plecat împreună, ţinându-se de braţ. Nimeni nu văzuse când se strecurase Liroca din salon ca un hoţ, îşi luase din vestibul pălăria şi bastonul şi ieşise în stradă.

Flora, care tocmai cobora, i-a murmurat lui Rodrigo:

– Ştii ce i s-a întâmplat *Donei* Santuzza? Le cânta copiilor ca să-i adoarmă şi până la urmă a adormit şi ea. Acum sunt toţi trei culcaţi în patul nostru...

Rodrigo a zâmbit:

– Tare-aş vrea să văd cum o s-o urnim de acolo pe balena asta...

Carlo Carbone, beat turtă, a început să danseze singur în mijlocul salonului o fantastică tarantelă, sub pri-virea reprobatoare a Mariei Valéria, care-l urmărea foarte serioasă, aşezată în balansoar. *Herr* Weber s-a ridicat, a scos ceasul din buzunarul vestei, a privit cadranul şi a făcut un semn spre restul familiei.

– Ba nu, domnule! a protestat Rodrigo. E încă devreme. Acum începe petrecerea propriu-zisă. Mătuşică, spune să-i mai aducă nişte terci maestrului!

L-a împins cordial pe austriac spre un scaun şi l-a obligat să se aşeze la loc. Într-un elan de cordialitate, l-a îmbrăţişat pe Wolfgang.

– Cântă ceva la acordeon, i-a cerut.

Băiatul şi-a scos instrumentul din etui, l-a aşezat pe coapse şi a cântat un acord care a umplut casa.

Flora s-a aşezat cu un oftat de oboseală. Maria Valéria a dus mâna la gură ca să înăbuşe un căscat.

– Un vals! a cerut Rodrigo.

Wolfgang a început să cânte valsul din *Văduva veselă,* iar Toni, *Frau* şi *Herr* Weber, Rodrigo şi Flora acompaniau melodia cu mişcări din cap. Carbone îl privea fix pe *Herr* Weber şi, când valsul s-a isprăvit, a ridicat un

deget acuzator în direcţia maestrului şi a spus cu glas solemn:

– Un submarin austriac a torpilat crucişătorul italian *Amalfi. Maledizione!*[1]

Her Weber îl privea cu ochii săi absenţi, dar pe faţă i se citea o vagă expresie de alarmă. Chirurgul a continuat:

– Ar trebui să te urăsc, neamţ prăpădit, dar tu *sei mio fratello în Cristo. Io te bacio la faccia!*[2]

S-a apropiat de *Herr* Weber, i-a luat capul în ambele mâini şi i-a aplicat un sărut sonor pe fiecare obraz. Rodrigo l-a lovit pe spate cu atâta forţă, încât Carbone aproape că a căzut peste austriac.

– Bravo, doctore! Asta se cheamă spirit creştinesc.

Carbone şi-a regăsit echilibrul şi a spus ceva ce n-a auzit nimeni, deoarece sunetele acordeonului îi acopereau vocea. *La Paloma.*

Rodrigo o mânca din priviri pe Toni. Wolfgang se uita la Rodrigo, pe care şi Flora îl urmărea într-ascuns. *Herr* Weber clipea: somnul îi aşezase deja cearcăne în jurul ochilor. Dar când Wolfgang, pe neaşteptate, a început să cânte *Mica Fugă,* maestrul a zâmbit, s-a întors spre Rodrigo şi i-a strigat cu o bucurie copilărească:

– Bach!

Celălalt a dat din cap în semn că da. La urma urmelor, până şi Bach îi cădea bine în seara aceea. S-a uitat la Dinda, care părea să se legene în balansoar în ritmul fugii. Misterele lumii! Bach, fotoliul bătrânei Bibiana, Maria Valéria, Conacul, Războiul şi Toni, mai ales Toni. Viaţa era misterioasă, absurdă şi frumoasă. Ce bine e să fii în viaţă!

---

[1] Blestem! *(it.)*

[2] Eşti fratele meu întru Hristos. Te sărut pe obraji! *(it.).*

Wolfgang a făcut o pauză, a rămas cu privirea aţintită la fereastră, cu o expresie nocturnă în ochii cu gene lungi. Rodrigo s-a apropiat de Toni, i-a luat amândouă mâinile şi a spus în portugheză:

– Acum nepoata mea va interpreta ceva la violoncel.

A tradus propoziţia în franţuzeşte şi Toni a făcut un semn de aprobare. În clipa aceea Wolfgang a început să cânte *Boul-Bălan. Frau* Weber a izbucnit în râs. Flora s-a îndreptat pe scaun, ca şi cum s-ar fi trezit brusc, şi Carlo Carbone a început să umble în jurul încăperii, în pas de *cake-walk.*

În învălmăşeală, Toni a ieşit repede din odaie. Rodrigo a urmat-o, cu o speranţă nesăbuită. (Acum ori niciodată!) A intrat în vestibul. Acolo stătea *Fräulein* privindu-se în oglindă. A alergat spre ea, a luat-o de umeri, a silit-o să se întoarcă, a tras-o la piept şi a sărutat-o cu furie. Gura lui sugea ca o ventuză buzele fetei, care în primul moment a rămas parcă paralizată, cu trupul încordat într-o atitudine instinctivă de apărare. Pe urmă însă el a simţit că degetele ei îi pătrund în păr, cu o mângâiere dezordonată, şi că trupul acela cald, fraged şi fremătător nu numai că se dăruia, dar îl şi căuta pe al lui. A început s-o sărute pe obraji, pe frunte, pe ochi, cu o grabă lacomă. Gura fetei a luat atunci iniţiativa, s-a lipit cu aviditate de a sa, ceea ce l-a făcut să-şi piardă capul. Mâinile lui au început să-i parcurgă trupul, cu o nerăbdare oarbă şi sfâşietoare. Simţind însă că ea leşina – cu capul dat pe spate, ochii semi-închişi, un geamăt uşor scăpându-i din gura întredeschisă – a trebuit să-i înlănţuie talia ca s-o ţină să nu cadă. I-a trecut prin minte un gând nebunesc: s-o ridice în braţe, să urce scara şi s-o ducă într-una din camerele de sus... Dar corpul ei s-a îndreptat din nou şi, desprinzându-se de el, fata a luat violoncelul şi s-a dus aproape alergând în salon.

Zăpăcit, Rodrigo a coborât scara, a deschis uşa şi a ieşit. Tot corpul îi pulsa de dorinţă, inima îi bătea nebuneşte. Mai simţea încă pe buze apăsarea buzelor fetei, şi în nări parfumul părului ei. A început să umble ameţit pe trotuar, pe urmă a traversat strada spre piaţă, a băgat mâna în buzunar, a scos o ţigară, şi-a pus-o între dinţi şi, uitând s-o aprindă, s-a aşezat pe o bancă şi a rămas să privească de acolo, gâfâind, ferestrele luminate ale Conacului. Mă iubeşte... mă iubeşte... mă doreşte... e a mea. Restul nu mai contează. Restul nu e nimic.

A scuipat ţigara departe. Doar treptat a devenit conştient de aerul rece al nopţii şi de faptul că era cu capul descoperit. Şi-a dus mîinile la obraji şi i-a simţit în flăcări. Îi parveneau acum dinspre casă sunetele catifelate ale violoncelului, *Visare*. Rodrigo a stat să asculte... Şi melodia a căzut ca un balsam peste flăcările dorinţei sale, dar nu le-a atins: le-a dat, dimpotrivă, o delicioasă înţepătură. Şi din nou a vrut s-o vadă pe Toni. S-a ridicat, şi-a trecut mâna prin păr, şi-a potrivit cravata şi a traversat strada înapoi.

Orologiul bătea ultimul dangăt al miezului nopţii. Flora se dusese la culcare. Maria Valéria, după rondul obişnuit, urcase în odaia ei. Soţii Carbone dormeau îmbrăcaţi într-una din camerele de la etaj. Casa era cufundată în tăcere. Singur în salon, Rodrigo se uita la propriul său portret şi se gândea la Toni. Efectul şampaniei trecuse: tocmai băuse o ceaşcă de cafea neagră, fără zahăr. Ştia că nu va putea dormi şi stătea acolo fumând, agitat, cu un sim-ţământ de iritare produs de dorinţa nesatisfăcută – o dorinţă care venea acum mai mult din creier decât din corp. Unde va ajunge cu obsesia asta? Se cunoştea destul de bine ca să ştie că nu va avea linişte până nu o va poseda şi că, după aceea, apetitul ei pentru ea tot nu se va stinge, fiindcă va voi s-o aibă de mai multe ori, de multe, multe ori... Până când, sfinte

Dumnezeule, până când? S-a gândit la Flora cu un simţământ de culpabilitate. Ea nu merita asta... A lovit cu palma spătarul fotoliului, s-a sculat brusc şi a început să umble de colo-colo. S-a gândit la consecinţele pe care le putea avea aventura aceea, dar ştia – cu câtă profunzime, cu câtă plenitudine, cu câtă certitudine! – simţea că acum era prea târziu ca să mai dea înapoi, chiar dacă ar vrea.

A rămas cu ochii la scaunul de lângă pianul deschis – scaunul pe care şezuse Toni ca să cânte *Visare*. Era ridicol, absurd, dar învăluia în tandreţea sa erotică până şi violoncelul fetei, ca şi cum instrumentul ar fi fost o parte anatomică a trupului ei iubit.

Şi-a pus pardesiul şi pălăria şi a ieşit. S-a oprit pe trotuar, nehotărât. N-ar fi mai bine s-o anunţe pe Flora că iese în oraş? A ridicat din umeri. A încuiat uşa cu cheia şi a pornit pe stradă, cu mâinile în buzunare, cu ţigara între buze. Era o noapte senină, greierii ţârâiau, stelele sclipeau, câinii lătrau în depărtare. Paşii lui răsunau singuratici pe trotuar, ducându-l spre strada Poncho Verde. Rodrigo se lăsa mânat. La ce i-ar folosi să se gândească? Instinctul avea întotdeauna dreptate, iar instinctul îl conducea spre Toni. Restul era laşitate. Poate că avea să fie un drum ratat, o excursie platonică de îndrăgostit care se mulţumeşte doar să vadă casa în care doarme iubita lui. Dar Toni nu putea să doarmă. Dacă da, să se rupă toate tratatele de psihologie, iar el, Rodrigo, să arunce la gunoi experienţa sa cu femeile. Lumea e greşită, a conchis, oprindu-se în colţul străzii, cu ochii la căsuţa familiei Weber. Acolo, în căscioara aceea, locuia o femeie de douăzeci de ani care-l iubea, şi aici afară stătea el, arzând de dorinţă pentru ea. Nu exista în natură nimic care să-i împiedice să se unească şi să se iubească. Dar între ei se ridica un zid, un zid străveziu, format din convenţii, minciuni, ipocrizii, slăbiciuni. Totul e greşit, în mod tragic

greşit, a reflectat muşcându-şi ţigara şi apro-piindu-se agale de căsuţă. În fond, soluţia problemei era o chestiune de curaj. Iar curajul nu-i lipsea.

Fereastra fetei dădea spre un maidan. Rodrigo s-a apropiat, călcând uşor, şi a stat să asculte şi să privească geamurile. Nu a văzut nici cel mai mic semn de lumină: casa era cufundată în tăcere şi în întuneric. A ridicat mâna ca să bată în geam cu vârful degetelor. Dar s-a abţinut. Ar fi o temeritate: ceilalţi puteau auzi. Poate că Toni schimbase camera... Şi chiar dacă nu, ar avea ea curajul să deschidă fereastra? S-a sprijinit de zid, şi deodată l-a năpădit ridicolul situaţiei, cu o senzaţie de frig interior.

Cel mai bine ar fi să se înapoieze acasă, a decis, contrariat. Dar chiar în momentul acela a desluşit un zgomot şi inima i s-a oprit. A văzut că se întredeschide jaluzeaua. A făcut câţiva paşi şi s-a postat în faţa ferestrei. Jaluzeaua s-a deschis încet şi în lumina lunii a zărit silueta fetei în spatele geamului. Câteva secunde au rămas amândoi nemişcaţi, parcă prinşi în aceeaşi vrajă. Pe urmă Rodrigo s-a apropiat şi, prin semne, a rugat-o pe *Fräulein* ridice geamul. Ea însă stătea tot nemişcată, cu un aer de somnambulă. Rodrigo şi-a sprijinit palmele de geamuri şi a încercat să ridice ghilotina. Cu un gest, Toni a căutat să-l oprească, dar, cum el insista, l-a ajutat în cele din urmă. Şi rămăsese cu braţele încă ridicate, încercând să apuce ghilotina, că Rodrigo îi şi înlănţuia talia, îi săruta obrajii, ochii, îi căuta gura. Braţele fetei au coborât şi i-au cuprins gâtul, şi din nou el i-a supt buzele, tăindu-i respiraţia. Când i-a dat un răgaz, ea a mur-murat: „Pentru numele lui Dumnezeu, pleacă!" Rodrigo o simţea tremurând toată – de frică, de iubire? – şi braţele ei când îl respingeau, când îl chemau. „Pe ce ai mai sfânt pe lume, implora ea, pleacă!"

Drept orice răspuns, Rodrigo i-a dat drumul, s-a sprijinit cu ambele mâini de pervaz şi a sărit înăuntru.

11

Chiar în momentul când ieşea din odaia fetei, sărind pe maidan, într-o ogradă din vecini a cântat un cocoş. (Cocoş care cântă la oră neobişnuită: fată răpită.) A rămas o clipă ghemuit acolo unde căzuse. Pe urmă s-a ridicat şi a pornit, prin ierburile stropite de rouă, în direcţia străzii. Se simţea aerian şi tremurând, cu craniul parcă golit. Avea senzaţia că umblă în vis. Noaptea, aerul rece şi tăcerea străzilor pustii contribuiau la impresia de irealitate. Ajun-gând pe trotuarul opus, s-a oprit, s-a întors şi a mai privit o dată casa unde locuia Toni. A simţit o strângere de inimă, o slăbiciune subită şi a început să plângă. Lacrimile i se prelingeau pe obraji şi el nu încerca să le şteargă. A scos o ţigară din buzunar, a dus-o la gură şi a aprins-o. A rămas să fumeze, să respire gâfâit şi să se uite, când la casa familiei Weber, când la luna care strălucea peste acoperişurile umede. S-a gândit emoţionat la fetiţa aceea care se născuse cu douăzeci de ani în urmă într-o suburbie a Vienei, frecventase o şcoală de călugăriţe unde învăţase să vorbească franţuzeşte şi să cânte la violoncel, fetiţa aceea care stră-bătuse leghe şi leghe şi leghe de uscat şi de mare ca să vină să-şi predea fecioria unui Cambará într-o odăiţă mirosind a lavandă, acolo, în căsuţa aceea văruită. Ceva înspăimântător de important se petrecuse în univers: după o despărţire de milioane şi milioane de ani, două corpuri cereşti de pe orbite diferite se întâlniseră. Lumea nu va putea să mai fie aceeaşi după această întâlnire.

A pornit spre casa lui, auzind în minte voci familiare – a tatei, a soţiei lui, a năşicăi. „Ai batjocorit o fată." Până şi mătuşa Vanja i-a apărut în gând, dojenindu-l: „Vai, căpşor de abanos, ai dezonorat o domnişoară!" Rodrigo voia să aibă renunţări pentru ce făptuise, căuta să se găsească nedemn,

deoarece prin autoacuzare ar fi putut până într-un punct să se răscumpere în faţa... În faţa cui? A sa proprie? Fapt e că nu se simţea vinovat de nici o crimă. O iubea pe Toni şi Toni îl iubea. Ceea ce făcuse nu fusese premeditat (sau fusese?). De unde să ştie că era virgină? Ei, aş! Un incident anatomic. Dar nu era chiar aşa, ştia că nu era. Toni avea să sufere. Vor veni complicaţiile. Sfinte Dumnezeule! Dacă fac asemenea lucruri e pentru că sunt în viaţă, în viaţă, în viaţă!

Chiar dacă ar trăi o mie de ani, nu va putea uita niciodată momentele petrecute în parfumata întunecime a acelei camere. Îi era oarecum milă de Toni. Da, milă, fiindcă pentru ea acel episod erotic fusese o suferinţă. Nu doar o sfâşiere fizică, ci şi una psihică, morală. Ah! Cât se împotrivise mica făptură, chiar după ce erau culcaţi în pat. Se apărase un timp care lui îi păruse o eternitate. Prejudecăţi religioase, scrupule faţă de Flora şi de copii... La sfârşit, toate inhibiţiile ei au pierit, parcă le-ar fi şters el cu săruturi, aşa cum şterge buretele liniile de cretă pe o tablă neagră. Îşi amintea cu acuitate criza de disperare care o cuprinsese pe Toni după ce se petrecuse iremediabilul. Îşi amintea şi de propria sa surprindere faţă de accesul de tandreţe ce urmase acelei disperări, o tandreţe care se încălzise treptat până se transformase într-o dorinţă ce o făcuse pe Toni să i se ofere, de astă dată într-o stare de abandon total. Rodrigo se gândea şi la lunga perioadă de calm când rămăseseră amândoi în pat, îmbrăţişaţi, piept lângă piept, pântec lângă pântec, coapsă lângă coapsă, picior lângă picior, respirând unul în gura celuilalt sub căldura aşternutului – calmaţi, muţi, toropiţi de extaz – el simţind lacrimile ei cum îi picură pe piept cu o gâdilătură umedă. Iar când Toni îi şoptise la ureche să plece, se dezlipise de ea cu impresia dureroasă că i se smulge jumătate din trupul propriu.

A început să fluiere distrat *Visare*. Ce să-i spună Florei dacă o găseşte trează? Şi-a mirosit mâinile, temându-se să nu mai păstreze parfumul fetei. Dacă ar fi apă caldă în casă, ar face o baie înainte de culcare... A ridicat din umeri, fatalist. Oricum, Flora va bănui că i se întâmplase ceva ieşit din comun. Era ageră şi avea o intuiţie dintre cele mai ascuţite.

A zărit Conacul şi, ca întotdeauna, casa i-a dat o senzaţie de siguranţă şi protecţie. A traversat strada cu paşi grăbiţi şi, când să vâre cheia în broască, a auzit zgomot de paşi şi o voce.

– Rodrigo!

S-a întors. O siluetă s-a apropiat de el. Era Neco.

– Ce noroc să te întâlnesc!

– Ce s-a întâmplat?

– Ceva oribil. La Porto Alegre, Brigada Militară a risipit cu gloanţe mitingul studenţilor care protestau împotriva candidaturii Mareşalului.

– Nu mai spune!

– Au omorât cinci persoane şi au rănit vreo treizeci. O sălbăticie, un banditism!

– De unde ştii?

– Tocmai a sosit o telegramă la colonelul Prates.

Rodrigo s-a uitat spre Intendenţă şi a văzut o fereastră luminată.

– Să mergem acolo.

12

L-au găsit pe colonelul Joca Prates în compania comisarului de poliţie şi a secretarului municipal. Toţi trei aveau o înfăţişare sumbră.

– Va să zică, ai aflat? a întrebat primul.

Rodrigo a dat afirmativ din cap, s-a aşezat pe un fotoliu şi a rămas să se uite peste capul Intendentului spre bustul lui Júlio de Castilhos, acolo, lângă perete, pe micuţa coloană de granit şlefuit. Cu o oarecare constrângere, colonelul Prates i-a rezumat textul telegramei: pichetul postului de poliţie fusese obligat să şarjeze împotriva manifestanţilor, care tulburau ordinea.

– Dar asta-i o monstruozitate! a urlat Rodrigo. Nimic nu poate justifica să se tragă în studenţi, în popor. Sigur că erau femei şi copii pe străzi, nu?

Joca Prates a ridicat din umeri. Rodrigo s-a sculat în picioare.

– Candidatura asta dezastruoasă divizează partidul şi o să arunce până la urmă statul într-un nou război civil!

Tăcând parcă prostit, Intendentul privea fix telegrama ce zăcea pe birou. Rodrigo a luat-o şi a citit. Depeşa lămurea că mitingul se desfăşurase în perfectă ordine şi că intervenţia forţelor poliţiei avusese loc mai târziu, când manifestanţii parcurgeau în marş strada Andradas, scoţând urale şi încercând să tulbure ordinea publică.

– Ce canalii! a murmurat. Vechea poveste. Cine are puterea abuzează de ea.

Apoi, privindu-l în faţă pe Intendent, a adăugat:

– O să trimit o telegramă de protest Preşedintelui statului şi alta Preşedintelui Republicii. Şi am să telegrafiez şi senatorului Pinheiro spunându-i că mi-e ruşine că aparţin unui partid ai cărui şefi nu se dau în lături să tragă în popor.

Comisarul se uita speriat de la Intendent la Rodrigo. Secretarul municipal îşi curăţa unghiile cu vârful unui briceag.

– Fii calm, doctore, l-a rugat Joca Prates. Nu te pripi. Nu ştim cum s-au petrecut exact lucrurile.

– Ştiu doar că sunt cinci morţi şi treizeci de răniţi. Pentru mine e suficient!

– E posibil să fi fost o provocare.

– Veşnica scuză! Adevărul e că guvernanţii noştri nu suportă opoziţia. Democraţia noastră e doar de faţadă. M-am săturat de farsa asta!

Neco se uita la prietenul său cu o admiraţie afectuoasă.

– Dacă Borges de Medeiros ar fi la conducere, a murmurat comisarul, nimic din toate astea nu s-ar întâmpla...

– Borges e la fel cu ceilalţi, a replicat Rodrigo. Ce vrea el e să se eternizeze la putere.

– La asta se pricepe! a strigat Neco Rosa, cu un aer belicos.

Rodrigo şi-a pus pălăria pe cap.

– Mă duc chiar acum la telegraf...

– E închis, l-a întrerupt Joca Prates. Şi informaţia asta practică, echivalentă cu un jet de apă rece peste fer-voarea sa civică, l-a enervat pe Rodrigo.

– Atunci am să trec pe-acolo mâine de dimineaţă.

Intendentul a scos un oftat.

– Întotdeauna e bine să laşi să treacă o noapte peste o situaţie încurcată. Perna e sfetnicul cel mai bun.

Rodrigo i-a întors spatele şi a plecat de la Intendenţă însoţit de Neco.

În piaţă s-au întâlnit cu Chiru şi Saturnino, care aflaseră şi ei. Au rămas de vorbă, aşezaţi sub smochinul cel mare. Chiru era de părere că va fi revoluţie. Saturnino, cu aerul său rezervat şi grav, spunea că preferă să aştepte ziarele ca să citească detalii şi să-şi formeze o părere în cunoştinţă de cauză. Rodrigo se gândea deja la baricade.

– Mi-aş da braţul drept ca să mă fi aflat pe strada Plajei la ora când pichetul a atacat populaţia. Dar aş fi vrut să fiu înarmat, şi cu vreo câteva cutii de gloanţe în buzunar! Ce clică de nemernici!

– Cât timp trăieşte senatorul Pinheiro, ţara asta nu va avea pace, a declarat Chiru.

Rodrigo se gândea la Toni. Ce noapte! În gândurile lui era o adevărată furtună. Simţea nevoia să facă ceva violent ca să-şi descarce nervii. Ce oră să fie? Chiru a scos ceasul din buzunar, Neco a scăpărat un chibrit şi l-a apro-piat de cadran: două fără cinci.

Rodrigo şi-a luat rămas bun de la prieteni şi a intrat în casă. Acum punea stăpânire pe el un soi de bucurie feroce. Avea în minte un vălmăşag de planuri. Da, trebuia să lupte, să ia poziţie. Va părăsi Partidul Republican, va scrie lui Fernando Abbott o misivă de aderare la democraţi. Va face în Santa Fé şi în împrejurimi propagandă pentru Ramiro Barcelos... Numai la gândul luptei, pieptul parcă i se umfla de speranţă şi bucurie.

A aprins lumina din salon şi s-a oprit câteva clipe în faţa Portretului. Celălalt Rodrigo stătea pe vârful coastei, privind viitorul cu o anume aroganţă.

Ai cu cinci ani mai puţin ca mine, băiete, dar nu te invidiez, fiindcă eşti prizonier pe pânza asta, câtă vreme eu sunt liber, şi viu, înţelegi? Liber şi viu! Şi, dacă nu ştii încă, află că Toni e a mea. Şi că am de gând să o rup cu Partidul şi cu senatorul. Dé azi înainte sunt alt om. Ce-o să se întâmple nu ştiu, nici nu vreau să ştiu. Ştiu doar că o să fie vesel.

Cum îi era foame, s-a dus în sufragerie, a deschis o cutie de limbă conservată, a luat câteva felii de pâine din bufet şi şi-a improvizat o cină. A mâncat cu o grabă nervoasă, mestecând zgomotos. A destupat o sticlă cu vin de Burgundia şi a băut lacom trei pahare pline. Pe urmă a urcat în dormitor. N-a aprins lumina ca să nu-şi trezească soţia. S-a dezbrăcat în tăcere. Încă mai purta în corp (sau numai în nări?) parfumul fetei.

– Rodrigo?

– Eu sunt, nu te speria.

– Cât e ceasul?

– Două trecute.

– Unde ai fost?

– Cu colonelul Prates. S-a întâmplat ceva oribil la Porto Alegre.

I-a povestit totul. Flora s-a aşezat în pat. Lumina lunii îi cădea acum din plin pe faţa somnoroasă şi pe Rodrigo l-a năpădit o tandreţe subită pentru soţia sa.

– Sfântă Fecioară, oare ce-o să se întâmple acum? a bâiguit ea.

– Ce-o vrea Dumnezeu.

Flora s-a culcat iar şi a rămas cu ochii întredeschişi, pe gânduri. Rodrigo s-a întins lângă ea şi a tras-o la piept, găsind plăcută atingerea acelui trup fierbinte.

– Ţara asta n-are pic de ruşine..., a murmurat el.

– Şi tu vrei să te amesteci în chestia asta?

– M-am şi amestecat, scumpa mea.

– Ascultă...

Rodrigo îşi simţea tâmplele zvâcnind. Era suresci-tat, ştia că nu va putea dormi în noaptea aceea. A început să mângâie umerii soţiei sale.

– Fii cuminte, Rodrigo. E târziu.

– Ce legătură are asta cu ora?

O dorinţă care la început pornea doar din creier („Ai ochiul mai mare decât stomacul", îl muştruluia Dinda) a început să-i pună stăpânire pe trup şi să regleze intensitatea şi ritmul mângâierilor sale.

– Ce om imposibil! a mârâit Flora.

Şi i-a cedat.

CAPITOLUL VI

1

A doua zi, Rodrigo a citit în *Ziarul din Interior* de la Santa Maria detalii despre evenimentele din noaptea de 14 iulie.

Mitingul din Piaţa Senator Florêncio, organizat de Comitetul Central Academic contra candidaturii Mareşalului Hermes, se încheiase în jurul orei opt seara, fără incidente. Masa de oameni care participase la miting se dispersa în ordine pe străzile învecinate când studenţii, în mod spontan, au pornit în marş pe strada Andradas scoţând urale în cinstea unor personalităţi politice din opoziţie. Când manifestanţii au ajuns în dreptul cafenelelor *Gioconda* şi *América,* vreo câţiva studenţi au hotărât să dirijeze marşul spre redacţiile ziarelor. Strada Andradas era înţesată de lume – bărbaţi, femei, copii care asistaseră la miting sau se îndreptau spre cinematografe.

Cu promptitudine soldaţii din pichetul postului de poliţie au făcut încă de la înserare joncţiunea cu escorta prezidenţială în colţul străzii General Câmara şi, fără nici cea mai mică provocare din partea civililor, şi-au scos săbiile din teacă şi şi-au îmboldit caii asupra manifes-tanţilor. Mulţimea a fost cuprinsă de panică. Oamenii aler-gau pretutindeni, ţipând, căutând să se adăpostească în ci-nematografe, cafenele şi magazinele care mai erau încă deschise. Mulţi cădeau, loviţi de săbiile soldaţilor sau do-borâţi de cai. Alţii se rostogoleau pe caldarâm, călcaţi în picioare de cai. Teroarea era de nedescris. S-au auzit mai multe detunături. Câţiva oameni din popor au reacţionat şi au tras cu revolverul în soldaţii care, la rândul lor, trăgeau în populaţie cu pistoale *Nagants,* în tir des. Pe o porţiune întinsă a străzii a fost o învălmăşeală groaznică de ţipete de furie, durere şi

frică, amestecate cu tropăit de cai, detunături şi zornăit de fier.

Când totul s-a potolit, zăceau pe trotuare şi pe cadarâmul străzii circa douăzeci şi cinci de persoane, printre care cinci morţi sau muribunzi. Unul dintre morţi era student în ultimul an la Medicină. (Emoţionat, Rodrigo citea: *una dintre figurile remarcabile ale Facultăţii de Medicină, un tânăr distins, adevărată expresie a intelectualităţii din Rio Grande.*) Se vedea sânge pe trotuare, pe pavajul străzii, pe ziduri...

Telegramele furnizau amănunte înspăimântătoare. În mijlocul străzii zăcea un mort neidentificat cu fruntea perforată de un glonte care-i dezgolea masa encefalică. În timpul luptei, un soldat căzuse de pe cal şi fusese acroşat şi târât de un automobil care tocmai trecea pe acolo...

– E monstruos! a exclamat Rodrigo, împăturind ziarul şi aruncându-l pe masă.

Părintele Astolfo şi colonelul Jairo, care luaseră în ziua aceea prânzul la Conac, şedeau în faţa prietenului lor, amândoi serioşi şi îngrijoraţi.

– Chiar în ziua când se aniversa Constituţia statului! a spus Rodrigo. Faimoasa dumneavoastră Constituţie pozitivistă, domnule colonel, atât de plină de iubire pentru Umanitate.

Jairo îşi netezea mustaţa cu degete nesigure.

– Doar n-ai să învinovăţeşti Constituţia pentru cele întâmplate. Şi nici pe Borges de Medeiros, care nu este la putere.

– Ei, aş! a replicat Rodrigo. Generalul Salvador Pinheiro Machado e un favorit al lu Borges. Sunt toţi o apă şi-un pământ.

Floriano a intrat în odaie, s-a apropiat de preot şi l-a tras de mâneca sutanei, murmurând: „Diii!" Parohul a zâmbit, l-a urcat pe băieţel pe genunchi, i-a luat mâinile şi a început să-l hâţâne.

– În plus, a continuat Rodrigo, se vede cât de colo că totul a fost premeditat. În seara mitingului, pichetul pos-tului de poliţie era deja instalat pe strada Sete. Escorta prezidenţială era şi ea în alertă, în apropierea Palatului. Pe strada Riachuelo se afla regimentul 1 Cavalerie. Sfinte Dumnezeule! Pentru ce toate astea? Oare mitingul studenţilor putea să pună în pericol regimul?

– Trebuie să existe altă explicaţie..., s-a încumetat Jairo.

Floriano râdea, dându-şi capul pe spate, iar preotul îl hâţâna acum mai repede, punând „calul" în galop.

– Nici o explicaţie! a vociferat Rodrigo. Uite ce spune jurnalul: *Când s-a încheiat mitingul, forţele Brigăzii Militare s-au apropiat de strada Andradas.* E limpede pre-meditarea. Şeful poliţiei ar trebui demis şi judecat ca un criminal de rând!

Laurinda a intrat aducând o tavă cu trei ceşti de cafea fumegândă. Bărbaţii s-au servit. Rodrigo şi-a băut-o pe a sa dintr-o sorbitură şi a simţit cum îi coboară lichidul fierbinte prin esofag.

Când, după câteva minute, a apărut la Conac Joca Prates, Rodrigo a alergat spre el şi, fără să-i dea măcar răgaz să-i salute pe cei prezenţi, l-a împins să ia loc pe un scaun.

– Luaţi loc şi ascultaţi telegrama pe care am trimis-o de dimineaţă şi care va fi publicată la rubrica liberă în principalele ziare din Rio Grande, peste două zile.

A scos din buzunar o hârtie, a despăturit-o şi a citit:

Senatorului Pinheiro Machado. Palatul Monroe. Rio de Janeiro. Revoltat şi ruşinat de barbarele evenimente din noaptea de 14 iulie curent, când guvernul fratelui dumneavoastră n-a ezitat să ordone să se tragă în populaţia lipsită de apărare, inclusiv femei şi copii, pe străzile din Porto Alegre, vă comunic că m-am desprins din Partidul Republican, întrucât nu pot continua să aparţin unei formaţiuni

politice ai cărei şefi recurg atât de frecvent la brutalitate şi la asasinat, cu stupida şi criminala iluzie că picioarele cailor Brigăzii Militare şi armele poliţailor şi mercenarilor săi ar putea să înăbuşe strigătele şi dorinţa de libertate ale nobilului şi bravului popor gaucho. *Profit de ocazie ca să-mi manifest împotrivirea faţă de nefasta candidatură a Mareşalului Hermes, pe care într-o oră atât de nenorocită aţi hotărât să-l alegeţi senator, spre batjocura statului Rio Grande şi a Braziliei.*

Încheindu-şi lectura, Rodrigo a împăturit hârtia la loc şi a pus-o în buzunar cu un gest brusc atât de viguros, încât avea valoarea unui punct final.

Joca Prates s-a scărpinat în creştetul capului, stânjenit.

– Ţi-ai compromis definitiv candidatura. Senatorul n-o să-ţi ierte niciodată telegrama asta...

Rodrigo a ridicat din umeri.

– Ei şi? Cu preţul ăsta nu vreau să fiu nici Preşedinte al Republicii.

– Păi, e păcat. Ai fi fost un deputat de mâna întâi. Ai fi putut să aduci multe servicii regiunii dumitale...

– N-o să fie lipsă de slugoi!

2

În restul lunii iulie şi în primele două săptămâni din august, Rodrigo pleca de obicei de la Conac la opt seara, se ducea la Club, juca vreo câteva runde de pocher şi, când orologiul somnoros de la bufet dădea ultima bătaie a orei douăsprezece, ieşea, se îndrepta spre strada Poncho Verde şi ocolea casa familiei Weber cu ochii la fereastra camerei ocupate de Toni. Dacă geamul era ridicat (conveniseră asupra semnalelor) şi doar jaluzeaua închisă, alerga spre

maidan, se apropia de fereastră şi fluiera sau tuşea încetişor. Toni deschidea jaluzeaua cu precauţie, şi el sărea înăuntru.

Dar când găsea geamul coborât – şi asta se întâmpla de cele mai multe ori – trecea mai departe, şi dorinţa lui fierbinte îi era violent retezată de gheaţa decepţiei, iar pe măsură ce se îndepărta de căsuţă senzaţia de ghinion se accentua atât de tare, încât odată ajuns la Conac se pornea să fumeze ţigară după ţigară, în tăcerea biroului pustiu, umblând în lung şi în lat, agitat, enervat, gata să facă un gest violent ca să-şi descarce pieptul, să se elibereze de angoasanta impresie de sufocare. Abia dacă se întâmpla să fie singur cu Toni o dată pe săptămână, şi chiar şi atunci când, fiind depăşite piedicile – vreo fereastră deschisă şi luminată prin vecini, un trecător neaşteptat care-l obliga să dea nişte ocoluri ridicole cartierului – reuşea să sară în odaie, nu totdeauna se putea bucura pe deplin de intimitate, fiindcă erau amândoi plini de temeri şi spaime, tresărind la cele mai mici zgomote din casă: o bârnă sau o mobilă care trosnea, o tuse ori un târşâit de picioare în odăile alăturate... Până şi vocile sau paşii de pe stradă îi tulburau. Iar în penumbra micuţei încăperi, culcat cu fata în braţe, Rodrigo simţea tactil frica ce o neliniştea şi pe ea. Şi, ca printr-un proces de osmoză, frica ei trecea în propriul său corp, agitându-l şi umilindu-l în acelaşi timp. Ştia că nu-i era viaţa în pericol, dar posibilitatea să fie descoperit acolo îi provoca o teamă aproape copilărească. Detesta ideea de a fi amestecat într-un scandal. Se gândea cu groază la ridicolul situaţiei de a fi prins sărind pe fereastră, ca un hoţ...

În scurtele momente petrecute împreună în acel univers călduţ şi întunecos, vorbeau puţin şi, când o făceau, şuşoteau, unul în urechea celuilalt. Rodrigo simţea că şoaptele acelea îi ascuţeau dorinţa, deoarece vorbele ieşite din gura fetei îi dădeau senzaţia unor degete care-i atingeau urechea, cu o gâdilătură umedă şi fierbinte. Adevărul e că

n-aveau nevoie să vorbească. Trupurile lor îşi spuneau tot ce era indispensabil, iar mâinile şi buzele aveau o elocvenţă şi o subtilitate care lipseau cuvintelor.

Între timp, după ce se încheia acel soi de luptă corp la corp vecină cu epilepsia, când rămâneau amândoi unul lângă altul într-o linişte epuizată şi cam tristă – de mai multe ori el simţise că trebuie să spună ceva, să facă o promisiune, să arunce în fine o rază de lumină asupra viitorului. Se străduia, dar zadarnic, să găsească nişte cu-vinte convingătoare şi totodată destul de frivole care să n-o ofenseze pe Toni. Dar tot ce reuşea era doar să bâiguie „te iubesc, te iubesc mult" – în timp ce degetele lui îi pătrun-deau în păr sau se plimbau cu o mângâiere uşoară peste goliciunea sânilor şi a pântecului ei.

În general, Rodrigo plătea acele minute de plăcere cu zile lungi de despărţire de Toni, când o vedea doar pe stradă, de departe şi întâmplător, sau când venea ea la Conac cu restul familiei. În asemenea ocazii, continua să joace rolul unchiului cordial şi cam glumeţ, străduindu-se să nu-şi trădeze sentimentele adevărate. Dar nu contenea să se uite la Flora, căutând să-i citească simţămintele şi gândurile din fizionomie, vrând cu anxiozitate să afle dacă ea bănuieşte sau nu ce se petrece. Cât despre Toni – sărăcuţa! – ea stătea în colţul ei, mai tăcută şi mai intimidată ca oricând, şi prin gesturile, privirile şi cuvintele ei, Rodrigo înţelegea că fata se zbate într-o teribilă luptă cu propria ei conştiinţă.

În unele momente el se gândea, îngrijorat, la viitor. Nu voia s-o piardă pe Flora şi-i era insuportabilă ideea să rămână diminuat în ochii ei. Îşi spunea că nu va putea să fie fericit fără iubirea, admiraţia, respectul ei. Ştia, fără nici cea mai mică umbră de îndoială, că nu încetase să-şi iubească soţia. Ce naiba! Doar nu e posibil să-ţi cataloghezi sentimentele, punându-le în sertare numerotate. Inima ome-

neasca e un puţ de taine şi contradicţii. Da, o iubea *şi* pe Flora. Încă mai avea pentru ea aceeaşi afecţiune din vremurile când îi făcea curte şi îi era logodnic. (Se uita la Portret şi celălalt Rodrigo părea să-i spună: „Aceeaşi? Sau *aproape* aceeaşi?") În unele nopţi o dorea pe soţia sa legitimă cu o intensitate de amant şi asta îl bucura, căci în-tr-un fel acea dorinţă îl izbăvea – cel puţin în faţa sa proprie – de păcatul de a o iubi şi dori pe Toni Weber.

O trata pe Flora cu o afecţiune înzecită. Promisese s-o ducă la Buenos Aires, ca să asiste la stagiunea lirică de la Teatrul Colón. Nu pierdea ocazia s-o laude, în special în prezenţa unor terţe persoane. „Ce frumoasă eşti astăzi, scumpa mea." „Rochia asta îţi vine de minune, iubito." „Cum de poţi fi tot mai frumoasă pe măsură ce trece timpul?"

În momentele când remuşcarea nu-l înţepa şi mintea sa părea să accepte fără nici o dificultate acea situaţie ambiguă, se complăcea în a face comparaţii. Flora era un fruct copt şi fraged, cu suc alcalin. Toni, un fruct pe jumătate verde, cu pulpa tare şi gust dulce-acrişor.

Uneori, la masă, privindu-şi soţia şi parcă redescoperind la ea trăsăturile care-l atrăseseră atât de mult – faţa ovală cu pielea uşor oacheşă, ochii migdalaţi cu expresia senină şi limpede – rămânea înduioşat şi îşi aplica mintal cele mai dure epitete.

Prostii! Numai fiindcă a apărut în viaţa mea austriaca asta n-am să încetez să-mi iubesc şi să-mi respect soţia, să-mi ador copiii şi să-mi îndrăgesc căminul!

Maria Valéria îl privea adesea într-un fel care-l făcea bănuitor. O fi mirosit ea ceva? Nu rareori, după-amiaza, el se culca pe divanul din salon, cu capul în poala naşei sale, care-l scărpina în păr. Într-o asemenea ocazie, din senin, Dinda îi spusese cu glas foarte scăzut: „Dacă ai să faci vreodată o ticăloşie, fă-o în aşa fel ca nevastă-ta să nu-şi dea seama,

auzi?" Primul său elan fusese să protesteze vehement. A găsit însă mai bine să se mențină într-o mu-ție precaută.

Prietenii continuau să vină la Conac, unde seratele de iarnă aveau o savoare specială în salonul încălzit de o sobă cu gaz, al cărei miros îi evoca lui Rodrigo lanterna magică din copilărie.

Acum era intrigat de atitudinea lui Wolfgang, care nu-i mai adresa lungi priviri pasionate, ci niște fulgerări rapide în care se putea observa un resentiment abia reținut. O fi bănuind băiatul ceva? Cât despre *Frau* și *Herr* Weber, aceștia nu se schimbaseră. Ea încă-l mai săruta pe obraji, afirmând că e cel mai frumos bărbat de pe lume. Maestrul continua să-l contemple cu o privire în care se amesteca recunoștința cu perplexitatea. Iar din maniera firească și afectuoasă cu care Flora continua s-o trateze pe Toni, Rodrigo ajungea la reconfortanta certitudine că soția lui nu bănuiește nimic.

3

La mijlocul lui august a citit cu emoție în *Curierul poporului* unul dintre ultimele discursuri ale lui Pinheiro Machado, al cărui ton dramatic l-a impresionat în mod deosebit:

Este posibil ca, în timpul convulsiei care zguduie Republica în temeliile ei, să ne scufundăm. Este posibil chiar ca brațul asasin, mânat de elocința străzii, să ne atingă. Îi asigurăm însă pe colegii noștri de doctrină că, la momentul respectiv, vom ști să fim demni de încredera lor. Vom cădea în arenă, cu ochii la măreția Patriei noastre, cu seninătate, fără blestem nici dispreț, resimțind doar compasiune pentru cel care face astfel să crească noblețea înnăscută a brazilianului.

Rodrigo ştia că Senatorul nu-i omul să spună asemenea lucruri cu uşurătate, doar cu intenţia de a-şi crea o aureolă de martir în jurul capului. În urma ultimelor alegeri, prin care rămăsese indubitabil asigurată victoria Mareşalului Hermes – alegeri pe care opoziţia le declarase din nou falsificate, furate, câştigate prin constrângeri – atmosfera din ţară era încărcată de resentimente şi ură, şi mulţi politicieni, publicişti şi demagogi căutau să instige poporul contra persoanei lui Pinheiro Machado, a cărui asa-sinare era cerută pe faţă în adunările de la Rio de Janeiro. Un deputat federal ajunsese chiar să spună de la tribuna Came-rei că, dacă va prezenta un proiect de lege, articolul întâi va fi: „Eliminarea domnului Pinheiro Machado".

Încă de la începutul anului, Senatorul reunise la reşedinţa sa din Morro da Graça pe reprezentanţii statului Rio Grande, îndemnându-i să rămână uniţi spre binele Republicii, în caz că el ar fi asasinat. Într-o convorbire cu jurnalistul João do Rio, îi mărturisise acestuia: „Mor în luptă, băiete. Ei mă omoară. Dar pe la spate. Sunt nişte «papiţoi». Păcat că nu în Senat, ca Cezar. Va trebui să se întâmple pe stradă. Mor pentru apărarea Republicii".

Se povesteau întâmplări care ilustrau foarte bine atitudinea senină şi neînfricată a senatorului în mijlocul acelor antipatii şi ameninţări. Odată, trecând cu automobilul printr-o mulţime exaltată care, cu puţin timp înainte, strigase insulte la adresa lui, a spus cu glas tare şoferului, astfel ca să fie auzit de toţi:

– Să nu-ţi scoţi pistolul decât dacă mi-l scot şi eu pe al meu. Să nu tragi primul foc decât după ce voi fi tras eu.

Şi maşina a tecut prin mulţimea în care se făcuse brusc o tăcere respectuoasă.

Cu altă ocazie, părăsind Senatul, în uşa căruia se îngrămădeau oameni pregătiţi să-l huiduie, şi-a instruit şoferul:

– Mergi înainte. Nu atât de repede încât să-şi închipuie că mă tem, nici atât de încet încât să pară că vreau să le fac în ciudă.

Când un prieten linguşitor l-a asigurat că ţara întreagă s-ar răzvrăti dacă s-ar atenta la viaţa lui, Pinheiro Machado a replicat:

– Da, dacă atentatul ar eşua.

Rodrigo citea şi auzea toate poveştile astea şi cădea pe gânduri, cuprins acum de remuşcări pentru telegrama trimisă senatorului după evenimentele din 14 iulie. Nu se căia de a fi dat cu piciorul unei cariere politice sub protecţia lui Pinheiro Machado. Dar regreta, asta da, de a fi pierdut prietenia acelei personalităţi pe care o admira, în pofida tuturor defectelor lui, şi faţă de care simţea o afecţiune aproape filială. Recitea textul telegramei şi-l găsea insolent şi agresiv. Iar acum, când inamicii senatorului instigau poporul împotriva lui, indicându-l drept cauza tuturor relelor care năpăstuiau ţara, acum când scribi şi oratori din piaţa publică recomandau pe faţă asasinarea lui, Rodrigo găsea că e de datoria sa să-l sprijine pe omul acela, fără să mai ţină seama de avantaje personale şi nici măcar de idei politice.

A ajuns să schiţeze o telegramă în care îşi exprima solidaritatea necondiţionată faţă de reprezentantul statului Rio Grande în Senat. Dar a rupt-o, nemulţumit de modul cum o redactase.

Rămâne pe altădată, a hotărât. Dar acea dată n-a mai venit. Rodrigo a uitat de senator, fiindcă Toni Weber îi absorbea gândurile, dându-i alternativ fericire şi nefericire. Fericire când descoperea că fata îl iubea tot mai mult, nefericire fiindcă era exasperant să aştepte uneori o săptămână întreagă ocazia de a rămâne singur cu ea.

Întâlnirile din odaia fetei erau din ce în ce mai dificile, riscante şi stânjenitoare.

Într-o noapte de august când bătea vântul puternic şi rece, zgâlţâind ferestrele casei, *Frau* Weber s-a sculat din pat, brusc indispusă, şi a bătut la uşa fetei ca să-i ceară o doctorie. Rodrigo şi-a tras repede pardesiul pe el şi, desculţ, cu hainele şi pantofii în mână, a sărit pe geam şi a rămas aşezat pe solul îngheţat, în spatele unui arbust, îmbrăcându-se în mare grabă şi tremurând de frig, de ciudă şi de ruşine, blestemând – pe cine? ce? – pentru faptul că se afla într-o asemenea situaţie grotescă. Şi-a promis sieşi că nu se va mai duce în casa aceea. Trebuia să găsească alt loc unde să se vadă cu Toni. A trecut mai bine de o săptămână în care n-a vorbit cu fata. Şi din nou l-a năpădit gelozia văzând-o, în acea perioadă, de două, trei ori în compania lui Erwin Spielvogel, care îşi luase obiceiul s-o aştepte la ieşirea de la cinematograf, în serile de spectacol.

Într-o zi când Toni a venit la Conac cu părinţii ei, Rodrigo a reuşit, fără ca ceilalţi să observe, să-i strecoare un bilet în care o ruga să vină a doua zi la cabinet sub un pretext oarecare.

Toni a venit. Şi în timp ce Rodrigo, bucuros, încuia uşa cu cheia, ea s-a aşezat pe scaun, intimidată ca într-o vizită ceremonioasă. Iar când el a sărutat-o, buzele i-au rămas inerte, ca moarte, bustul i s-a încordat, în timp ce braţele i s-au lăsat în jos. Ce are? a întrebat Rodrigo. Se săturase de el? Nu-l mai iubea? Apăruse alt bărbat în viaţa ei? Da, o văzuse de mai multe ori în săptămâna aceea cu Spielvogel... Haide, zi ceva!

Luând-o în braţe, a zgâlţâit-o. Toni îl privea cu ochi scânteietori de lacrimi, muşcându-şi buzele, într-o tăcere care-l exaspera tot mai mult pe Rodrigo. În sfârşit i-a dat drumul şi s-a aşezat în spatele biroului, încercând să arate că e indiferent la prezenţa ei.

Câteva secunde a fost tăcere, apoi Toni s-a ridicat, s-a apropiat de el, i-a trecut mâna uşor peste păr, l-a sărutat

pe frunte, pe obraji, şi i-a şoptit la ureche: *„Mais je t'adore! Je t'adore!"*

Păi cum, nu înţelege? Încăperea aceea excesiv de luminoasă, masa de operaţii, instrumentele chirurgicale în dulapul cu uşi de sticlă, proximitatea salariaţilor de la farmacie, zgomotul vocilor şi paşilor celor care treceau pe trotuar... *Tu sais...* Rodrigo s-a înduioşat. Da, era un prost, un animal. Înţelegea tot şi-i cerea iertare. A luat-o pe ge-nunchi, a sărutat-o pe gură cu o tandreţe plină de remuşcări, tandreţe care căuta să fie castă, dar s-a transformat treptat în dorinţă, împingându-i mâinile să se plimbe pe corpul fetei. Toni s-a sculat brusc în picioare, netezindu-şi rochia şi apropiindu-se de uşă.

– Te rog, acum lasă-mă să plec, da?

El a oftat, şi-a trecut mâinile prin păr. Atunci? a întrebat. Ce facem?

Ea l-a implorat să mai aştepte puţin, să aibă răbdare. Totul era atât de încurcat... Şi, cu ochii umeziţi, i-a povestit că în ultimul timp nu dormea bine, visa mult, avea coşmaruri groaznice, era chinuită de remuşcări şi de frică. Ce făceau ei era o greşeală, era rău, era un păcat. Totul fusese o nebunie. Îl iubea, sigur, atât de tare încât uneori i se părea că o să-şi piardă minţile. Dar asta n-o făcea să sufere mai puţin. Trăia chinuită de spaime. Părinţii se mirau de ati-tudinea ei, nu înţelegeau de ce refuză să meargă la con-fesional. Pe de altă parte, îi cereau stăruitor să se poarte mai frumos cu Erwin Spielvogel. Era într-o situaţie insupor-tabilă!

Rodrigo se uita pierdut la Toni. Pe faţa ei, ca şi în vocea ei, se ghicea o deprimare care-l făcea să sufere.

A început să umble în lung şi în lat, cu mâinile în buzunare, căutând o soluţie.

– Atunci, vrei să se isprăvească totul? a întrebat, oprindu-se brusc în faţa ei.

Drept unic răspuns, ea a început să plângă. Rodrigo a tras-o la piept, a sărutat-o pe păr, şi au stat aşa îmbrăţişaţi, în tăcere, mai multe minute. În sfârşit, ştergându-se la ochi, Toni a şoptit:

– Trebuie să plec.

Şi-au luat rămas bun, Rodrigo a descuiat uşa şi Toni a plecat.

4

Prima persoană care a recepţionat ştirea în Santa Fé a fost telegrafistul de serviciu în seara de 8 septembrie. A început să transforme semnele alfabetului Morse în litere, cu o indiferenţă profesională însoţită doar de o vagă curio-zitate fiindcă era vorba de o telegramă urgentă, adresată colonelului Joca Prates. Dar pe măsură ce literele formau cuvinte şi acestea propoziţii, ochii funcţionarului se mă-reau, caligrafia lui devenea mai nesigură şi în cele din urmă, după ce a scris ultima literă din numele semnatarului depeşei – un deputat statal –, buzele telegrafistului au început să tremure şi el a rămas cu ochii la hârtie, cu o expresie de groază mută, ca şi cum şi-ar fi citit propria condamnare la moarte.

I-au trebuit câteva secunde ca să-şi revină din şoc. Apoi a trecut telegrama pe curat şi a chemat curierul.

– Du asta imediat la Intendent. Dacă nu-i acasă, e la Club. Fuga, fiindcă-i ceva grav.

Joca Prates juca pocher cu trei colegi de partid când Saturnino i-a înmânat depeşa. A deschis-o încruntat, a citit şi s-a albit la faţă. Pe urmă a întins hârtia unuia dintre par-teneri şi, ca şi cum şi-ar fi pierdut uzul vorbirii şi al miş-cării, a rămas cu privirea, de o fixitate stupidă, la cărţile de joc de pe covorul verde.

– Ce sălbăticie! a strigat unul dintre jucători. Ceilalţi doi, care citiseră dramaticul mesaj peste umărul primului, s-au dus imediat la dependinţele Clubului, cu o grabă gâfâitoare şi prostită.

Joca Prates s-a sculat încet în picioare şi, ca un somnambul, s-a îndreptat spre telefonul de la bufet, a cerut legătura cu locuinţa sa şi, auzind vocea soţiei, a bâiguit:

– Dedé, s-a întâmplat ceva oribil...

N-a putut continua, fiindcă plânsul i-a tăiat brusc vocea. În spatele tejghelei de la bufet, Saturnino îşi netezea sumbru mustaţa, murmurând: „Ce calamitate! Ăsta-i sfârşitul lumii. Ce calamitate!"

Ştirea a ajuns la urechile concesionarului cinematografului Santa Cecília când reprezentaţia era pe sfârşite. Omul a aşteptat, amărât, să se termine ultima parte a dramei şi, când s-a aprins lumina, a urcat pe scenă şi a comunicat publicului vestea cu o voce albă şi un aer tragic, de parcă ar fi anunţat Judecata de Apoi. Când a isprăvit, s-a făcut tăcere o fracţiune de secundă, apoi a urcat o clamoare din parter, din loje şi de la galerie, unde un bărbat s-a ridicat în picioare şi a urlat: „Bine i-au făcut! Asta merita, canalia!"

Din diferite puncte ale sălii au ţâşnit proteste indignate. S-a auzit un strigăt: „Linşaţi-l" Atunci s-a produs panică. Spectatorii s-au înghesuit claie peste grămadă spre ieşire, ca şi cum ar fi ţipat cineva „Foc!". Câteva femei au izbucnit în lamentări isterice, multe au început să plângă; altele îşi strigau soţii şi copiii. Câţiva cetăţeni s-au urcat pe scaune şi cereau să se păstreze calmul. Mai mulţi dintre ei se angajau în discuţii care degenerau în bătăi. Din când în când, în mijlocul vacarmului, se auzeau expresii ca: „Jos tirania!" „Trăiască libertatea!"

La centrala telefonică, neputând face faţă tuturor apelurilor, operatoarea a izbucnit în plâns, pradă unei crize de nervi, şi a trebuit să fie înlocuită.

La douăzeci de minute de la sosirea telegramei în Santa Fé, aproape toată populaţia oraşului, cel puţin persoanele care locuiau pe strada Comerţului şi pe străzile transversale, erau la curent cu evenimentul care începea să se răspândească în întreaga ţară: Senatorul Pinheiro Machado fusese asasinat pe la spate cu două lovituri de pumnal!

Rodrigo era acasă, în compania parohului şi a colonelului Jairo, când a intrat intempestiv Joca Prates aducând ştirea. Lui Rodrigo i s-a părut că primeşte o lovitură în cap. S-a aşezat, năucit. Câteva clipe, nici unul dintre ei nu a scos un cuvânt. Revenindu-şi după şocul iniţial, Rodrigo a cerut amănunte. Cine era asasinul? Unde se petrecuse fapta? Spuneţi ceva, omul lui Dumnezeu!

Colonelul Prates i-a întins telegrama. Era de un laconism dramatic. Spunea doar că crima fusese săvârşită în jurul orei cinci după-amiază, la Hotelul Străinilor, în Rio, şi că criminalul, originar din Rio Grande do Sul, fusese arestat.

– Lucrurile n-o să rămână aşa, a murmurat Intendentul. Rio Grande nu poate sta ca un laş după o asemenea barbarie. Să fie ucis Pinheiro al nostru!

Şi, cu o pornire de ură, a strigat:

– O să fie revoluţie!

– Contra cui, domnule colonel? a întrebat parohul, placid.

– Păi... păi..., contra inamicilor statului Rio Grande!

– Dar nu e un *gaucho* cel care l-a asasinat pe senator? a întrebat parohul cu un bun-simţ dezarmant.

Joca Prates i-a aruncat o privire în care se citea deja o oarecare ranchiună.

– Dar trebuie să fi fost în solda camarilei politice căreia noi nu-i suntem pe plac!

Astolfo a ridicat din umeri, filosof.

– Aşa ceva nu se face, a murmurat colonelul Jairo, clătinind din cap. Aşa ceva nu se face...

Rodrigo s-a apropiat de fereastră şi câteva clipe a privit în piaţă, prin geamurile uşor aburite. Dispariţia senatorului îi dădea senzaţia stranie că rămăsese orfan, senzaţie pe care nu căuta s-o explice şi nici s-o combată. Şi acum îi venea un subit şi înduioşat dor de tatăl său, dorinţa de a-l vedea, de a-l auzi, de a-l avea acolo, la Conac, ca un apropiat în ora aceea amară.

I s-a desenat în minte, clară, imaginea lui Pinheiro Machado aşa cum îl văzuse în iarna 1910. Senatorul îi strângea mâna şi spunea: „Unii oameni s-au născut ca să fie sacrificaţi. Dar un lucru pot să-ţi garantez: eu n-am vocaţie de martir".

Rodrigo s-a întors brusc:

– Pe la spate, mizerabilii!

Aflând ştirea, Flora şi Maria Valéria au venit în salon şi au rămas lângă uşă, mute, tăcând îngrijorate.

Rodrigo a citit în ochii amândurora expresia care apărea adesea pe feţele femeilor din Rio Grande: teama ancestrală de război.

– Trebuie să acţionăm! a strigat, privindu-l pe Intendent. Am să redactez o telegramă către parlamentarii noştri din Rio. Ceva vibrant care să le aducă protestul nostru, indignarea noastră faţă de crima barbară, faţă de...

A tăcut, fiindcă i se îneca glasul.

Şi în aceeaşi seară, ducându-se la Clubul Comercial unde se aştepta să strângă semnături pentru telegramă, a auzit pe un străin comentând cu urlete puternice: „Bine i-au făcut! Au curăţat locul! Era un tiran, un despot, aripa neagră a Braziliei!" S-a aruncat asupra lui, l-a luat de guler, l-a culcat peste masa de biliard şi i-a tras câteva palme rapide în obraz, vociferând:

– Asta ca să te înveţi să respecţi oamenii, canalie!

În zilele următoare a citit în ziare amănuntele tragediei de la Hotelul Străinilor.

Pinheiro Machado fusese înjunghiat pe la spate în momentul când, însoţit de Bueno de Andrade şi Cardoso de Almeida, se îndrepta spre salonul situat între restaurant şi curtea interioară a hotelului.

Cardoso de Almeida a relatat mai târziu poliţiei că avusese impresia că cineva îl lovise cu pumnul în spinare pe senator şi că, întorcându-se, văzuse un tânăr înarmat cu un pumnal, se aruncase asupra lui ca să-l dezarmeze, în timp ce Pinheiro Machado făcea câţiva paşi, clătinindu-se pe picioare, şi cădea în braţele lui Bueno da Cunha, exclamând: „Am fost înjunghiat!" Dar asasinul reuşise să fugă, urmărit de populaţie, un paznic şi Cardoso de Almeida însuşi. Prins de un civil pe uliţa São Salvador, a predat arma pe care o mai ţinea încă în mână, dar care n-avea nici o urmă de sânge. Cuvintele lui au fost: „Sunt asasinul senatorului Pinheiro Machado".

Interogat de poliţie, a declarat că-l cheamă Francisco Manso de Paiva Coimbra, că e brutar şi originar din Rio Grande do Sul. A mărturisit că-l ura pe Pinheiro Machado şi că, citind în ziare că ţara e divizată din cauza candidaturii Mareşalului Hermes, ajunsese la concluzia că cineva trebuia neapărat să-l omoare pe omul care nenorocea Bra-zilia. Mai târziu, aflând de evenimentele din 14 iulie când Brigada Militară atacase la Porto Alegre populaţia adunată la un miting contra candidaturii Mareşalului, ucigând studenţi şi, printre ei, pe fiul unei protectoare de-ale sale, se convinsese că el, Manso de Paiva Coimbra, va trebui să fie asasinul, ca să răzbune moartea tânărului. Cumpărase atunci un cuţit de la un negru în Piaţa São Salvador (şi Rodrigo se cutremura

de groază la acest detaliu), cuțitul îl costase șase sute de *reali*. Cu toate acestea, renunțase curând la intenția sa, hotărându-se să-și caute slujbă. Apoi citise în *Gazeta Știrilor* un articol despre candidatura lui Hermes da Fonseca și din nou îl năpădise dorința să-l elimine pe Pinheiro Machado...

Cu ziarul în mână, Rodrigo umbla în lung și în lat prin birou, în fața părintelui Astolfo, căruia îi citise cu glas tare relatarea tragediei.

– Povestea asta e cusută cu ață albă! a exclamat. Cineva l-a plătit pe ucigaș ca să-l asasineze pe senator, asta nu-mi poate scoate nimeni din cap. S-au pus bani mulți în joc, și omul e în stare să-și ispășească pedeapsa fără să dezvăluie numele comanditarilor. Ah! Dar lucrurile nu pot rămâne așa. Trebuie să demascăm camarila asta de asasini și să-i aducem în boxă, chiar dacă ar fi să provocăm un război civil!

Raportul medicilor legiști indica drept *causa mortis* o hemoragie internă cauzată de o rană în plămânul drept și în artera respectivă, produsă de un instrument perforator și tăios. Autopsia, declarau presei medicii, dezvăluise lipsa oricăror leziuni grave în organismul ilustrului decedat. Se observase doar un început de arterioscleroză, din care se conchidea că senatorul ar mai fi putut să trăiască mulți ani.

– Ce stupid! a exclamat Rodrigo. Un cuțit cumpărat de la un negru pe șase sute de *reali* a curmat viața celui mai mare om politic al Braziliei! Și nu m-ar mira dacă banditul va fi iertat. Țara asta n-are rușine, ceea ce merită e chiar un dictator de calibrul senatorului, ca să pună jugul pe grumazul gloatei!

Parohul îl privea în tăcere.

– Acum, părinte, să-ți citesc un fragment din telegrama trimisă văduvei lui Pinheiro Machado de către Rui Barbosa. Ca să vezi ce sentimente nobile, ce demnitate, ce stil!

A luat ziarul şi a citit:

Pentru mine care am socotit întotdeauna inviolabilă viaţa unui om, a lui îmi era de două ori, ba mai mult decât de două ori, sfântă: întâi datorită vechii noastre prietenii, apoi din cauza antagonismului actual. Îmi exprim dorinţa ca toţi să vedem în crima aceasta deplorabilă o lecţie vie contra exceselor violenţei şi sângelui, cu care n-am tran-zacţionat niciodată şi faţă de care mi-am proclamat întot-deauna oroarea. Vă rog să primiţi omagiile regretelor mele şi respectul pe care-l depun, emoţionat, la picioarele dum-neavoastră.

Descrierea din ziar a momentelor care au urmat crimei l-au mişcat pe Rodrigo până la lacrimi.

Văzând cadavrul senatorului Pinheiro Machado, Rivadávia Corrêa izbucnise în plâns, îmbrăţişându-se cu Flores da Cunha, care plângea şi el în hohote. Iar când comisarul de poliţie a ordonat să se aşeze corpul pe o targă, mulţi dintre cei prezenţi şi-au disputat privilegiul de a o purta. Dar cineva a strigat:

– Grupul parlamentar din Rio Grande s-o poarte.

În uşa hotelului, Pompílio Dias a strigat:

– Aşteptaţi-vă la o revanşă! Va trebui să răzbunăm moartea asta!

Din mulţimea care se înghesuia pe stradă au ţâşnit strigăte: „Aşa e! Aşa e!" Întorcându-se spre şeful poliţiei şi arătându-l cu un deget acuzator, Pompílio Dias a spus cu voce tare:

– Dumneata eşti răspunzător de crima asta, fiindcă ai permis să se ţină mitinguri în care se recomanda asasinarea senatorului Pinheiro.

După autopsie, văduva a fost adusă în faţa corpului soţului ei. Strângându-i capul cu ambele mâini, ea îi săruta nervoasă obrazul, în timp ce hohotea de plâns:

– Lăsaţi-mă, lăsaţi-mă aici. Am multe de vorbit cu el.

Un plantator, amic apropiat al lui Pinheiro Machado, îi săruta faţa frenetic. Intrând în hotel, amiralul Alexandrino de Alencar[1] a exclamat:

– Ce oroare! L-au ucis pe la spate.

Cadavrul a fost transportat la Morro da Graça în mijlocul unei mulţimi din care izbucneau jeluiri, proteste şi urale pentru Republică şi libertate.

Rio de Janeiro era convulsionat. Prin tot oraşul se vedeau steaguri în bernă. Guvernul decretase doliu naţional şi aprobase onoruri militare în memoria senatorului. Toate divertismentele din seara aceea fuseseră suspendate. În faţa redacţiei ziarelor, populaţia se aduna în grupuri în care se iscau din când în când discuţii şi încăierări. Se spunea că trupul senatorului va fi îmbălsămat şi transportat în Rio Grande do Sul, al cărui guvern decretase doliu oficial pe timp de opt zile.

Părintele Astolfo a atras atenţia lui Rodrigo asupra conţinutului scrisorii găsite în buzunarul asasinului în momentul prinderii lui:

În caz că voi fi omorât de mercenarii omului acestuia care mă împinge să săvârşesc acest act, să nu învinovăţiţi pe nimeni. Ca locuitor din Rio Grande îmi răzbun compatrioţii morţi pe străzile din Porto Alegre; ca brazilian, injuria aruncată în obrazul unui popor spoliat şi înfometat.

– Uite dovada că asasinul a avut drept comanditar un grangur, părinte! Citeşte atent scrisoarea asta şi spune-mi dacă ţi se pare stilul unui brutar!

În reportajul tragediei erau amănunte care-l emoţionau pe Rodrigo în mod deosebit, fiindcă-i aminteau pre-

[1] Amiral brazilian născut în Rio Grande do Sul, în 1848. Ca ministru al Marinei, a dat un mare avânt instruirii profesionale a ofiţerilor şi marinarilor şi dezvoltării forţei navale a Braziliei. A murit în 1927.

zenţa fizică a lui Pinheiro Machado, omul pe care-l văzuse într-o zi de aproape şi care-l tutuise, plimbându-se de braţ cu el pe străzile din Santa Fé.

Reporterul relata că, în ziua asasinării sale, senatorul purta frac, cu o garoafă roşie la butonieră, pantaloni de culoare închisă şi vestă fantezi în deschizătura căreia se vedea un pumnal cu măciulie de aur şi fildeş. Lângă cadavru zăceau jobenul şi bastonul din corn de narval.

Rodrigo citea şi recitea, sensibilizat, inventarul obiectelor găsite de comisarul de poliţie în buzunarele mortului: un portţigaret şi un portcreion, ambele din aur, un ceas de platină, un lanţ cu perle, un ac cu o mulţime de briliante, o scrisoare, două telegrame, un *pince-nez,* un revolver *Smith and Wesson,* o batistă de mătase şi trei mii două sute de *reali* bani gheaţă...

– Uite, părinte, spune dacă asta nu are o semnificaţie enormă! Bărbatul care se bucura de cel mai mare prestigiu în Brazilia moare cu trei mii două sute de *reali* în buzunar!

Parohul a clătinat din cap, încet. Rodrigo s-a ridicat, şi-a aprins ţigara şi s-a gândit la Toni, cu o dorinţă languroasă de a o avea lângă el, de a-şi pune capul obosit în poala ei. Trebuia s-o vadă cât mai repede posibil. A început să-şi imagineze întâlnirea... Îi va explica semnificaţia acelei morţi, valoarea simbolică a acelui bărbat şi consecinţele teribile pe care le putea avea crima pentru Rio Grande şi Brazilia. Anticipa deja privirea ei, atât de pură, de distantă, de incapabilă să înţeleagă dramele violente dintr-o ţară cu oameni brutali, pătimaşi şi pe jumătate sălbatici. Apoi ei vor uita de asasinat, de asasin, de politică, de tot, ca să se cufunde în actul dragostei, care era şi el un soi de omucidere, în care exista un înjunghietor şi un înjunghiat şi o agonie convulsivă, urmată de un extaz de moarte.

6

Întâlnirea cu Toni nu i-a oferit însă deliciile imaginate şi jinduite. I-a adus, de fapt, un nou şi teribil şoc. Fata a apărut pe neaşteptate la cabinet în după-amiaza următoare şi, după ce Rodrigo a încuiat uşa, cuprins de o bucurie ce-i furnica prin tot trupul anticipând ce avea să se petreacă, ea s-a aşezat pe sofaua acoperită cu muşama neagră, şi-a aţintit asupra lui ochii alarmaţi şi a spus: *Je suis enceinte.*

Cum? Rodrigo credea că n-a auzit bine. I-a cerut să repete. Toni a repetat. Nu încăpea nici o îndoială: *Sunt gravidă.* Gravidă, gravidă... A rămas cu ochii la ea, cu privirea în gol, imbecilizat, ca şi cum n-ar fi văzut-o, ca şi cum n-ar fi înţeles încă sensul cuvintelor ei.

Atunci Toni a început să şoptească fraze pe nemţeşte, cu o precipitare nervoasă. Tremura toată sub parde-siul de lână.

Gravidă? a repetat el. Imposibil. De unde ştie? Ce dovezi are? Ce cunoaşte ea despre lucrurile astea?

Fără a avea curajul să-l privească în faţă pe Rodrigo, cu ochii în jos, *Fräulein* i-a povestit că are ameţeli, greţuri şi că, *Vous savez!* a ezitat. De aproape patruzeci de zile... *vous savez.*

Sfinte Dumnezeule, a bâiguit el. Asta era prea de tot! A început să-l doară capul şi i-a venit să ţipe. Toni a izbucnit în plâns, s-a întins pe sofa şi şi-a ascuns faţa în mâini. Şi acum, sughiţa ea, şi acum, ce-o să se întâmple cu mine?

Rodrigo o privea, cu braţele căzute, cu o conştiinţă dureros de acută a bătăilor propriei sale inimi, a pulsaţiei sângelui în tâmple şi a cuţitelor care păreau să-i străpungă creierul. Secunde în şir a rămas nemişcat şi tăcut, în timp ce Toni continua să plângă.

Rodrigo căuta ceva de spus, dar cuvintele franţuzeşti ori nu-i veneau în minte, ori, când îi veneau, nu ştia cum să le aşeze într-o frază coerentă. Se gândea la ce se putea întâmpla dacă bănuielile fetei se confirmau. Ar urma scandalul, ridicolul, numele său târât în noroi. Ar pierde dragostea şi respectul Florei, n-ar mai avea curajul să-şi privească în faţă tatăl, naşa, prietenii... Dar se şi culpabiliza din cauza acelor sentimente şi gânduri egoiste care o excludeau pe Toni, ca şi cum ea n-ar fi avut tot atâta de pierdut ca el, sau chiar mai mult.

S-a apropiat de ea, s-a aşezat pe marginea sofalei şi a început s-o mângâie uşor pe păr. Fii calmă, a rugat-o, nu dispera, poate să fie o alarmă falsă...

Însă Toni, fără să-şi ia mâinile de la faţă, clătina din cap negând cu disperare.

Dar ce experienţă avea ea despre asemenea lucruri ca să-şi dea seama? Cu faţa în flăcări şi cu o josnică senzaţie de timiditate i-a propus s-o examineze, *je vous prie,* examenul normal la care se supun femeile când doresc să-şi vadă confirmată bănuiala de sarcină. Toni încă mai clătina din cap: nu, nu, nu! Rodrigo a încercat: Dar... dacă ar face-o doctorul Carbone? Era un bărbat decent, cu inimă bună, şi, oricum, ar fi obligat să păstreze secretul profesional.

Toni şi-a ridicat spre el faţa desfigurată:

– Mai bine mor decât să fac asta.

Rodrigo s-a sculat, a început să meargă în lung şi în lat prin cabinet, cu mâinile în buzunarele pantalonilor.

– Mai ştie cineva în afară de noi doi?

Toni a clătinat din cap în semn că nu. A început să-şi şteargă ochii încă mai sughiţând, dar acum doar încetişor.

Minutele treceau. Din farmacie răzbăteau voci: Gabriel i-a strigat un ordin ucenicului. Doctorul Carbone a trecut fredonând pe coridor. Rodrigo s-a temut şi deodată

şi-a dorit ca el să intre. S-a temut pentru că ştia că, dacă italianul intră, i-ar fi suficientă o privire ca să le descopere taina. A dorit, pentru că, odată descoperită taina, Toni ar fi forţată de împrejurări să se lase examinată de chirurg. Dar doctorul Carbone a trecut mai departe. Pe stradă s-a auzit claxonul unei maşini. Apoi s-a făcut tăcere şi în tăcere Rodrigo a rămas să-şi asculte pulsaţia propriului său sânge la tâmple. Oh! Dar modul cum se comporta era egoist, meschin, laş. Cu un elan de tandreţe s-a aşezat pe sofa lângă Toni şi a îmbrăţişat-o. Ea şi-a sprijinit capul pe umărul lui şi a închis ochii. A strâns cu ambele mâini mâna pe care Rodrigo o avea liberă şi au rămas aşa un timp îndelungat, tremurând în tăcere.

Rodrigo se gândea la o soluţie. Acum situaţia i se părea mai puţin sumbră. Era imposibil ca un om ca el să se înece în atât de puţină apă... Sigur! În zăpăceala surprizei, la început i se păruse că lumea se scufundă, dar acum, reflectând mai bine, vedea posibilitatea de a găsi o rezolvare a problemei. Mai întâi, trebuia verificat cu certitudine că Toni era într-adevăr gravidă. Dacă da, vor mai avea cel puţin trei luni ca să acţioneze, înainte de apariţia semnelor exterioare ale stării ei.

Dacă între timp ar trebui să recurgă la avort (ideea îi provoca o oroare rece, şi nu s-a putut împiedica să arunce o privire dulapului cu instrumente chirurgicale), vor trebui să-l facă fără pierdere de timp. Dar cine să o facă? El? Niciodată. N-ar avea curajul. Poate Carbone... I-ar putea cere acest serviciu special. Da, Carbone era omul indicat. Oferta sa către armata italiană fusese acceptată şi peste o lună oricum se va îmbarca spre Europa, luând secretul cu el. Dar... dacă ar surveni vreo infecţie sau o hemoragie şi Toni ar muri?

Rodrigo săruta cu duioşie părul fetei, îi strângea tare mâna şi, orice ar fi făcut, nu-şi putea izgoni din minte o imagine tulburătoare: Toni, palidă, întinsă pe masa de

operaţie, pierzând tot sângele din corp, şi Carbone, cu halatul pătat, scormonind cu fiarele în măruntaiele micuţei... Ce sordide, ce stupide erau toate astea!

Dar dacă Toni s-ar mărita cu Erwin Spielvogel? Numai la gândul unei asemenea soluţii, Rodrigo a simţit că îi iau foc obrajii şi urechile. Cum era în stare să se gândească la ceva atât de mârşav, de josnic? Posibilitatea acelei căsătorii îl făcea gelos. Totuşi, insista o voce cinică în străfundurile lui, ar fi o soluţie... Bine, dar copilul? Chiar dacă s-ar căsători imediat, ar crede oare Erwin că el este tatăl copilului? Dumnezeule, cum de am curajul să mă gândesc la aşa ceva?

Ca pentru a se izbăvi de o asemenea ticăloşie, a imaginat o soluţie îndrăzneaţă: să-i caute pe *Herr* şi *Frau* Weber, să le povestească totul deschis, fără să omită nici un detaliu, şi apoi să le spună: „Acum, faceţi ce credeţi: daţi-mă în judecată, denunţaţi-mă, omorâţi-mă..." Poate, a insinuat aceeaşi voce cinică, poate că maestrul şi a sa *Frau* îţi vor cere o indemnizaţie ca să plece din Santa Fé cu toată familia fără să facă scandal...

Dar dacă m-aş sfătui cu părintele Astolfo? Aş! Ce poate înţelege un celibatar din asemenea chestiuni de amor şi copii nelegitimi? Probabil că mi-ar vorbi de păcat, de infern, şi ar repeta povestea cu umbra îngerului.

Între timp, oricât de brutală ar părea, soluţia cea mai practică, mai rapidă, era cea a avortului. Odată făcut, totul ar fi ca mai înainte, şi el ar şti pe viitor să-şi ia măsuri de prevedere... Fiindcă acum, trecându-i spaima din primul moment, îl năpădea teama să n-o piardă pe Toni pentru totdeauna.

Şi-a amintit de prima zi când o văzuse pe scena teatrului Santa Cecília, îmbrăcată în alb, cu funde albastre în vârfurile codiţelor. Era, ea toată, un simbol matinal de tinereţe, graţie şi puritate. Acum, sărăcuţa stătea acolo

plângând, cu trăsăturile descompuse şi parcă îmbătrânite de suferinţă. Ca şi cum între seara celui de-al doilea spectacol din Santa Fé şi acel moment n-ar fi trecut doar câteva luni, ci mulţi ani. Iar el, Rodrigo, era vinovat de această transformare. El o nenorocise, din egoism, din vanitate, din lascivitate.

I-a venit în minte o zi din copilărie când, umblând pe drum şi văzând o rândunică aşezată pe un stâlp de telegraf, luase o piatră şi ochise păsărica, omorând-o. Primul său sentiment a fost de mândrie. Ce siguranţă! Ce tir! Alergase în locul unde căzuse rândunica şi o luase în mâini. Dar, văzând rana sângerândă pe care o făcuse piatra în capul păsăricii şi simţind contactul acelui trupşor fragil şi cald încă, avusese deodată conştiinţa dureros de acută a dimensiunii crimei sale, a răutăţii sale. Ucisese fiinţişoara aceea doar ca să-şi dovedească sieşi că e un bun trăgător. L-a cuprins atunci un simţământ atât de puternic de culpabilitate şi remuşcare, încât izbucnise într-un plâns convulsiv.

Şi acum plângea Rodrigo, îmbrăţişând-o pe Toni şi sărutându-i părul, cu impresia că ţine în braţe o rândunică moartă.

7

În săptămâna următoare – care a trecut fără ca Rodrigo s-o vadă pe Toni – el a trăit într-o stare de angoasă pe care în familie căuta s-o justifice prin situaţia politică din ţară, care-l îngrijora.

De mai multe ori fusese pe punctul să-l caute pe paroh şi să-şi deschidă sufletul în faţa lui. Uneori îl privea lung pe colonelul Jairo şi se întreba cum ar primi acel bărbat cordial şi aparent înţelegător mărturisirea sa, ori, mai bine,

cum ar judeca el comportamentul său faţă de Toni. Dar, nu! Dacă şi-ar mărturisi taina părintelui şi ofiţerului, ar rămâne în faţa lor într-o situaţie de inferioritate insupor-tabilă pentru orgoliul său. Ar prefera ca atât unul cât şi celălalt să-l considere, la fel ca până atunci, un bărbat stăpân pe viaţă, capabil să înlăture toate dificultăţile şi să rezolve toate problemele, nu numai pe ale sale proprii, ci şi pe ale străinilor.

De ce să nu-i povestească atunci totul lui Chiru, vechi prieten? Nu. Chiru, cu exuberanţa sa, ar propune o soluţie simplistă şi probabil grosolană. Apoi, el n-ar fi în stare să păstreze secretul: s-ar duce imediat să-i spună lui Saturnino, şi era natural să facă aşa, căci nu exista nimic pe lume care să predispună mai mult pe cineva la confidenţe decât o plimbare pe străzile pustii, în tăcerea nopţii.

Dar Carlo Carbone? Rodrigo îl ştergea categoric de pe lista confidenţilor posibili, deoarece cunoştea afecţiunea profundă şi respectul pe care italianul le purta Florei.

Dacă ar fi măcar Bio în oraş... Da, ar fi atunci cazul să-i dea dreptate şi să audă din partea fratelui său inevitabilul „Nu ţi-am spus eu?" Dar, ce naiba!, trebuie să mă descarc faţă de cineva.

Citea cu un interes foarte diminuat ştirile de război. Iar conflictul care zguduia Europa, întreaga lume, i se părea atât de îndepărtat în timp, ca războiul Celor Două Roze ori cel de Treizeci de Ani. Deschidea cărţi, dar nu reuşea să citească. Atenţia îi era risipită şi gândul lui fugea mereu la Toni. Îşi redusese orele de consultaţii, n-avea răbdare cu pacienţii şi se enerva când venea Santuzza să-i ceară părerea într-o problemă administrativă a spitalului.

Până şi vocea lui Caruso îi suna diferit în urechi, după acea teribilă dezvăluire făcută de Toni. Muzica ieşită din pâlnia gramofonului îi părea lipsită de strălucire, de relief. Pierduse şi apetitul, iar vinurile nu-i mai plăceau. În fine,

conchidea el, e ca şi cum un nor cenuşiu ar fi trecut peste oameni şi lucruri. Ducea acum o viaţă opacă şi fără rezonanţă, şi-şi petrecea majoritatea orelor năpădit de senzaţia descurajatoare că ceva foarte rău avea să se întâmple.

Observa că Flora era tristă şi posacă, privindu-l de departe cu ochi întrebători şi îngrijoraţi. În unele ocazii asta îi accentua simţământul de culpă; în altele însă îl irita numai, făcându-l să pună întrebări bruşte:

– Ce te uiţi aşa la mine? Nu m-ai mai văzut până acum?

Când se întâmpla asta, Flora începea să plângă şi urca la ea în odaie. El mai stătea un timp să-şi rumege resentimentul, dar după aceea, înseninat şi cuprins de remuşcări, urca după ea ca să-şi ceară iertare.

– Dinda, a spus el într-o zi când era singur cu Maria Valéria, există momente în viaţă...

Nu şi-a încheiat fraza, de teamă să nu facă o mărturisire completă.

Se uita la propriul său portret cu o oarecare animozitate. Celălalt Rodrigo i se părea acum insuportabil, cu seninătatea sa olimpiană. A ajuns chiar să-l invidieze. Bune timpuri, cele când nu avea griji, nici problme.

S-a gândit să facă un voiaj lung cu Flora, să meargă la Buenos Aires, Montevideo, Santiago, să lipsească vreo câteva luni din Santa Fé. Cât despre rest, ce-o vrea Dumnezeu. Dar cum ar putea el să stea atâtea luni departe de Toni, când nu suporta nici o despărţire de câteva zile?

Adeseori, sub cele mai absurde pretexte, trecea cu *Ford*-ul prin faţa casei familiei Weber, sperând s-o zărească pe Toni. Într-o după-amiază, l-a văzut pe Erwin în dreptul căsuţei, bătând la uşă, în mână cu un pachet învelit în hârtie de mătase, desigur un cadou pentru fata curtată.

În zilele acelea s-a răspândit prin oraş ştirea că *Fräulein* Weber se logodise cu fiul lui Otto Spielvogel.

– Imposibil, a strigat Rodrigo cu o reacţie automată, când Chiru i-a spus noutatea.

– De ce, imposibil? Sunt o pereche frumoasă. Se spune că maestrul şi *Frau* sunt atât de încântaţi, încât nu le mai tace gura. Ce dracu'! Băiatul are bani, are viitor.

Două zile mai târziu, jurnalul lui Amintas Camacho publica înştiinţarea despre nuntă. Rodrigo a citit-o şi prima sa reacţie a fost de revoltă. I-a venit să plece imediat, s-o caute pe Toni şi să-i arunce o insultă în obraz. Dar în acelaşi timp a avut şi o ciudată senzaţie de uşurare: poate că asta era chiar soluţia problemei. Dacă se căsătoreau înainte de a se fi dezvăluit starea fetei, onoarea ei (oh! ce formulă ridicolă) ar fi salvată. Dacă Erwin o iubeşte cu adevărat, nu va îndrăzni s-o părăsească, chiar după ce va descoperi adevărul. Şi, prostii, nici băiatul nu va voi să se ştie amestecat într-un scandal...

La capătul acestor reflecţii, Rodrigo a scos un oftat. Treptat însă, a început să se simtă îmboldit de gelozie şi să vrea să afle cum Toni, Toni a lui, se va putea supune acelei căsătorii fără dragoste. Îi era de neconceput şi respingătoare ideea că Toni se va culca cu Erwin Spielvogel. Mult timp a fost copleşit de o senzaţie de dezamăgire şi eşec. Totul se rezolvă aşadar în cea mai bună manieră nemţească, a reflectat cu amărăciune. Celălalt va rămâne cu femeia pe care o iubesc şi cu odrasla pe care i-am făcut-o eu. Iar mâine amândoi vor veni cu *Herr* şi *Frau* Weber la Conac, şi toţi împreună vom bea şampanie şi vom schimba între noi amabilităţi, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat.

A lovit cu pumnul în spătarul scaunului, s-a ridicat, şi-a pus pălăria şi a ieşit. În aer pluteau semne de primăvară. Un vânt rece cu parfum de glicine agita frunzele tinere ale platanilor din piaţă. Mari nori albi călătoreau pe cer.

Cine poate să înţeleagă sufletul unei femei? se întreba Rodrigo, cu mâinile în buzunare, cu ochii în jos. Paşii l-au dus spre strada Poncho Verde. Nu-i ieşeau din minte cuvintele citite în *Vocea Muntelui,* înştiinţarea aceea idioată în chenar care era imitaţia ridicolă a unei cărţi de vizită cu unul din colţuri îndoit: *Otto Spielvogel şi Doamna au plăcerea să comunice rudelor şi cunoscuţilor logodna fiului lor Erwin cu domnişoara Antônia Weber (Toni).*

Totul este în regulă, a conchis, plin de ranchiună. Se încheie un capitol din viaţa amoroasă a doctorului Rodrigo Cambará. Acum, prietene, trebuie să fii om cu judecată, să-ţi vezi de soţie, care e cea mai bună soţie din lume, de copii, de casă, de clinică, de viaţa ta.

Dar în ciuda acestor sfaturi şi intenţii, continua să se îndrepte spre locuinţa familiei Weber. Trecând prin faţa căsuţei, a zărit silueta fetei, nemişcată în spatele geamului. L-a năpădit o tandreţe atât de caldă faţă de ea, încât a uitat de orice resentiment şi n-a mai avut decât o dorinţă: să traverseze strada în fugă, să ridice ghilotina ferestrei, să ia făptura iubită în braţe şi să-i acopere obrajii de sărutări. S-a oprit însă pe trotuarul opus, aşteptând ca Toni să facă un gest, să-i dea un semn. Dar silueta a rămas nemişcată.

– Mă duc, sau nu? ezita el. A făcut vreo câţiva paşi agale, în sus şi în jos, a început să fluiere (la o casă din vecini a apărut o femeie la ferăastră) şi, stânjenit, simţindu-se caraghios şi nefericit, a plecat de acolo, fără a întoarce capul.

O dorea pe Toni cu o intensitate dureroasă. Îi era foarte dor de sărutările ei, de acea excitantă combinaţie: prospeţimea elastică a buzelor şi căldura umedă a respiraţiei.

Să fie posibil, Dumnezeule, ca eu să nu mai sărut niciodată gura asta? Sigur că am s-o fac. Toni mă iubeşte. Singură sau măritată, e a mea, a mea, a mea!

Până să dea colțul, s-a mai uitat înapoi pe furiș. Vecina curioasă stătea tot la fereastră, pe jumătate ieșită în afară, cu capul întors după el. Ștoalfa! Un simțământ de revoltă i-a cuprins pieptul. A urât toate persoanele și toate lucrurile care se interpuneau între el și Toni. Iar incapacitatea sa de a depăși piedicile îi dădea o senzație rece de neputință.

A adormit greu în noaptea aceea. A rămas cu ochii deschiși, fumând în pat și ascultând dangătele orologiului.

8

În ziua următoare, curând după amiază, a avut mulțumirea să-l vadă pe Toríbio descălecând în curtea Conacului. L-a îmbrățișat cu efuziune și, după masa de prânz, l-a dus în pod. A încuiat ușa și i-a povestit tot. Toríbio asculta în tăcere, fără nici cel mai mic semn de surprindere. Când fratele său a isprăvit, n-a spus decât „Chestia dracului..." Și, dus pe gânduri, a rămas cu ochii la coroanele copacilor din piață, scuturate de un vânt de septembrie, pe care le vedea prin fereastră.

– Haide, băiete! a exclamat Rodrigo. Spune ceva. Ce să mă fac?

– Lasă lucrurile așa cum sunt...

– Ascultă, mie nu-mi curge apă prin vine în loc de sânge. Trebuie să fac ceva, altfel plesnesc.

– Astâmpără-te. Las-o să se mărite cu Spielvogel.

– Și pe urmă?

– O știi Dumnezeu ce să facă.

– Eu îți cer un sfat, și tu-mi vii cu zicale... Uiți că-mi place fata.

– Păi atunci, fugi cu ea.

– Bio!

– Ce vrei să-ţi spun?

– Ştiu şi eu?

A lovit cu piciorul o carte care zăcea pe jos, aruncând-o spre piciorul patului. Bio s-a aplecat, a luat-o şi a început s-o răsfoiască.

– Ţi-aduci aminte de bătrânul Winter?

– Nu schimba vorba.

Toríbio a scos un oftat de nerăbdare.

– Te-ai vârât în încurcătură, acum trebuie să ieşi singur din ea.

– Dar nu ştiu, nu ştiu, nu ştiu!

Toríbio a aruncat mucul ţigării pe acoperiş.

– Un lucru te rog. Orice s-ar întâmpla, cruţă-ţi nevasta. Nu cumva să afle şi ea de povestea asta.

– Cel mai rău e că-mi pierd răbdarea, sunt nervos, insuportabil. Flora cred că bănuieşte ceva. Femeile au un al şaselea simţ...

Toríbio s-a întins pe pat, pe spate, şi şi-a împreunat mâinile sub ceafă. Rodrigo s-a aşezat pe pervazul ferestrei şi a rămas cu ochii la girueta Catedralei, pe care vântul de sud-est o rotea necontenit.

– Parcă mi-ar fi făcut cineva farmece, Bio. Fata asta nu-mi iese din cap. Mă gândesc la ea toată ziua, şi când dorm o visez. Nu poţi să-ţi dai seama de ce simt fiindcă... în fine, ştii... Uneori îmi zic că-i mai bine să se termine totul, s-o las să se mărite şi să-şi vadă de viaţa ei. Dar eu n-am să am pace cât timp o voi şti pe Toni în Santa Fé, atât de aproape de mine, continuând să mă iubească, şi că ar ajunge să mă duc la ea, să bat la uşă, pentru ca să-mi cadă în braţe. Pe urmă, doar la gândul că o să se culce cu neamţul, mi se face greaţă şi-mi vine să-l iau la palme pe nemernic!

Toríbio asculta în tăcere. Cu ochii tot la cocoşul de fier, celălalt continua:

– Prima oară când m-am culcat cu ea, mi-am dat seama că-s pierdut. Am înţeles că Toni e făcută pentru mine, că nu mai pot aparţine nimănui, că toate astea se întâmplă printr-o determinare a Destinului şi că deci nu foloseşte la nimic să mă eschivez... Şi-ţi mărturisesc fără pic de ruşine că, plecând din odaia ei în prima noapte, am plâns de emoţie.

Rodrigo îşi simţea vocea stinsă şi nesigură. Dar îi cădea bine să-şi mai uşureze sufletul.

– Ştii că am avut multe femei la viaţa mea, de toate tipurile şi de toate vârstele... Dar ea... ea e altfel, pe cu-vântul meu că e altfel. Ce simt eu pentru ea nu e numai dorinţă, ci şi tandreţe. Ai adormit?

– Nu. Ţin doar ochii închişi. Spune...

– Când mă gândesc că am nenorocit-o pe fetiţa asta, care a venit de atât de departe, şi purta codiţe... pe cuvântul meu că-mi vine să...

A tăcut brusc, simţind un nod în gât.

– N-o să se întâmple nimic, a şoptit celălalt. Într-o zi o să treacă toate astea.

– Când mi s-a spus că s-a logodit cu... cu colonul acela, am crezut că înnebunesc de gelozie şi de ciudă. Pe urmă mi-am zis: cu ce drept? Ce-i pot oferi eu acestei fete?

– Aşa e. Căsătoria asta poate să rezolve problema.

– Uşor de spus, dar uite că toată povestea nu-mi iese din cap. Nu mai pot face nimic. Dacă lucrurile continuă tot aşa, viaţa mea de familie, liniştea mea, clinica, eu însumi... totul se duce dracului.

– Cruţ-o pe Flora, eu atât îţi spun. Ea merită altă soartă. Şi mai trebuie să te gândeşti la copii, la năşica, şi, ce dracu'!, gândeşte-te şi la bătrân. Restul nu contează. Restul se aranjează cu timpul.

Rodrigo a tras tare aer în piept.

– Parfumul de flori care pluteşte peste tot, peste tot... peste tot... Ştiu că-i o prostie ce spun, dar omul trebuie să se descarce în faţa cuiva. Primăvara asta îmi fierbe în sânge. A trecut aproape o lună de când am avut-o ultima oară pe Toni. Nu mai suport dorul de ea. Ştiu că după logodnă ar trebui să am mai mult amor-propriu şi să aştept să mă caute ea, dar nu pot. Lipsa ei a ajuns să mă doară, ca şi cum mi s-ar fi amputat o parte din trup. Vocea ei, mirosul ei, felul ei de a săruta... totul îmi lipseşte.

Rodrigo se uita acum la un nor mare şi pântecos gonit de vânt spre apus.

– Uneori, a continuat, rămân aşa, destul de liric, mi-amintesc de ochii ei de păpuşă, şi m-apucă nişte regrete teribile pentru fată, îmi vine s-o iau pe genunchi, să-mi trec mâna prin părul ei şi s-o legăn ca pe un copilaş. Râzi de mine, nu-i aşa? Poţi să râzi, nu-mi pasă.

– Continuă, omule.

– Cel mai greu mi-e când simt nevoia de femeie. Atunci la gura ei mă gândesc. Ai fost atent la gura acestei fete?

– Mai mult sau mai puţin. De ce?

– Nu ştiu, are ceva care mă-nnebuneşte. Odată am fost atât de excitat, încât i-am muşcat buzele. A doua zi avea buza inferioară umflată, a trebuit să mintă că a înţepat-o o viespe.

Bio găsea pesemne ridicole acele confidenţe. Da, iubirea are întotdeauna o latură caraghioasă pentru cine o priveşte din afară, la rece. Peste un an sau doi, când se va gândi la toate astea, poate că va ajunge el însuşi să le găsească ridicole. Dar acum...

– Să nu crezi că nu văd şi eu toată povestea asta ca o nebunie, a spus Rodrigo cu voce tare, şi că mai devreme sau mai târziu n-am să revin la o viaţă normală. Nu vreau să pierd dragostea şi nici respectul Florei. Ştiu că tot ce-am

făcut e greşit şi că m-am purtat ca o canalie. Tu m-ai prevenit la timp. Chiar eu m-am prevenit. Dar la ce foloseşte ca raţiunea să comande ceva, când corpul strigă violent după altceva, total diferit? De fiecare dată sunt tot mai con-vins că iubirea e o boală, o boală infecţioasă. Un soi de febră, Bio. Şi ce-i mai rău e că bolnavul nici nu vrea să audă de vindecare.

S-a făcut o scurtă tăcere. Un zmeu, jumătate galben, jumătate roşu-stacojiu, a apărut foarte sus, deasupra cupolei Intendenţei.

– Şi acum, sarcina asta a agravat totul. Te-ai gândit la ce se poate întâmpla dacă ceilalţi află de copil? Te-ai gândit la scandal, la vorbărie, la murdării? Crezi că-mi închipui că cei care mă înconjoară şi mă adulează acum îmi sunt prieteni adevăraţi? Aş! Majoritatea nu-mi pot ierta faptul că am bani, talent, haine frumoase, prestigiu, poziţie socială... Inamicii mei o să profite de ocazie ca să mă împroaşte cu noroi. N-o să aibă linişte până n-o să mă vadă complet la pământ.

A tăcut şi a început să-i pălmuiască în gând pe toţi bârfitorii din oraş. Pe urmă a uitat de ei, fiindcă Toni îi ocupa acum din nou toate gândurile. Ce bine ar fi dacă ar putea să plece cu ea departe de mizeriile astea! S-ar duce amândoi, mână în mână, la ţară, în întâmpinarea primăverii.

– Aş putea lăsa lucrurile să se desfăşoare de la sine, cum zici tu. Dar nu ştiu să aştept, asta e. Sunt exasperat. Dacă aş putea măcar s-o mai văd o dată pe Toni... Aş vrea ca ea să-mi spună: „Încă te mai iubesc, mă mărit cu Erwin fiindcă m-au obligat părinţii, şi pentru că acest copil din mine are nevoie de un tată. Dar pe tine te iubesc şi o să te iubesc totdeauna." Ar fi suficient ca ea să spună asta. Aş vrea numai să mai vorbesc o dată cu ea...

Să vorbească? Nu, nu se putea minţi singur. Ceea ce dorea el, cu o intensitate chinuitoare, era s-o strângă iar pe Toni în braţe, să-i sărute gura, să-i muşte buzele.

Încă nu se făcuse ora patru după-amiază când a sunat telefonul de la Conac şi Rodrigo, ridicând receptorul, a recunoscut vocea doamnei Weber, care încerca să-i spună ceva de neînţeles, fiindcă femeia ţipa, înnebunită, amestecând franceza cu germana. Pricepând că se petrecuse ceva teribil în casa familiei Weber, a alergat acolo, cu o presimţire groaznică. A intrat în căsuţă, s-a dus drept la camera fetei şi a găsit-o căzută pe jos, cu ochii ieşiţi din orbite şi sticloşi, faţa lividă schimonosită într-o expresie de durere violentă, buzele şi bărbia arse de otrava pe care o înghiţise.

Era moartă.

9

Stăteau amândoi închişi în cabinet de aproape o jumătate de oră. Toríbio se uita la fratele său care, aşezat pe sofa, îşi ţinea faţa ascunsă în mâini şi avea capul zguduit de un plâns cu sughiţuri uscate. Rodrigo se sforţa să plângă cu lacrimi, dar nu putea: era ca şi cum o mână de fier l-ar fi gâtuit şi i-ar fi apăsat inima, reţinându-i-le. Şi avea nevoie de lacrimi fiindcă altfel i s-ar fi rupt ceva în piept. Simţea lângă obraz contactul îngheţat al propriilor sale mâini. Îi ardea gâtul şi avea gura uscată. Într-un moment de angoasă şi greaţă a simţit că i se contractă muşchii stomacului, ca şi cum i-ar fi venit să vomite. S-a culcat cu faţa în jos pe sofa şi şi-a apăsat pieptul şi burta pe muşama... Dacă ar reuşi să vomite, a conchis prosteşte, poate că toată neliniştea i-ar ieşi pe gură şi s-ar simţi uşurat... Şi-a amintit de ziua când venise Toni la cabinet *(Je suis enceinte)* şi rămăsese acolo culcată pe sofa, aşa cum stătea el acum... Oricât se străduia, nu putea şterge amintirea aceea oribilă. Toni întinsă pe podea, cu ochii holbaţi şi ficşi, cu gura arsă, gura arsă, gura arsă... Şi iar povara acelei nenorociri s-a prăvălit peste el strivindu-l.

Rodrigo şi-a strâns ochii făcând un nou efort să plângă, dar sughiţurile uscate, ca de agonie, au continuat.

– Mă duc să-i cer un calmant doctorului Carbone, a şoptit Toríbio.

– Nu! Vreau să fiu lăsat în pace. Pleacă!

În clipa aceea a bătut cineva la uşă. Toríbio s-a apropiat.

– Cine e?

De afară s-a auzit o voce:

– Sunt eu, părintele Astolfo.

După o scurtă ezitare, Toríbio a deschis. Parohul a intrat, s-a oprit în mijlocul încăperii, s-a uitat lung la Rodrigo, în tăcere, apoi s-a apropiat de el, s-a aplecat şi i-a atins uşor faţa cu vârfurile degetelor, cu o mângâiere stângace şi sfioasă. Rodrigo a ridicat ochii şi, văzându-şi prietenul, a izbucnit în fine într-un plâns convulsiv. Lacrimile i se rostogoleau în picuri mari pe obraji. A rămas aşa clipe în şir plângând cu sughiţuri, în timp ce părintele şi Toríbio stăteau de vorbă cu voce scăzută într-un colţ al cabinetului.

În sfârşit, calmat întrucâtva, Rodrigo s-a aşezat pe sofa, şi-a şters lacrimile cu mâneca hainei, a scos o ţigară din buzunar, şi-a vârât-o între buze şi a apropiat-o de flacăra chibritului scăpărat de Toríbio. A scos câteva fumuri cu o senzaţie lâncezitoare, tremurândă şi vinovată de linişte. S-a uitat lung la paroh şi i-a venit brusc dorinţa să-i mărturisească tot.

– Părinte, fata era gravidă şi copilul era al meu. S-a omorât din cauza mea.

A simţit că, spunând aceste cuvinte, cerea milă, simpatie, sprijin; când de fapt ceea ce voia el era să se incrimineze, să se lovească în piept, să facă un act de căinţă. Sacerdotul îl privea cu o expresie melancolică.

– Ştiai? a întrebat Rodrigo.

– Da.

– Ţi-a spus ea?

– Nu. Cine mi-a spus ai fost chiar dumneata: privirea, gesturile, totul...

Rodrigo a lăsat ochii în jos şi a murmurat:

– Am procedat ca un laş.

– Nu e cazul acum să căutăm un calificativ pentru comportamentul dumitale. De vreme ce răul e făcut, ce-ţi revine acum e să salvezi ce-a mai rămas.

– N-a mai rămas nimic, părinte, nici demnitatea mea măcar.

– Ba a rămas mult. Soţia dumitale, copiii, viaţa dumitale, într-un cuvânt.

– Dar ce-o să fie viaţa mea de-acum înainte, cu moartea asta pe conştiinţă?

Şi într-un acces de autocompătimire, a izbucnit iar în plâns, dar de astă dată un plâns tăcut, fără sughiţuri, moale, abject.

A revenit în gând la camera aceea. Toni pe podea, buzele ei arse, arse, arse...

– Sunt un egoist, un vanitos, o canalie...

A lăsat să-i cadă ţigara şi din nou şi-a ascuns faţa în mâini.

Toríbio, care îşi mărunţea acum tutunul cu briceagul de argint, s-a uitat la preot.

– Dar fata n-a lăsat nici o scrisoare... nimic?

– Nu.

– Curios.

– Trebuie să fi făcut asta într-un moment de disperare, brusc. Dacă se gândea puţin, n-o făcea. Era o bună catolică.

A povestit că din ziua precedentă *Herr* Weber şi Wolfgang se duseseră la Nova Pomerânia, iar *Frau* Weber ieşise de dimineaţă, foarte devreme, urmând să ia prânzul la una dintre elevele ei de canto. Toni, pretextând că e

indispusă, rămăsese acasă, închisă în odaie. Reieşea că a înghiţit otrava pe la opt de dimineaţă. Revenind acasă puţin înainte de patru după-amiază, *Frau* Weber bătuse la uşa fetei şi, neprimind răspuns, se alarmase şi alergase după ajutor la vecini, care au spart uşa, găsind-o pe fată neînsufleţită.

Rodrigo îşi imagina lunga agonie a bietei Toni, singură în camera aceea, zvârcolindu-se pe jos, cu gura, gâtul, esofagul, stomacul arse de otravă, un vomisment sângeriu cu bucăţi de mucoasă scurgându-i-se printre buze. Şi durerea sfâşietoare, angoasa spasmodică, lipsa de aer... Asta timp de ore, de ore, de ore în şir... Sfinte Dumnezeule!

Rodrigo voia să-şi îndepărteze din minte acea scenă de groază, dar nu reuşea. A început să tremure şi să asude rece.

Părintele Astolfo umbla de colo-colo, cu paşi mari şi cadenţaţi. Bio îşi răsucea o ţigară.

Rodrigo s-a uitat la sacerdot.

– Când e înmormântarea?

– Mâine la opt. Doctorul Matias spune că nu-i bine să se mai aştepte.

– Şi corpul... o să fie slujit?

Părintele a clătinat din cap, negând descurajat.

– Un preot catolic nu poate sluji pentru odihna sufletului unui sinucigaş.

Rodrigo s-a gândit la lovitura pe care o vor primi soţii Weber. Da, soţii Weber. Încă nu se gândise la ei. Bieţii oameni!

– Totul e numai din vina mea, a bâiguit. Dacă aş avea o picătură de ruşine în obraz, ar trebui să-mi trag un glonte în cap.

A spus aceste cuvinte fără nici o convingere, fiindcă în spatele disperării lui se găsea o neobişnuită dorinţă de a trăi.

– Sinuciderea e întotdeauna o soluţie laşă, a replicat sacerdotul.

Laşă? Va să zică, părintele găsea că Toni fusese laşă? Cum îndrăznea să spună asta?

– Ce înţelegi dumneata din păsurile inimii? a întrebat cu un acces de indignare. Cum poţi să judeci acţiunile oamenilor, dacă nici nu eşti un bărbat întreg?

O clipă, Rodrigo parcă s-a simţit uşurat de povara culpei, transferând omului în sutană neagră responsabilitatea tragediei. Astolfo era duhovnicul fetei, un paznic al virtuţii, al moralei, al tuturor prejudecăţilor sociale care împiedicaseră ca el şi Toni să fie fericiţi.

– Şi dacă există un Dumnezeu şi acest Dumnezeu e bun şi drept, a adăugat cu ochii iluminaţi de o strălucire bruscă, Toni merge direct în cer fără intervenţia Bisericii dumitale!

Părintele Astolfo l-a ascultat fără să i se clintească un singur muşchi pe faţă. Doar ochii îi trădau mâhnirea.

– Poţi să te descarci, prietene, dacă asta îţi face bine. Ce gândeşti despre mine nu contează absolut deloc. Ceea ce contează e să nu mai faci şi altă nebunie.

Rodrigo, care se ridicase în picioare ca să spună ultimele cuvinte, s-a aşezat iar. Îl durea tot corpul, i se înmuiaseră picioarele.

– Fratele dumitale are ceva important să-ţi propună, a murmurat parohul, după o scurtă tăcere.

– Tu n-ai să mergi mâine la înmormântare, a spus Toríbio.

Rodrigo a tresărit.

– De ce?

– Disperarea ta poate sări în ochi şi toată lumea o să înţeleagă ce s-a întâmplat. Ajunge scena pe care ai făcut-o în casa familiei Weber, în faţa tuturor oamenilor acelora.

Câteva secunde Rodrigo a rămas pierdut, încercând, angoasat, să-şi amintească. Nu-şi aducea aminte cum ajunsese de la locuinţa fetei la cabinet.

– Bine, dar e imposibil ca la ora asta oraşul să nu ştie adevărul, a reacţionat el.

Părintele Astolfo i-a relatat atunci, cu o vizibilă stânjeneală şi câteva reticenţe, ce se comenta în Santa Fé în legătură cu sinuciderea. Se răspândise o versiune conform căreia Toni se omorâse fiindcă nu-l iubea pe Erwin Spielvogel, cu care familia voia s-o oblige să se mărite. Bio i-a povestit ceva şi mai sordid: Toni se sinucisese de ruşine, când a descoperit că fratele ei era un invertit sexual. Iar Zago, a adăugat parohul şoväind, vehicula cu maliţiozitate zvonul că Toni era gravidă şi că tatăl copilului era unul din fiii lui Maneco Macedo, cu care fata fusese văzută într-o zi plimbându-se cu automobilul.

– Ce infamie! a vociferat Rodrigo. Copilul e al meu.

Şi o clipă l-a înfuriat umbra unei bănuieli de gelozie.

Toríbio i-a pus mâna pe umăr.

– Pleci chiar azi la Angico.

– Eşti nebun!

– Am pregătit tot. I-am spus Florei că tata a trimis după tine urgent fiindcă nu se simte bine.

– Dar asta-i absurd..., a replicat Rodrigo, acum mai puţin vehement. Ce-o să se spună, dacă n-am să fiu văzut la înmormântare?

Preotul a intervenit:

– Esenţial este să evităm o înrăutăţire a situaţiei. Trebuie să împiedicăm ca şi alte persoane să fie atinse de nenorocirea asta. Du-te la moşie şi rămâi acolo câteva zile. Faza acută a chestiunii o să treacă, şi atunci ai să te poţi întoarce acasă spre a-ţi reîncepe viaţa pe baze noi.

Rodrigo se împotrivea:

– Ce credeţi că sunt eu? De când îmi daţi mie ordine?

Parohul a făcut un gest de neputinţă. Bio a ridicat glasul:

– Nu-nţelegi, idiotule, că încercăm să-ţi cruţăm soţia, familia, viitorul?

Acum Rodrigo avea impresia că se află în fundul unui puţ. La ce-i folosea să lupte? A mai ridicat o obiecţie, însă cu speranţa ca ceilalţi să-l convingă de contrariul.

– La ce o să servească toată comedia asta? Flora pesemne că ştie tot... nu-i aşa, părinte?

Lui Astolfo i-a trebuit un timp până să răspundă. Când a făcut-o, a folosit puţine cuvinte:

– *Dona* Flora e o femeie inteligentă şi cu bun-simţ.

Toríbio începea să-şi piardă răbdarea.

– *Ford*-ul e gata pregătit, a anunţat. Trebuie să pleci cât mai repede, ca să ajungi la Angico până nu se înnoptează. Lasă restul pe seama mea: rămân aici până te întorci.

A ieşit din cabinet şi s-a înapoiat imediat cu un pahar gradat şi o sticlă de coniac. A ridicat paharul în lu-mină şi a turnat băutura.

– Haide, bea, băiete. Şaizeci de grame. O să-ţi facă bine.

Rodrigo a băut.

– Încă un pic?

Celălalt a clătinat din cap în semn că nu.

– Dar dumneata, părinte?

– Nu, mulţumesc.

– Ei bine, eu am nevoie de o duşcă, fiindcă nu-s de fier. Vreo sută de grame... sau o sută douăzeci.

S-a servit, a dus paharul la gură şi l-a dat pe gât. A plescăit din buze şi s-a uitat la fratele său:

– Acum, şterge-ţi lacrimile, piaptănă-te şi du-te să-ţi iei rămas bun de la ai tăi. Aminteşte-ţi de bătrânul Babalo: o nenorocire mică e un fleac.

Rodrigo s-a ridicat, s-a dus la lavoar şi a stat să se privească în oglindă, în care a văzut chipul preotului în spatele său. O voce blândă, dar gravă, i-a sunat lângă ureche:

– Ţi-aminteşti de convorbirea noastră din piaţă, în dimineaţa priveghiului *Donei* Emerenciana?

Rodrigo s-a încruntat. Şi şi-a amintit.

10

Soarele asfinţise când a sosit la Angico. A făcut un efort ca să nu izbucnească în plâns în momentul când, îmbrăţişându-l, tatăl său l-a întrebat:

– Ce-i cu surpriza asta? Ce s-a întâmplat?

A bâiguit o scuză. Era obosit, muncise prea mult în ultimele zile, trebuia să petreacă un timp în linişte la ţară, ca să se refacă. Înţelegi, oboseala de la cabinet, o operaţie după alta, şi, pe deasupra, poveştile astea cu politica...

– M-a deprimat foarte tare moartea senatorului. Parcă aş fi pierdut o rudă apropiată.

Da, era adevărat, regretase sincer pierderea lui Pinheiro Machado, dar de ce oare cuvintele astea sunau acum ca o minciună?

– A fost o sălbăticie..., a murmurat Licurgo.

Curând după aceea, aşezat la masa de cină, au mai vorbit despre tragedia de la Hotelul Străinilor. Licurgo a amintit pasaje din viaţa politică şi privată a lui Pinheiro Machado.

Dar Rodrigo era absent, nu dădea atenţie spuselor tatălui său.

– Nu mănânci?

– N-am poftă de mâncare.

– Atunci, ia măcar un pahar cu lapte.

– Nu pot, tată. Mi-e cam greaţă.

Şi brusc prima frază melodică din *Visare* de Schumann i-a răsunat în minte şi, simţind că va începe să plângă, s-a sculat, a ieşit din odaie cu paşi grăbiţi, a intrat în camera lui întunecată şi s-a aruncat pe pat. Oh! Totul era mult mai rău decât îşi închipuise! Singurătatea de la ţară, lămpile cu gaz, mirosul de funingine şi seu rece, lipsa de confort, vântul, vântul acela nebun care urla afară, zgâl-ţâind ferestrele, vântul nemilos răzuind, răzuind, răzuind ca o pilă nervii oamenilor!

O scândură din duşumea a trosnit. Rodrigo a întors capul şi l-a văzut pe tatăl său în mijlocul camerei, cu o lumânare aprinsă în mână.

– Fiule, spune-mi adevărul. Ce s-a întâmplat?

Culcat pe burtă, cu ambele mâini încleştate pe barele de la capul patului, Rodrigo continua să plângă.

– A murit cineva, ştiu.

Licurgo a făcut o pauză în care timp sfeşnicul îi tremura în mână.

– Spune-mi, cine? Sunt pregătit pentru orice.

– Te rog, stinge lumânarea...

Licurgo a şovăit o fracţiune de secundă. În fine, a suflat în flacără şi camera a fost din nou cufundată în beznă.

Rodrigo i-a istorisit atunci poveastea lui din seara când o cunoscuse pe Toni Weber până în momentul când o găsise moartă cu gura corodată de acid. Îi făcea parcă plăcere să detalieze faptele care îl incriminau, să caute să-şi agraveze culpa. Când şi-a isprăvit relatarea, s-a făcut o tăcere pe care numai dresul sec al vocii lui Licurgo a întrerupt-o.

– Trebuia să-mi iau greutatea asta de pe suflet. Eşti tatăl meu. Poţi să-mi spui că-s un mizerabil, o canalie, fiindcă asta şi sunt. Pedepseşte-mă, ai tot dreptul. Spune ce vrei, că-mi plec capul. N-am nici o scuză, n-am iertare.

În inima lui Licurgo exista o piaţă şi în centrul acelei pieţe, un monument: statuia tânărului doctor Rodrigo Cambará, bărbat de caracter, medic umanitar, fiu bun, frate bun, soţ bun, tată bun, prieten bun. Acum chiar el, Rodrigo, doborâse statuia cu acea confesiune, îşi aruncase propria imagine în noroi. Asta-l făcea să sufere, dar în acelaşi timp îl şi izbăvea puţin.

Licurgo a scăpărat un chibrit: flacăra a urcat, tremurândă, s-a oprit în dreptul ţigării şi apoi s-a stins, în întu-neric rămânând doar un punct luminos.

De ce nu spunea nimic bătrânul? Fumul ţigării s-a răspândit în aer şi, aspirându-i mirosul acru, Rodrigo a avut impresia că vede şi atinge trupul tatălui său.

– Bio m-a sfătuit să vin... A fost de părere să nu mă duc la înmormântare, se temea să nu mă trădez... Datoria mea ar fi fost să rămân şi să înfrunt situaţia, dar am fugit ca un laş.

– Ai procedat bine venind. Fratele tău a avut dreptate. Trebuie să ai grijă de nevastă, de copii. Asta-i principalul

Rodrigo n-ar fi vrut ca tatăl său să spună atunci acele lucruri. Ar fi preferat să-l insulte, să-l pălmuiască, să-l dea afară din casă.

– N-a fost bine, a murmurat Licurgo, i-ai făcut atâta rău fetei. Asta nu-i drept, nu-i decent, dar aşa e viaţa, se poate întâmpla oricui. Principalul e să nu-ţi pierzi capul acum. Nu se sfârşeşte lumea. Trebuie să trăieşti mai de-parte ca înainte, familia ta la fel, şi Conacul. Regret mult ce s-a întâmplat. Să-ţi servească de lecţie.

Nu era în tonul vocii tatălui său indignare, nici solemnitate, ci doar o tristeţe seacă de om de la munte.

Iar în tăcerea care se lăsase din nou, Rodrigo asculta urletul vântului şi foşnetul pădurii de bambuşi.

11

Odaia rece şi umedă era luminată slab de un felinar cu gaz. Culcat pe spate, complet îmbrăcat, Rodrigo se uita în tavan şi se gândea la lunga noapte pe care o avea în faţă. De mai bine de o oră îl durea capul necontenit. Era o durere surdă şi zvâcnitoare, care părea provocată de pulsaţiile sângelui în tâmple. Ah! Dacă cel puţin ar fi luat cu el un somnifer...

A aprins o ţigară, a tras un fum, a închis ochii şi a rămas aşa, urmărindu-şi bătăile inimii, gândindu-se la multele nopţi când simţise lângă pieptul său gol bătăile speriate ale inimii fetei. Pe fondul întunecat al pleoapelor parcă o revedea pe fetiţa cu codiţe lungi, cu faţa duios sprijinită de braţul violoncelului, cântând *Visare*. În minte i-au răsunat primele opt note ale melodiei, şi au rămas să se repete obsedant, însoţind cadenţa lentă şi regulată a pulsaţiilor sângelui.

Biata Toni! La ora aceea corpul ei era privegheat în micul salon al familiei Weber. Rodrigo şi-a imaginat scena: sicriul negru, cadavrul acoperit de flori, faţa ascunsă sub o basma şi, sub basma, buzele arse, buzele arse, buzele arse... *Herr* Weber desigur că priveşte în jur zăpăcit, cu aerul că nu înţelege nimic. *Frau* Weber plânge disperată, biata *Frau* Weber pentru care doctorul Rodrigo Cambará era cel mai frumos şi generos bărbat... Şi Wolfgang, acolo, îşi privea trist sora moartă...

La gândul că şi Cuca Lopes se va fi aflând la priveghi ca să anime conversaţiile cu glumele lui, şi că poate Chiru în

clipa aceea propunea vesel vreo partidă de *truco* – Rodrigo se aduna în el chircit, sensibilizat, spu-nându-şi că biata Toni zăcea părăsită, expusă indiferenţei sau, mai rău, bârfei generale, pe un pământ cu oameni străini care nu-i voiau binele. Asta l-a durut atât de tare pentru fată, încât i s-au umplut ochii de lacrimi.

S-a sculat, a scuipat ţigara din gură şi şi-a strâns capul cu mâinile. Pe urmă a început să se plimbe prin odaie, cuprins de o nelinişte care-i provoca ameţeli. S-a uitat la ceas: încă nu era ora unsprezece. S-a aruncat din nou pe pat. A avut impresia că craniul său era o casă enormă pre-cum Conacul, unde răsuna un violoncel enorm, cântând o muzică enormă, şi fiecare notă era ca o înţepătură ce-i sfredelea creierul. Pe urmă capul său s-a transformat ca prin minune în căsuţa cu ferestre vopsite în albastru (Dumne-zeule Sfinte, cred că înnebunesc) şi după aceea nu mai era decât o cămăruţă cu parfum de levănţică. Deodată, disperat, a îmbrăţişat trupul cald al femeii pe care o simţea palpitând lângă pieptul său. Şi cu furie i-a sărutat gura! Dar, atenţie, animalule! atenţie, porcule! îi striveşti bietele buze arse, arse de acid, arse...

Nu. Toni nu putea să fi făcut asta. Toni nu murise. Totul era un vis. Când se vor ivi zorile va descoperi, uşurat, că avusese doar un coşmar.

S-a răsucit în pat şi a rămas culcat pe spate, pri-vindu-şi propria umbră proiectată pe peretele alb, auzind bătăile surde ale inimii şi un tam-tam nemilos în creier. Sigur că am să înnebunesc, sunt deja nebun pe jumătate...

Fără să ştie când, nici cum, s-a cufundat într-o lume învălmăşită de febră, durere şi spaimă, într-o toropeală obscură ce nu era somn, dar nici nu ajungea să fie stare de veghe – somnolenţă agonică, în care continua să resimtă spaima ce-i apăsa pieptul şi zvâcnelile dureroase din cap. Mintea lui era pierdută într-o regiune crepusculară şi

echivocă, populată de vagi siluete şi voci, umbre şi sunete pe care căuta să le identifice îndurerat, dar care piereau (să-nnebunești, nu alta!) chiar în clipa când erau gata să-şi dezvăluie taina, se risipeau în negura profundă prin care el se străduia să vadă limpede, să se orienteze, fiindcă simţea că numai dacă ar vedea limpede şi ar descoperi unde se afla s-ar putea salva, ar putea să evite nebunia, să deschidă o breşă spre lumina zilei, spre soare, fiindcă era rătăcit, nu nebun – vreţi să vedeţi ceva? – ştiu cine sunt şi unde mă aflu... Sunt Blau Nunes şi mă aflu în peştera de pe Jarau nimeni nu mă înşală deoarece ştiu că vreţi să înnebunesc, dar ştiu nu sunt nebun e doar durerea am găsit Salamanca trebuie să merg înainte înainte înainte până la comoară uncii de aur şi soare nu mă-ntorc nu mă-ntorc nici pentru aur nici pentru argint nici pentru sânge de şopârlă nici nu mă sperii de şerpi, suflete de pe lumea cealaltă, păianjeni lilieci fantasme fantaste fiare feţi eu ştiu că inamicii mei vor să mă sperii şi să fug să înnebunesc să nu găsesc comoara soarele nu mă predau, nu înnebunesc e doar durerea asta dar ştiu cine sunt un anume Blau Nunes capul ăsta peştera de pe Jairo durerea asta bătând bătând în pereţi sunt lilieci monştri, dar nu mă predau am să găsesc comoara şi soarele *moi le coq moi le coq moi le coq* nu mă predau am să găsesc comoara, soarele când va răsări ziua totul trece e un coşmar ştiu că sunt Blau Nunes capul meu e dealul Jarau Jarau Jarau Jarau rog doar să nu bateţi să nu bateţi să nu călcaţi pe pieptul meu nu bateţi nu bateţi în capul meu nu bateţi...

Şi peştera s-a întunecat şi mai mult şi mintea lui a rămas atunci prinsă pe o insulă toridă de febră, durere şi spaimă, nicăieri în timp, nicăieri în spaţiu.

S-a trezit brusc, simţind că scosese un ţipăt. S-a sculat în picioare şi câteva secunde a rămas dezorientat, cu impresia că se află în pragul nebuniei. A dat ocol camerei, pe

bâjbâite, apoi s-a aşezat pe pat şi a rămas acolo un timp privind flacăra felinarului, care se micşora. Ciudat: nu auzise ţipătul – *îl văzuse.* Treptat, şi-a amintit visul. Urma să fie îngropat de viu. Era în salonul Conacului, culcat pe catafalc, în mijlocul parfumului de levănţică, şi nu putea recunoaşte oamenii care şedeau acolo la priveghiul său, fiindcă toţi aveau feţele mâncate de acid. Treptat, a început să distingă fizionomiile... Bătrânul Pitombo, profanatorul de cadavre, insista pe lângă el să se culce: era ora înmormântării, sicriul trebuia închis. El a strigat: „Pentru numele lui Dumnezeu, nu mă îngropaţi. Nu sunt mort! Nu sunt mort!" Apela la Flora, care plângea încetişor, clătinând trist din cap, parcă spre a spune că nu poate face nimic. I-a apărut atunci tatăl său cu o pendulă enormă în mână, spunând: „Fiule, n-avem ce face, trebuie, aşa e legea, trebuie, aşa e legea, trebuie, aşa e legea". A văzut atunci, îngrozit, că fusese trădat. Rudele şi prietenii voiau să-l îngroape de viu. Toate astea erau o conspiraţie. A dat să strige, dar oroarea îi gâtuia vocea. Deodată a avut revelaţia misterului: moartea nu era o fatalitate biologică, ci o înda-torire socială. Se murea pentru că aşa era legea. Tremurând de frică, se culcase în coşciug, dar în momentul când Pitombo şi Sérgio au ridicat capacul negru, scoase un ţipăt.

S-a uitat prin odaie şi a simţit că se înăbuşe, că-l cuprinde o spaimă ameţitoare de om înzidit. A alergat la fereastră şi a deschis-o larg. Şi-a sprijinit mâinile de pervaz şi a sărit afară.

12

S-a oprit o clipă în faţa casei, cu ochii întredeschişi, primind în plin obraz vântul rece şi umed al zorilor. Foşnetul bambuşilor îi ajungea în urechi ca un vuiet de mare. Şi-a vârât mâinile în buzunare, tremurând de frig. S-a gândit să

se întoarcă să-şi pună pardesiul şi pălăria. Dar nu. Trebuia să-şi pedepsească trupul. A pornit cu paşi repezi şi mari, ca şi cum ar fi avut o destinaţie precisă. A ridicat obrazul. Nori mari albi şi mobili ascundeau luna. În fâşiile de cer senin dintre nori clipeau stele. Iarba era îmbibată de rouă şi Rodrigo simţea marginile pantalonilor, ude şi reci, lovindu-i gleznele.

A continuat să meargă şi la fiecare pas mai apăsat îl durea capul ca de o împunsătură. *Întoarce-te acasă, băiete, altfel faci pneumonie!* De unde venea vocea aceea? Din ce gură? Din ce lume?

Sub cerul ameţitor în care norii goneau peste faţa luminoasă a lunii în clipiri fantastice, povârnişurile aveau o vastitate dezolată şi glacială de stepă. Şi numai suflarea rece a vântului îl încredinţa pe Rodrigo că e treaz şi că nu mai rătăceşte într-un coşmar.

Peste câteva ore, Toni va fi îngropată. Acolo era căsuţa. Lume multă adunată la uşă. Curioşi la ferestrele din vecini. Cine poartă coşciugele? Ce contează să ştie cine poartă coşciugul? Oribil era că alaiul nu va putea intra în biserică, groaznic era că nu se va oficia o slujbă religioasă. (Gândindu-se la aceste lucruri, Rodrigo grăbea tot mai mult pasul, ca şi cum ar fi vrut să ajungă la timp în Santa Fé ca să asiste la înmormântare.) Sufletul ei se dusese direct în iad. Nu! Nu! Nu credea în iad. Asta-i o rămăşiţă medievală, o invenţie stupidă. Infernul se află pe pământ. El însuşi se simţea acum în cel mai rău dintre infernuri. (Şi gândul acesta îl consola oarecum, fiindcă simţea nevoia să-şi ispăşească crima.) Infern este capul care nu încetează să doară şi să gândească, să doară şi să gândească gândurile cele mai învălmăşite, cele mai nebuneşti. În infern trebuie să fi pătimit Toni din ziua când descoperise că era gravidă. Infern fusese pentru ea, sărmana, ora când luase hotărârea să se

omoare. Infern, îngrozitor infern, clipa când înghiţise otrava, când simţise durerea arsurii pe buze, în gură, în esofag, în stomac. Infern, infern, infern lunga ei agonie convulsivă, când vomitase bucăţi de viscere. Acum era moartă, îşi găsise pacea în sfârşit. Vai de Toni! Vai de Toni! (Şi în profunzimile fiinţei sale o voce a răspuns, stinsă: Vai de mine!)

S-a oprit şi s-a întors. Cât se îndepărtase de casa de pe moşie! A stat un timp în mijlocul câmpului, pătruns de frig şi cu senzaţia celei mai absolute neajutorări. L-a năpădit brusc mila de propria sa persoană, a dat să plângă, dar n-a putut. Şi-a dorit soarele, o nouă zi, Conacul, un adăpost omenesc, un piept prietenos unde să-şi culce capul obosit şi dureros. S-a gândit la naşa, la Flora, la copii... Cum de pu-tuse să treacă atâta timp în care să nu-şi amintească de ai lui? Egoismul său persista, până şi în durere. Doar el suferea pe lume, nimeni altcineva. L-a năpădit o speranţă subită. Era imposibil ca totul să fie pierdut... Se va întoarce acasă, timpul va cicatriza toate rănile şi viaţa va fi din nou ca înainte... Dar, nu! El nu merita să fie iubit, admirat, respectat. Era o canalie. O asasinase pe Toni, îi dăduse moartea cea mai cumplită: nu-i nimicise numai trupul, ci şi sufletul.

Biata Toni! Am să-i comand un cavou. Un cavou pentru Toni: Sfânta Cecilia aşezată pe o lespede, cu capul aplecat, plângând. Alături, un trandafir cu flori roşii precum cele pe care le admira ea atât de mult în grădina Conacului. Trandafiri roşii pentru Toni, pentru sărmana Toni care venise de atât de departe ca să fie îngropată în cimitirul din Santa Fé...

I-a apărut în minte chipul părintelui Astolfo. Dacă ar putea măcar să se roage... A bâiguit primele cuvinte din Tatăl Nostru. Îi lipsea căinţa. Pesemne din cauza frigului din zori, a vântului, a oboselii, a durerii şi a confuziei care-l împiedicau să se concentreze asupra rugăciunii, să simtă

prezența lui Dumnezeu. Dar... dacă Dumnezeu murise? Dumnezeu mort, lumea era pierdută, nu va mai exista soare, nici speranță, nici zi de mâine. Dar Dumnezeu nu putea să moară. Altfel, n-ar fi Dumnezeu. Și dacă El n-ar fi Dumnezeu? Și dacă Dumnezeu ar fi înnebunit? Nu. Cel care înnebunește sunt eu. Drept pedeapsă, drept pedeapsă.

A mers mai departe. Simțea nevoia să ispășească, să se regenereze, să-și schimbe viața. Jur pe Dumnezeu că de acum înainte am să trăiesc numai pentru famiia mea. Încă o mai iubea pe Flora. Trebuia să se răscumpere de răul pe care i-l făcuse. Ori o fi prea târziu? Da, era târziu. Poate nici n-o mai găsea acasă. S-a gândit cu groază la zilele care urmau. Întregul oraș arătându-l ca pe un criminal. (Era imposibil să nu se cunoască tot adevărul.) Căsoaia goală, orele goale, viața goală. Și dorul de Toni, dorul de Flora, dorul de copii, dorul de celălalt Rodrigo, remuşcarea, re-muşcarea și amintirile acelor buze arse. Sfinte Dumne-zeule, buzele acelea arse...

S-a oprit din nou, gâfâind: gâtlejul parcă îi luase foc. A căzut în genunchi, apoi s-a așezat și la sfârșit s-a întins pe pământ cât era de lung, simțind lângă obraz și mâini umezeala rece a ierbii. Trebuia să-și biciuiască trupul, trupul acela josnic care purta toată vina. „Lasă-te de cinema! Scoală-te, lasă-te de cinema!" Dar nu, tată, nu înțelegi, sunt foarte bolnav, ard de febră, am un junghi în coaste...

Era pierdut. Făcuse dublă pneumonie. S-a ridicat brusc și a început să alerge spre casă. Nu voia să moară, nu putea să moară. Voia să-l trezească pe tatăl său, să-i scoale pe *peoni,* să-l trimită pe Bento la oraș după un medic, după doctorii... Ba nu. Trebuia să sufere, trebuia să moară, fiindcă o ucisese pe Toni. N-avea altceva de făcut decât să plece capul și să accepte pedeapsa. Dar a continuat să alerge...

A escaladat fereastra şi a sărit în odaie. A dat fuga în sufragerie, a scos din bufet o sticlă cu rachiu de trestie de zahăr, a destupat-o, a dus gâtul sticlei la gură şi a luat o înghiţitură lungă. S-a întors în odaie cu sticla sub braţ şi a început să caute pe bâjbâite nişte tablete de care-şi amintea că le văzuse în sertarul noptierei. A găsit două aspirine, le-a pus în gură, a luat o nouă înghiţitură de rachiu şi le-a dat pe gât. S-a culcat, s-a înfăşurat într-o pătură, şi a rămas ghemuit în poziţie de făt, dorindu-şi ca în copilărie mâinile răcoroase ale Dindei pe fruntea încinsă.

Au început să-i clănţăne dinţii, în timp ce trupul îi era scuturat de frisoane. Nu voia să închidă ochii fiindcă se temea să nu intre în peştera de pe Jarau, ştia că dacă intră din nou în noaptea aceea cumplită va rămâne iremediabil nebun. De fapt, acum trebuia să lupte contra conspiraţiei şi duşmanilor, deoarece, când se vor ivi zorile şi soarele, va fi salvat, viaţa va fi ca înainte şi el va descoperi că toată grozăvia aceea fusese doar un coşmar... Dar cum putea să evite peştera dacă nu conteneau bătăile din pereţii craniului, dacă el *era* deja în peştera de pe Jarau, un anume Blau Nunes în căutarea Salamancăi oh! nu mai bateţi pentru numele lui Dumnezeu nu mai bateţi în pereţii peşterii am febră chemaţi pe doctorul Matias pe doctorul Carbone pe doctorul Taboca pe doctorul Tabocarbone pe doctorul Tabocarbonato asud sânge, m-a muşcat un şarpe, asudând sânge roşu trandafiri sânge mormântul ei eu sunt mor-mântul ei e în mine îngropată în mine e Toni dar nu bateţi nu bateţi fiindcă doare tare sunt un anume Blau Nunes şi vă rog doar să nu bateţi să nu bateţi vai! n-o îngropaţi pe Toni de vie aşteptaţi aşteptaţi să vin ea e vie n-o îngropaţi pe Toni de vie o să moară sufocată n-o îngropaţi bandiţilor nu bateţi aşteptaţi n-o îngropaţi de vie nu bateţi nu bateţi n-o îngropaţi doar eu ştiu ea e vie o greşeală e vie e o crimă s-o îngropaţi aşteptaţi dar nu bateţi nu bateţi nu bateţi...

O LUMÂNARE PENTRU NEGRIȘOR

1

Floriano Cambará mergea pe aleea centrală a cimitirului pustiu la acea oră a după-amiezii. Sosise în Santa Fé de câteva zile, după o absenţă de patru ani, dintre care trei petrecuţi în Statele Unite. Şi acum, privind distrat în interiorul cavourilor de veci – ale familiilor Amaral, Macedo, Fagundes –, căuta să descopere rădăcinile ciudatei fascinaţii exercitate de locul acela asupra sa. În timpul şederii în străinătate, imaginile care-i veneau mai des în minte erau a cimitirului, a Ctedralei şi a casei în care se născuse. Într-o zi, urmărind evoluţiile patinatorilor pe pista de gheaţă de la Rockefeller Plaza, se surprinsese gândindu-se la mauzoleele şi mormintele acelea cu atâta intensitate, încât ajunsese să *vadă* amănunte pe care credea că le ignora cu desăvârşire: crăpătura în formă de furcă pe vechiul mormânt al părintelui Romano; scrisul şters de pe frontonul cavoului familiei Teixeira; pata neagră amintind de o broască ţestoasă pe faţada capelei... Altădată, la Opera din San Francisco, în California, ascultându-l pe Jascha Heifetz care interpreta Brahms, se simţise în mod inexplicabil purtat de melodie înapoi la casa părintească; în timpul celor patru părţi ale sonatei hoinărise ca o stafie prin încăperile Conacului, revăzându-i pe locuitorii lui vii şi morţi, pipăind mobilele, aspirând mirosurile – şi fiecare colţ, fiecare persoană, fiecare

obiect îi evocase scene din copilărie şi adolescenţă. Mai târziu, pe când străbătea o stradă din Singapore reconstituită într-un studio holly-woodian, îşi amintise deodată de Catedrala din Santa Fé: faţada, interiorul, cristelniţa murdară, frânghia clopotului, parfumul tămâii, feţele sfinţilor, lumânările din altare... Dar cimitirul din oraşul natal era spectrul care cel mai asiduu îi bântuia amintirea. Se gândise la el într-o zi toridă şi umedă, în timp ce hoinărea pe străzile din Panama City sau aştepta vaporul care trebuia să-l ducă la Valparaíso; şi într-o anume seară când, de lângă parapetul vaporului, privea luminile de la Antofagasta; precum şi în momentul când chelnerul dintr-un *drugstore* din Los Angeles, un tânăr blond cu ochi verzi inexpresivi, îi servea o cafea. De numeroase ori, pe tărâ-muri şi în hoteluri îndepărtate, umblase în vis printre mor-mintele acelea. De aceea se afla el acum acolo, încercând să compare realitatea cu imaginile rememorate şi visate.

În cimitirul acela erau două morminte în jurul cărora imaginaţia populară ţesuse legende. Unul dintre ele – cel al bătrânului Sérgio – se afla în zona săracilor şi era vizitat de oameni de culoare, devotaţi ai *macumbei*[1], care, când îşi făceau promisiunile, depuneau în jurul crucii de lemn, roase de cari, tutun şi chibrituri pentru pipa bătrânului negru, găini moarte pentru vârcolac şi lumânări aprinse pentru su-fletul defunctului. Celălalt se afla lângă capelă, în vecină-tatea cavourilor mari, şi consta dintr-o lespede cenuşie cu inscripţia ştearsă sub o cruce în altorelief. Credincioşii, în general persoane albe şi tinere, credeau că sufletul fiinţei al cărei trup zăcea acolo avea darul de a face minuni ca Sfântul Anton. Fata mare care voia să se mărite, femeia măritată care

[1] Ceremonie vrăjitorească de origine africană cu influenţă creştină, însoţită de dansuri şi cântece, în răpăit de tobe.

dorea să recucerească afecțiunea soțului ei, în fine, oricine avea de rezolvat vreo chestiune sentimentală, venea să se roage și să-și facă promisiunile lângă lespedea aceea, pe care aprindea lumânări și depunea flori. Floriano a citit inscripția:

ANTÔNIA WEBER
(TONI)
1895–1915

Poate că acolo se afla punctul de plecare al viitorului său roman... Autorul vizitează cimitirul din orașul natal și este interesat în mod special de un mormânt simplu, căruia superstiția populară îi atribuie forțe miraculoase. Își dorește atunci ca, prin magia ficțiunii, să readucă la viață acea moartă necunoscută. Coboară în oraș, pornește în căutarea locuitorilor mai în vârstă și adresează fiecăruia următoarea întrebare: „Cine a fost Antônia Weber?" Câțiva habar n-au. Alții povestesc puținul pe care și-l mai amintesc. Un teutono-brazilian sexagenar (Floriano începe să-și vizualizeze personajele, să inventeze intriga), auzind numele defunctei, se tulbură și se închide într-o muțenie încăpățânată. „Aici e o dramă, reflectează scriitorul. Bărbatul ăsta poate că a iubit-o pe Antônia Weber..." După mai multe tentative zadarnice ca să-l determine să vorbească, reușește să-i smulgă o poveste fragmentară și plină de reticențe, dar ale cărei lacune romancierul le va umple cu părți din mărturiile unor terțe persoane. La sfârșit, în posesia mai multor piese din *puzzle,* se apucă să le ordoneze, iar rezultatul este romanul unei anume Antônia Weber, originară din Hanovra, care a emigrat cu părinții în Brazilia, ajungând să se stabilească în Santa Fé unde...

Aş! a exclamat Floriano, oprindu-se la umbra unui platan şi trecându-şi batista peste fruntea asudată. Era gata să cadă iar în capcanele pe care i le întindea temperamentul şi propriile lui limite. Cei mai buni critici literari din ţară nu tăgăduiau meritele romanelor sale, dar erau unanimi în a afirma că din naraţiunile acelea lipsea mirosul sudorii umane şi al pământului. Găseau că, sub aspectul formei, erau bine scrise şi tehnic acceptabile; dar în privinţa conţinutului, ele tindeau mai curând spre artificiu decât spre artă, îndepărtându-se totdeauna de drama esenţială a omului. Puţin i-ar păsa de ce gândeau criticii, dacă n-ar fi chiar el de acord cu reticenţele lor. Nu putea şi nici nu voia să se amăgească singur. Cele trei romane publicate până atunci nu-l satisfăceau. Când le recitea, avea impresia că bea un vin făcut fără struguri, doar din esenţe, aniline şi multă iscusinţă chimică. Ajunsese la concluzia că, deşi iscusinţa tehnică nu trebuie disprețuită, ca să iasă un vin bun trebuie în primul rând să ai struguri, şi struguri de calitate bună. În cazul romanului, *strugurii* erau tema – tema legitimă, adică ceva măcar *simţit,* dacă nu chiar *trăit* propriu-zis de autor. Floriano nu găsea că povestea necu-noscutei din mormântul de piatră era strugure curat. De altfel, orice dramă individuală, oricât de teribilă ar fi, păleşte în comparaţie cu tragedia colectivă pe care tocmai o cunoscuse omenirea. Lumea ieşea din cel mai sângeros şi crud dintre războaie. Denumiri precum Coventry, Rotterdam, Lidice, Hiroşima, Buchenwald şi Dachau aveau să rămână în Istorie ca nişte repere negre evocând orori nicicând imaginate de minţile cele mai bolnave.

S-a îndreptat agale spre poarta cimitirului. Recent, într-un articol pe care nu apucase să-l publice şi nici să-l termine, schiţase o paralelă între oroarea veche şi oroarea modernă. Cea veche era cea din povestirile pe care i le istorisise bătrâna Laurinda despre case bântuite, cimitire

nocturne, vrăjitorie şi suflete de pe lumea cealaltă. Mai era şi oroarea gotică din povestirile lui Poe, Hoffmann şi Villiers de l'Isle-Adam: inima omenească palpitând de frică în faţa Morţii şi a Necunoscutului. Oroarea modernă era spaima de Viaţă şi de Cunoscut, groaza socială cauzată de violenţa şi de cruzimea omului faţă de om.

După primul război mondial, teama de foame, de şomaj, de mizerie şi frica de teama însăşi neteziseră drumul spre Statul Totalitar. Acesta, la rândul său, industrializase şi raţionalizase frica spre a se întări, a supravieţui şi a-şi lărgi cuceririle geografice şi psihologice. Cu sprijinul ştiinţei, al artei şi al literaturii convenabil dirijate, crease Oroarea Modernă, ale cărei aspecte mai dramatice erau mitul Statului şi al Conducătorului; ministerele propagandei; poliţia secretă cu metodele ei rafinate de tortură; militariza-rea copiilor şi a tinerilor; lagărele de concentrare; trupele de asalt; orgoliul rasial; exaltarea fanatică a naţionalismului şi glorificarea războiului ca sport al popoarelor virile. Statul Totalitar ridicase delaţiunea la rangul de virtute civică. Dar acţiunea sa cea mai monstruoasă – şi care depăşea visul cel mai nebunesc al alchimiştilor din antichitate – fusese transformarea fiinţei umane într-un simplu număr, ceea ce făcuse posibil ca masacrarea a milioane de bărbaţi şi femei să fie socotită o simplă operaţie de aritmetică elementară. Statul Dumnezeu pervertise Poruncile: „Denunţă pe tatăl şi pe mama ta dacă ei îndrăznesc să murmure împotriva Statului". – „Vei ucide cu bucurie ori de câte ori o vor cere interesele Partidului." – „Vei depune mărturie falsă contra aproapelui tău, dacă această minciună poate fi de folos Cauzei."

Mai rău decât toate e faptul că Oroarea Modernă, sub multiplele şi seducătoarele ei faţete, exercita o puternică fascinaţie asupra tineretului. „Lăsaţi copiii să vină la mine, spunea Şeful, fiindcă eu îi voi transforma în roboţi care să

servească statul." Oroarea Modernă oferea tinerilor maşini şi arme ameţitoare şi aducătoare de moarte. Era o frumoasă oroare cu forme aerodinamice care le furniza uni-forme, steaguri, imnuri, tobe, trompete, parăzi – o oroare organizată, eficientă, metalică, mecanică, simetrică şi ritmică. Preconiza metodele şi morala gangsterului, ridica în slăvi violenţa, elibera, de fapt, animalul de pradă care doarme în străfundurile fiecărui băieţaş. Oferea tinerilor un Părinte sub figura Führerului, a Ducelui, a Conducătorului şi, dacă pe de o parte le cerea disciplină de oţel şi ascultare orbească, pe de alta, de câte ori le dădea ocazia să se folosească de maşini şi arme în competiţii sportive, epurări, pogromuri, torturi şi expediţii punitive, le oferea drept premiu suprema voluptate de a se simţi temuţi şi a se afirma prin brutalitate şi distrugere. Nimeni nu simbolizase mai bine efectul Oroarei Moderne în mintea tineretului, decât Benito Mussolini când afirma că, pentru el, lucrul cel mai frumos pe lume era să vadă cum se deschid ca nişte roze de foc bombele pe care avionul său le arunca pe solul african, reducându-i pe abisinieni la praf şi pulbere.

Falsificând Istoria, Biologia, Sociologia, Antropologia şi Filosofia în acord cu interesele Cauzei, Statul Totalitar încercase să reducă înţelepciunea de secole la o mână de axiome, formule şi strigăte de război pe care tinerii săi roboţi le repetau cu un orgoliu feroce, mulţumiţi că se văd eliberaţi de sarcina dură şi plictisitoare de a sta ani în şir aplecaţi asupra cărţilor. Jos cu Universităţile! Moarte oamenilor de ştiinţă, filosofilor şi artiştilor ale căror opere nu servesc obiectivele Partidului!

De câteva luni se încheiase al doilea război mondial – apogeul Oroarei Moderne – şi se vedea deja că mult dorita pace nu era decât un armistiţiu. Se vorbea pe faţă de al treilea război. Între timp, încă mai fumegau cuptoarele de la Auschwitz şi Birkenau, unde fuseseră arse cadavrele a cinci

milioane de fiinţe omeneşti asasinate şi torturate în lagăre de concentrare şi închisori, unde mii dintre ei serviseră drept cobai pentru cele mai crude experienţe pseudoştiinţifice. În diferite puncte ale globului, mai continuau încă multe din aceste sinistre lagăre, unde se îngrămădeau într-o promiscuitate animalică bărbaţi, femei şi copii fără cămin, fără patrie şi fără speranţă.

Şi acum, la toate aceste orori se adăugase Oroarea Atomică. În ziua de 6 august 1945 se născuse pentru umanitate un nou zeu teribil: Bomba. Printre ruinele de la Hiroşima rătăcea o populaţie de stafii. Erau supravieţuitorii Exploziei: făpturi în ale căror trupuri iradierea făcuse să înmugurească stranii flori purulente, cu cele mai oribile ulceraţii: fiinţe omeneşti imbecilizate de şoc, tremurând de febră, pierzându-şi părul, cu gingiile sângerânde – pârliţi de foc, deformaţi, sterilizaţi, groaznici...

Statul Totalitar dezintegrase personalitatea umană. Fizicienii dezintegraseră atomul. Un al treilea război avea să dezintegreze lumea. Dar poate, reflecta Floriano, lumea nu-i decât un număr în arhivele lui Dumnezeu.

S-a oprit la uşa cavoului de veci al familiei sale şi s-a uitat înăuntru. Acolo se găseau, pe marmura altarului, portretele câtorva dintre strămoşi. Oamenii aceia cunoscuseră epoci mai liniştite, dar el nu-i invidia: erau morţi cu toţii. Şi dacă învierea ta depinde de mine, Toni Weber, află că vei rămâne tot defunctă şi uitată. Poate e mai bine aşa... Odihneşte în pace, şi adio!

A început să fluiere o frază melodică din andantinoul cvartetului de Debussy. S-a gândit la fratele său, care detesta Debussy şi, o dată cu el, pe toţi „muzicienii reacţionari". Floriano a zâmbit, în timp ce vocea lui Eduardo îi răsuna în memorie:

„Răul vostru, al intelctualilor apolitici, e că nu vreţi să discerneţi dramele vieţii reale, ci creaţi personaje şi

probleme imaginare. Faceţi tot posibilul ca să fugiţi de realitate, fiindcă în ziua când veţi înfrunta serios drama socială, veţi fi obligaţi de propria voastră conştiinţă să ocupaţi o poziţie de luptă, şi dacă aţi face-o cu onestitate, poziţia asta n-ar putea fi decât la extrema stângă, alături de co-munism, ceea ce fatalmente v-ar smulge din comoditate, din indiferenţa criminală şi laşă în care trăiţi."

Floriano îşi amintea de fervoarea pasionată, atât de caracteristică pentru un Cambará, care-l anima pe Eduardo când îi ţinuse predica aceea.

„După gustul meu, Proust e cel mai respingător dintre toţi scriitorii burghezi. Proust este tipic. Avea bani şi timp liber ca să stea înfăşurat într-un şal şi să-şi reconstituie copilăria pierdută, ceaiurile cu mătuşile, micile nimicuri ale vieţii burgheze, în fine, micul său univers ocrotit şi ridicol în centrul căruia se afla micul său ego astmatic, egoist şi efeminat."

(Înainte de a-l descoperi pe Karl Mark, Eduardo îl adorase pe Proust, şi furia cu care căuta acum să-l anihileze ca scriitor şi ca om poate că era o probă că încă nu se eliberase complet de fascinaţia pe care o exercitase asupra spiritului său *A la Recherche du Temps Perdu.*)

„În opinia mea, Proust este patronul scriitorilor *dégagés* ca tine, Floriano. Şi aceşti intelectuali numiţi puri, care se complăceau în jocuri sterile de idei şi paradoxuri, într-un cerebralism bolnăvicios care-i îndepărta de popor şi de viaţa propriu-zisă, aceşti onanişti ai literaturii au fost cei care, direct sau indirect, au deschis porţile Parisului în faţa invadatorului nazist. Evident, colaboraţionalismul era singura atitudine ce se putea aştepta de la o burghezie putredă precum cea franceză, care prefera să încaseze picioare în fund decât să-şi piardă bănişorii!"

Floriano continua să umble. Căuta să nu-l ia pe Eduardo prea în serios, dar adevărul era că fratele său îl tul-

bura, nu fiindcă s-ar fi temut să nu fie şi el până la urmă convertit la ideologia lui, ci pentru că era impresionat şi destul de perplex în faţa spectacolului credinţei – credinţă în orice, în Dumnezeu, în spiritism, în Krishnamurti, în esperanto, în Stalin, sau în Antônio Conselheiro1.

A urcat în automobilul care aştepta afară.

– V-aţi distrat? a zâmbit şoferul?

– Foarte.

– Mie nu-mi place să intru în cimitir. Ochii care nu se văd se uită.

Maşina s-a pus în mişcare, coborând coasta, în direcţia oraşului. Floriano a aruncat o privire caselor scunde şi cenuşii din Purgatório, care se etalau sub soarele cald al acelui sfârşit de după-amiază. Încă se mai vedeau acolo colibele băştinaşilor cu locatarii lor marginalizaţi, ca pe timpul copilăriei sale. Nimic nu părea să se fi schimbat. Santa Fé poseda acum un Club aeronautic, o staţie de radio, avea străzile centrale pavate cu pietre paralelipipedice, dar mizeria din Barro Preto, din Purgatório şi din Sibéria continua.

– Ce-o să se întâmple cu Bătrânul? a întrebat şoferul.

– Care bătrân?

– Domn' Getúlio.

– Ah! Habar n-am... Poate o să-l lase în pace în Santos Reis.

– Să nu se atingă nimeni de Preşedinte, fiindcă poporul e-n stare să facă revoluţie.

Curând automobilul a părăsit străzile prăfoase de pământ bătătorit ca să intre în zona cu caldarâm de piatră. Şoferul a mai spus:

---

1 Profesor, întemeietor de şcoli, avocat, constructor de biserici şi lider popular. A lăsat numeroase manuscrise cu un conţinut religios, politic şi social, de o mare erudiţie, cu simţ critic şi poetic. Istoriografia oficială îl consideră semianalfabet, fanatic şi taumaturg. Moare în 1897.

– Se-ntoarce el într-o zi. Poate să dureze un an, doi, patru... dar Bătrânul revine şi toată clica asta o să-i mai sărute încă mâna.

Iată alt caz de credinţă, şi-a spus Floriano. S-a aplecat în faţă:

– Lasă-mă la Club.

După câteva minute, maşina a oprit. Floriano a plătit cursa şi a coborât. Un bărbat care stătea în faţa Clubului Comercial a înaintat spre el.

– *Don* Pepe! Păi, ia spune, cum mai merge?

– Rău, băiete, foarte rău. Haide să bem ceva.

L-a tras pe Floriano în Cafeneaua Minuana.

– Să-mi iei o bere.

– Cu plăcere, *Don* Pepe, cu plăcere.

– *Garçon!* Hei, animalule! Două beri şi două pahare.

S-au aşezat la o masă.

– Una singură. Pentru mine, apă minerală.

Spaniolul i-a aruncat o privire piezişă.

– Degeneratule!

Floriano a zâmbit. Castilianul îl privea acum atât de insistent, încât a început să se simtă stingherit.

– De ce te uiţi aşa la mine?

– E surprinzător, băiete.

– Ce-i atât de surprinzător?

– Cât de tare semeni cu taică-tău!

– Aşa se zice.

– Nu se zice nimic, prostule! *Don* Pepe García, artist plastic, autor al Portretului, te asigură că eşti leit tăticul tău la vârsta ta, *caramba!*

S-au adus băuturile. Pictorul şi-a umplut paharul şi a sorbit o înghiţitură lungă. Pe urmă, lingându-şi mustăţile, a mârâit:

– Dar asemănarea e doar fizică, ştii? Îţi lipseşte ceva. Focul. Focul pe care-l are Bătrânul în privire. S-a lovit în

piept. Şi focul de-aici, dinăuntru, auzi? Dar nu-i vina ta. Generaţiile tinere n-au fibră. E totul putred. Azi sunt alcătuiţi din material plastic şi au Coca-Cola în vine. E blestemata de influenţă yankee. Fac ceva pe Truman!

Floriano a zâmbit, gândindu-se la puşcaşii marini americani care cuceriseră Iwo Jima şi-şi înfipseseră steagul pe vârful Muntelui Surabachi.

– Râzi... Crezi că-mi poţi cumpăra laudele cu o bere sau două sau trei? Te înşeli. *Don* Pepe are opinie, e dintre cei bătrâni, ştii? Are caracter. Încă nu l-am văzut pe taică-tău. Nu vreau să-l văd. Dacă mă-ntâlnesc cu el, îi spun în faţă: Trădătorule!

Floriano a luat o înghiţitură de apă fără să-şi desprindă ochii de la interlocutor.

– De ce?

– De-aia. Ne-a trădat. Pe mine şi pe celălalt Rodrigo, cel din Portret.

Şi-a umplut din nou paharul şi a băut.

– *Garçon!* Încă o bere. Ai să plăteşti, Florianito, ai să plăteşti. Eşti un membru al aristocraţiei rurale decadente. Strămoşii tăi au fost *gigolo* la vaci. Dar zilele clasei tale sunt numărate. Mai plăteşte-i o bere bătrânului beţiv cu suflet de artist şi trup de dobitoc.

A privit uşa cafenelei cu o expresie goală în ochi.

– Mi-amintesc foarte bine de vremurile când pictam Portretul. Taică-tău era un principe, un triumfător, favoritul zeilor. Azi... pfff! Inima-n batistă. *Don* Getúlio demis, viitorul incert, o porcărie! Te întreb: ce-a făcut el cu tinereţea lui? Ei? Totu-i pierdut, dar tu n-ai nici o vină, eşti un *muchacho* bun. *Salud!*

A ridicat paharul. Chelnerul a pus pe masă încă o sticlă de bere.

– L-am văzut pe Eduardo.

– Da?

– Ăsta are foc în priviri, în piept, ca *Don* Rodrigo. Ăsta da, om întreg. Da-i stalinist, imbecilul! Noi, anarhiştii, nu tolerăm comunismul. Ţi-aminteşti ce le-au făcut comuniştii anarhiştilor la Barcelona în timpul războiului civil? Au tras în noi, trădătorii! Dar Eduardo-i un *muchacho* curajos. Are măduvă-n oase. *Salud!*

A ridicat din nou paharul şi l-a dat pe gât. Pe urmă a rămas cu coatele lipite de masă, cu mâinile la obraz, şi cu o tandreţe alcoolică în ochii lăcrimoşi şi injectaţi.

Floriano a chemat chelnerul, a plătit şi s-a ridicat.

– Îmi dai voie, *Don* Pepe...

– Nu vrei să fii văzut la o masă de cafenea cu boemul, beţivul, anarhistul, renegatul, nu-i aşa?

– Nu-i vorba de asta. Trebuie să mă duc acasă...

– Bine. Du-te. Dar împrumută-mă înainte cu cincizeci.

Floriano i-a dat banii.

– Într-o zi am să-ţi fac Portretul, ştii? Ediţia a doua a lui Rodrigo Cambará, versiune modernă. Am să te pictez în acuarelă fiindcă n-ai sânge în vine, ai apă minerală. Tu şi toată generaţia ta, minus Eduardo. Dar puştiul ăsta-i un idiot, îl urmează pe câinele de Stalin.

– Bine. Pe curând.

I-a strâns mâna spaniolului şi a plecat. Ajuns pe trotuar, i-a mai auzit vocea: *Salud!*

S-a aşezat pe o bancă din piaţă, sub smochin, şi a rămas cu ochii la Conac. Ideea de a se întoarce acasă nu-l liniştea deloc. De la sosire, simţise acolo o atmosferă echivocă, de temeri şi resentimente prost mascate, de antagonisme care în orice clipă se puteau transforma în explozii conflictuale. Neaşteptată reuniune de familie, precipitată de căderea lui Getúlio Vargas, nu făcea decât să dovedească ceea ce el, Floriano, bănuia demult: în cincisprezece ani, Rio

de Janeiro dezintegrase clanul familiei Cambará şi totul arăta că Santa Fé nu va reuşi să-l sudeze la loc.

Situaţia îl fascina pe naratorul care zăcea în Floriano, dar ca om şi personaj al acelei comedii a erorilor nu se putea împiedica să nu simtă o oarecare nelinişte şi o deconcertantă indispoziţie.

Tatăl lui se afla în odaie, întins în pat, convalescent în urma celui de-al treilea infarct, împiedicat să fumeze şi să facă vreun exces – el, omul exceselor! –, imobilizat în-tr-un repaus de statuie. Floriano ştia ce înseamnă asta pentru o fire pătimaşă şi turbulentă ca a lui Rodrigo Cambará. Nu mai departe decât în dimineaţa aceea bătrânul îi spusese cu o falsă resemnare: „Sunt ca un om iremediabil prizonier într-o casă în pivniţa căreia cineva a pus o bombă cu ceas care va exploda la o anumită oră... El nu ştie când se va produce explozia, dacă peste două minute, două ore, două luni sau doi ani. Ştie doar că e condamnat". Şi, cu un zâmbet trist, adăugase: „Cred că am să fiu primul bărbat Cambará care o să moară în patul lui".

Dar rareori se lăsa pradă acestei vene melancolice. Starea sa de spirit mai obişnuită era o nerăbdare exasperată. Voia să fumeze, să mănânce mai mult, să bea vin, să se scoale din pat... În unele momente, enervarea sa era atât de mare încât, ca să se descarce, începea să înjure cu glas scăzut, într-o surdină explozivă. Ce orori spunea la adresa militarilor care-l obligaseră pe Vargas să demisioneze! Furia lui părea să se concentreze mai ales asupra gene-ralului Rubim Veloso. „Canalia! Trădătorul! Fascistul!", exclamase bătrânul într-o dimineaţă, în timp ce îl bărbierea Neco Rosa.

– Chiar în ajunul loviturii a luat cina cu mine şi nu mi-a spus nimic. Ţi-l aminteşti pe ticălosul de Rubim, nu-i aşa, Neco? Îşi petrecea tot timpul aici, la Conac, pe când era locotenent. Păi Getúlio a făcut pentru soldăţoiul ăsta ingrat

ceea ce mulţi taţi nu fac nici pentru fiul lor, şi totuşi desfrânatul a scuipat mâna care l-a ajutat! Când naziştii erau pe aproape să câştige războiul, Rubim Două-Feţe se ducea să bea whisky şi şampanie la ambasada germană. A primit o decoraţie de la Mussolini şi conspira întruna cu Plínio Salgado1 . Dar când soarta lui Hitler s-a inversat, câi-nele ăsta s-a făcut democrat şi nu i-a lipsit mult să nu-i lingă ghetele lui Roosevelt!

Doctorul Dante Camerino intrase odată la el în timpul uneia din exploziile astea.

– Staţi liniştit, pentru numele lui Dumnezeu! În felul ăsta ne îndreptăm cu paşi siguri spre un nou atac.

Bătrânul s-a ridicat în şezut:

– Ce contează? De-ar plesni odată inima asta! Ce vreau eu e să fumez o ţigară şi să mă scol din patul ăsta blestemat!

Relaţiile dintre Rodrigo Cambará şi fiul său mai tânăr erau încordate. Al treilea atac se produsese după o altercaţie pe care o avusese cu Eduardo în cursul unei discuţii despre personalităţile lui Vargas şi Prestes. Floriano rămăsese uimit de răceala cu care fratele său înfruntase evenimentul. Tatăl lor încă nu era în afara oricărui pericol, dar băiatul umbla deja pe străzi definitivând pregătirile pentru mitingul comunist de a doua zi. Floriano îl chemase deoparte:

– De ce nu mai aştepţi două, trei zile înainte de a convoca adunarea? Bătrânului nu-i e bine deloc...

– Ce-are a face una cu alta?

– Pentru mine are.

---

[1] Scriitor, ziarist şi om politic brazilian, (1895–1975), a condus mişcarea integralistă în vremea lui Getúlio Vargas şi a Statului Nou. A scris *Viaţa lui Iisus, Vocea Vestului, Femeia secolului XX* etc., dând dovadă de vigoare, stil şi o cultură deosebită.

– Fiindcă tu încă mai raţionezi sub influenţa sentimentalismului mic-burghez de care eu m-am descotorosit demult.

– Cel puţin, fă mitingul în altă piaţă...

– Ba o să-l fac în faţa Conacului, şi cu megafoane. Dacă bătrânul nu vrea s-audă, să-şi pună vată în urechi.

Eduardo se dedica luptei politice cu aceeaşi pasiune, acelaşi elan agresiv cu care se implicase şi tatăl său în toate campaniile electorale şi revoluţiile lui. Avea excesul de zel şi ardoarea incendiară a unui recent convertit la creştinism. Floriano înţelegea că fratele său avea nevoie să dea tovarăşilor săi dovezi de sinceritate şi fermitate partinice, fiindcă situaţia sa de fiu al unui burghez latifundiar îi crease pesemne un complex de inferioritate faţă de ceilalţi comunişti.

Cum era posibil ca trei fraţi să aibă temperamente atât de diferite? Jango era omul pământului, conservator, tradiţionalist, legat de bunurile sale. Avea o oroare sfântă de tot ce aducea a stângism. În timp ce Eduardo agita pro-blema agrară, predicând împărţirea pământurilor la ţărani şi lichidarea latifundiilor, Jango căuta nu numai să păstreze ce poseda, ci şi să achiziţioneze mai mult pământ şi mai multe vite. Era un bărbat simplu şi bun, dar de o uscăciune lipsită de orice farmec sau pitoresc. Nu-i intra în cap că timpurile se schimbaseră şi că societatea se afla în plin proces de transformare. Voia să se continue acelaşi *statu quo* în care fusese crescut şi care convenea atât de bine intereselor şi afecţiunilor sale.

Floriano şi-a aplecat bustul înainte şi, cu vârful unui chibrit, a trasat pe sol o circumferinţă.

Dacă Eduardo, Jango şi cu el ar nimeri ca naufra-giaţi pe plajele unei insule pustii, împreună cu o mână de alte fiinţe omeneşti, era foarte posibil ca Jango să fie curând ales conducătorul coloniei. Bărbat solid şi practic, era obişnuit să

comande, ştia să se ocupe de pământ şi să-şi folosească mâinile: cunoştea vânturile, arborii, animalele, oamenii. În scurt timp ar ajunge omul cel mai bogat din colonie, cel care ar avea casa cea mai bună, masa cea mai îmbelşugată, numărul cel mai mare de bunuri mobile şi imobile. Cât despre Eduardo, acestuia nu i-ar trebui mult timp ca să organizeze un partid de opoziţie, şi probabil că ar sfârşi prin a conduce o mişcare revoluţionară ca să ia puterea cu forţa şi să instaureze o dictatură în numele proletariatului.

Iar eu? (Aplecat înainte, Floriano trasa acum pe sol harta insulei.) Eu poate că m-aş menţine în faimoasa mea echidistanţă, scriind biografia celor doi lideri şi cronica insulei. Asta în caz că Eduardo, cucerind puterea, nu m-ar arunca în închisoare sau n-ar pune să fiu omorât, lucru pe care şi Jango l-ar fi putut face înainte cu „mijloace legale", dacă scrierile mele ar fi intrat în conflict cu „interesele superioare ale comunităţii" pe care el, firește, le-ar fi identificat cu ale sale proprii.

Da, asta era soarta intelectualilor care voiau să-şi păstreze independenţa, luciditatea şi simţul umorului. Erau veşnic marginalizaţi, priviţi cu neîncredere şi aversiune de către reacţionari şi cu o rea-voinţă dispreţuitoare de către revoluţionari.

Dar, la urma urmei, ce sunt eu? La treizeci şi patru de ani, încă n-am găsit un răspuns satisfăcător pentru fiecare întrebare. Ca şi bătrânul Babalo, bunicul din partea mamei, Jango avea un tabel limpede de valori morale: credea în noblețea muncii, în ierarhie, în codul de onoare *gaucho*, şi în capacitatea convieţuirii cu pământul de a face omul mai demn. Niciodată n-ar fi în stare să aibă nici cea mai mică reticenţă faţă de persoana tatălui lor. Părea să-l accepte integral, fără să discute, aşa cum accepta existenţa şi perfecţiunea lui Dumnezeu. Poate că niciodată nu i-ar fi

trecut prin minte că tata şi Dumnezeu ar fi entităţi susceptibile de un examen critic. Dar Eduardo, căruia Maria Valéria încercase de mic să-i insufle iubirea şi frica de Preasfânta Treime, sfârşise prin a fi dezamăgit de miturile creştine şi le înlocuise cu altă treime, pentru el nu mai puţin sfântă: Marx, Lenin şi Stalin. Şi în numele acelor divinităţi se arunca în luptă şi era gata să ucidă şi să moară.

Cu talpa pantofului, Floriano a şters insula.

Uneori invidia capacitatea de a se pasiona a tatălui lor. Just sau eronat, Bătrânul trăise din plin, avusese curajul propriilor sale defecte şi dorinţe: fusese un bărbat care se afirma, în timp ce el, Floriano, se menţinuse totdeauna în-tr-un soi de surdină călduţă, cultivându-şi micile duioşii, sclav al dorinţei de a vedea limpede, de a-şi păstra luciditatea – o luciditate care nu numai că îi crea oroare de ridicol, de excese şi de absurd, dar îl făcea şi să înţeleagă că nimeni nu poate trăi plenar şi profund fără să se expună la ridicol (lucru, de altfel, atât de relativ şi discutabil), fără să comită excese sau să se confrunte la tot pasul cu absurditatea. Făcuse *tabula rasa* din valorile care dirijaseră dintotdeauna viaţa unor persoane ca Babalo, Licurgo şi Maria Valéria. Dar oroarea sa de orice soi de fanatism nu-l eliberase de fanatismul libertăţii. Iar dorinţa de a rămâne liber din punct de vedere fizic şi spiritual, bucurându-se cu o voluptate orgolioasă de singurătatea sa, sfârşise prin a-l transforma aproape într-un evadat din viaţă şi prizonier al propriei sale idei de libertate. Înţelegea acum că preţul echilibrului este monotonia. Preocuparea de a nu se implica în persoane, probleme şi pasiuni îl condusese la un fel de chietism care, în fond, nu era altceva decât contemplarea inutilă şi imbecilă a propriului său ombilic.

Sigur că exagera! Lucrurile nu stăteau *întotdeauna* aşa. Adevărul e că nu credea mici măcar în propria sa necredinţă.

S-a uitat din nou la Conac, la o fereastră unde apăruse acum o siluetă. Bibi... O uitase complet pe soră-sa. Era o omisiune care se producea des când făcea inventarul mintal al familiei. Nu avea nici o afinitate spirituală cu sora lui. La Rio se vedeau rar, iar când se întâlneau erau ca nişte persoane care întreţin doar relaţii ceremonioase: îşi vorbeau fără naturaleţe, cu politeţea grăbită a celui care ar vrea să-şi ia imediat rămas bun şi să treacă mai departe.

Bibi era alt *caz,* îşi spunea Floriano. Se dusese la Rio la zece ani şi-şi făcuse educaţia sentimentală, ca să spunem aşa, pe plajele Copacabanei. Devenise adolescentă şi până la urmă femeie în timpul Erei Getuliene. Se măritase la optsprezece ani cu un medic din Minas Gerais, un tip liniştit, decent şi studios, de care se plictisise şi divorţase după doi ani, ca să contracteze o căsătorie „în stil urugua-ian" cu un anume Marcos Sandoval, din adevărata „cremă" a Statului Nou, produs al fabuloasei epoci de *boom,* afaceri şi gheşefturi fantastice, al acelei ere trepidante care schim-base cursul vieţii braziliene, dându-i un nou model moral şi un nou ritm. Dar cum era posibil să nu-ţi placă Sandoval? Deşi avea multe reţineri faţă de el sub aspect moral (în fond, sângele familiilor Terra şi Quadros avea o mare forţă), Floriano nu putea rămâne insensibil la farmecele „cumnatului". Marcos Sandoval avea circa treizeci şi cinci de ani. Era brunet, de statură mijlocie şi atletică (tenis, volei, jiu-jitsu). Simpatic, extrem de simpatic, avea o voce plăcută, cu o intonaţie tandră. „Scumpo, arăţi admirabil!" – „Ce-ai mai făcut, dragul meu? Va să zică, nu mai vrei să ştii de prieteni?" Şi urmau îmbrăţişările, ofertele de a-ţi face servicii, micile atenţii, telefoanele oportune („Aşadar, iar e aniversarea ta, bătrâne? Păi, primeşte îmbrăţişările mele, şi contează totdeauna pe admiratorul tău") şi florile pentru *Madame,* invitaţiile la dineu în cazinouri... Era serviabil, optimist, avea relaţii. Vioi, prindea lucrurile din zbor şi avea

o uimitoare capacitate de improvizaţie. Ştia ce relaţii să cultive şi nu risipea niciodată bani, energie sau timp cu cine nu-i putea fi util pe moment ori în viitor. Într-o zi, cum cineva îl criticase pentru că fusese intermediar într-o afa-cere dubioasă, răspunsese cu un cinism încântător: „Ascul-tă, băiete, tehnica e simplă. Creezi în mod legal dificultăţi, pentru ca apoi să vinzi clandestin facilităţi".

Sandoval se afla acum la Conac, descumpănit şi el de neaşteptata demitere a lui Getúlio Vargas, şi pregătin-du-şi desigur adeziunea faţă de viitoarea conducere, nerăbdător să descopere cine sunt noii zei, spre a se grăbi să le tămâieze altarele.

Ce mult i-ar conveni lui Sandoval moartea lui Rodrigo Cambará! îşi spunea Floriano. Ar pierde ceva timp aici la Santa Fé urmărind desfăşurarea inventarului, ar pretinde partea la care are dreptul Bibi sub formă de bani gheaţă şi s-ar înapoia cu ea la Rio, pentru viaţa pe care o adorau amândoi: cocteiluri, seri la cazinouri, partide de pif-paf, week-enduri la Quintandinha, călătorii ocazionale în Statele Unite cu *strato-clippers*.

Asta era situaţia la Conac. Şi în mijlocul atâtor interese contrarii şi conflicte latente, stăteau acum cele două femei pe care Floriano le iubea şi respecta atât de mult: mama sa şi Maria Valéria. Prima se comporta cu o demnitate emoţionantă. Nu-şi făcea iluzii în legătură cu soţul ei, îi cunoştea toate slăbiciunile şi păcatele, atât pe cele trecute cât şi pe cele prezente, şi nu ignora nici măcar existenţa acelei amante de douăzeci de ani... Dar Floriano nu auzise din gura ei nici cel mai mic cuvânt de recriminare sau critică. La rândul său Maria Valéria, lucidă la cei optzeci şi cinci de ani ai ei, în pofida aerului distant faţă de oameni şi lucruri, părea să înţeleagă foarte bine ce se petrecea în vechea căsoaie. De curând Floriano o auzise pe Dinda murmurând: „Ce muscă i-o fi pişcat pe ăştia? Totu-i atât de ciudat..."

Jango urma să sosească de la Angico împreună cu soţia lui. Şi gândindu-se la cumnata sa, Floriano a fost cuprins de un vălmăşag de simţăminte: teama şi totodată dorinţa s-o revadă, curiozitatea în legătură cu ce ar putea ieşi din întâlnirea lor, şi groaza de a-şi imagina că... În fine, mai bine să nu se gândească. Oricum, prezenţa Silviei în casă nu-i va uşura situaţia.

Ridicând din umeri, s-a sculat şi s-a îndreptat încet spre Conac.

Se făcuse aproape zece seara şi mitingul era pe sfârşite. Aşezat lângă fereastră, Floriano asculta discursul fratelui său, a cărui voce, care semăna atât de bine cu a tatei ca timbru şi intonaţie, era amplificată şi deformată de megafonul prins de una dintre crengile superioare ale smochinului.

O mică adunare, pe care Floriano o socotea la vreo două sute şi ceva de inşi, se grupa în rotonda pieţei, în centrul căreia se ridica tribuna, ocupată mai întâi de un muncitor, apoi de un funcţionar de bancă, un comerciant şi un avocat, ale căror discursuri urmaseră, toate, aceeaşi linie: exaltarea lui Prestes, a P. C. Brazilian, a lui Stalin şi a Uniunii Sovietice; atacuri contra lui Getúlio Vargas şi totodată împotriva generalilor care îl debarcaseră; semne amicale adresate „burgeziei progresiste" şi gesturi ameninţătoare, cu pumnii strânşi, către Wall Street.

Vocea vibrantă a lui Eduardo Cambará umplea pia-ţa. Îşi începuse discursul cu o schiţă istorică rapidă a sta-tului Rio Grande do Sul prin prisma marxistă, căutând să scoată în relief originea latifundiilor şi cea a proletariatului rural şi urban. Acum apăsa viguros pe pedala sa favorită:

– Şaptezeci la sută din populaţia noastră trăieşte la ţară, cu un nivel de viaţă mizerabil! Trebuie să se rezolve de urgenţă problema agrară. Asta trebuie să legifereze

Parlamentul care va fi ales la viitoarele alegeri. Dar pentru ca acel Parlament să legifereze just şi în cunoştinţă de cauză, este indispensabil ca el să fie compus, nu doar din reprezentanţi ai moşierilor şi latifundiarilor, ca până acum, ci şi, mai ales, din reprezentanţi ai *peonilor,* ai muncitorilor, ai comercianţilor, ai adevăraţilor exponenţi ai poporului! Trebuie să nimicim regimul semifeudal crud şi ruşinos care ne nenoroceşte şi care permite unui om, unei familii, să posede pământuri întinse de dimensiunile unui regat, pământuri care nu aduc decât puţin sau deloc folos colectivităţii, şi pe care este întrebuinţat un număr redus de *peoni* ridicol de prost plătiţi. Cum foarte bine spunea Luiz Carlos Prestes...

La acest punct oratorul a fost întrerupt de mulţime, care a început să scandeze la unison: Pres-tes! Pres-tes! Pres-tes!

Când vacarmul s-a potolit, Eduardo a continuat:

– Cum bine spunea conducătorul poporului, avem pământuri şi tot mai multe pământuri abandonate lângă căile de comunicaţie, lângă şosele, lângă canalele de scur-gere a unei producţii care ar putea ieşi din mâini pline chiar de pe aceste pământuri! Iar în ziua când gliile acestea vor fi predate poporului, vom vedea crescând fabulos piaţa internă, spre marele progres al industriei noastre!

Din nou oratorul a fost întrerupt de aplauze şi aclamaţii.

Floriano privea piaţa. Pe trotuare se plimbau grupuri de fete, ca în serile de retragere cu torţe. La o oarecare depărtare de rotondă, în picioare sau aşezaţi pe bănci, curioşii urmăreau mitingul, într-o atitudine de neutralitate precaută. Iar pe cerul de peste Santa Fé erau prezente aceleaşi stele care scânteiaseră şi în acea îndepărtată noapte de '23 când, de la balconul Conacului, Rodrigo Cambará le vorbise colegilor săi politici, incitându-i la revoluţie.

– Dar nu numai panorama socială de la ţară, ci şi cea de la oraş ne preocupă pe noi, comuniştii, a continuat Eduardo. Rechinii industriei şi ai comerţului s-au îngrăşat în timpul războiului prin câştiguri extraordinare, dar cu asta nu au oferit o viaţă mai bună muncitorilor şi funcţionarilor care au contribuit prin munca lor, prin sudoarea lor, la această îmbogăţire! Mizeria şi inegalitatea continuă. Nu trebuie să mergem foarte departe ca să întâlnim exemple de inegalitate socială monstruoasă. Să comparăm viaţa celor care huzuresc în lux şi privilegii prin conace cu a celor care vegetează în mizeria cocioabelor din Sibéria!

Noi aclamaţii au umplut piaţa.

– Dar burghezia reacţionară, dragi compatrioţi şi tovarăşi, este condamnată la moarte! Dacă ar trebui să aleg un simbol al tuturor defectelor şi viciilor acestei clase decadente, v-aş prezenta figura unuia dintre bărbaţii proeminenţi ai defunctului Stat Nou, a unui egoist care, în virtutea vieţii sale de destrăbălări, orgii şi licenţiozităţi, se pare că are acum inima iremediabil zdruncinată şi se află pe pragul morţii!

Floriano a fost şocat în mod neplăcut. Asta era o referire clară la bătrânul Rodrigo Cambará. Cum de putea Eduardo să fie atât de orbit de pasiunea politică, încât să strige asemenea lucruri în piaţa publică? Şi cel mai rău era că, fără nici o îndoială, tata îl auzea...

– Noi, comuniştii, ţipa oratorul, suntem sângele nou care va revigora inima Braziliei, făcând-o să se fortifice şi să pulseze normal, spre a duce organismul naţiunii la o perfectă sănătate socială. Vouă, liberali, democraţi şi progresişti, noi comuniştii vă întindem mâna frăţeşte, invitându-vă să colaboraţi cu noi în marea operă de recuperare a marginalilor noştri şi de eliberare a Braziliei din ghearele bancherilor internaţionali şi ale capitalului străin colonizator. Veniţi şi mergeţi alături de noi, fiindcă noi suntem speranţa lumii!

Printre aplauze furtunoase, a izbucnit din nou corul: Pres-tes! Pres-tes! Pres-tes! Pres-tes!

Când, curând după ora unsprezece, Eduardo a revenit acasă, Floriano îl aştepta în salon.

– Ţi-am ascultat discursul.

– Ah... da?

Eduardo părea puţin interesat de informaţie. Şi-a lărgit nodul cravatei, s-a aşezat şi şi-a aprins o ţigară.

– Am asistat la adunare de aici, de lângă fereastră...

– E o poziţie care simbolizează perfect atitudinea ta faţă de problemele sociale. Aşezat la fereastra Conacului, cu capul afară şi trupul înăuntru... Cu capul, cu inteligenţa înţelegi că sistemul economic şi politic în care trăim e greşit, e putred şi trebuie nimicit. Dar cu trupul eşti sclavul confortului şi al moleşelii vieţii burgheze, ale cărei obiceiuri şi vicii le ai în sânge, în oase. Comoditatea te împiedică să vii în piaţa publică în poziţia de soldat al Revoluţiei.

Floriano s-a sculat, şi-a vârât mâinile în buzunare şi a început să umble în lung şi în lat, fluierând încetişor un fragment de Mozart.

– Dar un lucru îţi garantez, a continuat celălalt. Burgezii te privesc cu neîncredere din cauza flirtului tău cu socialismul. Comuniştii te disprețuiesc, fiindcă găsesc absurdă şi laşă neutralitatea ta.

Floriano a început să râdă. Eduaordo i-a aruncat o privire foarte dojenitoare.

– Râzi, nu-i aşa? Asta-i vechea atitudine a intelectualului blazat şi cinic. E Prospero râzând de victoria lui Caliban. Voi râdeaţi când Hitler ameninţa lumea. Râ-deaţi şi rămâneaţi indiferenţi. Păi, scriitorii care şi-au încrucişat braţele în faţa nazismului sunt la fel de vinovaţi ca şi cei care au colaborat pe faţă cu el!

Floriano a ridicat din umeri.

– Cel puţin eu am libertatea de a râde sau de a rămâne serios, a replicat. Îmi rezerv dreptul de a-mi exer-cita simţul umorului. Un comunist nu poate găsi hazul nici unui lucru fără a întreba mai întâi care e linia Partidului. Nu e permis să-i placă ori să-i displacă un partid, o carte, un tablou, o simfonie, fără ca mai întâi să-l consulte pe Comisar.

– Nu vorbi prostii. Voi, scriitorii mic-burghezi, vă amăgiţi socotind că aveţi libertate, când de fapt sunteţi plătiţi ca să distraţi plutocraţia, ca nişte clovni, şi să toropiţi poporul cu opiul unei literaturi trandafirii, fără rădăcini în realitate.

– Clovni? Poate. Dar ce or fi scriitorii care urmează linia comunistă făsă să crâcnească? În opinia mea nu-s altceva decât tot atâţia câini ai lui Pavlov. Comisarul pocneşte din bici şi provoacă la ei anumite reflexe condiţionate care-i fac să scrie automat, producând literatura convenabilă Partidului.

– Spui că ai oroare de orice propagandă şi când colo eşti primul care crezi în minciunile presei capitaliste şi în depoziţiile unor Koestler şi Kravcenko...

Şi Eduardo a început să critice pe Arthur Koestler şi pe ceilalţi „comunişti renegaţi". Floriano a stat să-l asculte fără nici o urmă de ranchiună. Avea o tandreţe specială faţă de fratele său mai tânăr şi, dacă afecţiunea asta nu se exprima în gesturi şi în cuvinte, era numai fiindcă celălalt refuza, ca să spunem aşa, să se lase iubit. După ce pe Eduardo îl apucase pasiunea pentru comunism, Floriano şi-a pierdut treptat speranţa de a mai putea reînnoda frumoasa camaraderie de odinioară care le permitea să stea de vorbă liniştiţi, printr-o prismă apolitică, despre oameni, animale şi lucruri... Acum, ori de câte ori se întâlneau, Eduardo parcă se simţea dator să-l provoace şi să-i ţină predici politice. Iar rezultatul acestui lucru erau în general nişte dialoguri care sunau fals, ca dintr-o piesă de teatru pretenţioasă.

– Bine, Eduardo, bine. Însă găsesc că referirea ta la Bătrân în discurs a fost de un prost gust deplorabil.

– Prost gust, bun gust... Asta e terminologie burgheză!

Eduardo s-a întors spre Portretul lui Rodrigo Cambará care atârna pe peretele din salon, în rama sa de culoarea aurului patinat.

– Iată simbolul a ceea ce noi, comuniştii, combatem. Stăpânul vieţii, domnişorul de la Conac, moştenitorul, crema mai multor generaţii de seniori feudali, dintre care mulţi au început ca hoţi de vite şi şi-au mărit patrimoniul prin jaf, furt, cucerire cu armele şi pe seama sudoarei şi sângelui muncitorului rural. Uite câtă aroganţă, câtă va-nitate... Parcă ar spune: „Eu sunt centrul lumii, sarea pământului!"

– Te rog, vorbeşte mai încet! Bătrânul te poate auzi...

Dar celălalt a continuat pe acelaşi ton:

– Pe vremea când a fost pictat portretul acesta, problema socială era o chestiune de caritate, pretext pentru ca seniorii moştenitori să dea dovezi de mărinimie, de inimă bună. Mai târziu a ajuns să fie o chestiune de poliţie.

Floriano zâmbea cum, văzând că la brâul lui Eduardo apăruse măciulia pumnalului de argint care, conform unei tradiţii orale, însoţea, de peste un secol, familia Terra, aparţinuse mai recent bătrânului Florêncio şi trecuse apoi în mâinile agitate ale unchiului Toríbio. În fond, reflecta Floriano, Eduardo are în el ceva de căpetenie, ca şi tata.

– Iată un liberal în cel mai pur stil al secolului al XIX-lea, a continuat comunistul privind Portretul. Spunea că crede în democraţie, îi adora pe conducătorii revoluţiei franceze şi cunoştea pe de rost discursurile lui Danton şi Robespierre...

– Vorbeşte, omule, mai încet!

– A făcut demagogie, s-a vârât în revoluţii în numele asupriţilor şi contra tiraniei, dictaturii şi corupţiei administrative. Într-o zi a plecat din Santa Fé cu o mână de alţi „centauri din pampas", hotărât să regenereze Republica. Şi-a legat calul de obeliscul din Bulevardul Rio Branco[1] şi a devenit un ştab al Statului Nou...

În fond, filosofa Floriano privindu-şi fratele, poporul e veşnic în căutarea unui Părinte. În Brazilia imperială, Pedro al II-lea, bărbos şi blajin, îşi îndeplinise funcţiile paterne de minune. Statul Nou îl produsese pe Părintele Săracilor. În Rusia ţaristă, poporul îl numea Tătuc pe Nicolae al II-lea, pe care bolşevicii l-au răsturnat şi împuşcat până la urmă. Posibil ca şi comunismul să nu fie altceva decât o revoltă contra Părintelui. Joãozinho şi Ritinha se răsculau împotriva tatălui lor care, lipsit de mijloace prin care să le asigure subzistenţa, îi abandonase foamei şi fiarelor sălbatice în mijlocul pădurii. Cu toate acestea, căutarea unui Părinte continua. Stalin era considerat acum Tătucul Proletariatului. Şi în numele acelui tată georgian, simbolic şi îndepărtat, Eduardo îşi renega acum tatăl legitim.

– Nu fi atât de schematic, a spus Floriano cu voce tare. Voi, comuniştii, vreţi să săriţi nepedepsiţi peste biologie. În opinia mea, asta este şi greşeala catolicismului. Conform Bisericii, doctorul Rodrigo Cambará e osândit la infern fiindcă a păcătuit contra Celor Zece Porunci. Conform marxismului, Bătrânul e nefericit fiindcă a păcătuit contra proletariatului. Dar eu refuz să accept aceste verdicte, atât pe cel al Romei cât şi pe cel al Moscovei.

– Indulgenţa asta iresponsabilă a intelectualilor ca tine este ceea ce a tot amânat Revoluţia.

În clipa aceea a apărut în uşa salonului Maria Valéria, cu un sfeşnic în mână. Dinda a intrat în Era Atomică ţinând o lumânare aprinsă în mână, a zâmbit Floriano.

---

[1] Important bulevard din Rio de Janeiro.

– Urcă, Eduardo, a poruncit bătrâna. Taică-tău vrea să-ţi vorbească.

– Te rog, fii atent, nu-l enerva pe Bătrân. Vezi că poate să facă un nou atac...

Fără un cuvânt, Eduardo s-a îndreptat spre scară. Maria Valéria i-a făcut semn lui Floriano.

– Vino în curte.

– Ce să facem acolo, Dinda?

Ea n-a răspuns. L-a luat de braţ pe finul ei şi, împreună, au traversat sufrageria şi bucătăria. Pe când coborau încet scara de serviciu, Floriano a întrebat:

– Roua n-o să-ţi facă rău?

Maria Valéria continua să tacă. Flacăra lumânării îi lumina faţa severă şi descărnată, cu ochii orbiţi de cata-ractă. Clarul de lună arginta coroanele copacilor. De la *Luceafărul Dimineţii* venea o aromă de pâine caldă.

S-au oprit lângă gutuiul de India. Maria Valéria a scos mucul de lumânare din sfeşnic, s-a aplecat şi l-a înfipt în pământ.

– De ce faci asta? a întrebat Floriano.

– O făgăduială pentru Negrişorul Păstor.

Bătrâna şi-a îndreptat corpul şi a făcut din cap un semn spre Conac.

– Pentru ca cei de-acolo să regăsească ce-au pierdut.

CUPRINS

Umbra îngerului 5
O lumânare pentru Negrişor 245

Contravaloarea timbrului literar se depune în contul Uniunii Scriitorilor din România Nr. 25111.1-171-1 Rol BCR filiala sector 1 – București

Tipărit la Imprimeria BACOVIA Bacău
Str. Mioriței nr. 27

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen 2026